

EDEBİYAT • TARİH • KÜLTÜR
SANAT DERGİSİ

SAYI: 10 NİSAN-MAYIS-HAZİRAN YIL: 2017

sehr-i kadim

aziziye

ŞİİR DÜNYAMIZDA ERZURUM

15
TEMMUZ
2016

ISSN 2149-1801

9 772149 180103

“ Aziz milletimiz, kendi seçtiği temsilcileri eliyle kullandığı iradesine yöneltilen her türlü darbe teşebbüsüne karşı kurtuluş mücadelesi ruhuyla, birlik, beraberlik ve dayanışma içinde cevap vereceğini yaşanan son hadiselerle bir kez daha göstermiştir. Milletimizin, farklı mihraklardan gelen ihanet girişimleri karşısındaki asil ve kararlı duruşu, önümüzdeki süreçte ülkemizin demokrasi, özgürlük ve kalkınma yolunda ilerleyeceğinin en açık delilidir. ”

Recep Tayyip ERDOĞAN
Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Şehri Kadim
Aziziye

BU
SAYIDA
▶ 10.SAYI

8

Türkiye'deki Darbelerin
Kısa Anatomisi

Ömer Furkan BAYRAKTAR

10

15 Temmuz
Destanı

Prof. Dr. Nurullah GENÇ

12

Şehit

Prof. Dr. İskender PALA

Şiir ve Erzurum
Dosya

Şiir Dolu Bir Söyleşi

Nurullah GENÇ / Neslihan Arzu KETECİ

Nazir AKALIN / İsmail BİNGÖL

Cahit KOYTAK / Şahin TORUN

Emin ALPER / Reşat COŞKUN

Hasan Ali KASIR / Recep GARİP

İlhami ÇİÇEK / Osman SELVİ

Alvarlı Efe Hazretleri / Abdülnasır KIMIŞOĞLU

Bir Söz Savaşçısı Nef'i / Prof. Dr. Bahir SELÇUK

Abdurrahim KARAKOÇ / Sebahattin KARADAŞ

Âşık Yaşar Reyhani / Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN

Âşık Sümmani / Prof. Dr. Rıdvan CANIM

16

Şairlerin Gözüyle
Erzurum

Hasan Ali KASIR

54

Bilsinler İstedim

Hüseyin KOTAN

60

Şairin Şiir Gözüyle
Erzurum

Atilla AĞRILI

66

İki Önemli Husus ve
Üç Önemli
Şahsiyet

Şeref AKBABA

74

Şiirlerdeki
Erzurum

Nurullah ÖZKILIÇ

84

Bir Erzurum
Sevdalısı
Fotoğrafçı
Uğur Sağıroğlu

Ö. Faruk Karaca

92

Erzurumuz
Biz

Ömer Ekinci MİCİNGİRT

94

Faruk Nafiz'in
Erzurum
Seyahati

Doç. Dr. Ali KURT

102

Alvarlı Muhammed
Lütfi'nin
Mi'racu'n-Nebi
Manzumesinde
Hz. Muhammed (sav)
ve Ümmeti

M. Talât UZUNYAYLALI

126

şehr/âyin
ve tango

Yaşar BAYAR

130

Erzurum Halk
Aşıkları

Aşık Erol Ergani

134

Âşık Sümmani'nin
Oğlu
Şevki Çavuş

Mehmet ÖZDEMİR

136

Kahramanlık
Şiirleriyle
Erzurum

Mehmet DAĞISTANLI

Şehr-i Kadim Aziziye
EDEBİYAT • TARİH • KÜLTÜR • SANAT
YIL:3 (2017)

SAYI:10 NİSAN-MAYIS-HAZİRAN
ÜCRETSİZDİR

Aziziye Belediyesi Yayınları Adına Sahibi
Muhammed Cevdet Orhan

Genel Yayın Yönetmeni
Halil Özcan

Yazı İşleri Müdürü
Recai Pak

Danışma Kurulu
Prof.Dr. Haldun Özkan
Prof.Dr. Erol Kürkçüoğlu
Prof.Dr. Hüseyin Yurttaş
Prof.Dr. Murat Küçükkuşurlu
Prof.Dr. Rıdvan Canım
Yrd.Doç.Dr. Abdulkerim Dinç
Yrd.Doç.Dr. Tacettin Şimşek
Yrd.Doç.Dr. Yusuf Bilen
Yrd.Doç.Dr. Zerrin Köşklü
Abdurrahman Zeynal
Abdulkadir Öğdüm
Erdal Güzel
M.Yaşar Genç
Neslihan Arzu Keteci
Şahin Torun
Tahsin Kaya
Yusuf Kotan

Fotoğraf
Öztürk Akkök - Nihat Kılıçoğulları
Emrah Hemşinli - Onur Özsoy
Ahmet Polat - Soner Eker - İbrahim Demir
Cahit Arpacık - Yalçın Özmen
Ali İhsan Karacan

Eski Erzurum Fotoğrafları
Metin Diler - Murat Türker Tüfekçi

Tashih
Mustafa Çomaklı

Hukuk Danışmanı
İbrahim Küçükkoğlu - Onur Sertaç Gök

Resim İllüstrasyon
Erdal Toygun

Görsel Yönetmen / Tasarım / Hazırlık
Muhammet S. Karaca
Rana Medya

0442 235 81 13 e-mail: ranaajans@gmail.com

ISSN:2149-1801

Koordinasyon - İletişim
Erzurum Aziziye Belediye Başkanlığı
Erzurum / Aziziye www.erzurumaziziye.bel.tr
444 91 25
e-posta: dergi@erzurumaziziye.bel.tr

Gönderilen yazıların yayımlanmasına yayın kurulu karar verir. Yayımlanmayan yazılar iade edilmez. Yayımlanan yazılara telif ücreti ödenmez. Yazılarla ilgili sorumluluk yazara aittir. Şehr-i Kadim Aziziye dergisi basın meslek ilkelerine uymayı taahhüt eder. Şehr-i Kadim Aziziye dergisi ismi belirtilerek alıntı yapılabilir.

Merhaba!

15 Temmuz direnişinin yıldönümünde yeni bir sayı ile huzurlunuzdayız.

Demokrasi zaferi ve milli direnişteki o kahramanlık duruşunuzun ve şehitlerimizin aziz hatıraları önünde saygı ile eğiliyorum.

Yeni sayımızda Milli İrade Destanımızla beraber Şiirde Erzurum'u ele aldık.

Şiir şehrinin güzel insanları.

Şiir şehri diyorum çünkü Erzurum üzerine sayısız şiirler yazılan ender şehirlerden birisi.

Şiir şehri diyorum çünkü Erzurum şairleriyle ünlü bir şehir..

Erzurum'un doğası, dağı, yaylası, nehirleri, çayları, karı, boranı, çiçeği, sümbülü, gülü şiire konu olmuş..

Erzurum'un güzeli, gelini, anası, yarı, dadaşı, kardaşı, balası, sunası, ela gözlüsü şiire konu olmuş..

Erzurum'un havası, suyu, çeşmesi, kahvehanesi, çayı, şekeri, ketesi, lavaşı, aş, böreği, tatlısı şiire konu olmuş..

Dadaşları, yiğitleri, kahramaları, paşaları, beyleri, gazileri, şehitleri, tabyaları, kaleleri, tarihi şiirlerde konu olmuş..

Hoş mekanları, hoş sohbetleri, insanları, alimleri,

aşkları, sazların telinde, aşıkların dilinde ses olmuş burcu burcu yükselmiş, Anadolu'nun her bir bucağına türkü olmuş, maya olmuş, uzun hava olmuş, yüreklerde yer etmiş..

Erzurum'un güzel insanlarına Erzurum'un en güzel dergisinde, bu sayıda şiirler ve şairleriyle Erzurum'u takdim etmekten mutluyuz.

Şiirler bir şehre kimlik kazandıran en önemli kültür unsurlarından birisidir. Şairler şiirleriyle şehrin ruhunu canlandırır, renklendirirler.

Kültürün en belirli ürünü olan şiire özel bir sayı yapmayı, Emrah'ından Nef'isine, İbrahim Hakkı Hazretleri'nden Efe Hazretleri'ne, Darir'inden Zikri'sine, Nazir'inden Reyhani'sine, Rahmet-i Rahmana göçmüş olanları hoş bir seda ile hatırlamak ve hatırlatmak istedik.

Bu sayıda Erzurum'un şiir dünyasından sadece bir demet şiire ve yüzlerce kıymetli şairimizden sadece birkaç isme yer verebildik, diğer bütün şairlerimiz başımızın tacı, Erzurum aşkını, Erzurum'un ruhunu ve güzelliklerini bizlere yansıtan yaşayan bütün şairlerimiz saygıyla selamlıyorum..

İyi ki varsınız, Erzurum ruhu sizinle var oluyor.

Erzurum aşkı, sizlerin Erzurum'a olan aşkıyla alevleniyor..

Aşkınız hiç ölmesin..

Muhammed Cevdet ORHAN
Aziziye Belediye Başkanı

Editörden...

Şehr-i Kadim Aziziye dergimizin aziz okurları.

Alçakça ve haince bir teşebbüs ile milletimizin milli birlik ve beraberliğine, parlamenter sistemize ve demokrasimize karşı darbe yapmak isteyenlerin hain emellerine karşı şanlı direnişin birinci yıl dönümünde hepinizi selamların en güzeli ile selamlıyorum..

Dergimizin yeni sayısında, Milli İrade zaferimizin yıldönümü dolayısıyla şehitlerimizi saygıyla anıyor, Milli iradeye bağlılığımızı bir kere daha açıkça ifade ediyor, şehitlerimizi minnetle rahmetle anıyoruz..

Şehr-i Kadim Aziziye dergimiz elinizdeki onuncu sayı ile 1400 sahifelik bir arşive ulaştı.

Onlarca makale, araştırma, inceleme yazısı, şiirler, değerlendirme yazıları..

Onlarca birbirinden güzel Erzurum'un bugününe ve dününe ait özenle seçilmiş fotoğraflarla, birçoğu dergimizde ilk defa yayınlanan gravürlerle geleceğe bir miras hazırlamanın mutluluğu içerisindeyiz.

Emeği geçen herkese yazarlara, fotoğrafçılara, grafikerlere binlerce teşekkür ediyoruz..

Sizler her şeyin en güzeline layıksınız.

Şehr-i Kadim Aziziye dergimiz sizin desteklerinizle şehrimizin yüz akı oldu.

Bu yeni sayımız çok özel bir dosya olarak elinizde..

“Şiir Dünyasında Erzurum ve Erzurum Şairleri”

Erzurum ülkemizde üzerine çok sayıda şiirler yazılan ender şehirlerden birisi.

Hem ebediyete intikal etmiş şairlerimize vefa borcumuzu ödemek, hem de yaşayan şairlerimize minnet duygularımızı ifade etmek için bu sayımızı onlara ayırdık..

Çok sayıda şair ve hocalarımızla görüştük, yazı ve şiirlerini istirham ettik. Elimize ulaşanları bu sayımızda paylaşıyoruz. Dergimizin sayfaları sınırlı olduğu için hazırlık aşamasında elimize ulaşan ve yazım aşamasında olana yazılarımızı önümüzde ki sayı da değerlendireceğimizi ifade ederek birinci bölümümüzü sizlere sunuyoruz. Umuyoruz. Beğeneceksiniz.

Rahmetli Hasan Ali Kasır'ı ERVAK tarafından yayınlanan Erzurum şiirleri Antolojisi kitabının giriş kısmındaki bölümü onun aziz hatirasına burada tekrar yayınlıyoruz. ERVAK'a teşekkür ediyoruz.

Gelen diğer şiir ve yazılarımızı önümüzdeki sayıda değerlendirecek ve sizlere ulaştıracacağız. Bu konuda yazmak isteyen herkese kapımız açık. Mail adresimize şiir ve değerlendirme yazılarınızı bekliyoruz.

Çok özel tasarımlar ve fotoğraflarla sizlere ulaşan dergimizi beğeneceğinizi umuyor, saygılar sunuyorum.

TÜRKİYE'DEKİ

DARBE LERİN

**KISA
ANATOMİSİ**

Ömer Furkan BAYRAKTAR

Devletimiz tarih boyunca darbeler ve askeri müdahalelere maruz kalmış bu müdahaleler ve girişimlerle tarihin akışı bir şekilde değiştirilmeye çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirilen darbeler ve askeri isyanlar ile yönetime müdahale edilmiş birçok padişah tahttan indirilmiş yöneticiler azl ve yahut idam edilmiştir. Cumhuriyetin ilanından itibaren bakıldığında sıklıkla askeri girişimler ile yönetime müdahale edilmiştir. 27 Mayıs darbesi ile Adnan Menderes hükümeti lağvedilmiş. Akabinde 1980 yılının 12 Eylülünde artan anarşi sebep gösterilerek darbe gerçekleşmiş. Akabinde 28 Şubat (1997) sürecinde yine siyasete müdahale edilmiş ve son olarak 15 Temmuz hain darbe girişimi...

Osmanlı'nın yükselme devrinden itibaren sıklıkla askeri isyanlar ile yönetime müdahale edilmiştir. Bu isyanların amacı öncesinde yönetimi elde etmek değil bazı kazanımlar(maaş vs.) elde etmek olmuştur. Bu isyanlarda genelde bazı devlet adamları azledilmiş veya idam edilmiştir. Fakat zamanla bu isyanlar yerini darbelere bırakmış ve taht bu şekilde el değişmeye zorlanmıştır. Genç Osman'ın tahttan indirilmesi 3. Selim'in, Sultan Abdülaziz'in ha'l edilmesi bu hadiselerden en bilindikleridir.

1512 yılında Sultan 2. Bayezid yeniçerilerin baskıları üzerine tahtı bırakmış ve oğlu Yavuz Sultan Selim'i padişah ilan etmiştir. Aslında bu hadise Osmanlıda askeri müdahale ile tahtın el değiştirmesinin ilk örneğidir. Akabinde 1622 yılında sultan 2. Osman (genç) darbe ile tahtan indirilmiştir. Sultanın yaptığı icraatlar bazı çevrelerde rahatsızlık oluşturmuş ardından sultanın tüm itirazlara rağmen hacca gitme isteği hadisenin kıvılcımını oluşturmuştur. İsyancılar padişah olmak için akli ve bedeni sıhate sahip olmamasına rağmen 1. Mustafa'yı tahta çıkarmış ve talihsiz Sultan 2. Osman ise feci şekilde katledilmiştir. Ve devamında birçok padişah isyan veya darbe ile tahtından indirilmiştir. Sultan 3. Selim ise yine isyan ile tahtan indirilmiş ve ardından feci bir şekilde katledilmiştir. Yeğeni Sultan Abdülaziz ise bir darbe ile tahttan indirilmiş, sultanın haremine kadar girilmiş, Sultan ve hanedanı türlü hakaretler ile saraydan çıkarılmış, akabinde katledilmiş ve bu cinayete bir intihar süsü verilmiştir. Gerçek yıllar sonra ortaya çıkmıştır. Ardından 1908 yılında 31 Mart Vakası ile bir isyan sonucu Sultan 2. Abdülhamit Han tahttan indirilmiş, ha'l edilmiştir. Böylece Türk Tarihinde çok önemli bir dönem noktalanmıştır. 1913 yılında ise İttihat ve terakki partisi bir hükümet darbesi yaptı ve

bu hadise Bab-ı âli baskını olarak Türk siyasi tarihine geçti.

Cumhuriyet ilanından itibaren de Türkiye sürekli askeri girişimlerle karşı karşıya kalmıştır. 27 Mayıs 1960 yılında cumhuriyet tarihinin ilk askeri darbesi gerçekleştirilmiş, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Genelkurmay başkanı tutuklanmıştır. Akabinde milli birlik komitesi ülke yönetimini ele almıştır. Başbakan Adnan Menderes ve bazı bakanlar idam edilmiştir. 12 Mart 1971 de bir muhtıra ile hükümet istifaya zorlanmıştır. 12 Eylül 1980 yılında ise yine darbe gerçekleşmiş Süleyman Demirel hükümeti görevden istifa etmiştir. 28 Şubat 1997 yılında MGK tarafından alınan kararlarla müdahale gerçekleşmiş bu hadise post-modern darbe olarak adlandırılmıştır. 27 Nisan 2007 de genelkurmay başkanlığının internet sitesinde yayınlanan açıklama ile yeniden siyasete müdahale edilmeye çalışılmış bu hadise ise e-muhtıra olarak adlandırılmıştır.

Son olarak 15 Temmuz hain darbe girişimi. Kendilerine Yurtta Sulh Konseyi adını veren ve şanlı ordumuzun içerisindeki bir grup Fetö mensubu asker emir komuta zinciri dışında darbe gerçekleştirmek ve ülkeyi işgale hazırlamak istemiştir. Boğaz köprüsü kapatılmış, halkın üzerine ateş açılmış, F16 lar alçak uçuş yaparak halkı sindirmeye çalışmıştır. Meclis başkanı dâhil bazı milletvekilleri mecliste iken meclis bombalanmıştır. Bu girişim Cumhurbaşkanı'nın çağrısı üzerine sokaklara dökülen, tankların önüne yatan, namluların karşısında duran Aziz Milletlin fedakârlığı ile önlenmiştir. Darbecilerin Özel Kuvvetler Komutanlığını ele geçirme çabası Şehit Astsubay Ömer Halisdemir'in darbeci komutanı alından vurması ile engellenmiştir ve ardından Ömer Halisdemir şahadete ermiştir. Bu hain girişim sırasında 247 kişi şehit olmuş ve binin üzerinde kişi yaralanmış gazi olmuştur. Bu girişim sonrası millet sokaklarda 26 gün boyunca demokrasi nöbeti tutmuştur.

15 TEMMUZ DESTANI

Selâm, Fetih burcunda dirilen yiğitlere
Ölüm yine vîrândır ve ândır şimdi ölüm
Selâm, kıyam vaktinde vurulan yiğitlere
Şehâdet ufkunda kan revândır şimdi ölüm
Selâm, eğilmeyip de kırılan yiğitlere

Zâlimlere “Dur” diyen isyanımız bir bizim
“Ya Allah” nidâsıyla devirdik tiranları
Devlere mezar olan destânımız bir bizim

Bir ihtilâl gecesi meydanlara yürüdük
Gökyüzü alev alev yağınca üstümüzden
Tekbirlerle çoğalıp sonsuz yâre yürüdük
Yürüdük salâ vakti karadan ve denizden
Karanlığa kalbine âşikâre yürüdük

Bin bir çiçekten gelen dermânımız bir bizim
Bir hilâl bestesidir ruhumuza dokunan
Meş’alemiz, o kutlu fermânımız bir bizim

Şehîdler diyârında parlayan nûrdur vatan
Vardık mı üzerine, demirden dağ yıkılır
Yüzünde ay ışığı yine mağrurdur vatan
Târih tebessüm eder, bu vahşî çağ yıkılır
Bayrağı kanımızla yıkanmış surdur vatan

Derdimiz divânedir; ozanımız bir bizim
Düşlerimiz parlıyor mehtâbında ülkemiz
Direnişe çağıran ezanımız bir bizim

Mekân bize mühürlü, zaman deryâdır bize
Suyundan içiyoruz ilâhî bir sebîlin
Mâverâ meftûnuyuz, hayat rüyâdır bize
Yine bir Kerbelâ’dır mazlumun kanı, bilin
Sanmayın, sultân olan fâni dünyâdır bize

Hangi denize varsak limanımız bir bizim
Kuyusunda Yûsuf’uz yeryüzü mahşerinin
Nemrutları deviren îmanımız bir bizim

İhânet en muammâ mihveridir Haçlı’nın
Zamana gül şerbeti içirmenin vaktidir
O esrarlı gölgeler neferidir Haçlı’nın
Yürekten ebâbiller uçurmanın vaktidir
Bu en derin, en kahpe seferidir Haçlı’nın

Nice bin yıldan gelir, divânımız bir bizim
Kardeşlik en mukaddes şânımızdır bu yerde
Sevincimiz leylâdır, şivanımız bir bizim

Onlar tuzak kurarlar Rabbim, bozar gideriz
Döner gibi düğünden, haykırır gibi toydan
Ne şüpheye düşeriz, ne ah-ü zâr gideriz
Gideriz, dağlar gider; dile gelir de meydan
Bin yılın destânını böyle yazar gideriz

Mesâfeler ne yapsın, her ânımız bir bizim
Serden geçeriz lâkin geçmeyiz ülkümüzden
Kitaplar kitâbıdır, Kur’ânımız bir bizim

Er doğanız, ateşten korkmayız, duysun âlem
Kalır mı yadellere bir tek gülün yaprağı
Yürürken ardımıza bakmayız, duysun âlem
Kanımızda suyu var, tenimizde toprağı
Anadolu'yu öksüz koymayız, duysun âlem

Harfler, heceler ayrı, beyânımız bir bizim
Ölümsüz hâkanınız müslüman gönüllerin
Kahra meydan okuyan devrânımız bir bizim

Yıkılmaz dağlar olsa düşman, yarar geliriz
Mevlâyı bilenlere neylesin kanlı kurşun
İbrahim edâsıyla putu kırar geliriz
Peygamber duâsıdır sırları bize Arş'ın
Gemileri yakarak bir yol arar geliriz

Muhâciriz, ensarız; imkânımız bir bizim
Düşlerimizden akar umudun bereketi
Dünyaya baş kaldıran erkânımız bir bizim

Bin yıllık kitâbeden adımızı kim alır
Şehidler ve melekler tutuyor elimizden
Sonsuzluğu bekleyen yâdımızı kim alır
Kim alır bu gül kokan ebedî yurdu bizden
Göğsümüzde parlayan ay yıldızı kim alır

Devirlere âşinâ irfânımız bir bizim
Can pîrine pervâne ırmağız her birimiz
Gönlümüzde çağlayan ummânımız bir bizim

Ölümü bilmeyeni öldüremez hâinler
Nâmertler anlayamaz can kimin, fedâ nedir
Bizi bizden koparıp böldüremez hâinler
Kâinat görsün artık: Millet ve sevdâ nedir
Şeytanı ebediyyen güldüremez hâinler

Umutlar dergâhında mihmânımız bir bizim
Firavunlar bekliyor Kızıldeniz yeniden
Hâkimler Hâkimidir, Rahmân'ımız bir bizim

Zâlimlere "Dur" diyen isyanımız bir bizim
Devlere mezar olan destânımız bir bizim
Bin bir çiçekten gelen dermânımız bir bizim
Meş'alemiz, o kutlu fermânımız bir bizim
Derdimiz dîvânedir; ozanımız bir bizim
Direnişe çağıran ezanımız bir bizim
Hangi denize varsak limanımız bir bizim
Nemrutları deviren îmanımız bir bizim
Nice bin yıldan gelir, dîvânımız bir bizim
Sevincimiz leylâdır, şivanımız bir bizim
Mesâfeler ne yapsın, her ânımız bir bizim
Kitaplar kitâbıdır, Kur'anımız bir bizim
Harfler, heceler ayrı, beyânımız bir bizim
Kahra meydan okuyan devrânımız bir bizim
Muhâciriz, ensarız; imkânımız bir bizim
Dünyaya baş kaldıran erkânımız bir bizim
Devirlere âşinâ irfânımız bir bizim
Gönlümüzde çağlayan ummânımız bir bizim
Umutlar dergâhında mihmânımız bir bizim
Firavunlar bekliyor Kızıldeniz yeniden
Hâkimler Hâkimidir, Rahmân'ımız bir bizim

Prof. Dr. Nurullah Genç

Prof.Dr. İskender PALA

"Kefenler gelinliğin / Duvaklar sana doğru
//Gökler, yıldızlar senin / Şafaklar sana doğru //
Dallar senden yanadır / Yapraklar sana doğru //
Fatihalar sanadır / Adaklar sana doğru // Gözler
türbene çevrik / Dudaklar sana doğru // Başlar
önünde eğik / Bayraklar sana doğru"

Bu dizelerin harfleri Ayhan İnal'ın kaleminden çıkmış bir yazı olarak görülebilir ama sesi ve manası bütün Türk milletinin yüreğinden coşar. Çünkü şehitten bahseder ve ucu kelime-i şahadete çıkar. Şehit ki adı anılınca diller faziletini sıralamakta lal kalır, şehit ki tebessüm ile gider de geriye bir melal kalır. Toprağın bağrında şerefle şanlı durur şehit, onurlu bir insanlık sicili gibi; tarihin kalbine vurur şehit, tevhit nurunun yalımı gibi, dili gibi. Kuru çöllere düşen bir damla sudur şehit; göz gözü görmeyen yorgunluklarda yağmur uykusudur şehit. Maveradan esenlik düşürür ruh iklimine, sadakat için vatan uğruna ettiği yemine... Şehit, Allah katında diri olandır, Şehit çokluktan kurtulup Bir'i bulandır. Her şeyi çürüten

topraklar, şehidi can diye saklar. Her şeyi yok edecek olan Sûr, şehidi emanet gibi korur.

Harfsiz ve kelimesiz konuşur şehit, jestsiz ve mimiksizdir sözü; melekleri imrendirecek güzellikte masum ve nurludur yüzü. Sevenlerinin gözyaşlarıdır düşüren alınlarına nuru, kavrulan yüreklerin ateşidir geride kalanların gururu. Şehitler ki, kanlı gömlekleriyle semaların parlayan kıvılcıklarıdır; şehitler ki vatan aşkına can veren mavera bülbülleridir. Tertemiz alından vurulmuş yatarken çorak topraklarımıza rahmet damlaları düşürendir onlar; ruhları diriltten, toprağı bereketlendiren, ölümden hayat bulup yeşerendir onlar. Şehit, kutlu sevdaları yüreğiyle tartmış bir bahadır; şehit, can terazisinde meleklerle tartılır bîbahadır. Yürekleri yüreklerden daha özel, gittiği yer terk ettiğinden daha güzel... Her kelimesi tevhit nuruyla dolan, yiğitliği kat kat semalarda yankı bulan... İtirazsız, tereddütsüz, bedelsiz bir teslimiyet; riyasız, kibirsiz, kedersiz bir samimiyet... Allah yolunda canıyla mücadele

edendir o; Allah gel deyince koşarak gidenler o...
Tercihini öteden yana yapıp dünyayı terk
edenlerdendir, güzelden güzel atlara binip en
önce gidenlerdendir... Kalbi İlahi sevgiden
aydınlanıp itaatini korumuşlardan; dünyayı fani
bilip ebedi aleme yürümüşlerden...

Ey şehid!.. Sen gülerken biz sana ağlayacağız
elbette... Sen Rab ile şen, biz yürek dağlayacağız
elbette... Sen bahtiyar, biz yasta; sen hayatsın
biz hasta... Senin nişanın yüzündeki izdendir;
seni şehit eden hata bizdendir... Sen ölmedin,
bizleriz ölen; giden hayat bulur da ölür geride
kalan... Ey şehit, ağlıyorsam sana hasretimden
değil seni kışkırdığımdandır; sen Hak katında
bahtiyarsın diye sevinirken çaresizliğime
yandırdığımdandır. Bil ki ey şehit, yurdum senden
iyisini ne gördü ne görecek; bil ki ey şehit, vatan
seni emanet diye ta kalbine gömecek. Işık oldun
sen tarihe ve yiğitliği bize miras bıraktın; nura
döndü çehren de maveradan maveraya
kahramanca aktın... Melekler Arş'tan inmekte
tebrik için canını; ipek kanatlar okşamakta can

verdiğin zamanı. Seni andıkça aşka gelir kainat
ve yer sarsılır; zalimlerin rağmına gönüller coşar,
diller zikre dalar baş secdeye varır.

Ey şehit!.. Güzel yurdumun ak sabahlarını
karartan zalimlere karşı duruşundan; ve imanla
dolu kalbinin her vuruşundan sonra, bir tarih,
belki efsane oldun, yüceldin ve Arş'a yükseldin...
Yücelerden yüce olan Arş'a... Sen ülkemin
zorluklarında umutları yeşertip de gittin,
insanlık tarlasına yiğitlik tohumları ekip de
gittin... Sen olmasaydın kurulamazdı köprüler
yüreğlerimizde, sen olmasaydın bunca güç
bulunmazdı bileklerimizde... Sen ey medeniyet
bozkırlarında açan çiçek, sen ey hain pusulara
düşürülmüş masum kelebek... "Kefenler
gelinliğin / Duvaklar sana doğru //Gökler,
yıldızlar senin / Şafaklar sana doğru // Dallar
senden yanadır / Yapraklar sana doğru //
Fatihalar sanadır / Adaklar sana doğru // Gözler
türbene çevrik / Dudaklar sana doğru // Başlar
önünde eğik / Bayraklar sana doğru"

Şirve

Erzurum

Şairlerin Gözüyle
ERZURUM

Hasan Ali KASIR

(Erzurum Şiirleri Antolojisinden Alınmıştır.)

Erzurum Denilince

Erzurum denilince şairlerimiz ne anlamışlar? Nasıl bir şehir, nasıl bir diyar, nasıl bir dünya düşlemişler? Şairin ruh dünyasında yaşayan ve gönül aynasına yansıyan nasıl bir Erzurum'dur bu? Hayal, imaj ve kavramlar dünyasında hangi Erzurum'la karşılaşıyoruz?

Kemal Çoruh; "Erzurum denilince, akla dadaşı gelir / Erzurum denilince, çetin savaşı gelir / Erzurum denilince, sevimli kışı gelir" der ve arkasından da "yazında ve kışında" başka başka zevklerin olduğunu belirtir.

İhsan Akif, "Erzurum" adını verdiği şiirinde, kent adeta tarihî macerasını anlatır. Sanki Erzurum bir destan-şehirdir onun dizelerinde:

**"Ufuklarda sönerken günün pembe ışığı
Gönlümde bükülmüştü tahassür kırışığı.
Hayalimde toplandı o kahraman destanın,
Fakat heyhat, aczim var ifadeden elvanın.
Bir zamanlar İran'ın, İskender'in, Sâlib'in,
Bir zamanlar Kadsiyeye muzafferî Arab'ın.
Zaptolundun ey şehir, yıkıldı Rum'un Hayber'i...
Bir aralık oldun Saltıklar'a hahişker,
Hep Olcaytu Sultanın oldu asar ve leşker.
Bir zamanlar oynadı Akkoyunlu palası,
Zaman zaman Cengiz'in Timur'un istilâsı...**

İhsan Akif'in Erzurum destanı, böylece devam eder ve 12 Mart kurtuluş gününe kadar uzanıp gelir.

Nejat Ünal, şehre Anadolu coğrafyası içerisinde ayrı bir yer ayırır. Ona göre Erzurum; "Destan Anadolu'mun destan şehri"dir. "Çifte başlı kartalları" ise bunun en güzel, en sanatkârane delilidir. Tarihin, şehrin göğsüne bastığı mühürdür.

Sırrı Akatay'a göre Erzurum denilince, bir yayla şehir akla gelir. öyle bir şehir ki; "Teyy yücelerde / Karlı dağlara sırtını / Gönlünü bir garip leylaya vermiş / Esen rüzgârları hudutsuz / Uçan kuşları hürriyet dermiş / Maniler yakılmış: Erzurum ekin ekin / Türküler koşulmuş: Erzurum çarşı pazar." denilerek.

Akdemir Akmut; "Beyaz Şehir" adlı şiirinde, şiirin adından da anlaşılacağı gibi, bir beyazlıklar dünyasının hüznünü, aklıklar diyarının sadeliğini anlatır. Ona göre; **"Sabahın en güzel saatlerinde / İnsan ister istemez duygulanır/ Bu bembeyaz şehrin saadetinde." Çünkü "Bir renk mahşeridir orda tan yeri / Güneş zerrelere bölünür bir bir / Karlarda uzayan ayak sesleri / Adeta bir hayat felsefesidir."** Bu hayat felsefesi, "temiz ve berrak"lıklar üzerine kurulmuştur. Çünkü "kar" da temizdir. Beyaz renk ise, maddî ve manevî temizliğin, saflığın, masumlüğün sembolüdür. Bu yüzden karlar altındaki Erzurum, "Tüller giyinen bir gelin gibi"dir. Dahası var; Erzurum, bir "rüyalar şehri"dir. Çünkü beyaz, güzel ve masum rüyaların rengidir.

Yahya Akengin, Erzurum üzerine "karlı bir düş" görür. Öyle bir düş ki "Üç mevsimi meydan okur güneşe." Bu düşün yansımaları burada yaşayan insanların yüzlerine vurmaktadır. Onun için "Kar beyaz çehrelerde siyah gözler ülkesi"dir. Ayrıca "Buzları çözülen bir şehrin hikâyesi"nin anlatılması gerekip, "savaşlar ve sevdaların serhaddi" söz konusu olunca, "Dünya'nın baştan başa Erzurum olduğu görülür. Bu, şairin gördüğü bir rüyadır belki, ama şairin duygular dünyasında var olan, hakikat olan bir rüyadır. Düş değildir, ama düşten öte birşeydir. Bekir Sıtkı Erdoğan'a göre Erzurum "bir sevda", bir "vatan"dir. Selahattin Ertürk ise, Erzurum'u, "Vatandan" da "heybetli" bir "coğrafya" olarak niteler. Bu "heybet"i, onun "Göklere meydan okuyan top rak" oluş özelliğinde arar.

"Erzurum Cihana Eşit"

Rıza Ümit'e göre; "Erzurum cihana eşit "tir. Onun içindir ki bu kentin "etvârî bir çeşit, nazî bir çeşit"tir. Bu şehir "bu hür vatanın bir zafer tacı, ulu dağların zümrüt eteği / aşk mihrabı / sevgi, vefa peteği / Evliya, enbiya, şair yatağı / Erenler bağında gül" 'dür. Şairin "ruh gergefi"ni dokuyan "duygu il'i" dir.

Aynı zamanda "vefasız" ve "zâlim" bir "sevgili"dir. Ahmet Tevhit Ulusoy için Erzurum ulaşılmaması gereken "bir Leylâ"dır. Şair ise doğal olarak bu "Leylâ"nın "Mecnunu ol"muştur.

Nihat Aksoy da Erzurum'u bir sevgili olarak görür. Ona göre Erzurum; "vatanın bağrında nazlı" bir "yâr"dir. Ama Erzurum-kar ilişkisiyle, yâr-gelinlik ilişkisi arasında bir paralellik kurarak şöyle der: "Eşsiz bir gelin gibi süsün baştan aşarken, Tanrı senin boynuna kardan bir çelenk asmış."

Yalçın Bayar; Erzurum'u, "kokular içinde gül"e, "bulutlar üstünde tül"e ve "bayrağa sarılmış dür"e (inci'ye) benzetir. Onun için Erzurum, "aşk'tan meşke dönen yürek burgusu"dur. Erzurum'un şair için büyük anlamları var. Onun için Erzurum, "tarih", "şeref ve "öz"le özdeştir.

Nurettin Toptaş, Erzurum için "sılam, cihanım, cennetim" derken; bir başka şair, Muhsin Halis, "şehirler dilberi" tanımlamasını uygun görür. Bu "dilber"in "sevda"sı, şairin yüreğine "bir kor" gibi düşmüştür. Şair; sözü, kış'a ve kar'a getirerek "üç mevsimin bir yana destan kışlar sendedir" demektedir. "Beyaz kar gelinliği, duvağı ak bulutlar" olmuştur. Şair, güzel bir buluşla "ulu dağlar"ı "gönder"e benzetir, "bulutlar"ın ise Erzurum için "bayrak"lık yaptığını; dolayısıyla bulutların adeta bir bayrak gibi ulu dağların gönderinde dalgalandığını hayal ufkumuza emanet eder.

Ahmet Tevhit Ulusoy'un şiir dünyasında Erzurum "Kabe'ye benze"mektedir. Bununla yetinmeyen şair, şehrin kutsallığını başka benzetmelerde de arar: **"Evliya makamı güzel Erzurum / Mescid-i Aksa'ya benzer Erzurum"...**

Osmanlı-Rus Savaşları

Bilindiği gibi Rusların, tarih boyunca, sıcak denizlere (Akdeniz ve Basra Körfezi) inme sevdaları vardır. Onun için de Anadolu'yu işgal etmeleri gerekiyordu. Bunu birkaç kez denediler. İlk Osmanlı-Rus savaşı 1828-1829 yıllarında gerçekleşti. Birçok cephede Ruslarla savaşıldı. Zaferler kazanıldı, yenilgiler tadıldı. Neticede Ruslar, 8 Temmuz 1829'da Erzurum'u işgal ettiler. Kafkas cephesinde Rus ordusuna katılan şair Aleksandr Puşkin (1799-1837), kendi açısından o günleri, "Erzurum" adlı şiirinde şöyle anlatır:

**"Yolları çok Erzurum'umuz bizim,
Uyumuyoruz yüzkarası şatafatın içinde biz,
Daldırmıyoruz o ele avuca sığmaz şarap çanağını
Şarabına sefahatin, ateşin, uğultunun.
Oruç tutuyoruz kutsal suyun oluğunda
Gideriyoruz susuzluğumuzu kana kana;
Korkusuz, atak, dalga dalga**

**Savaşa atılıyor yiğitlerimiz.
Girilmez haremlerimize
Haremağaları uyanık, elde edilemezler,
Oturuyor evlerde usluca karılarımız..."**

Puşkin'in şiirinden de anlaşılacağı gibi Erzurum, artık Rusların yönetimindedir. Meğer onlar "yüzkarası şa-
tafatin içinde uyumuyor'larmış; "haremlerine giril-
mez"miş onların. Çünkü "haremağaları uyanık"mış.
Dolayısıyla karılan-kızları "evler"inde güven içerisinde
"otur"makta imiş.

"Koca Müftü" lakabıyla anılan Erzurum Müftüsü ve
aynı zamanda şair olan Natikî Efendi (1785-1863), Er-
zurum'un ilk işgal günlerini, "Der-Mersiye-i Zabt-i Er-
zurum" (Erzurum'un işgali üzerine ağıt) adlı şiirinde,
yüreği kanayarak, şöyle anlatır:

**Çünkü ser-haddât-ı İslâm zabtolundu ol zamân
Erzeni'r-Rûm üzre geldi kâfir-i Moskov hemân
Asker-i İslâma birden sâri oldu havf-i cân
Büsbütün âlem giyindi mâtem-i hüznünde kan
Ehl-i tevhidün ser-â-pâ hâlleri oldu yaman
Rûz u şeb kan ağlasunlar ehl-i imân el-amân**

Yani; "Çünkü İslâm'ın sınır boyları o zaman işgal edil-
di. O zaman, Erzurum üzerine Moskof kâfiri geldi. İsl-
âm askerini birden can korkusu sardı. Bütün dünya,
hüznün mateminde kan giyindi. Tevhid ehli denilen
Müslümanların durumları baştan ayağa bozuldu, kö-
tüleşti. Eyvah, gece gündüz artık iman ehli kan ağla-
sın dursun!"

Natikî, şiirinin devamında 1829 Erzurum işgalini gün
gün anlatır. Kimlerin savaştığını, kimlerin hiyanet et-
tiğini, kimlerin ise kaçıp şehri terk ettiğini yazar. So-
nuçta şehir işgal edilir. İşgal sonrasında yaşananları
büyük bir acı ve yıkılmışlık içinde dile getirir. Şiirinin
sonunda ise şöyle der:

**Nâtikî nutkun kesâd et, çün kesâd etdi İlâh
Böyle bir rûz-i kıyâmet görmedik feryâd âh
Hazret-i İzz-i Te'âlâ hazret-i Sâhib-penâh
Devlet-i Osmâna nusret eylesün her demde âh
Ehl-i tevhidün ser-â-pâ hâlleri oldu yaman
Rûz u şeb kan ağlasunlar ehl-i imân el-amân**

Yani "Ey Natikî, konuşmam, şiirini bitir artık; çünkü
Tanrı da bitirdi. Böyle bir kıyamet gününü şimdiye
kadar görmedik, âh, eyvah! Herşeyin sahibi olan yüce
Allah, Osmanlı devletine daima yardım etsin, âh!
Tevhid ehlinin durumu bütünüyle bozuldu, kötüleşti.
Eyvah, gece gündüz artık iman ehli kan ağlasın dur-
sun!"

14 Eylül 1829'da Edirne Antlaşması imzalandı. Bu an-
laşma gereğince Erzurum, tekrar Osmanlılara bira-

 Onur ÖZSOY

Erzurumluların Serdengeçti Türküsü

*Niyetimiz alınımızda gel oku
Bakışlarımızda bak var mı korku?
Gözümüzde ne rüya var ne uyku
Hak yolunda serden geçtik dadaşlar.*

*Mazlumların aldık intikamını
Yüce ettik dadaşlığın namını
Kırdık zalimlerin ihtişamını
Hak yolunda serden geçtik dadaşlar..*

*Erzurumlu kahpe değil, erkektir.
Mazlum olmak, zalim ölmek demektir...
Her şey yalansa Hak mutlak gerçektir:
Hak yolunda serden geçtik dadaşlar.*

*Koca bir millet zindana tıklılmaz
Biz ayakta iken vatan yıkılmaz
Gördük ki hainler Hak'tan sakınımaz
Hak yolunda serdem geçtik dadaşlar.*

*Hep arslandır geçkinimiz, balamız
Akıl verdi yeter bize Mevlamız,
Yardımcımız yumruğumuz, palamız,
Hak yolunda serden geçtik dadaşlar.*

*Hak yerine gelsin adalet gülsün
Düşkünlerin zincirleri sökülsün
Vatan için yaş değil kan dökülsün
Hak yolunda serden geçtik dadaşlar..*

Abdullah Cevdet

kıldı ve Ruslar Erzurum'dan ayrıldılar. Onlarla birlikte Ermenilerin büyük bir bölümü Rusya'ya göç etti.

Erzurum, bu tarihten sonra, sürekli bir Rus işgali tehlikesiyle birlikte yaşadı. 1856'da böyle bir tehlikeyi Gavurboğan Muharebeleriyle savuşturdu. Ancak büyük felakete engel olamadı. Bu felaket, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı idi.

Osmanlı devletinin, Tersane Konferansı ve Londra Protokolünü reddetmesi üzerine, Rus hükümeti tarafından İstanbul hükümetine savaş notası verildi. Böylece "93 Harbi" diye meşhur olan 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı başlamış oldu. Balkanlarda ve Kafkaslarda çetin savaşlar yapıldı. Hedefte yine Erzurum vardı. Zamanın Erzurum valisi Kurt İsmail Paşa, Genel Anadolu Komutanı ise Ahmet Muhtar Paşa idi. 4 Kasım 1877'de Deve Boynu muharebesi, arkasından 9 Kasım'da Aziziye Tabyasına yapılan baskın ve burada tarihin destanlaştırdığı Aziziye Zaferi! Kadını-erkeği, genci-yaşlısıyla Erzurum halkı Aziziye önlerindeydi. Bu zaferin bedeli 528 şehit ve 973 yaralı olmuştur.

Edirne Mütarekesi sonucunda, 8 Şubat 1878'de Erzurum Kalesi, Ruslara teslim edildi. Berlin Antlaşmasıyla da Ruslar 19 Eylülde Erzurum'u terk ettiler.

93 Harbi, Nene Hatun, Kara Fatma, Topal Gülizar, Yaşar Emmi, Tufançlı Hüseyin Ağa, Şerife Hanım gibi kahramanlarıyla şiiere konu oldu: Sadri Karakoyunlu, Aziziye'yi anlatırken, "**Gazi Muhtar Paşa'dan Kurt İsmail'e kadar / Bu şahlanışta elbet bütün bir Erzurum var'dı diyor. Ve devam ediyor: "Bütün bir Erzurum.. Kars Kapısı'ndan çıktı / Bir Erzurum'du Fatma, göğsü bağı açtı / Bir cihada gidiyor çocuk, ihtiyar / Şimdi Aziziye'de şehit olup kalmak var / Kaptan Mehmet Paşa'yı surdan koşarak geçen / Şu Kargapazarı'ndan ve şu Palandöken'den / Sayısız şehitlerin ruhu gelmiş geçerken / Bir Aziziye değil, Topdağı, Kiremitlik, / Düşman ric'at ediyor, boşalıyor tabyadan / Fatma adlı yiğitler atılıyor her yandan."**

Salim Özmen de Aziziye'yi destanlaştıran şairlerdendir. Özmen'e göre "batıda Çanakkale" neyse, "doğuda Aziziye" odur. "Aziziye bizlere bir vatan bağışladı" diyen şair, "kitaplar yazsam bitmez Aziziye destanı" dizesiyle sözlerine nokta koymaktadır.

Fevzi Halıcı'nın şiir dilinde Aziziye hürriyet demektir. Onun için şöyle der şiirinin bir yerinde: "**Doksanüç harbi, dedem şehit, tabyalar / Yollara düşmüşüz garbe doğru / Yolumuzda soğuk soğuk bir rüzgâr / En uzak yıldızın sıcaklığında hürriyet / Hürriyetten bahsederim."**

M.Emin Alper, daha bir duyarlıdır ölüm karşısında.

Ölümün seçiminden, ölüp ölüp dirilmekten, kanla sulanan toprağın vatan oluşundan söz eder: "**Sekiz ikinciteşrin sabahı / yıl bin iki yüz doksan üçtü / ölüm bizi seçti direnmedik / velâkin direndik düşmana sonuna kadar / kanımızı toprağımızdan esirgemedik / deveboynu derler bir yer vardır / düşmana dar dosta gönül kadardır / bu yeri kâfire mezar eyledik / öldük öldük dirildik..."**

Şükrü Galip Erker ise, Aziziye destanının da meydanı kahramanlar geçidine bırakır: "**Yahnilerde Kaptan Mehmet Paşa kahraman / Miralay Ahmet Bey Uzunahmet'te süngü süngüye / Rifat Paşa, Akif Paşa Toparlak'ta iki yaralı arslan / Ve geride bekleyen Erzurum, sana selâm! / Şerife Ana, Kara Fatma, Topal Gülizar ne güne duruyor? / Ne güne duruyor Katırcı Mehmet, Yaşar Emmi, Gül Ahmet, Tufançlı? / Ya Nene Hatun..."**

Faik Taşçıoğlu; "Aziziye Tabyası" adlı şiirinde okuyucuya,, adeta bir duygu demeti sunar. Aziziye'yi Çanakkale ve Çaldıranla kıyaslar. Ona göre "Aziziye Tabyası, şehitlerin yatağı, mücahitler ocağı, gazilerin otağı; yiğitlerin harmanı, bahadırlar kalesi, arslanların meydanı; kiblegâh-ı intikam, Meşhed-i cengâverân, merkad-i cennet-makamı"dır.

Kara Günler

Erzurum, 1829 ve 1878 işgallerini nispeten az tahribatla atlattı. Özellikle Birinci Dünya Savaşı yıllarında başlayan işgalle kıyaslanırsa... 16 Şubat 1916'da başlayan üçüncü Rus işgali, 12 Mart 1918'e kadar sürdü. Bu dönemde Erzurum tam anlamıyla "kara günler"ini yaşadı. Bir kâbus gibiydi o günler, bir karabasandı. Ruslardan çok kendi vatandaşı, yurttaşı, komşusu diye bildiği Ermeni'den zulüm gördü. Şehir, köyleri kasabalarıyla yakıldı, yıkıldı. Erzurumlu, olmadık işkencelere, zulümlere ve hatta katliamlara tanık oldu, yaşadı.

Ahmet Refik Altınay, 1918 yılında bu yöreyi gezip görür. Bu gezisini "Kafkas Yollarında" adlı kitabında anlatır. Tanık olduklarını yazar: "Biraz ötede, Fırat'ın coşkun zamanlarda geçtiği, şimdi çakıllardan mürekkep geniş izler bıraktığı yerlerde, iki köpek, bir adam ölüsü bulmuşlar, yemekle meşguller. Zavallı adam, çorapları bir tarafta, gömleği parçalanmış, başı kopmuş, vücudu hurdahaş olmuş. Morarmış, kurumuş bir vücut, deşilmiş bir karın çakıllar üzerinde yatıyor. Feci manzara!" Yazarın gördüğü feci manzaralar devam ediyor: "Ufak bir kız başı yolun kenarına yuvarlanmış, oyuk gözleri, sırtmış dişleriyle karanlıklar içinde ağlıyor gibiydi... Yollar ıssız. Bazen, kenarlarındaki hendeklerde kesilmiş başlara, koparılmış ellere ve ayaklara tesadüf ediliyor. Yarabbi! Buralarda ne cinayetler, ne günahlar işlenmiş!"

Şu ya da bu şekilde ölenler öldü. Peki, ya yaşayanlar? Onları bekleyen felaket ise açlık ve sefalettir. Altınay, bu duruma da tanık olur: **"Bu beldelerin en büyük düşmanı açlık. Köpekler bile, mezarlara yeni gömülmüş ölümlerle karınlarını doyuruyorlar."**

Erzurum ve yöresinde yaşanan bütün ölümler, kıyımlar, yıkımlar, işkenceler, açlık ve sefalet şiirlere de yansdı:

M.Sıtkı Dursunoğlu, "Alageyik" müstear ismiyle Albayrak Gazetesi'nde yazdığı şiirinde o günleri şöyle anlatmaktadır: **"Bir yanda yıkılmış harap yuvalar... / Bir yanda açlıktan tükenen nefes, Açılır toprakta kandan lâleler / Sürünür yerlerde bedbaht anneler, Yavru gözlerinde hazin jaleler / Dul kalan gelinler hicranla inler, Ah! Rabbim yetişir, mazluma acı / Kinisin kuvvetin altundan tacı!"**

Ömer Naci, Birinci Dünya Savaşı yıllarında, Erzurum'un çeşitli köy ve kasabalarında tanık olduğu "Ermeni Vahşeti"ni mısralara dökmüştür. Özellikle Horasan ve Alvar'da görülen zulmü, hatta vahşeti şöyle anlatmaktadır: **"Bir baykuş ki mazlumlara mersiyeler okuyor / Sarsılıyor, çırpınıyor, bitiyor / Topraklardan masum kalbi gibi kanlar akıyor / Her tarafta Müslümanlar, bağı didik sefiller / Bugün her bucakta darağaçlar kurulmuş / İşte surda ilk asılan bil ki senin validen / Bir bak bugün ak topraklar kızıl kanla yağrulmuş / Bu halleri yapanlara insan denmez, canavar / Elbet bir gün bu zâlimler belâsını bulacak / İnsaniyet karşısında hakkımız hak olacak..."** Bir başka şiirinde isyan'ın dem'ini yakalamıştır şair: **"Nerde senin altun saçlı pak alınlı kızların / Sen dururken nasıl bunlar vahşiya ne ezildi / Yazık yazık bu halleri görmeseydi gözlerin / Söyle Allah aşkına / Söyle nasıl mamureler, medreseler yıkıldı / Söyle nasıl Müslümanlar camilerde yakıldı / Keşke o gün bu hicranı görmeyeydim, n'olacak.../ Görülen şu iğrenç hesaba bir bak / Kopan bu kasırga bahtsız illerde / Uğulduyor bütün mahzun dillerde / Her yanda zâlimler ehl-i İslâmı / Mahvetmiş kalmamış hiçbir sağlamı / Atılmış yerlere Tanrı kelâmı / Çiğnenen mübarek Kıtaba bir bak.../ Sağlam yer kalmamış yanmış yıkılmış / Ezilen mukaddes mihraba bir bak..."**

Osman Arı ise "viraneye dönmüş bir şehir" manzarası çiziyor gözlerimizin önüne: **"Mevsim karakış / Kar, kapatmış yolları. / Dağlar aşılmaz. / Gündüzler kısa. / Erken gelir akşamlar / Karanlığa basa basa. / Geceler uzun, geceler ayaz. / Geceler korkunç ve kara.. / Karanlığın örtüsü altında / İnleyen şehir, sızlayan bir yara. / Hergün bir başka yönü / Kanıyor Erzurum'un. / Soğuktan donmuş parmaklarını / Minareler dilsiz. / Kubbelerin altı boş. /**

Onur ÖZSOY

Seslirem

*Ey güzel hemşehrim, canım ciğerim
Arhadaşım, emim, dayım, yegenim
Sana candan selam, gönülden hörmət
Sen içimdeki gurbet, yüregimdeki hasret*

*Sene gurban olim, ögünde ölim;
Seslirem ya gah geeel, ya gahim gelim*

*İster herif ol, ister esgetek
İster ehtiyar ol, istersen bebek
Sen anam, sen bacım, sen gardaşım
Sen nenem, sen dedem, sen dadaşım*

*Sene gurban olim, ögünde ölim;
Seslirem ya gah gel, ya gahim gelim*

*Eller bene beg, efendi demiş, e nedim
Senin "ola" diyişin isdirem
Sen bir yanda, ben bir yanda ey degil
Bir arada olah diye seslirem*

*Sene gurban olim, ögünde ölim;
Seslirem ya gah gel, ya gahim gelim*

*Sen bensen, ben de senem, biz el olamazız
Eger uzah galırsah, bize çoh yazış
Seni ne gettin sevdiğimi bilirsən
Çünkü sen Erzürümsen, Erzürümlüsen*

*Sene gurban olim, ögünde ölim;
Seslirem ya gah gel, ya gahim gelim*

Muhdes Fırat

Saat Kulesi susmuş, ölçmüyor vakti / Vurmuyor zamanın nabzı. / Yakılmış, yıkılmış, vıraneye dönmüş bir şehre..."

Tabyalar Bir Zafer Türküsüdür

Erzurum, tabyalarıyla da ünlü bir şehir. Tabya'yı sözlükler "tahkimatlı askerî tesis, küçük istihkâm, tahkîm edilmiş top yeri" olarak tanımlıyorlar⁶ "Osmanlılar, 'Anadolu'nun kilidi' Erzurum'da, Rus istilalarına engel olmak için 1867-1874 yılları arasında Fosfor Mustafa Paşa'nın idare ettiği 'istihkâm' ve 'tabya' inşa ettiler... Erzurum şehrini koruyan önemli tabyalar genelde doğuda ve geçitlere hâkim noktalarda kuruldu. Bunlar Ahâli/Toprak, Aziziye, Mecidiye, Sütünişân/Hamidiye, Sivişli, Çoban Dede, Dolangez, Tuş, Ağzıaçık Toparlık, Uzun Ahmed, Tafta/Şahab Paşa ve Karagöbek Tabyalarıdır. Erzurum kalesinin harap ve yeterli olmayışı sebebi ile şehrin çevresi toprak tabya ve istihkâmlarla çevrildi. İkinci bir kale meydana getirildi... Toprak Tabyalarda dört ana giriş inşa edildi ki, bunlara da Harput, İstanbul, Kavak ve Kars Kapı isimleri verildi. İstihkâmları, yani tabyaları "tarihin mummyaları" olarak da görmek mümkün. Öyle mummyalardır ki, "Erzurum halkı o istihkâmları bir Kabe yapar gibi yapmıştır."

Görüldüğü gibi tabyalar, savunma amaçlı savaş yapılarıdır. Onun için savaş, savunma, saldırı, ölüm, şehadet gibi kavramlarla birlikte anılır. Şiirlere de daha çok bu özellikleriyle konu olmuştur:

Bekir Sıtkı Erdoğan; neredeyse kendisi kadar ünlü olan "Erzurum Tabyalarından" şiirinde, Erzurum'da savaşın adının "kanlı bar" olduğunu vurgular ve burada "gökler alev alev, yer bayrak bayrak"tır adeta. Çünkü şair, bu tabyalarda bir zamanlar yaşananları hissetmiştir. Bu hissediş şiirine şöyle yansır: **"Bir şimşek çakıyor, yine bir şimşek / Çakıyor Erzurum tabyalarından / Dizilmiş Nâmeler, Nine'ler tek tek / Bakıyor Erzurum tabyalarından..."**

Fahrettin Tüzün; "Tabyalar"ı, "Bu serhat ilinin son zafer tak'ı" olarak görür. **"Başı dik vakarla duran tabyalar../ Dadaş'ın namusu, şeref yüzakı"dır. "Tarihe destanlar yazan tabyalar/ Aşılmaz bir kale, geçilmez bir seddi"r.** Şair, tabyaların konum ve ödevini güncelleştirerek, Filistin'le Balkanlarla ilişkisini kurarak şöyle der: **"Filistin Balkanlar hastadır şimdi / Duvaksız gelinler yastadır şimdi / Bir umulmaz derde giriftar şimdi / Merhemsin, ilaçsın, yetiş tabyalar."**

Nurettin Özdemir; vatanın "tabyalardan konuştuğu"nu duymakta ve bu duyduklarını başkalarıyla da paylaşmak istemektedir. Şair, tabyaları"şahlanmış bir zafer türküsü" olarak, bir "destan" olarak teren-

nüm etmektedir. Bu "destan içinde" ise "Aziziye, Kiremitlik" ve Erzurum, birbiriyle bütünleşmektedir.

M.Emin Alper; bir başka gözle görür tabyaları. Ona göre: **"Şu gördüğün tabya değil makberimizdir / Şu Aras dediğin gözyaşımızdır balam alın terimizdir / ve şu dağlar ki paramparça ellerimizdir / kurşun renkli bir kubbenin altında..."**

Tabyalar içinde elbette Aziziye'nin hali bir başkadır. Sadeddin Akatay, O'nu "Topal Gülüzar'ın şaheseri" olarak görmektedir. Yani Aziziye direnişi, bir halk hareketi oluşu yönüyle çok önemlidir. Kemal Çoruh ise, "Aziziye'den 12 Mart'a" bir köprü kurmaktadır. Aziziye, bir bakıma 12 Mart'ın, yani kurtuluş'un habercisidir. Hürriyete, istiklâl atılmış bir köprüdür. Bu köprüden geçilerek kurtuluşa ulaşılmıştır. Şehirde **"Bir sabah ezanın ilâhî nağmeleri / Yükselirken göklere coşturdu gönülleri / Elllerinde baltalar, sopa ve kürek / Biraz sonra düşmanın hesabı görülecek"** dedikten sonra, Aziziye kahramanlarını bir bir sayar: "Kara Fatma, Gülüzar, kahraman Nene Hatun, Mevlüt Ağa, Gül Ahmet, Yaşar Emmi ve Mutan."

Aziziye'yi belki de en güzel, en çarpıcı şekilde anlatan şairlerden biri H. Sami Tekin'dir. Tekin, "Aziziye" adını verdiği şiirinde bir destan anlatır: **"Ne eşsiz bir destansın ey şanlı Aziziye / Nurdan bir âbideyi bağışladın maziye / Toprağında izi var Gazi Muhtar Paşa'nın / Taşın toprağın kandan kemikten bir kaledir / Varlığın tarih için sönmez bir meş'aledir. /Aziziye, yiğitliğin mertliğin göz yaşısıdır / Aziziye istikbalin yalçın temel taşıdır / Aziziye tarih boyu kanayan bir yaradır / Çiçeği şehit kanı, çemeni şühedâdır / Faunaların önünde dağlar ediyor secde / Çiğniyor, baltalıyor, yüz Moskofu bir kadın / Türk kızı, tarih kadar büyüktür senin adın / Nine vursun satırı, Katerina utansın / Tarih Nine'yi gazi, onu fuhuşla ansın..."** Şairin son sözü ise; "Aziziye, kahramanlık, yiğitlik destanıdır".

"Göç Göç Oldu"

Göç ya da hicret! Erzurum'un kara bahtında sıkça karşılaşılan bir olgu! İki önemli sebebi var bunun: Biri, savaşlar sonucu yaşanan işgaller; ikincisi ise, ekonomik ve kimi sosyal nedenlerle büyük şehirleri mesken tutma...

Erzurumlu, 1828'den başlayarak üç işgal olayını yaşadı. Bu yüzden göç verdi şehir. Adeta her defasında boşaldı. Kan kaybetti. Gidenlerin büyük bir bölümü artık memleketine dönmedi, ya da dönemedi.

Savaşlar ve işgaller sonrasında yaşanan göçü "Hicret" olarak niteleyen Kemalettin Kamu, o günleri

bütün ıstıraplarıyla, korkularıyla, umutsuzluklarıyla, yokluklarıyla šiire taşıdı: **"Karanlıkta kaçıyoruz, çoğalıyor korkumuz / Umulmadık bir felâket geçiriyor ordumuz / Fakirleri yalınayak, zenginleri atında / Yollar uzun bir inilti yıldızların altında / Çok sevgili yuvamızı yâd ellere bıraktık / Dirseğimi dayayacak bir pencere yok artık / Elveda ey harap olan baba evi elveda! / Ellerimi unutmuşum kardeşimin dizinde / Bin bahçeli beldemizi yâd ellere bıraktık / Gölgesinde barınacak tek ağacım yok artık / Dallarında bülbül öten bahçelere elveda!"**

Osman Arı ise, savaşların, işgallerin, zulümlerin yaşadığı günleri şöyle anlatır: **"Mevsim karakış / Aylardan Şubat.. / Geceler ayaz, gündüzler soğuk / Karlar bir başka beyaz / Sıcacık evleri / Ilıktı ahır sekileri / Doluydu kilerleri."** Öyleyse nedir sorun? Niçin "gözler yaşlı", neden "gönüller mahzun"? Söz konusu edilen bütün bu "mutluluğu arkada bırakma"nın sebebi nedir? Sebep; ordumuz geri çekilme ve düşman da işgale başlamıştır. Şair, devam ediyor: **"Çekilen ordumuzun önünde, yanında, ardısıra / Kaçtıyordu Erzurumlular tutsaklıktan / Gidiyorlardı düşe kalka bilmedikleri bir sonuca doğru / Boşaldı nerdeyse bir gecede karlı yollara koskoca şehir / Yollar, göç yolu / Ağlamaklı insan dolu / Kimi atlı, kimi yaya..hastalar, yaşlılar..."**

Osman Arı, şiir diliyle okuyucunun gözleri önüne çok başarılı bir göç manzarası çizdikten sonra, göç kafilerinin içerisine düştükleri büyük umutsuzluğu anlatmaya çalışır. Adeta onların duygularına tercüman olur: **"Elveda Erzurum! / Kan verdiğim topraklar, sevgili yurdum / Elveda, minareler, çeşmeler, kümbetler.../Elveda, köyler, kentler, tarlalar, çayır- lar/ Elveda, artık tütmeyecek bacalar, ekmek kokan tandırlar.../ Elveda, akarsu kenarları, değirmen başları, türbeler, mezar taşları / Elveda, tozlu yollar, toprak, hava, su / Yurdumun tüm mutluluğu / Elveda Erzurum, uğruna can kurban aziz şehitlik / Elveda, düşmana ganimet kalan bahtsız memleket..."** Umutsuzluk arttıkça yollar da uzamaktadır: **"Uzayıp gitmede gurbet yolu / Yollar, aç, yorgun, perişan insan dolu / Bir gün dönecek bu gidenler / Hepsinin de budur umudu / Geri dönmek, geri almak düşmandan Erzurum'u..."** Gidenlerin hepsi geri döndü mü bilmiyoruz; ama Erzurum düşmandan geri alındı. O karanlık günler sona erdi. Erzurumlular, kenti yeniden inşa ve imar ettiler. Ülke genelinde, özellikle de Doğu ve Güney Doğu bölgelerinden batıya, küçük kentlerden de büyük şehirlere doğru yaşanan bir göç gerçeğimiz var. Bunun sosyal ve ekonomik birçok sebebinden söz etmek mümkün. Bu sebepler bir tarafa, Erzurum da göç dalgasından en çok etkilenen bir kentimiz. Şehir bu yönüyle de šiire konu olur:

Onur ÖZSOY

Bir Damla Su ile Bir Avuç Közün Öyküsü

*Rüzgârdır şimdi zaman, oğul
belki ecel*

*Gökkubbeyi ayakta tutar turna
Çocuk dualarıyla kalbi atan turna
Oğul, turna allı turna
Alı, sevdalı turna*

*Sevda ve şiir doldurur cama
Kalem, alıp başını gider... Şiir...
Şiir, sevgidir oğul, sevgi yasa
Akli kalble, gündüzü geceyle getiren nizama
Sultan sözüdür!*

*Sultan sözüdür,
Kavruk Tur Dağını delirten yağmur...
Bilmez misin oğul, bilmez mi yağmur?
Sabır aşkın özüdür!*

*Her can bir noktadır, eni sonu
İster gölge olsun can, ister sarsın nur
Bir gün döndürülür, BİRden BİRe
Bilmez misin oğul?
Bilmez mi yağmur?*

*Efsundur hayat, belki rüya
belki Cihan'ın olduğu hissi tahattur
ve diktiği mabedi gözyaşıyla yıkar Babür
Bilmez misin oğul?*

*Bu efsun Aslı'yı güle, Kerem'i küle döndürür
Sevda ebede götürür, gurur hiçe
Vuslat-ı hakikinin tecelli ettiği gece
Gülü kül eden ateş, kendini öldürür
Bu böyle bir hikaye, bir efsundur, oğul!*

Hakan Hadi Radioğlu

Şair ve yazar İhsan Coşkun Atılcan, Ankara'ya yerleşmiş bir Erzurumlu. Şehrin sorunlarını kendisine dert edinmiş bir insan. Erzurum üzerine birçok kitabı bulunmakta. Onu en çok üzen konuların başında ise "göçler ile boşalan Erzurum'un son durumu gelmektedir. Bunu Emrah tarzında, şiirine konu eder: **"Selâm verdim anayurdum Erzurum'a, almadı / Dedim; benden dargın mısın? Dedi ki; hem de çok, çok / Birkaç yıldır Dadaşların göç ediyor gurbete.. / Dedim; bundan hoşnut musun? Söyledi yok, yok, yok. / İhsan der ki; çok görestim, sekse-nime yaklaştım / Dedi; gelme buralara, sen gurbete yakıştın / Dedim; yazık, nice yüce değerlerin kaybolmuş / Dedi; olsun, tevekkülle halkım yolunu bulmuş."**

Şadi Tansu ise bir başka Erzurumlu şair; İstanbul'a göç edip yerleşenlerden. Şair duyarlılığıyla konuya biraz da mizahî bir boyut katarak yaklaşır: **"Çengelköy Bebek'te yalın mı vardı? / Taksim Osmanbey'de hanın mı vardı? / Yoksa dadaş Allah aklın mı aldı? / He dadaş he gardaş de hele bene, / Sen bu İstanbul'a ne diye geldin? / Zifir karanlıkta işen gidirsen / Trenler bir mahşer, vapur cendere / Otobüsü, minibüsü gör hele / Bostancı neresi, Topkapı nere? / He dadaş he gardaş de hele bene, / Sen bu İstanbul'a ne diye geldin?.."**

Kongre ya da Kurtuluş Meş'alesi

Millî Mücadelenin ateşi, kuşku yok ki Erzurum'da yakıldı. 3 Temmuz 1919 günü Erzurum'a gelen Mustafa Kemal, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin Erzurum'da düzenleyecekleri kongrenin hazırlık çalışmalarını gözden geçirdi. Kongre, 23 Temmuz günü, Nazım Hikmet'in ifadesiyle "mütevazı bir mektep salonunda", Mustafa Kemal'in başkanlığında toplandı. Toplantı 14 gün sürdü.

Selahattin Ortaç, bu önemli olaydan dolayı, Erzurum'u, "Cumhuriyetin" sesinin "duyuldu"ğu yer olarak değerlendirir. Çünkü "Kurtuluş meş'alesini yakan" "Atatürk", mekan olarak Erzurum'u seçmiştir. Bu seçim önemli ve anlamlıdır.

Celal Ertugay, "Mustafa Kemal Çağı" adını verdiği uzun şiirinin bir yerinde olayı şöyle anlatır: **"Ay Temmuzdu / Halk uykusuzdu / Halk korkusuzdu / Ve doğup büyüdüğü / Ve yaşlanıp öleceği yerleri sevmek / Dudaklarında nemene bir tuzdu./ Erzurum çarşı pazar/ İçinde Mustafa Kemal gezer / Elinde kalem, belinde kılıç / Dertlere derman yazar. / Başladı Anadolu'yu diriltten savaş..."**

Fazıl Hüsnü Dağlarca da kongre'yi ve kongre günlerini şiirleştiren şairlerden biridir: **"Yürüdük Erzurum'a doğru / Birkaç tüfek beraber / Kartallar do-**

laştı al doruklardan / Kondu cana / 90'lık ihtiyaçlar vardı 19 yaşa değer / Bir toplandık bütün gönüllercek / Kişi kişiden er / Bir kongre ettik ki / Çok ağırdı düşünceler / Düşüncelerin açısından / Alınlar boyandı kana / Toplum içinden fıskırmıştır Mustafa Kemal Erzurum'da / Kara topraktan fıskıran Buğday gibi..."

Ceyhun Atuf Kansu, "Erzurum Kongresi" adlı uzun şiirinde, Kongre günlerini anlatır. Bunu yaparken de o günün Anadolu'sundaki genel manzarayı gözler önüne sermeye çalışır. Bütün bu çabaların, "Kuva-yı milliyeyi âmil ve irade-yi milliyeyi hâkim kılmak." ve "Kısacası kurtulmak" için olduğunu söyler.

12 Mart Kurtuluş'un Diğer Bir Adı

Tarih 12 Mart 1918. Erzurum'un düşman işgalinden kurtuluş günü. "Erzurum, yaralanmış bir kahraman gibi. Asırlardan beri Osmanlı serhadlarını bekleyen, tarihimize şan ve iftihar sahifeleri ilâve eden güzel belde, şimdi büyük bir felâketten kurtulmuş, yaralarını tedaviye başlamıştır."

12 Mart, Erzurum'da önemli bir gündür. Onun için şiirlere de konu olmuştur. Birçok şair doğrudan veya dolaylı olarak bu mutlu günü konu alan şiirler yazmıştır. Bunlardan sadece bir iki örnek vermek istiyoruz:

Faik Taşçioğlu, 12 Mart'ı şöyle anlatır: **"On iki Mart, şerefli şanlı zafer günüdür Erzurum'un / Dadaşın tarihleşen dünüdür / Esaret zincirini kırdı bu yurt bu günde..." Gerçekte "el kemikten ayrılmıştı, Erzurum da vatandan".** 12 Mart günüdür ki bu ayrılık sona erdi; Erzurum, yeniden 'vatan kılın'dı.

Osman Arı, 12 Mart destanını yazan şairlerden biridir: **"İlık bir sabahıtı / 12 Mart'tı / Sona ermişti, bitmişti feleğin cilvesi. / Mehmetçğin süngüsünde gülmüştü yüzüne Erzurum'un bahtı. / 12 Mart sabahı / Tanırım! / O ne ışıklı, / O ne geniş sabahıtı! / Tüfekler susmuş / Namlular barut kokuyordu / Mehmetçikler, düşmanı kovmuş / Kurtarmışlardı Erzurum'u / Gün ışıırken / Karlar örtünmüş Palandöken / Mutlu ve bembeyaz gülmüşüyordu / 12 Mart'tı / O ne büyük / O ne özgür / O ne kutsal sabahıtı!"**

Gerçekten 12 Mart'a gelinen günler, Erzurum için "şanlı ve azametli günler"di.

O günler geride kaldı. Ama Erzurum, gelinmesi gereken yere hâlâ gelmedi, gelemedi. O günler ne de-

niyordu? İsmail Habip Sevük'ün tespiti şu: **"Şark tarafından ne vakit bir harp patlarsa devlet hemen bağırırdı: "Aman kahraman Erzurum!" Amana zamana lüzum yok; mademki kahramandır, balını yapan an gibi o da kahramanlığını yapacak. Kahraman, her harpte yapacağını yaptı ve devlet her harp bitince kahramanı unuttu. Kan akıtmak, Erzurum en önde; imar etmek, Erzurum çok uzakta. Vatana olan borcun hiçbir vakit sonu olmaz; fakat bu serhad beldesi, vatana borcundan ziyade vatandan alacaktır."** Evet, Erzurum "vatandan alacaktır." Vatan, 12 Mart'tan bu yana geçen bunca zaman içinde, Erzurum'a olan borcunu ödemiş midir? Sanmıyoruz. Ama imar edilen, gelişen, sahip çıkılan bir Erzurum umuyoruz, diliyoruz.

Dillere Destandır Havası-Suyu

Erzurum ismi, **"dadaş"**ı ve **"bar"**ıyla birlikte anıldığı kadar, soğuk'u, kar'ı ve kış'yla birlikte hatırlanır. Çünkü İsmail Habip'in de dediği gibi; "Erzurum yüksek.. Kış uzun ve usandırıcı; fakat ne sis, ne rutubet; soğuktur üşütür, ama kurudur dokunmaz. Düşen kar altı ay kalkmıyor.."

Şehrin bu yönü şiirlere de konu olur:

Hazık Mehmed Efendi de İsmail Habip'le aynı görüştedir. Bir de dileği vardır:

Biraz da mu'tedil olsa şitâsi Erzeni'r-rûmun Nice inkâr olur âb u havası Erzeni'r-rûmun."

Yani, Erzurum'un kışı biraz mu'tedil olsa, biraz daha yumuşak geçse; şehrin su ve havasının güzelliği inkâr edilemez. Buna rağmen Erzurum; mevcut durumuyla da güzel bir kenttir: "

Serd olsa havası ne kadar Erzen-i rûmun Hazık yine bir belde-i pâkîze-i Rûmdur."

Şehvari de aynı görüştedir:

"Söylenür dillerde hoş-bû-yı havası Erzurum."

Âşık Garip'e göre Erzurum'un "havası hoştur". Her tarafından "bülbul sesleri" gelmektedir. Bayburtlu Zihni, Garip'in bu görüşlerine katılmaz. Ona göre;

"Berf ü bârânı belâ-yı asumandır Erzurum."

Yani; Erzurum'un kar ve yağmuru, gökten gelen; Allah'ın gökten yağdırdığı beladır. Âşık Reyhani, Evliya Çelebi'ye atfedilen **"onbir ay yirmi dokuz gün bekledim yaz gelmedi"** nüktesine sanki hak verircesine:

"Onbir ay bu dağın kışıyle kar'ı Senede bir aydır yazı baharı..." demektedir.

Onur ÖZSOY

Erzurum

*Yine sevdan ile yandım kavruldum,
Can ocağında piştim, kanla yoğruldu
Sen bir cansın sana kurban olurum
Ne ulvi, ne yüce toprak Erzurum,
Vatan sevdasına bayrak Erzurum!*

*Başı apak apak karlı dağın var
Zirvede bulutlar kar beyaz ağlar
Senden ayrı gönül karalar bağlar
Seni tanımayan bilmez Erzurum,
Senden ayrı olan gülmez Erzurum!*

*Palandöken kadar yücedir başın
Başı göğe erer yiğit dadaşın
Canımdan da aziz toprağın, taşın
Sen candan da özge cansın Erzurum,
Koy, gönlüm sevdanla yansın Erzurum!*

*Cirit meydanında şahlanır dadaş
Nice zafer tattın, nice bir savaş!
Bükülmez bu bilek, eğilmez bu baş
Vatana doğuda kilit Erzurum,
Bağrında yatanlar şehit Erzurum!*

*Bir başka letafet vardır havanda
Dadaş kanat çırpar kartal yuvanda
Gönlüme o sevdan düştüğü anda
Koy eller divane sansın Erzurum,
Gönlüm vuslatına kansın Erzurum!*

*Zemheride kışın buzla bilenir
Arkasından zümrüt baharın gelir
Çifte minareler der ki: "Allah bir!"
Hak'tan gelir, Hakk'a gider Erzurum,
Bahtın karartmasın keder Erzurum!*

*Gönlün fethedilmez mertlik kalesi
Senin davan din-i mübin davası
Sende muhabbetin, vefanın hası
Can'a candan yakın dostsun Erzurum,
Asla sevgin tutmaz yosun Erzurum!*

Cahit Can

Kemal Çoruh, Erzurum kışlarını başarıyla tasvir eder: **“Karla bezenir yayla, / Dağ taş olur bembeyaz; / Sanki gelir alayla / Kırıtır buzlu ayaz. / Nefes donar havada, / Kuş çırpınır yuvada, / İtler oynar ovada, / Tilki kurda eder naz. / Erzurum’a gelersen, / Burda kalmak dilersem, / Sekiz ayı beklersen / Ondan sonra gelir yaz...”** Nazım Hikmet, Kurtuluş Savaşı Destanını anlatırken, **“Erzurum’un zorlu kışı”ndan bahsederek şöyle der: “Buz tutar yiğitlerinin bıyığı / ve geceleyn karlı ovada / kaskatı katılmış, / donmuş görürsün karanlığı...”** Sadi Tansu da Erzurum’un kış ve kar’ını başarıyla resmeden bir şair: **“Şimdi Erzurum’da her yer bembeyaz / Kar beyaz örtüyü çekmiş üstüne / Palandökenlerden kopar bir ayaz / Savrulur ovanın dağın üstüne / Erzurum’da karlar bar oynar düşer / Bir beyaz halıyı döşer de döşer / Davul vurur zurna çalar çığ düşer / Erzurum’un yolu izi üstüne / Ova çarşaf gibi kardan bir deniz / Köyler bu denizde yüzen gemiler / Biner kızaklara dalar gideriz / Tozakların dalgaları üstüne..”** Ama **“buzların kilidi çözülür çözülmez başlayan o acı baharlar gibi yavaş yavaş hayatın türküsü yükselir.”** İşte Erzurum, bu mevsiminde bir başka güzeldir.

Erzurum, suyunun soğukluğu, tatlılığı ve “latifliği”yle şiiire girmiştir. “Erzurum’un menba suları o kadar latif ki, bu çeşmelerden su içmeye bile lüzum yok”tur diyor Altınay. Ahmet Tevhit Ulusoy ise buna örnekler verir: **“Cennet Pınarı’nın suyu soğuktur / Yazıcı suyunun menendi yoktur / Akan çeşmelerin haddinden çoktur / Katresi can verir cana Erzurum...”** Âşık Veysel de “Cennet Pınarı’n”dan sözeder. Suyunu “zemzem”e benzetir. Ama bu suyun tadını yalnızca **“Katre katre suyun yudanlar bilir.”** Rıza Ümit, bir başka benzetme unsuru kullanır: Ona göre Erzurum’un **“suları kevserdir, içenler kanmaz.”** Ayrıca “her göze”si “buz gibi”dir; buna “dudak dayanmaz.”

Kemal Çoruh’a göre Erzurum’un **“Soğuk sularında gizlidir şifa / Yazında kışında sürülür sefa / Hoş lâtif havası cana can katar...”** Nihat Aksoy, Erzurum sularının “şifa” olmanın ötesinde **“Hastaya âb-ı hayat, gönle merhem”** olduğu görüşündedir.

İnsanları

Eskilerin bir sözü vardır. Derler ki **“şerefu’l-mekân bi’l-mekân”**. Yani bir yerin, bir kentin, bir beldenin şerefi, orada oturanlarla ölçülür. Daha öz bir ifadeyle, bir yerin şerefi, orada oturanların şerefiyle orantılıdır. Bir şehri izzetli kılan, o şehirde oturan insanlardır. Orayı yaşanır kılanlardır. Erzurum ve insanı için de bu söz konusudur. Yüzyılın

başında bu yöreyi gezen A.R. Altınay, Erzurum insanı ile ilgili olarak şu tespitte bulunmaktadır: **“Erzurum ahalisi gayet zeki ve insana değer verir. Sözlere düzgün. Esnafı bile irfan sahibi..”** dir

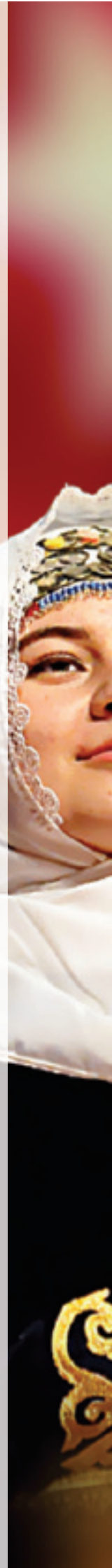
Erzurum insanı, özellikleriyle de şiiire konu olmuştur. Örneğin Orhan Kemal, Erzurum insanının “zeki” olduğunu söyler. Ama “zenginleri kibirli”dir. Nazım Hikmet ise; **“Halim selimdir Erzurum’un adamı ve lâkin dönmesin gözü bir kere!”** tespitinde bulunur. Kemal Çoruh, başka özelliklerini dile getirir Erzurum insanının: **“Bir ağırlık görülür erkeğinde, kızında / Başka lezzet duyulur sohbetinde sözünde.”**

Alvarlı M. Lütfi Efe; Erzurum’u **“kilid-i mülki-İslâm”** olarak niteler ve Erzurum insanının ise, kadını erkeğiyle “hayâdâr” olduğunu vurgular. Özetle Erzurum; **“edebî erkânlı bir diyâr”** dir.

Güzelleri ya da Dadaş Kızlar

Erzurum insanının şiiire yansıması iki şekilde ortaya çıkmaktadır: Biri, yukarıda kısaca anlatmaya çalıştığımız genel anlamıyla **“Erzurum insanı”;** diğeri ise, **“Erzurum güzelleri”**dir. Şiirimizde oldukça geniş yer alan Erzurum güzellerini biz birkaç örnekle özetlemeye çalışacağız. Örneğin Mehmet Hazık Efendi; **“Mest-âne güzeller bulunur Erzen-i rûm”**da demektedir. Şehvarî ise, **“cân yakar yâr u havası Erzurum”**un görüşündedir. Zeki Ömer Defne, Erzurum güzelleri için biraz ayrıntı verir: **“Gelin kehribar bakışlı; / Gözlerinde altın işli. / Kızların ne mene kızdır?”**

Bayburtlu Zihnî, 18. yüzyılda Erzurum’da **“çok servi Revânî Ardahanlı Kandeher-güftâr ile sükker-feşân”** güzeller olduğunu söyler. Erzurumlu Emrah’ın Erzurumlu güzeli “fidan” boylu, “ak elleri boğum boğum kınalı”, “inci diş’li, “on beş yaş”mda bir güzeldir. Âşık Sümmanî ise, “Pene kazasında bağlar seyrinde” iken “elleri kınalı bir gelin”den bahseder. Bu gelin, servi boyuna “al ihramlar örtünmüş”tür. Ki ihram “o boya yakışmış”tır. Sümmanî’nin sözünü ettiği güzel; “nazlı”, “nazenin”, “elâ göz” ve “yüz bin naz” özelliklidir. Yüzyılın başında ise; “Erzurum kadınları, hatta mini mini kızlar, tesettüre son derece riayet ediyorlar. Ekseriye caddelerde, mahalle aralarında, kırmızı çizgili, bazen ipekli, ince hilali çarşaf lar içinde alaca esvaplar, yeşil ve kırmızı güllü şalvarlar giymiş hanımların misafirlğe gittikleri” 16 anlatılır. Ahmet Tevhit Ulusoy’a göre Erzurum’un güzelleri “yaman olur”. Sadeddin Akatay, güzellerin özelliklerinden, ayrıntılara girerek bahseder. Ona göre; **“Billurdan ak, kardan soğuk kaynaklı, / Ak yaşmak altında elma yanaklı, / Bal**

**damlar dilinden, kaymak dudaklı, / Bu gibaldır
bizim elin sunası..."** Kemal Çoruh, "güzellerin
ceylan gözlü bakışı"ndan bahseder.

Arif Ay, "Erzurum" şiirinde, "kadınlarımız"ı da an-
latır: **"Bir de kadınlarımız, / yüzleri kavruk, /
gözleri iri / konuşunca gök, susunca toprak /
gülü türküleyip akşam sabah / oturup evlerinde
/ onlar acıyı kilim gibi dokudular / biz onları,
çocuklarımıza sıla / kendimize gurbet bilip / çi-
çeği burnunda bıraktık..."** Zekiye Çomaklı, Erzu-
rumlu bir kadın şair olarak, Erzurumlu kadınlara
daha bir gerçekçi yaklaşır: Ona göre Erzurum kadı-
nının **"dışta gülen bir yüzü", "içte (ise varolan
bir) sızı"**sı vardır. Erzurum güzelinin, Çomaklı'ya
göre **"dadaş kız"**ın; **"bu ovaların dertli kızı", "Dada-
şın yanında şans yıldızı", "eğilme(yen) dik dur(an)
mağrur başı"** ve **"yanık türkülerden sızan gözyaşı"**
gibi özellikleri vardır.

İbrahim Budak; "Dadaş Kız"ın özelliklerini aynı
adı taşıyan şiirinde şöyle anlatır: **"Kaynaklarla yu-
muş tenin / Karanfilden almış benin / Sanki
ayın ondördüdür / Vefakâr bekçisidir evinin eşi-
ğinde / Ona kahramanlığı veren ninniler söyler /
Ne mâniler, masallar bilmez ki Dadaş kızlar /
Boyu bosu çok güzel, nazlıdır, edalıdır / Yayla çi-
çeğinin derlenmiş bir balıdır / Sırma saç, ceylan
gözlü, tatlı sözlü Dadaş kız / Nene Hatun kızdır,
Nene Hatun torunu / Evinde sanki melek, sa-
vaşlarda gör onu / Saçları süpürgeçir gönlü gibi
yuvaya / Yufka gönlü savaşta benzer sert bir ka-
yaya / Aziziye destanı anılsın minnetle yad /
Dadaş kızın kanıyla yazılan bu ulu ad."** Nazım
Hikmet ise; **"Erzurum güzelleri giyer, balam, in-
cecik ak yünden ehramı"** diyerek, giyimlerine dik-
kat çeker.

Ceyhun Atuf Kansu, "Erzurum'un Erkekleri, Ka-
dınları, Kızları" adlı şiirinde, 93 Harbi yıllarında,
"taze bir gelin" olan Nene Hatun'u anlatır. Nene
Hatun'u anlatırken, savaş ortamının kadın, erkek
ve hatta bebeklerinin yaşadıkları gerçekleri, arka
plan psikolojisiyle vermeye çalışır. Âdeta o günle-
rin öyküsünü anlatır: **"Ben gelin miyim neyim,
ben taze gelin miyim? / Bilemedim nenni! /
Hani benim erkeğim? / Uyu yavru sahan uyu
nenni. / Baban uyur Aziziye kışlasında, / Erzu-
rum askeri, çavuş, nenni, / Uyunacak vakit mi-
dir şimdi nenni?.."** diyerek, şair, ağıtla karışık bir
öyküyü destanlaştırır.

Yetiştirdikleri

Erzurum'u konu alan şiirlerinde şairler, Erzu-
rum'un yetiştirdikleri sanatçı, bilgin, siyasetçi, as-
ker gibi ünlüleri de anlatırlar. Bu şiirlerde Abdur-

Öztürk AKKÖK

Siyah Atlılar Geliyor

*Siyah atlılar koşuyor göğüs kafesimde
Mendil sallamadan dörtünl koşuyorlar
Mahcubum sorguya hazır değilim
Ardı sıra toz bulutu bırakan olmadım diye*

*Toz bulutları damıttım o kadar yıl
Bu atlılar benim tanıdıklarım onlar bilmiyor
Kediler kaçışıyor kenarlara tırşıyorlar
Bir başıma kaldım işte ben ve siyah atlılar
Başlarında pelerinli bir adam bana siyah bakıyor
Beni çağırıyorlar biliyorum bana geliyorlar*

*Nehirler geçerken içtiğim suları kustum şimdi
Aştığım bütün dağlar sızım sızım ayaklarımda
Beynim karınca yuvası gözlerime iniyor
Atlılar hey siyah atlılar bakın buraya
Şu sıralar hiç keyfim yok yol yok iz yok
Pelerinlerinizi çıkarın atın bırakmayın sakın
Siyah simsiyah kediler sokakları boşalttı
Atlılar geliyor ben görüyorum
Toz bulutu bulut tozu gibi arkalarında kalan
Çöle gidiyorum kimse bunu bilmiyor*

*Susuz kaldım susup kaldım diye bilmiyor
Tükendim dirildim yazıldım silindim
Bitti gitti sabahım öğlem ikindim
Siyah atlılar atları ile atlayarak gelince irkildim
Ey mavi sandığım gök ve hep kapkara yer
Siyah atlılar geldi
Siyah gözleri siyah pelerinleri ile*

*Dişlerinizi kullanarak
Ahp götürdünüz beni
Her parçama bir dirhem
Bile vermeden bin dirhemlik acıyla
Kapı baca pazar yeri lime lime ettiniz
Bir kez ağlama ana diyemedim
O kadar yıl oldu bir kere göremedim
Dilim lâl oldu bahçeleriniz kokusuz
Artık al bu kadar yeter hazırım hem korkusuz
Hayat saçlarım gibidir kokusuz
Sen de olacak biliyorum
Siyah atlıları görüyorum*

M. Hanefi İspirli

rahman Gazi'den Nene Hatun'a kadar birçok ünlü yer alır. Birkaç örnek vermek istiyorum:

Ahmet Tevhit Ulusoy; şiirinde, **“Gazi Abdurrahman sinende yatan / Toprağına ilk kanını akıtan Ebu İshak Kâzîrûnî”** dedikten sonra, diğer ünlüleri şöylece sıralar: Şeyh Habib Baba, Hazret-i Haşîî, İbrahim Hakkı, Ziya Paşa, Erbabı, Celâlî, Şehvârî, Taşkesenli-zâde, Şeyh İbrahim, Şeyh Ziyaettin, Solakzade Sadık, Hazık, Bahriye Nâzırı Cemal Paşa, Hafız Hakkı Paşa, Yunus Emre, Aşık Sümmanî, Emrah. Sırrı Akatay'ın şiirinde ise; **“Feleği hicveylemiş Nef î, kayalar misâli / Sularınca ah çekip yollara düşmüş Emrah / Yıldızlarca dertli Kerem, Aslıhan'ın peşinde”**dir. Selahattin Ortaç, bunlardan ayrı olarak “Kâzım Karabekir Paşa, Nene Hatun ve Ahmet Muhtar Paşa”dan bahseder. Rıza Ümit, bu isimlere yenilerini ilave eder: **“Saltık, Aktuğ, Kutgal Beğ'ler, Hundi Hatun ve Habib Baba.”**

Fahri Güçlü; “Erzurum Şairleri” adını verdiği 28 dörtlükten oluşan şiirinde 26 şairi anlatır. Her dörtlükte bir şairi kısaca tanıtan şaire göre Erzurum, **“Gönüller sevgilisi, sönmez ilham yatağı / Duygulu, sert, engin, mert şairler otağı”**dir. **“Erzurum, sinendeki cevhere gücüm yetmez / Hepsine yer veremem, zira saymakla bitmez”** dedikten sonra kısaca şu şairlerle ilgili bilgi verir: **Yunus, Nef î, Rabia Hatun, İbrahim Hakkı, Ketcencizade, Lezgi Ahmet, Emrah, Serdarı, Havası, Hazık Efendi, Noksanî, Ummanî, Kâmi Efendi, Natikî, Lütfî, Âşık Mâhirî, Erbabî, Şehvarî, Karazlı Hakkı Bey, Sümmanî, Kemâl, Mehmet Efendi, Sadi Akatay, Kemalettin Kâmi, Sıtkı Dursunoğlu.”**

Faik Taşçıoğlu ise, şiirinde **“Nene Hatun, Dadaş Kız, Kara Fatma, Gülizar, Mail Çavuş, Gül Ahmet, Yaşar Emmi, Bayraktar, Gazi Muhtar Paşa, Kurt İsmail Paşa”**dan söz eder.

Manevî Yapı

Erzurum, manevî yapısıyla ön plâna çıkan bir şehir. Halkının dinine ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olduğu bilinir. Bu yönüyle de tanınmaktadır. Şairler de kimi şiirlerinde şehrin bu özelliğine dikkati çekmişlerdir. Bu konuda en önemli tespitleri “Erzurum Destanı” adlı şiiriyle Alvarlı M. Lütfi Efe yapmıştır: **“Erzurum kilid-i mülk-i İslâm'ın / Erzurum derbend-i ehl-i imânın / Nisası ricali haydâr idi / Edebli erkânlı bir diyar idi / Hamdû'lillah metîn İslâmları var / Fakîre zaife ih-sanları var / Külbe-i gönülde imânları var / Hayrat hasenâtı erleri vardır / Hayr ü bereketli güzel diyardır / Ramazân'da bir âli-şân ederler**

/ O şehri siyamı zî-şân ederler / Fukara gönlünü gülsen ederler / Civanlar pîrlere hürmet ederler / Duasın almaya gayret ederler / Ramazâna güzel hürmet ederler / Hafızlan binbir hatim okurlar / Nûr-ı Kur'ân enhârına akarlar / Nüzûl-i merhamet-gâhe bakarlar”. Şair Erzurum'un manevî yapısının bütün özelliklerini böylece saydıktan sonra; Erzurum'da **“Binbir hatim nûru(nun) arşı doldur”**duğunu, bunun sebebinin ise “binbir hatim”in bu “belde”de okunmakta olduğunu belirterek, sözlerini “Mevlâ'ya emânet olsun Erzurum” duasıyla bitirir.

Yalçın Bayar ise, Erzurum'un manevî yapısını şöyle anlatır: **“Ezanlar nidâlanır Palandöken Dağı'ndan / Abdurrahman Gazi'yle uyanılır rüyadan / Cumalar, Ulucami'de ne de muhteşem olur / Selâtlar ve selâmlar, semâları doldurur...”**

Tarihî Doku

Erzurum'u Erzurum yapan, stratejik konumu, insanı ve daha çok da şehrin mevcut olan tarihî dokusudur. Tarihî doku, şehre, muhtaç olduğu asaleti sağlamaktadır. Mevcut tarihî doku, kentin bir İslâm şehri, bir Türk şehri olmasının ispatıdır, delildir, mührüdür. Bu yönüyle de Erzurum şiirimize konu olmuştur.

Erzurum; kalesi, Tepsi Minaresi, tarihî kapıları, türbeleri, camileri, medreseleri ve tabyalarıyla, şairlerimizin tarih ve sanat bilincinde yankısını bulmuştur. Örneğin, Sırrı Akatay; camilerin, şehrin “yücesinde kurul”duğunu söyler: **“Duasında mü'mindir Çifte Minare'ler / Üç Kümbetler masalda Selçuk'un üç dilberi / Şahlanan gururdur, beri yanda Aziziye / Sanatın çiçek açan bahçesi Yakutiye...”**

Yakutiye için ne güzel bir benzetme! Üç Kümbetler'in “masalda Selçuk'un üç dilberi” olması da müthiş bir buluş! Bu tarihî dokusuyla Erzurum, acaba **“hayal olmuş uzak bir hakikat”**ten ibaret midir?

Sosyal Hayat

Şiirimizde Erzurum, birçok yönüyle yer almaktadır. Her şair, adeta şehri bir tarafından görmüştür. O şaire göre belki de Erzurum, bu gördüğünden ibarettir. Bir başkası başka bir yönünü, bu güzelliğin bir başka boyutu fark etmiştir. Ona göre de Erzurum bundan ibarettir. Erzurum'da sosyal hayat da bu görülen ya da fark edilen boyutlar arasındadır.

Tanpınar; Erzurum insanının sosyal hayatını, yaz

ve kış mevsiminin gerektirdiği iki şekilde gözlemlemiştir: “Halk, tatil günleri, en fakirine varıncaya kadar, cumalık elbiselerini giyerek yazları mesire yerlerine, bilhassa varlıklı şehir halkının çadıra çıktığı Boğaz’a, cirit oyunlarına, güreşlere giderler, ayakta zıgva şalvar, belde Acem şalı, silahlık, daha üstte gazeki denen cepken ile aba, hartı denen palto ile başına çok defa İstanbul’un Kandilli yazması saran esnaf, kış gecelerine de benim yetişemediğim Aynalı Kahve’de (Tebriz Kapısı’nda) Aşık Kerem, Battal Gazi hikâyeleri okuyan, Geyik Destanı söyleyen, saz çalan, tıpkı Kerem’in zamanında olduğu gibi şiir müsabakası yapan, birbirine tarzizli cevaplar veren, yetiştikleri memleketin güzelliğim öven, geçtiği yolları, gurbet duygusunu anlatan şairlerin, halk hikayecilerinin etrafında toplanır, yahut da aşağı yukarı on asırlık bir gelenekle sürüp gelen sıra gezmelerinde kendi aralarında eğlenirlermiş.” Eski ilgi ve misyonunu kısmen yitirmesine rağmen, bugün halâ Aşık Kahvehaneleri geleneği Erzurum’da devam etmektedir.

Erzurum’da mesire geleneğine gelince, doğrusu bu, sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçasıdır. Kışın uzun ve bıktırıcı olan Erzurum’da, belki de bu yüzden köklü bir mesire, bir kıra çıkma geleneği oluşmuştur. Bugün hâlâ bu gelenek devam etmektedir. Hasankale ve Ilıca kaplıcaları, Tortum ve Serçeme vadileri, Palandöken etekleri, Abdurrahman Gazi, Kuyular, bugün hâlâ gidilen mesire yerleridir. “Erzurum’un mesireleri latif kavaklar ve söğütlerle müzeyyendir. Sulan tatlı şırıltılarla akar, ovada Fırat’ın feyyaz membaları güneşin ziyaları altında parlar. Erzurum, feyz ve bereket yeri, haki bir Osmanlı şehridir.”

Birçok şair, Erzurum’da mesire konusuna işaret etmiştir. Ama bir uzun şiirini baştan sona bu konuya ayıran şair, İhsan Coşkun Atılcan’dır. Atılcan, “**Erzurum’da Mesire**” adını verdiği şiirinin bazı dizelerinde bu geleneği şöyle anlatmaktadır: “**Bu ayazın, karın, buzun kalkması / Sabir ister, işte Mayıs ortası / Zâlim felek ağu katmış aşma / Uzun kışlar yaşar o tek başına / Kış ayları vermez ona amanı / Yaz ayları safa sürme zamanı / “Herkes gidir, biz de gidek bir yere / Ya ağaçlık su kenarı, ya da derin bir dere / Hasankale, Boğaz, Akdağ, Ilıca / Oralarda vardır birkaç kaplıca / Çoluk çocuk bayırlara saçılısın / Mesirede gözü gönlü açılısın.” / Kalacaklar oralarda bir süre / Erzurum’da işte budur mesire / ihtiyaçlar her ne ise görülür / Bir hummalı çalışmaya girilir/ Günü birlik kaplıcaya gelenler/ Arabaya kilim, cicim gererler / Gündüzleri çermiklere gidilir / Geceleri oyun sohbet edilir / Gramafonlar birbiriyle yansır / Kahkahalar birbirine karışır / Kimsenin kalmazdı tasası, derdi / Ne güzeldi, ne keyifli**

Emrah HEMŞİNLİ

Sonbahar

*Durgun havuzları işlesin bırak
Yaprakların güneş ve ölüm rengi,
Sen kalbini dinle,ufkuna bak.*

*Düşünme mevsimi inleyen rengi
Elemdir mest etsin ruhunu
Eser rüzgarların durgun ahengi.*

*Yan yana sessizce mevsimle keder
Hicrana aldanmış kalbimde gezin
Esen rüzgarlara sen kendini ver.*

Ahmet Hamdi Tanpınar

günlerdi! / Erzurumlu böyle çıkar yaylaya / Tüm zevkleri sıkıştırır bir aya / Eylül sonu dağlar olur bembeyaz / Ayaz başlar, hayallerde kalır yaz..”

Hoş Mekanları

Erzurum, yalnız şehir olarak, tarihî eserleri veya mesire yerleri olarak girmez şiiire. Diğer mekanlarıyla da şiiirde boy gösterir. Örneğin birçok şair Erzurum'un Kân köyünden (bugünkü Dadaşköy) bahseder. Aşık Garip bile Kân'ı, “hoş mekân” olarak niteler ve buranın **“yedi iklim çar köşede bulunma”** dığını söyler. Es'ad Muhlis Paşa da birçok şair gibi Kân'dan bahseder:

“Erzen-i rûmun yanında kemlerin bir kend iken Şeb-çerâğ-ı makediminde Kân buldu şân bu şeb.”

Ahmet Tevhit Ulusoy'un şiiirinde Erzurum; **“Saat Kulesi, Esatpaşa Camii, Muratpaşa Camii, Köşk Bahçesi, Boğaz, Ilıca, Pulur Çayı, Kırk Değirmenler, Eğerli Dağı, Yeni Köy, Korucuk, Tuzcu, Dumlu Yaylası, Güngörmez, Umudum...”** gibi mekânlarıyla boy gösterir.

M.Sırtkı Dursunoğlu'nda “Dumlu Dağı, Karasu”; Behçet Kemal Çağlar'da “Dumlu, Kop, Pasin ovası”; Nejat Ünal'da “Alibaba, Habibbaba, Lâlbaba, Esatpaşa, Muratpaşa, Palandöken, Eğerliadağ, Gürcükapı, Narman, Pasinler, Alvar, Harputkapı, Kavakkapı, Karskapı, Gez yaylası, Topdağı, İspir, Hunut boğazı, Tortum, Tekman, Ağcalar, Çat yolunda Dutçu, Daphan ovası”; Rıza Ümit'te Dumlu, Köşk, Türbe, Boğaz, Sultanseki, Araplardüzü, Çürükler, Toptabya, Maksutgazi, Kutgal'in kümbeti, Yunus'un sazı, Akdağ, Gez, Kırk Şehitler”; Abdülkadir Turan'da günümüz kent Erzurum'unun “Yenişehir semti, Gölbaşı, Kongre Caddesi”; Nurullah Genç'te “Gürcükapı, Taşmağazalar, Aziziye, Çifteminareler, Gar, Yâkutiye, Tabyalar”; Şaban Abak'ta ise “Serçeme Çayı” kullanılan mekân isimleridir.

Dolayısıyla şairlerin şiiirlerinde yer alan mekân adlarıyla Erzurum, bizlere, hem klasik ve hem de modern bir şehir profilini vermektedir.

Dağlar Dağlar

Türkülere konu olduğu gibi **“Erzurum dağlar kar ile boran”** dir. Aşık Kerem'in ifadesiyle; **“Erzurum dağlar duman dildedir”** ve dahi **“Erzurum dağlar kardır geçilmez....”** Elbette **“Erzurum Türk tarihine, Türk coğrafyasına 1945 metreden bak”**ınca ve **“Şehrin macerası düşünülünce, bu yükseklik daima gözönünde tutulması gere-**

ken” bir özellik olur. Kaldı ki Palandöken, Dumlu, Eğerli, Kargapazan dağlar arasına bir şehir olarak beşik gibi yerleşen Erzurum'un dağlarına türkü ve ağıt yakılması; destanlar söylenmesi, methiyeler dizilmesi şairler için kaçınılmaz bir ödev olur. En çok da Palandöken konuşulur:

Aşık Veysel, Palandöken'in hâlinde anladığını şu mısralarla ifade eder: **“Palandöken gülmez nedir efkârı? / Kalkmaz mı başının dumanı, karı? / Niçin akar gözlerimin yaşları? / Ben Palandöken'im, hem de gaziyim / Kalem verin dertlerimi yazayım / Çalar, ağlar âşıkların sazıyım / Durmaz akar gözlerimin yaşları...”**

Necip Fazıl Kısakürek; Palandöken'in yüreğini okumaya çalışır adeta: **“Bu dağlar ne yaman, ne yüce dağlardı / Başında bir bora döner, çağlardı / Derindeki sesler o sadalardı / Köpüklü ırmaklar durmaz akarken...”** Kemal Çoruh, Palandökenlerin doğal güzelliklerini anlatır: **“Palandöken dağlarının nakışı / Yılın dokuz ayı, sevimli kışı / Bahar gelir karlar erir yol tüter/ Dağlarında lüle biter, gül biter...”** Sırrı Akatay'a göre; **“Dağ değil Palandöken, göz dağıdır.”** Ali Kemal Temizer'in dilinde Palandöken bir gazi askerdir veya secdeye kapanmış bir kul: **“Gün karla uyur, karla uyanır Palandöken'de / Yıldızsız dünyada tane tane kar ışıldar / Ve Palandöken, tarihe sokulmuş hançer / Başı beyaz sargılı / Dört mevsim yaralı asker gibi yaşar / Yılların bekçisi koca dağ! / Sen büyüdükçe, yıllanmış ümit, beyaz dünya / Hep ufukta çakılıp kalır güneş / Senden uzaklaşırsa şayet / Hisler taşlaşır...”**

Hasan Ali Kasır'ın şiiirinde Palandöken bir **“zambaklar diyarı”** dir. Hem mahşeri ve hem de yalnızlığı yaşamaya mahkûmdur: **“Bu gece Palandöken'de / Mehtabı yakalamışım / Aydınlık kar çiçeklerini / Aksevgi'yi ve tapınmayı / Bir yolculuğu başlatmışım / Zambaklar diyarına / Miraçtayım / Kışın mahşeri yaşar / Yazın yalnızlığı / Bir yalnızlık ki Ejder tepesi kadar / Palandöken'de kış Hayatın bir diğer adı / Dört mevsim / Doyasıya yaşanan...”** Arif Ay'ın şiiirinde **“Palandöken, kolları gürgen, gözleri çiğdem, gövdesi kekik”** olan bir masal kahramanıdır sanki: **“Palandöken hem yassı hem dik / bir sabah kepenkleri / kar tipisi gibi indirip / birden öpüp yüzünü toprağın / ağır ve derin / kar palandökenin borkü / bundan gayrisini giymedik...”** Hasan Akçay'a göre Palandöken, hüznü ve özlem demek: **“Senden beter yanık içim ezelden / Yaz ortası karlar yağmış özüm / Sen karlar altında, bense hüznün / Farkı yok geceden senin gündüzün / Geldiğim yerlerde hâlâ bahar var / Her gece sulardan dolunay doğar / Seninse ba-**

şında duvağındır kar..” M.Hanefi İspirli'nin şiirinde Palandöken, **“hasret”**le beklenen bir 'Mehdi' sanki: **“Palandöken karla kanın / karılmış motifidir/ hüseyîni bir kıyamın / remzidir palandöken / eteklerin kesildi / çıplak kaldın palandöken / ağla / halimize ağlamayı unuttuk / ağla ki Erzurum rahmete kavuşsun../ tevhidi öğrenelim Yakutiye'de / yu bizi sularında / yu bizi palandöken / öyle hasretiz ki tevhide...”** Cahit Solakoğlu'na göre Palandöken; **“Gaziler şehrini sabırla bekle”**yen **“bir Ermiş Derviştir.. Yeşil hırkasında mor, al çiçekler”** vardır. Enver Tütüncüoğlu'nun şiirinde Palandöken bazen **“Ak saçları tel tel göğsüne düşmüş”** bir yaşlı kadındır. Bazen de, **“sinesinde ahular beslen”**en, **“yaz gelince gelin gibi süslen”**en bir güzeldir.

Şiirimizde dağ olarak yalnızca Palandöken yoktur. **“Erzurum dağları”** bütünüyle şiire konu olmuştur. Örneğin, Zeki Ömer Defne'nin şiirinde, **“Kış yaz beyaz açan dağlar”**dır **“Erzurum dağları”**. Sadeddin Akatay, **“Erzurum dağları”**na isimlerini koyar: **“Palandöken, Dumlu, Eğerli dağlar.”** İhsan Coşkun Atılcan, Erzurum'u çepeçevre kuşatan dağları bir bar ekibine benzetir: **“Yaşlı başlı / Beyaz saçlı sıradağlar.../ Kolkola, omuz omuza / Sanki Hoşbilezik barındalar / Barbaşında Palandöken / Koltuğunda Eğerli / Karşısında Dumlu Dağı / Poççık çeken Ejderktepe / Kardan bir kuşak sarmış beline / Ve uzanıp bulutlardan / Bir mendil almış eline...”** Selahattin Ortaç'm konusu Kargapazarı'dır: **“Yazın iki ayında / Yemyeşil / Kevser gibi suyu / Ne karga alınır /Ne de satılır / Pazara çıkmış adı / Kargaların pazarı / Kargapazarı...”** Rıza Ümit'e göre **“Dumlu'dan fıskırır billur suları / Top dağından eksik olmaz hiç karı / Palandöken onun vefalı yârı”**dır. Aşık Mevlüt İhsanî, “Erzurum dağları”nı, bir kıyaslama ile anlatır: **“Bursa'da Uludağ, Doğu'da Ağrı / Erzurum ilinde var Palandöken / Ne yazı bellidir ne de baharı / Ağustos'ta olur, kar Palandöken / Soğanlı, Laleli, Kargapazarı / Başı dimdik duran er Palandöken...”**

Şairlerimizin **“Erzurum dağları”** üzerine bu hissedişlerini aktardıkları sonra, İsmail Habip Sevük'ün bir yorumunu, farklı bir bakış tarzını aktarmasak, sanki konu eksik kalacaktır. Sevük diyor ki: **“Kargapazarı hain, Deveboynu şehitlik, Palandöken öfkeli, Pilavtepe verimsiz ve Kop dağı belâli... Ovaryı çevreleyen dağların en hayırlısı ve en mübareği Dumlu dağıdır. Ovanın şimaline gelen şu kalın gövdeli, ağırbaşlı ve efendi duruşlu dağ. Fırat, buz gibi, billur gibi, oradan çıkıyor.”**

 Onur ÖZSOY

Seni Ele Sevirem ki

*Seni ele sevirem ki
Diyecahsan niye? bennam işde ele.
Seni görende yüregim bir hoş olur,
Yanir, yanir dutuşir.
Diyirsen ki niye? İşde ele.*

*Ahşam olur, davar, nahır mal gelir.
Sayiram sayiram biri eksik.
Birde dönirem sen yohsan.
Gine diyirsen ki niye?
Ne bilim işde ele.*

*Sekide ekmek yiyirem. Lavaşi, civili dürüm edirem.
Kıtliram. boğozumda düğümleir.
Sen ağlıma gelirsen.
Gine diyirsen ki niye? İşde ele.*

*Anam örtüleri sarir.
Yataceyih, mahcuplaniram.
O da gidir ya külli beçare galiram.
Sağın deme niye? bennam, işde ele.*

*Guşluğa doğru daliram.
Hayal gürmuş, rüyada görmüşem.
Sen bennensen.
Sevinmiş, sevinmiş, ter-gan içinde galmişam.
Bir de uyaniram yasdığa sarılmışam.
Ama deme niye?
Ne bilim işde ele.*

*Sabağınan horozlar ötir, gahiram.
Bir çigara yahiram
Tavuhlara, culuhlara yem verirem,
Tutduğumi öpirem.
Seni culuhlara bile benzedirem.
Diyecahsan niye?
Ne bilim işde ele.*

*Babam beni gapiya goymir diyirsen,
Ey helt yiyirsen.
Ahşama geder goni gomşiyi gezirsen.
Ezen, bibin, emin gile gidirsen.
İsdesen, bene görünürsen.
Madem ele gapiya, cama hatta tırhıca çıh.
Yüzün görüm, görüm de orda ölüm.
Diyirsenki niye?
Ne bilim işde ele.*

Zinnur Tiryaki

Mizah ve Hiciv

Erzurum temalı şiirlerde mizahî unsurların, hatta ince bir alay ve hicvin yer aldığına da tanık oluyoruz. Nefî gibi, klasik edebiyatımızın en büyük hiciv şairini yetiştiren Erzurum'un söz konusu olduğu şiirlerde mizah ve hicvin bulunmaması elbette düşünülemez. Nefî'nin Erzurum temalı şiiri olmadığı için, çalışmamıza şiirlerini alamadık. Ancak günümüz şairlerinden bazıları, Erzurum'u anlatırken, mizah ve hicvi, Nefî'nin torunları olarak ortaya koymuşlardır. Bunlardan iki-üç örnek vermekte yetineceğiz.

Bazı şairler, Erzurum'daki geleneksel yapının kimi özelliklerini anlatırken mizahî bir üslûp kullanmıştır. Bazı şairler de 'Erzurum şivesi'ni esas alarak ve 'şive taklidi' yaparak, şiirine mizahî bir özellik kazandırmıştır. Özellikle Ketencizade Mehmet Rüştü Efendi'nin yazdığı Güz Destanı (Mesârif Destanı) şiiri, bu alanda bir başlangıç olmuştur.

Hüseyin Köycü, Ketencizade'nin şiirine "Getir Ha Getir" adını taşıyan bir nazire yazar. İhsan Coşkun Atılcan'ın "Kilernâme" adlı şiiri ise Ketencizade'nin şiirine yazılan ikinci bir nazire özelliği taşır. Şair, Erzurum'da güzden itibaren yapılan kış hazırlıklarının önce sebebini, sonra da yapılması gereken belli başlı işleri şöyle anlatır:

**Erzurumlu ne yapsın, zâlim kış var dokuz ay,
Beyaz günler tükenmez, tipi-boran, tufan var.
Bir senelik erzakı doldurdu mu kilere,
Keder gelmez reise, hem de evdekilere.
Karakışı düşünür, tedbir alır her işte,
Güzden yapar doldurur sandıklara erişte.
Tahta ambar dolardı yüz on batman un ile,
Yatak-yorgan, bardanı hazır durur yün ile.
Yeşil soğan düğlenmiş, sııklara asılmış;
Civil peynir, sücükle bir tuluğa basılmış.
San yağı eritir, kazanlara koyardık,
Bu bolluğa bakınca bir senelik doyardık.
Yıldızkökü, pürçüklü, kartol, şalgam kuyuda,
Taze kalır toprakta, gövdesi de suyu da.
Kavurmalık kesilir, bir inekle üç koyun,
Kızartırken başlardı tandırbaşında oyun.
Tirit yeme safası, unutulmaz bir anı,**

Geri dönmez o günler, hani dostlarım hani?.. İhsan Coşkun Atılcan, mizahî üslûbunu "Çayname", "Erzurum'da Gelin Hamamı", "Hingelname", "Çortutuname" gibi şiirlerinde de sürdürür. Bu şiirlerinde şair, Erzurum'daki geleneksel yapıyı biraz mizah ve biraz da özlemle dile getirir. Atılcan, şiirlerinde şive'ye çok az yer vererek, bu alanda uyulması gereken ölçüyü de okuyucunun dikkatlerine sunmuştur.

Hüseyin Kotan, şiirde zaman zaman mizahî üslûbu kullanan Erzurumlu bir başka şair. Şairin, Erzurumlu bir gencin masumane sevgisini hikâye ettiği "Ölircm" adlı şiiri, türünün oldukça başarılı örneklerindedir: **"Tahtacılerden aşşağı gelirem, / Düşünirem gara gara, / Bir elim cebimde, diğesinde cigara."** diye başlayan şiir, **"Bu ne zor derdimiş; / O'ni görsem de, / O'ni görmesem de, / Ölirem."** dizeleriyle sona ermektedir. Kotan'ın şiveyi kullandığı bir başka şiiri ise "Acıktın mı Dadaşım"dır. Bu şiirinde şair, Erzurum mutfak kültürünü anlatmaktadır.

Zinnur Tiryaki, bütün şiirlerinde şive ve mizah unsurları kullanılmıştır. "Yanı Gara", "Dadaş Memur" ve "Bennam Ele" gibi şiirlerde, yer yer abartılı anlatımlara başvurulmuştur.

Mutfak Kültürü

Erzurum, mutfağıyla da şiirlere konu olmuştur. Yetişen ürünleri, yemekleri, tatlıları, içecekleriyle şiirde yer almıştır. Örneğin, Ahmet Tevhit Ulusoy, şiirinde mizahî unsurları da gözardı etmeyerek şunları söyler: **"Antalya'dan gelir şehrin limonu / Meşhur olur Mahanda'nın somunu / Tatlı olur Epsemce'nin kavunu / Karpuzların bala benzer Erzurum."** Şehrin kendine özgü yaprak çorbası, ayran aşı ve kurut çorbasından söz eder. "Tuzcu'nun yayık ayranı'nın meşhur olduğunu belirtir. Arkasından; **"Şifadır hastaya herle çorbası / Lazun haşılı ile kartol yahnisi / Damağa tat verir hurma tatlısı / Çiriş pancarının bulunmaz dengi / Eşginla çaşırın yemyeşil rengi / Hoş kokar tandırın taze ekmeği / Şeker pancarının adı kocabaş / Pürçüklüyü çok severdi tekirbaş / Pişer tandırlarda lezzetli lavaş / Civil peynirine kurban Erzurum..."** diyerek, Erzurum'un kendine has bütün yiyeceklerini bir bir sayar.

İhsan Coşkun Atılcan ise **"Erzurum mutfaklarının düzenli"** olduğunu belirttiikten sonra; Erzurum'unun **"sofrasında ezeli, lavaş ekmek, civil peynir, bir de çayın eksik olma"**dığını ifade eder. Çortutunâme adlı şiirinde ise; **"Lokman Hekim metheylemiş şalgamı / Def edermiş her illeti her gamı / Yemesen de tarlasından geç demiş / Bulunmazmış böyle nâfı bir yemiş... / Şalgam aşkı Erzurum'da bir âlem"** dedikten sonra sözü "Çortutu"ya getirir: **"Çortutunun övgüsünü yazmaya / Söz tükenmez, zaman yetmez bir aya / O bir sevda, o bir arzu, bir tutku / Turşuların padişahı çortutu / Sanırım ki ölen yese dirilir / Her illetin ilacıdır çortutu..."** Şair, çortutu'ya dediği bu methiyeden sonra, sıra hingel'e gelmiştir: **"Kimi yerde ona "manti" diyorlar / Yemeklerde garnitürden yiyorlar / Erzurum'da göbek adı**

“Hingel’dir/ Saygınlığı her yemekten öndedir...” diyerek, hingel’in Erzurum mutfağındaki yerini anlatır.

Hüseyin Kotan; mahallî ağzı çok iyi kullanan bir şair. Erzurum üzerine yazdığı şiirlerinde tamamen mahallî söyleyişi esas almıştır. Bu özellik, Kotan’ın şiirlerinde Erzurum şivesinin o tatlı hazzını bulmamızı sağladığı gibi, konuya biraz da mizahî bir nitelik kazandırır. Örneğin “Yemek Destanı”nda bu iki özelliği bir arada bulmamız mümkündür: **“Zaman değişir, türlü tevür şeyler olur / Millî olan herşeyimiz sessizce gaybolir”** dedikten sonra, birer birer, kendi ifadesiyle **“esgi yemekleri annadır.”** Bunlar; **“haşıl, hasula, çılıbıra, kapuska, herle, kesme çorbası, mıklama, şalgam dolması, bulgur şilesi, siron, gavut, lor dolması, kadayıf dolması, gaz lokması, çiriş, pırpırım, boranı, çırtma, lobiye, tıs üvez, hingel...”**dir.

Dadaş/Dadaşlık

Dadaş, bar ve Erzurum... Birbirini tanımlayan ve tamamlayan üç kelime... Biri diğerini çağrıştıran üç isim... Dadaş; yani Erzurumlu... Dadaş; yani erkek kardeş, ağabeyi... Dadaş; yani mert, cesur, yiğit ve delikanlı...

İhsan Coşkun Atılcan’a göre dadaş; **“Erzurum’un, Doğu Anadolu’nun mert, cesur, yiğit, erdemli, tüm iyi ve üstün nitelikleri kendinde toplamış, eskilerin “insan-ı kâmil” dedikleri mükemmel bir insan”**dir. **“Dadaş, aile içinde ve dışında herkesin saygınlığını kazanmış, her konuda kendisine güven duyulan; sofrası, kesesi dostu, düşküne açık, ideal bir vatandaş, iyi bir aile reisi”** demektir.

Tanpınar, dadaş’ı “bıçkın endamlı” ve “yiğit örfü” olarak niteler. İsmail Habip Sevük ise, “Batı Anadolu’nun zeybeğine karşılık Erzurum’un “dadaş”ı var. Dadaş külhanbeyi değil kabadayıdır.” tespitiinde bulunur. Ayrıca zeybek ile dadaş arasında çok önemli bir farkın olduğuna dikkatleri çeker. **“Zeybek kıyafeti kısa donda çıplak baldır, kalın kuşakta kulaklı bıçak ve yatık feste uzun püsküldü. Bunlardan birini kaldırırsınız, diğeri de durmaz; bu kıyafet bir küldü; şapkadın sonra fes ve püskül kalkınca zeybek giyinişi hayattan siliniverdi. Fakat kasketle de uyuşabilen dadaş kıyafeti hâlâ olduğu gibi duruyor.** “ Dadaşın kılık-kıyafeti ile ilgili olarak da şu bilgileri verir: “Bacak kısımları dar, yukarı kısımları geniş kesilmiş **“zıpka”** denen poturun arka tarafı havası boşaltılarak yassılatılmış katmer satırlı bir körük gibi sarkar, ona **“zıvga”** deniyor. Şaldan, Trablus ipeklisinden veya Tosya yerlisinden bir kuşak; düğmeleri ve ya-

Emrah HEMŞİNLİ

Erzurum’da Bir Çayhane Günlüğü

*Külrengi, kırmızı ve sarı bir fırça
Gezinmiş gibidir; şimdi Erzurum
Çarşısı; pazarı, çayhaneleri...
Velhasıl sonbahar.. arkasında kar!
Yüreklere çarpan, bir titrek hüznün
Ufuklara dalan gözlerde sevinç
Çaylara bulaşmış, bir avuç efkâr! ..
Söylemesi ayıp, bir köşesinde
Her yüreğin; bir bilinmez sevda var..*

*Vilayete bakan çayhanede gün
Nerdeyse gençlerin elinde tutsak
Fikrin kırbacıyla dövülüp durur:*

*‘..Niye müçtehit az, halbuki herkes
Hak bilir, yanılır... doğruyu bulur! ..’
Çayı yudumlayan aksakallı can
Fikrin kırbacını sarar eline..
Gün’ü okşar, sarar, bağına basar..*

*Gözleriyle toplar genç yürekleri
Bir buse kondurur titreyen An’a..
Bir çift söz mü, karanfil mi? ..bilinmez
Hediye ettiği, akla izan’a..*

*‘Kanatlarda akan havayla uçmak
Bil ki kartalda da sinekte de var!
Ama bir sinekten bir kartala yol
Fezayı kateden uzaklık kadar..’*

*Ufuklara dalan gözlerde sevinç..
Çaylara bulaşmış bir avuç efkâr! ..*

Ahmet Tevfik Oyan

kalan kaytanla işlenmiş kolsuz yelek. Ayaklara çevik bir eda veren hafif yemeninin taban derisi uç taraftan kalkıp geriye doğru **“poçik”** adını alarak kıvrılır. Süs namına saatin gümüş kordonu ve köşesi ipek veya sırma ile işlenmiş **“mahrama”** denen büyük mendil...”

Dadaş, karakteri, kişiliği, giysisi gibi bütün özellikleriyle şiirimize konu olmuştur. Örneğin, Abdullah Cevdet; dadaş'ı **“Hak yolunda serden geç”**en ve “korku” nedir bilmeyen “erkek” olarak anlatır. Zeki Ömer Defne ise dadaş'ı **“tezene sekişli”** olarak niteler. Selçuk Kantarcıoğlu'na göre; **“Erzurum barlarını oynayan Dadaş demek / Asil, mert ve kahraman, yiğit vatandaş demek...”**

Hakkı İbrahimhakkıoğlu, dadaş'ı, “Dadaş” adını verdiği şiirinde şöyle anlatır:

**Ezeli haktır Dadaşın, ebedi hak kalacak,
Duracak durdukça cihan, yine mutlak kalacak.
Aşmış Altayları Cengiz'le beraber geliyor,
Eşi yok, benzeri yok, var ise göster geliyor.
Fâtihi'nin yoldaşındır, Yavuz'un kan kardeşi,
Ruhta îman kaynağıdır, histe vicdan ateşi.
Hür doğmuştur anasından, yaşar hürriyet için,
Adamıştır nesi varsa sulh için, millet için.
Hilkatin şaheseridir, kudretin mucizesi.**

Kökü tâ Ergenekon'dan, atasoydan geliyor. Kemal Çoruh, dadaş'ın bu özelliklerine “vefa”yı da katar. Sırrı Akatay'a göre dadaş, bazen “kaytan” bazen de “burma bıyıklıdır. Ama mutlaka “selvi boylu”dur. Nejat Ünal da dadaş'ın “burma bıyık”h olduğu kanaatinde dir.

İbrahim Minnetoğlu; “Dadaş” adlı şiirinde adeta kendisini bulur:

**Soğuk sular katmış gövdesine çileyi
Ayaklanmış çınar örneği yürüyüşü ki
Dokuz ay ak görmüş ak düşünmüş,
Beşikten mezara dek, ak davranmışım.
Dağlar örneği dikse başım
Hâşa çiğliğimden, gururumdan değil ha
Emrah'tır, Köroğlu'dur arkadaşım.
Esmer, uzun, çatık kaşlı yiğit
İnce burnu kartal gagasına eş...**

Mehmet Gökalp, şiirinde dadaş'ı “vakarlı, yiğit, kurumlu, gür sesli ve çelik kale” olarak niteler. Mübeccel İzmirli, “Dadaşım, Erzurumlum” dediği dadaş'ın “kömür göz”üne, “yağız ten”ine vurgundur. Sıtkı Korkmaz ise, dadaşın “zulmün arkadaş”ı ve “cehlin yoldaşı” olmadığını vurguladıktan sonra, dadaş'a yeni bir tanım getirir: “Biz inkılâp dadaşınız.”

Dadaşın bir töresi, tabir caizse bir ‘racon’u vardır. Bu durum, dadaşlığı adeta bir kurum haline getirmiştir. İhsan Coşkun Atılcan, konuyla ilgili ola-

rak şunları yazar:

“Dadaşın toplum yaşamında bir takım etkin rolleri vardır. Mahallenin, köyde ise köylünün namusundan, emniyetinden, mallarının, mülklerinin korunmasından, komşu çocuklarının terbiye ve eğitimlerinden kendini sorumlu tutarak onları korur; sırası geldikçe onlara sevgiden saygıdan, Dadaşlık ilkelerinden yana öğütler verir; yoksulu, düşkününü, kimsesizleri gözetir; evlenme çağma gelmiş olup parasızlık yüzünden bir yuva kuramayan kimselere uygun kişi ve kaynaklardan imkânlar sağlar; bu uğurda her türlü özveriyi üstlenmekten kendini alamaz; bunları sadece bir Dadaşlık görevi olarak yapar. Dadaşlık kavramının içinde zerre kadar kötülük, korkaklık, cimrilik, miskinlik, duygusallık, kalleslik yoktur. Dadaş hasmını arkadan vurmaz...”

İsmail Habip Sevük; dadaşlığı bir kurum, hatta daha ileri giderek adeta bir “mezhep” gibi görür: “Dadaşlık bir nevi mezhep gibi. Bu mezhebin ibadetleri iyi silah kullanmak, güzel cirid oynamak; millî oyunları iyi bilmek ve paraya ehemmiyet vermemektir. Mezhepte en esaslı iki akide, kimseden korkmayacak ve kimseyi öldürmeyecek. Korkmak en büyük ayıp, öldürmek ondan daha ayıp”tır.

Bir davranış biçimi, bir yaşama şekli, bir ahlâk anlayışı olarak kabul edebileceğimiz “dadaşlık”, şiirimize konu olmuştur. Şairlerimiz, dadaş'ı anlatırken, yer yer “dadaşlık”ın ilkelerine de yer verirler. Örneğin, İbrahim Budak, dadaş ve dadaşlığı en güzel anlatan şairlerden biridir. Şair, “Dadaş” adını verdiği şiirinde, dadaş'ı ve dadaşlığı şöyle anlatır;

**Yuvanın büyük oğlu Dadaş diye anılır
Türk ilinde Erzurum Dadaş ile tanıtır.
Erzurum bir kaledir, Dadaş onun direği,
Yurt sevgisiyle çarpar, coşar temiz yüreği.
Ağırbaşlı, çalışkan, uysaldır evde, dışta,
Ödev bilir düşküne yoksula yardım etmek,
Kötülükten iraktır, gerçekten Dadaş demek.
Kapısı gönlü gibi misafire açıktır,
Ceylan gibi çeviktir, ipek gibi yumuşak,
Bükülmez kolu asla, her savaşa yüzü ak..
Kükreyen arslan gibi yüzü vakur, heybetli,
Demirden vücutları, başlar dimdik, kuvvetli.
Doğurmamış analar Dadaştan üstününü,
Yaylaların çocuğu, serhadlerin yoldaşı,
Atilla, Fatih, Yavuz, Atatürk'ün neslisin,
Köroğlu menkıbendir, Emrah sazın ve sesin.**

Şairler, dadaş'ı, anlatmakla bir türlü bitiremezler.

Necati Güler, bu durumun farkındadır; “**Dadaş seni nasıl, nasıl anlatsam? / Palandöken’lerde kar mısın nesin? / İlin soğuk ama özün sıcaksın, / Kara gözlülere yâr mısm nesin? / Efkârın mı var ki çatık kaşların, / Yüzün nûr saçıyor, gönlün sevdâli...**”

Bar Oynar Dadaş

Bar’ın kelime olarak birçok anlamı var. Bizi ilgilendiren anlamı; “**el ele tutuşularak halka teşkil edilmek suretiyle oynanan bir oyun**” oluşudur. Bar; “daha çok kuzeydoğu Anadolu illerinde görülen bir sıra oyun’dur. Demek ki bir halk oyunu olarak bar’ın temel özelliği; “el ele tutuş”mak suretiyle “bir sıra” meydana getirilerek oynanmasıdır.

Sebahattin Bulut; bar ile Erzurum ve dadaş kelimeleri arasında bir ilişki kurarak şöyle demektedir: “**Erzurum, Dadaş ve Bar! Bu üç sözcük, birbirleriyle yoğrulmuş “tek sözcük” gibidir. Erzurum denince DADAŞ ve BAR; Dadaş denince ERZURUM; Bar denince ERZURUM ve DADAŞ zihinlerde hemen çağrışım yapar.**”

İsmail Habip ise bar hakkında özetle şu bilgiyi vermektedir: “Dadaş oyunlarının adına bar deniyor. Bu asırlardan beri böyle anılmaktadır. Barların sayısı bir düzineden fazla. İçlerinden “**hançerbar**’la “**koroğlu**” ikiz olarak, diğerleri üçten beşe kadar insanla oynanır. “**Hoşbiletlik**”, “**daldalar**” gibi bazılarının güfteleri de var. Barlar figürleri ve tempolarıyla birbirinden ayrılmaktadır. En başta, elinde mendil, oyunu idare edene “**barbaşı**”, onun yanındakine “**koltuk**”, en sondakine de dümenci mânasına “**poçık**” deniyor. Bar oyuncuların hepsi tiğ gibi. Zaten o oyunları ne göbekliler oynayabilir; ne onları oynayanda göbek kalır! “

Bar, şiirimize de girmiştir. Hatta Sadeddin Akatay’ın “Bar” şiiri, onlarca yıldır dilden dile okunup gelmekte; birçok Erzurumlu tarafından ezbere bilinmektedir. Akatay’a göre “**kahramanlık, yiğitlik, erlik destanı**” olan bar; “**yüzyılların ardından kopup gelen bir vakar**”ı sembolize etmektedir.

Behçet Kemal Çağlar’a göre bar’la dadaşlar; “**neşeyi arıyor**” ve “**kederi eziyorlar**”. Nejat Ünal, bar’ı, birlik ve bütünlüğü sağlayan bir unsur olarak görür: “**Bar savaş oyunudur yiğitlere yaraşır; / Gel gör ki Bar yerinde kan ter ile karışır, / Sar kolunu kardeşim, bölünmez bir bütün ol..**” Şükür İldem ise bar’da bir ibadet vecdi bulur: “**Göğsü sarar davulun gönlümüzce narası / Zurna inceden ince dökülür içimize / Bar başlar, tutuverir yerin göğün sarası / Kara gözlüm, Dadaşım dağ**

Öztürk AKKÖK

Bar

*Yüzyılların ardından kopup gelen bir vakar
Kahramanlık, yiğitlik, erlik destanıdır bar*

*Bu oyunda gör bizi, geçme sakınraktan
Gözün varsa seçersin, bar’da karayı ak’tan*

*Bir savaş seyri vardır, dadaşım her bar’ında
Görünce kanın kaynar, o an damarlarında*

*Doyum olmaz bir görsen, Koroğlu’nun barı’nı
Güvenirsin görünce, düşünmezsin yarını.*

*Dumlu’dan taa Basra’ya çağlayan selimiz var
Bahtımız kara değil, bugün Karasu kadar*

*Bingöl yaratmadı mı, kan çağlayan Aras’ı
Hazar çalkalanırken, kanar Türk’ün yarası*

*Aman Aras, han Aras, Bingöl’den kalkan Aras
Al başımdan sevdanı, Hazar’da çalkan Aras*

*Dadaş çelik bir yaydır, onu germeye gelmez
Çağlayan bir sel olur, dağlara da baş eğmez*

*Yayla bulutu gibi, yükselir yavaş yavaş
Sonra birden sel olur, köpürür coşar dadaş*

*Doğu’nun sınır taşı, Erzurum’un dadaş
Efesi var İzmir’in, eğilmez Türk’ün başı*

*Barbaşı sallarken gönülden mendilini
Gözüne al dadaşım, gönülden sevdiğini*

*Dinle, davul ne diyor dan dan dan
Ben bu sese vurgunam can can can*

*Atalar yurt sevmeyi davuldan öğrendiler
Bu ilk bar’ın adına sarhoş barı dediler*

*Dadaşlar ağır ağır bir halka çevirdiler
Yurda kurban yiğitler, bu halkaya girdiler*

*Gönülden tutuşanlar, hepsi de sarhoştular
Seven sarhoştur elbet, içse de içmese de*

*Ses yok, donmuş dudaklar, gözler halkalanıyor
Ufuklar bayraklaşmış, cihan dalgalanıyor*

*Kanlar kaynaştıran bir ses çıktı zurnadan
Dağlar gibi dadaşlar, kımıldandı durmadan*

*Tanrım, bu ne duruştur, gözler şimşekleşiyor
Kırat kişniyor, neden toprakları eşiyor*

*Silkin Ey Palandöken, dök başından kar’ını
Dadaş oynarken, senin gösterir vakarını*

*Vur davulcu, candan coşsun dadaşım
Çal zurnacı, oynasın dadaş, dönüyor başım*

Sadi Akatay

dağ gelir de dize. / Palandöken bakışım rüzgârda bulut gibi / Başlıklar yer değil, pamuk pamuk bulutlar/ Ayak yerden kesildi, yiğitler hakk'a yolcu.../ Vecd içinde Dadaşım, ibadet oldu her bar.." Selçuk Kantarcıoğlu, önce her yörenin kendine özgü halk oyunları olduğuna işaret eder: "Artvin, Bayburt horonu, Kars'ın da Karabağı, / Zeybeği iyi oynar İzmir, Aydın efesi / Sivas'ın halayını yabana atma sakın / Karadeniz oyunu ne kadar cana yakın / Yurdun her köşesinin millî oyunu vardır / İçlerinden biri de Erzurum'un Barıdır /Bu bar denen oyunu şu duran Dadaş oynar." dedikten sonra; "Dadaşın ayağında zarif cıstık'ı vardır/Giydiği zığva'sının bacakları pek dardır." diyerek, bar oynayan dadaş'ın kıyafetine dikkatleri çeker. Kantarcıoğlu'na göre bar tutan dadaşlarla davulcu ve zurnacı arasındaki ilişki de önemlidir: "Poççık'teki mendil de alev gibi yanınca / Zurnacı çaldığı o havayı değiştirir / Davulcu da katılıp Dadaşa neş'e verir / Çal davulcu oynasın Doğunun kahramanı.."

Ata Sporü Cirit

Atlı Cirit, Erzurum'da bir ata sporu olarak halâ yaşamaktadır. Atlı spor kulüpleri, bahar ve yaz aylarında, Erzurum Serbest Bölge'nin hemen bitişiğindeki cirit alanında müsabakalar düzenlemekte ve halk tarafından ilgiyle izlenmektedir. Kış aylarında ise daha çok köyler arasında yapılan cirit karşılaşmaları kar üzerinde oynanmaktadır. Erzurum'da canlılığını sürdüren cirit, şiiirlere de konu olmuştur. Birçok şairimiz, konuya sadece değinecek geçmişlerdir. Ancak Hüseyin Kotan, "Atlı Cirit Oyunu" adlı şiirinde, ciriti, özellikleri ve kurallarıyla anlatmaktadır. Cirit'i anlatmaya geçmeden önce bir hatırlatmada bulunmaktadır şair: "Aziziye Tabyalarından doğarken gün / Bahar gelmiş Dadaşlar ediyor düğün / Günlerce beslenmiş tımarlı atlar / Gören düşmanlar hasetten çatlar / Cumartesi, pazar lütfen evde pineklemeysin / Fuarda cirit var, haydi seyrine gidelim..."

Güne Çayla Başlamak

Çay, Erzurumlunun millî içeceği'dir denilse, sanıyorum yerinde bir tanımlama olur. Çünkü Erzurum'da çok çay içilir. Muhtemelen ikliminin doğurduğu bir neticedir bu. Kıtılama içmek ise, Erzurum'da çay kültürünün önemli bir özelliği olsa gerektir.

Erzurum'da çay ve çayhane temalı şiirler yazılmıştır. Bunların en çok tanınanlarından biri, kuşkusuz İhsan Coşkun Atılcan'ın "Çayname" adlı şiiridir. Atılcan'a göre; "Bir mübarek nesdedir ki

övülür / Erzurum'da herşeyden çok sevilir / Yakut renkli akar gider Akpınar'ın sulan / Yazıcı'sı, daha birçok pınarı / Tabakhane, Cennetçeşme suları / Sularından nefis olur çayları / Dadaşların tutkusudur burda çay / Tazelenir, tazelenir verilir / Ömürleri tazeleyen taze çay / Ufak ufak kırılmakta şekerler / Dil üstünde kıtlamasın içerler / Limon, çayın namusunu lekelere / En iyisi bir bardakta sade çay / Semaverler sıra sıra dizili / Demlikleri nakış nakış yazılı / Akşam sabah Erzurum'da hasılı / Fokur fokur, buğu buğu hazır çay..."

Ahmet Tevhit Ulusoy; "her tarafta semaverlerin kayna" dığını, "mis kokulu çayların" içildiğini söyler. Çünkü bu şehirde "baylar bayanlar, çaya çok düşkün"dür. Kemal Çoruh, Erzurum'da çay içme geleneğinin yaylalara ve kırlara kadar götürüldüğünü şöyle anlatır: "Yaylasında semaverler kurulur / Karşısında bölük bölük durulur / Çayın demi genç kızlardan sorulur.. / Gidilir kırlara her pazar günü / Çoluk-çocuk yediden yetmişe dek / O gün âdeta her kesin düğünü / Çünkü sayısız çaylar içilecek / Önce semaver kurulur ortaya / Bütün gözler şimdi semaverdedir / İşte yükseliyor duman havaya / Bir saatte kalmaz çaylar eldedir / Velhasıl burada mübarek çayın / Yudumu katresi artırır ömrü."

Ahmet Tevfik Ozan; "çaylara bulaşmış bir avuç efkâr!.." diyerek, çayla fikir alışverişini, sohbeti ve biraz da hüznü bir arada düşündüğünü ima eder. Hasan Ali Kasır ise; "Çay ve Kar" şiirinde, Erzurum'da çay'ın önemi ve işlevini şiirleştirerek şöyle der: "Önce güne besmele Sonra çayla başlanır/ Bu şehirde; / Zinde vakitlere âb-ı hayat / Yorgun zamanlara şifa. / Çayla biter gün / Çaylar başlar gece. / Çay sohbetle / Sohbet çayla demlenir / Güneş gibi ısıtır ısıtır yüreğimi / Avuçlarımda Palandöken'in karları erir. / Bir damla çay / Damlamış kar üstüne / Ve bir yanğı yerine çevirmiş şehri..."

Erzurum Hasreti

Erzurum'un çeşitli nedenlerle göç verdiğini daha önce söylemiş; şiirlerden örnekler vermiştik. İnsanın, memleketinden ne sebeple olursa olsun uzaklaşması hüznü verici bir olaydır. Bir de bu ayrılığı elinde olmayarak uzatması, bu hüznü daha da derinleştirmektedir. Memleketinden uzakta olan insanlarda, zaman zaman, eskilerin "daüssıla" dedikleri "sıla özlemi, memleket hasreti" başgösterir. Bu özlem, bazen öylesine yoğunlaşır ki, adeta bir hastalığa dönüşür.

Erzurum'dan uzakta olan şairlerde bu özlem duy-

gularına sıkça rastlıyoruz. Örneğin, Âşık Sümmanî, başına “**gurbet elde bir hal geldi**”ğini söyleyerek, “**Kaadir Mevlâ**”dan, “**sılayı nasip eyle**”mesini ni-yaz eder. “**Kâğıdım yok yazanı yâra gönderem**” diyerek yokluk içinde olduğunu, “**Yanık arzuhalim kime bildirem**” diyerek kimsesizliğini, “**Hançer alıp kendi kendim öldürem**” derken ümitsizliğim dile getirmektedir. Ayrılık bir elbisedir Sümmanî için. Bunu giymek istemediğini, ancak “felek” ta-rafından kendisine bu “don”un, yani elbisenin giy-dirildiğini söyler. Halide Nusret Zorlutuna ise ; “**Senden ayrı, gurbet elde yıllardır / Hasretini çekip durdum Erzurum / Bir damla suyunda bin şifa vardır / Ana yurdum, baba yurdum Erzu-rum..**” diye sızlanmaktadır.

İhsan Coşkun Atılcan; “Hasretname” adını verdiği şiirinde Erzurum’a duyduğu özlemi bir “vefasız dost” olarak destanlaştırmaktadır. Önce biraz nostalji: “**Havan hayat idi / Kevser’di suyun / Haksızlığa karşı koymaktı huyun / Tarihler ya-ratmış pırlanta soyun / Bir görkemli şehir idin Erzurum.**” Daha sonra, hava kirliliği problemi: “**Di-yorlar ki duman sarmış başını / Kirli hava zehir etmiş aşını / Palandöken, yıkmış beyaz kaşını / Rengi solmuş bir hastadır Erzurum.**” Ve şimdi de çaresizlik: “**Günahım yoh, düşüm yola yorilim / Gelim bir gün dumanında boğilim / Eğer candan değil isem kor olim / Gadalann bene gele Erzu-rum. / Vefasız dostların seni terketti / Akıllı olanlar mülk diyar etti / Bu hasretlik artık İh-san’a yetti / Vallahi fazlası ona bir zulüm...**” Rıza Ümit’in şiirinin adı da “Hasretname”: “**Du-man duman hasret çökmüş başıma / Aşk sazım-da içli tel’im Erzurum. / Nakşettim her gece seni düşüme / Yakut renkli, şiir sel’im Erzurum...**”

Nurullah Genç, ayrılık ve kavuşmaların yoğun bir şekilde yaşandığı bir mekanı seçer hasretini ifade etmeye; Erzurum Garı’nı: “**Erzurum garında, banklar üstünde / sükût-ı hayâle uğrayan kal-bim / bu hasret, bu hicran zelzelesinden / yollar beni esarete çekiyor / bu kaçınıcı bekleyiş tren-lerin ardında / bin pare olduğum kaçınıcı bozgun / bir gün bu esrarlı hikâye biter / hasret katar katar uzayıp gider / içimde bir figân her düdük sesi / her vagon efkârı bir uzun hava / göçmen kuşlar hâlâ dönmedi geri..**”

Yahya Akengin, Bayburt’tan Erzurum’a okumaya gelmiştir. Erzurum, onun için gurbettir. Onun özle-mi ise, kendi memleketine: “**Erzurum’da, güneşli bir Ocak sonu / Yerler ak, dağlar ak, bulutlar ak... / Turnatepeler’e bakıyor resim salonu / Çizdiğin manzara yine bir uzak / Yaklaşan Şubat iznidir yüreğinde / Düşünüp sılayı dalmışsın çocuk..**”

ilteriş

ilteriş Bülent AYDIN

Erzurum

*Erzurum’un kışı zorludur balam,
tandırında tezек yakar Erzurum,
buz tutar yiğitlerinin bıyığı
ve geceleyn karlı ovada
kaskatı katılaştırmış, donmuş görürsün karanlığı.*

*Erzurum’da kavaklar, balam,
Erzurum’da kavaklar tane tane,
kavaklarda tane tane yapraklar.
Ve terden ve toz dumandan ve sinekten geçilmez
Erzurum’da yaz gelip de bastı mıydı sıcaklar.*

*Erzurum’un düzdür, topraktır damı.
Erzurum güzelleri giyer, balam,
incecik ak yünden ehramı.
Yürek boynun büker, balam,
Erzurumlu türkülere.
Halim selimdir Erzurum’un adamı
ve lâkin dönmesin gözü bir kere!...*

Nazım Hikmet Ran

Hülya Akyüz; “Erzurum'dan Uzakta Hasret Sayıklamalarına dalan genç bir şair: **“O bembeyaz şehirden çok uzakta / sensizliğin yıldızlı gecelerinde yalnız bir kızım şimdi / bir gurbet rüzgârı okşar saçlarımı. ağlıyorum / kuşlu bir tül perdenin / ardındayım ve / elde örülme aslanlı örtüler / kavurur yüreğimi ayrılık / yanarım bir tutam sevdanla / tutuşur hasretin etekleri / ev ev hüznün tüter gönlümde...”**

Erzurumlu Kemânî Haydar Telhüner; trajik bir sonla hayata veda etmeden önce yoğun bir Erzurum özlemi içinde olmalı ki şöyle diyor: **“Erzurum'un dağlan görünmez oldu Zümrüt ovaları bilinmez oldu / Hayali kalbimde görünmez oldu / Benden ıraklara kalan Erzurum / Hayali kalbimde tüten Erzurum...”**

Nedim Yılmaz; Erzurum'da neleri özlediğini, nelerin hasretini çektiğini, “Görestim” başlıklı şiirinde detaylar vererek şöyle anlatır: **“Güzünü yazını ilkbaharın: Erzurum'un zor kışını görestim. / Bir başkadır baharları sılanın / Sarı çiçek döşü Palandöken'in / Sümbülün nergizin mor menekşenin / Çiçek çiçek nakısını görestim. / Tadı yok bu yerde ekmeğin aşın/Nerede bulursun ince lavaşın / Kar yerine yağmur yağıyor kışın / Lapa lapa yağışını görestim./ Bin denizi değer bir Dabakhane / Şinl şırl akışını görestim...”**

Ve Sonuç

Erzurum, kimine göre **“şark ortaçağ şehri”**; kimi-ne göre ise **“geniş ve yeşil ovaya nazır, cazibeli bir şehir.”** Bu şehir, soğuk ve sert bir iklime sahip. Rakımı iki bin metreye yakın oluşuyla, dünyanın yüksek rakımlı belli başlı şehirlerinden biri. Medeniyetlere beşiklik yapmış geçmişiyle, tarih: doku-su zengin bir şehir. Böylesine sayısız özelliği olan bir şehir, elbette şiire konu olmuştur, olacaktır.

Erzurum, -örneklerle açıklamaya çalıştığımız gibi- coğrafyası, tarih: iklimi, gelenek ve görenekleri, sosyal hayatı, mutfağı, havası-suyu vs. ile şiirimize konu olmuştur. Şairlerimiz, bundan sonra da Erzurum'u şiirlerinde anlatmaya devam edeceklerdir. Ne kadar anlatılırsa anlatılsın, bu şehir yine hep eksik kalacak; şairlerden hep “alacaklı” olacaktır.

Onur ÖZSOY

Ah Erzurum

*Yaylaların şahı mı geldin,
Ak göğsünde ne bu al kan, Erzurum?
Acı çığhklarla bağrımı deldin,
Kaderine yandı bu can, Erzurum!*

*Abdürrahman Gazi durağı yaylam,
Ezelden kahraman yatağı yaylam,
Şerefli tarihler otağı yaylam,
Alın yazın şeref ve şan, Erzurum.*

*Havada, suyunda bir başka hal var,
Canlara can katar sendeki bahar.
Zorlu dedelerim koynunda yatar,
Tatlı canım sana kurban Erzurum!...*

*Gece vakti duyuldu da feryadın,
Tortum gibi çağladı kalbe yadın:
Dualarla göğe yükseldi adın,
Yandım sana, yandım candan, Erzurum!...*

*Nedir bir yürekte ürpermelerin ?
Bu iç çekişlerin ne, derin derin?..
Neden çırpıntısı tutmuş bu yerin?
Neden böyle korkunç bu an, Erzurum?*

*Allı gelin duvağına düşürmüş,
Körpe kuzu yolunu mu şaşırılmış?...
Kederi, kayguyu baştan aşırılmış,
Baştan başa olmuş hicran, Erzurum,*

*Kanamamış rüyalara genç kızlar,
Ana bağı sızım sızım sızılar...
Dadaşıma kefen oldu bu yıl kar...
Ah, güzel Erzurum! Vatan Erzurum!...*

Halide Nusret Zorlutuna

A black and white close-up portrait of an older man with a mustache, wearing a white shirt and a dark tie. The background is black. The text is overlaid on the right side of the image.

Şiir
Dolu
Bir
Söyleşi

Nurullah
GENÇ

*Daha dokunmadan kurudu irem
Çöllere bir türlü yağamıyorum
Yeni bir koşunun başlangıcında
Biraz deprem sonrası
Biraz şehir hülyası
Bir kalp yangınından geriye kalan
Siyah gözlerine beni de götür
Artık bu yerlere sığamıyorum.*

*Pembe uçurtmalar yolladığından beri
Sarardı tiryaki menekşeleri
Sonbaharın tozlu kafeslerinde
Sevgi turnaları yakalıyorum
Turnalar gidiyor; ben kalıyorum
Avareyim, asudeyim, yorgunum
Bilmiyorum neden sana vurgunum
Erzurum garında banklar üstünde
Uyku tutmuyor karanlıkları
Yitik düşlerimi kovalıyorum
Gölgeler gidiyor; ben kalıyorum.*

*Binbir türlü kokuyorsa yaylalar
Siyah gözlerine beni de götür
Baharın koynundan koparıp sana
İpek bir mendile sardığım yüreğimle
Şehzade gülleri gönderiyorum
Umutlar kalıyor; ben gidiyorum.*

*Bütün yelkenlileri, deniz fenerlerini
Kaptanları sorgulayan
Yanından geçen küheylanların
Korku tufanına yakalandığı
Siyah gözlerine beni de götür
Güneş ülkesinden gelen yiğitler
Benzeri olmayan bir dünya kursun
Cellat, ayrılığın boynunu vursun.*

*Usul usul intizarı çürüten
Bu hercai diken, bu çılgın arzu
Sürüklüyor imkansız muştuların
Eşiğine gönül vadilerini
Bir ağaçtan düşen yapraklar gibi
Düşüyorum tanyerine
Ya topla yaralı kırlangıçları
Ya da bu vefasız şarkıyı bitir
Özgürlüğe giden tutsaklar gibi
Siyah gözlerine beni de götür.*

ŞİİRE VE ŞAİRİNE (ŞAİRE) YOLCULUK

Röportaj:
Neslihan Arzu KETECİ

*Şiire bir sığınma noktası olarak bakan,
günün her saatini dolu dolu yaşayan,
öğrenen, öğreten, fotoğraf çeken,
satranç oynayan, akademik kariyerini
ihmal etmeyen hepsinden önemlisi
hangi şartlardan bugünlere kadar
geldiğini hiçbir zaman unutmayan özel
bir insan Nurullah Genç hocamız.
Kendisiyle 26 Nisan 2017 Çarşamba
günü Beyoğlu / İstiklal Caddesinde bir
cafede buluştuk. Olmazsa olmazımız
limonlu çayımızı yudumlayarak
sohbetimize başladık.*

Okurlarımız için bize kendinizden bahseder misiniz hocam?

Annem ve Babam Erzurum'un Horasan İlçesinden. Orta Asya'dan göçmüş milletimizin son dönem Kafkas göçmenlerindensiniz. 9 Eylül 1960 yılında Erzurum'un Horasan ilçesinde doğdum. Çocukluk yıllarım Dikili Köyü'nde geçti. Köyümüzde okul yoktu, en yakın okul 15 km'lik bir mesafede idi. İlkokula gitme yaşım geldiğinde, bir sınava tabii tutuldum. Çünkü hem okuyor hem de yazıyordum. Babam ve akrabalarımızın yanında köy odalarında öğrenmişim okumayı ve yazmayı. Yapılan sınav sonucuna göre; İlkokul 3. sınıftan başlamama karar verildi. İlkokulu Aşağı Tahirhoca İlkokulunda, ortaokulu ise; Horasan Lisesi orta bölümünde tamamladıktan sonra, Erzurum İmam Hatip Lisesini başladım. Üniversite sınavında Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'ni kazanarak oradan mezun oldum ve akabinde aynı fakültede Asistan olarak göreve başladım (1984). Para ve Banka derslerine girerek alanımda ilerlemeye başladım. 1990 yılında Doktor, 1995 te Doçent ve 2001 yılında Profesör ünvanlarını aldım. 2003 yılında Kocaeli Üniversitesine geçerek burada 7 yıl çalıştım. 2010 yılında emekli olup, İstanbul Ticaret Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi'nde Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı Başkanlığı ve Dekan olarak görev yaptım. Ticaret Üniversite'sinin 2012 -2017 Stratejik Planı'nı hazırlama kuruluna başkanlık ettim. Lider-

lik Analizi, Yönetim Sanatı, Stratejik Yönetim, İşletme Yönetimi, İnsan Kaynakları başta olmak üzere lisans ve lisans üstü dersler verdim. 2013 yılında Sermaye Piyasası Kurulu üyeliğine atandım ve 2015 yılı Şubat ayında Kurul Başkan Vekili olarak görevimden ayrıldım. 1 Mayıs 2015 tarihinden beri Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Banka Meclis Üyesi olarak görev yapmaktayım. Evli ve dört çocuk Babasıyım.

Akademik kariyerimin yanı sıra, biliyorsunuz ki; şiire, sanata ve Edebiyata çok emek verdim. Hala büyük bir koşuşturma içerisinde Edebiyata ve Kültür & Sanat söyleşilerine katılmaya ve hizmet etme gayesiyle koşuşturmamaya devam etmeye çalışıyorum. Bugüne kadar yayınlanmış 18 şiir kitabım var. 10'un üzerinde mesleki eserlerim ve 3 Roman'ım var. Toplamda 30'u aşkın bir kitap sayısı mevcut arşivimde. Hem mesleki hem edebi çalışmalarım devam ediyor. Aynı zamanda fotoğrafla ilgileniyorum. 2008 den itibaren fotoğraf sanatına başladım ve bu konuda da ciddi sayılabilecek çalışmalara imza attım.

Erzurum, Şiir ve Nurullah Genç dediğimizde bize neler söylemek istersiniz?

Erzurum kadim bir şehir. Doğduğum, kültürümün, medeniyetimizin ilk intibalarının olduğu ve şiiri ilk tanıdığım şehir. Erzurumlu olmak ayrıcalık benim için. Çok severim memleketimi. Zaman za-

man da söylerim: “Toprağını tenimde, suyunu kanımda hissettiğim şehirdir Erzurum.” Çok iddialı bir söz bu belki ama, bunu hissedebilmek öyle kolay bir şey değil. Aşağı yukarı 14 / 15 yıldır İstanbul / Üsküdar’dayım. Ama hiçbir zaman unutmadığım, hep hatırladığım ve nereye gidersem gideyim gönlümdeki yeri hiçbir zaman değişmeyecek olan güzel memleketim Erzurum benim...

“ Şiir dünyasında üzerine en fazla şiir yazılan şehirlerden biri Erzurum’dur .” deniliyor. Bu doğru bir tesbit mi? Abartı mı? Doğruysa bunun sebebi nedir?

Şöyle ki, böyle bir iddiada bulunmak doğru olmaz. Bir şehir vardır, üzerine çok şiir yazılmıştır. Mesela İstanbul’un mu üzerine daha çok şiir yazılmıştır? Erzurum’un mu? Dersek ne olur ? Elbette ki İstanbul üzerine daha çok şiir yazılmıştır. Bu soruyu “en çok şiir yazılan şehirlerden birisidir.” şeklinde düzeltmekte fayda var sebeple.

Peki! Neden Erzurum’a şiir yazılır biliyor musunuz? Çünkü iç güzelliği var Erzurum’un. Şiirde iç güzellik önemlidir. Şair olmak için, güzel bir yerde yaşamak gerekmez. Zamanında böyle söylemişlerdi arkadaşlarımdan bazıları. “Erzurum’da yaşıyor, nereye şiir yazacak?” diye. “Yazın çamur, sel; kışın fırtına, kar.” Bende cevaben demiştim ki: “Şair olmak için güzel bir yerde yaşamak gerekmez. Eğer öyle olsaydı, güzel yerde yaşayanların hepsi şair olurlardı. Ben Erzurum’da yaşarken; Palandöken’in üzerinden güneşin her kaydığı ikindi de, içimden de kaydığını hissedecek kadar Erzurum’da farklı yaşıyorum. Onun için şiir yazıyorum.” diyerek cevap vermiştim. Bu yüzden nerede yaşadığınız ve ne hissettiğiniz bütünleşiyorsa o şehir çok kıymetli hale gelir. Ben yaşadığım şehir olarak Erzurum’u, hissettiklerimle birleştirmişim.Yıllarca da bu böyleydi. Hiç yakınmam olmadı. Ben Erzurum’un mahremiyetlerini, mahrumiyetlerini Erzurum’un sahip olduğu güzelliklerin yanında çok az bulurum. Mesela soğuktur, kış iklimi ve hakkaten kışı çok serttir. Çeşitli mahrumiyetleri vardır köylerinin, ilçelerinin. Ama Erzurum’da olan bazı güzelliklerde vardır ki; Türkiye’nin pek çok yerinde bulamazsınız.

Peki Hocam, gelelim çocukluğunuzun geçtiği ve size çok şey kazandıran Köy Odasındaki sohbetlere...Şiir yolculuğunuzun çocukluğunuzda ve köy odasında başladığını söyleyebilir miyiz? Neler anlatmak istersiniz?

7/8 yaşlarında Babamla ve Amcamla Köy odasına gitmelerle başladı serüvenim. Bu ortamı hazırlayan da Dedem. Rahmetli Dedem Rusların elinde esir kaldığı 4 yıl boyunca Rusça öğrenmiş, eline geçen her kitabı okumaya çalışmış. İçinde bulunduğu zor şart-

larda dahi ibadetini aksatmamaya özen göstermiş, Perşembe gecelerini Aşr-ı Şerif okuyarak geçirirmiş. Esareten kurtulup köyüne döndüğü zaman, hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığını görüyor ve yeniden bir yerleşim yeri inşasına başlıyor. Burada yaptığı ilk şey belki de en önemli şey oluyor. Bir Kütüphane... Her köyde olduğu gibi Köy Odası’da yapılıyor ve burada yapılan her sohbet herkese birşeyler kazandırıyor. Kimi zaman siyasetin tartışıldığı, kimi zaman da Edebi sohbetlerin yapıldığı bu köy odası adeta entelektüel bir meclise dönüşüyor zamanla. Saygı ve sevgi çerçevesinde, düzeyli ve sınırlı tartışmalarıyla hatırladığım ve hatıralara yolculuk yaptığım bu köy odası benim yolculuğumun başladığı yer işte...

Ben çocukluk zamanlarımda, köy odasında bugün hatırımda olan 40 şairin ismini Erzurum’da öğrenmişimdir hem de 9/10 yaşımda. Bu güzelliği siz nerede bulacaksınız? Hangi şehirde bulacaksınız?

Aklınıza gelen isimleri alalım hocam?

Divan Edebiyatının pek çok şairinden, bugünkü şairlere kadar... Fuzuli’nin şiirleri benim yetiştiğim köy odasında Gazel olarak ezberden okunurdu.

Beni candan usandırdı, cefadan yar usanmaz mı? Felekler yandı ahımdan muradım şem’i yanmaz mı?

Rahmetli Babam bu şiiri hem okur hem de Gazel olarak söylerdi. Fuzuli’nin Su Gazeli ve Nat’ı Şerif olarak okunurdu köy odasında. Şeyh Galip’in Nat’ı da okunurdu aynı zamanda. Hemşehrimiz Nef’i’nin çok güzel bir Naat’ı vardır; rahmetli Amcam derdi ki: “Nef’i yi herkes –Heccal– olarak bilir.” Tabii biz o zaman Heccal’ın ne olduğunu bilmezdik. Sonra öğrendik ki; Hicivci şairlere Heccal denir. Heccal olarak bilinen Nef’i’nin çok büyük bir Naat yazarı olduğunu söyleyen Amcam, köy odasında Nef’i’nin Naat’ını okurdu (1968-69). Benim rahmetli Babam, Yunus Emre Divanı’nın tamamını ezberden okurdu. Aynı zamanda yine büyük bir Divan Şairi olan Niyazi Mısır-i Divanı’nın tamamını ezberden okurdu, ben kontrol ederdim. İşte ben böyle bir köy ortamında, köy odasında yetiştim.

Yani Halk şiirinden Karacaoğlan’dan tutun da, Aşık Sümmani’mize, Bağdatlı Ruhi’den, Bayburtlu Zihni’den, Emrah’tan, Kerem’den, Köroğlu Destanı’na kadar hep o köy odasının maharetleridir bunları öğrenmem.

Erzurum Şair yetiştiren bir şehir diyebilir miyiz? hocam. Bu konuda neler söylemek istersiniz?

Kesinlikle. Erzurum hem Şair yetiştiren bir şehirdir, hem de şairlerin kıymetini bilen bir şehirdir. Her şehirde şairinin kıymetini bilmez. Çok büyük şairleri vardır

Erzurum'un. Nef'i Divan Edebiyatı'nın en büyük şairlerinden biridir malumunuz. Rahmetli Hasan Hakkı Kasır ağabeyim, ki benim çok sevdiğim, saydığım bir dostum ve büyüğümdür. Erzurum Şairleri Antolojisi'ni hazırlarken, kitaba koyduğu listeyi beraber gözden geçirmiştik. Birilerini ekleyip, birilerini çıkarmıştık çünkü çıkardıklarımız Erzurum'dan geçmişler ama Erzurum'lu değillerdi. Erzurumlu olup, kitaba girmeyen şairler vardı onları eklemiştik. 150 den fazla şairin adı geçiyordu o listede. Bugün bile yaşayan çok önemli şairleri var Erzurum'un. Ben kendimi devre dışı tutarak söylüyorum bunu. Benim dışımda da birçok kıymetli arkadaşım var şiirle ilgilenen.

Peki Erzurum bu şairlere sahip çıkabili mi hocam?

Şöyle ki, bu Erzurum'un değil, Türkiye'nin genel problemi. Son 100 yılda şairlere sahip çıkmayan bir millet olmaktan biraz uzaklaşmış durumdayız. Herşeyden uzaklaştığımız gibi... Geline bu nokta da Erzurum'da bundan nasibini almıştır. Şiiri sever, şairi sever ama sahip çıkmada biraz maharet sahibi değiliz. "Bu bizim değerimizdir." diyerek onu tutup, koruyup, onun söz sanatlarından faydalanıp yararlanmak adına özel bir çaba gösterdiğimiz söylenemez. Maalesef ki Türkiye'deki genel havada bu.

Nef'i den alıp , son kaybettiğimiz şairimiz ki, benim yakın arkadaşımı Nazir Akalın. Alalh rahmet eylesin, kendisiyle şiir muhabbetimiz çok fazlaydı. Nef'i ve Nazir arasında pek çok şairimiz hayattan ayrılmış durumda. İlhami Çiçek yine bunlardan birisi.

Yaşayan çok kıymetli şairlerimiz var. Mesela Mehmet Emin Alper. Yakın bir arkadaşım ve yürekli bir dostumdur kendisi. İnanıyorum ki, yeni nesilden de, yetiştirdiğimiz öğrencilerimizden de bu kültürümüzü devam ettirecek isimler çıkacaktır.

Halk Şairlerimiz Emrah, Sümmani , Zihni, Reyhani ve İhsani gibi Halk Edebiyatı dalında büyük ustalarımız var. Bunlarla ilgili neler söylemek istersiniz hocam?

Ahh! Benim anlattığım o köy odasında hepsinin parçaları söylenirdi. Rahmetli Babam Sümmani'yi, bir başka Amcada Aşık Şemi'yi canlandırirdi. Bizlerde tiyatro şeklinde onların atışmaları seyrederdik. Sırayla Gazellerini seslendirirlerdi. "Aldı Aşık Sümmani, Aldı Aşık Şem'i." şeklinde. Akşam Namazıyla Yatsı Namazı arasında Sıyer-i Nebi okurlardı. Peygamber Efendimizin hayatını anlatırlardı, bizlerde dinlerdik. Yatsı Namazından sonra da şiir faslı başlardı. İşte o fasıllarda Sümmani'den, Kerem'den, Emrah'tan, Aşık Şem'i den; dönemin saz şairlerinden daha yeniydi o zamanlar Yaşar Reyhani, Murat Çobanoğlu... Genç zamanları, çalıp söylüyorlar, atı-

şıyorlar. İşte bunlara şahit olarak geçti benim çocukluğum. Köy odasındaki bu muhabbetlerin ve sohbetlerin birinci dereceden yakın şahidiyim yani.

Tekke şiirimizin en önemli ismi Yunus Emre'den, Mevlana'dan, Şadi Şirazi'den, Fars Edebiyatından, Arap Edebiyatından önemli isimler hakkında o odada konuşmalar yapılır ve şiirler okunurdu. Rahmetli Amcam Rıza Genç, 30 yıl hergününü bir fiil kitap okuyarak geçirmiş bir insandı. Farsça bilir, Arapça bilir, Osmanlıca'yı su gibi okur ve yazardı. Eline aldığı hiçbir Divanı "Şurayı da anlayamadım" diyerek geri bırakmamıştır. Kendi okur ve bizlere de anlatırdı. Böyle bir ortamda olunca elbette sizde şair adı duyar, konuyla ilgilenir ve merak salarsınız haliyle.

Ailenizde sizden başka Şair var mı hocam?

Amcam Halk şairiydi. Dedem vefat ettikten sonra yavaş yavaş yaprak dökümü başladı. Köy odasındaki gençler eğitim gayesiyle oradan ayrıldı, evleri taşınanlar oldu bizim gibi. Derken o köy havası ve köy odası bozuldu. Şimdilerde büyük Amcamızın oğlu köyde. Odayı zaman zaman açıyor kapatıyor ama, o eski hava ve o eski güzell insanlar yok tabi. Köyümüzün çocukları da artık Battal Gazi Destanında bir gün sonra ne okunacağını değil; Survivor'a kim katılacak ya da kim elenecekği takip etmekle meşgul. Maalesef böyle acı bir kültür değişimine de şahit oluyoruz ne yazık ki.

Bir şey daha söylemekte yarar var, o köy odasında Erzurum'un yetiştirdiği en önemli değerlerden birisi olan, çok ciddi bir Divanı bulunan ve Divan Edebiyatının bence son en büyük halkası olan Alvarlı Efe Hazretlerinin Hulsatü'l-hakayık Divanının yarısını neredeyse ezberden okumuştur bizim köylülerimiz ve Gazel olarakta söylemişlerdir. Hatta Alvarlı Efe Hazretlerinin gazellerini, şiirlerini sesle söyleyen Nesimi Ateş'in kasetleri dahi o yıllarda daha yeni-yeni ortaya çıkmıştır ve o köy odasında dinlenip durmuştur. Alvarlı Efe Hazretlerinin "Mevlaya emanet olsun Erzurum" şiiri defalarca okunur, dinlenir ve hüzünlenirdi. Ne mutlu ki hala okunuyor ve dinleniyor. Efe Hazretlerinin o köy odasında büyük bir yeri vardı ve saygıyla anılırdı. Şunu da söylemeden geçemeyeceğim, mutlaka ve mutlaka İbrahim hakkı Hazretlerinin Marifetnamesi'nden bölümler, şiirler okunur. Aynı hissiyatla dinlenilir ve hüzünlenirdi. Gök cisimleriyle ilgili yazdığı şeyler merakla okunurdu. İnsanlarında ilgisi vardı bu konulara demek ki.

Benim Dedem Sibiry Gazisi bir adamdı. 4 yıl Sibiry'a da esir kalmış, döndüğünde köy tamamen yıkılmış, 200'e yakın yakınından çok az sayıda insan hayatta kalmış, 8 yıl başka bir köyde kaldıktan son-

ra tekrar kendi köyümüze Pinadus'a gelmiş ve taş taş üstüne koyarak köyü yeniden yapıyor. Ahşaptan yaptığı kitaplığa zamanla yerleştirilen kitaplardır konulara ve kişilere olan merakımızın mayası. Dedem böyle bir kültürü kuruyor işte o köyde. Bizim ailede o dönem de dahi İlkokul diploması olmayan yoktur. Benim Babam beni okula götürdüğünde, bilmem gerekenleri biliyordum. Okul tecrübem yoktu sadece. 9 yaşında İlkokul diploması aldım ben. Yukarıda da özgeçmişte belirttiğim gibi 3. sınıftan başladım. Düşününce o köy odasında yetiştirmemle, öğrendiklerimle bunun kazanıldığını söylemeliyim. Matematik, Cebir ve Geometri'yi Babamdan öğrendim. Coğrafya, Vatanşlık Bilgisi keza yine öyle. Çünkü kendisi dışarıdan İlkokul Diploması aldığı için onları okumuştur ve biliyordu. Bütün bildiklerini bana da öğretti. Benim o odada aldığım kültürün, Türkiye'de hangi köyde kaç çocuğa nasip olacağını düşünürseniz; köyümüzde eğitime verilen önemide görmüş olur okuyucularımız. O yaşta, o şiir kültürünü, 40 şairi ve şiirlerini parayla öğrenip bilemezsiniz belki de. Arzu ile Kamber'i , Aslı ile Kerem'i , Leyla ile Mecnun'u , Ferhat ile Şirin'i dinlemişim, Köroğlu Destanını, Battalgazi Destanını okumuş öğrenmişim o köy odasında.

Naat konusunda Erzurum oldukça zengin hocam. 30 kadar Şairimizin Naatları var. Türkiye'de Naat dediğimizde sizin Yağmur Şiiriniz en fazla dillerde dolaşan muhteşem bir sesleniş. Bu şiir hangi duygularla oluştu?

Minarelerinden Sabahtan Yatsıya Peygamberimize selam gönderen bir şehrin çocuğu olarak duygularınızı almak isterim.

Dergimizde yayınlanacak olan bu söyleşide Erzurum ön plana çıkıyor. Bu soruya vereceğim cevapta yine Erzurum mührü taşıyacak. Neden? Çünkü daha önce de bahsettim, o köy odasında okunan Nef'i'nin, Fuzuli'nin, Şeyh Galip'in, Nabi'nin Naatları... Rahmetli Amcam Nabi'nin Naat'ını, rüyasını hikayesiyle anlattırdı.

Sakin terk-i edebden kûy-ı Mahbûb-i Hudâ'dır bu
Nazargâh-i ilâhidir, Makam-ı Mustafâ'dır bu

Muraât-ı edep şartıyla gir Nâbî bu dergâha
Metâf-ı Kudsiyandır cilvegâh-ı enbiyâdır bu Ey Nâbî

(Günümüz Türkçesiyle: Edebi terketmekten sakın!
Zira burası Allahu tealanın habibinin beldesidir. Burası Hak Tealanın daima nazar kıldığı yerdir. Muhammed Mustafa'nın makamıdır. Ey Nabi! Bu dergaha edebın şartlarına dikkat ederek gir. Sakın edebi basite alma. Burası, büyük meleklerin etrafında pervane gibi döndüğü, peygamberlerin eğilip eşiği öptüğü bir yerdir.)

Nabi bu şiiri, Hacca giderken mukaades beldeye doğru ayaklarını uzatan bir komutana yazmıştır. Ertesi gün, sabah namazında minareden müezzinlerin bu şiirin okunduğunu anlatırdı Amcam. Dolayısıyla bizim konuk odamız, bir Naat Kültürü odasıydı diyebiliriz. Rahmetli Amcam ve Babam derlerdi ki: "Bir Şair ki Naat-ı Şerif yazmamışsa, adam olmamıştır demek ki." Bir Müslüman şair, Naat yazarak gerçekten adam olabilir, çünkü şiirini ancak onunla şereflelendirebilir. Peygamberle şereflelendirilmemiş şiir, boşa atılmış bir ok gibidir hedefini bulmaz. İşte Yağmur'un temelleri orada atılmıştır. Taa çocukluğumda hafızama işlemiş benim, "şiir yazarsam Naat yazmalıyım." Baba ve Amca öyle söylemiş, çok güzel Naatlar okumuşum, bunu yapmalıyım düşüncesi işte o köy odasında başlamıştı.

Düşünebiliyor musunuz? Şimdi Lise öğrencileri Su Kasidesi'nin okuyup anlayamıyorken; o hanede Su Kasidesi okunmuş, açıklaması yapılmış ve üzerinde değerlendirmeler yapılmış. Fuzuli'nin şiirleri okunmuş, öğretilmiş. Ben o köy odasından neyi hatırlıyorum biliyor musunuz?

Dest- bus-i arzusuyule ger ölsem dostlar
Kuze eylen toprağım sunun anınla yare su

(Dostlarım! Onun elini öpmek arzusunu gideremeden ölürsem, toprağımdan bir testi yapın ve sevgiliye onunla su verin ki; hiç olmazsa mezar toprağımdan yapılan testi onun dudaklarına değsin.)

Çocuk hafızanda Fuzuli'en bir beyit kalmış. Bundan daha güzel bir şey olabilir mi? Bu temel orada oluşmaya başlamış işte.

Sonra 1980'den itibaren dergilerde şiirler yayınlanınca, şair olarakta yavaş yavaş ön plana çıkmaya başlayınca, artık Naat yazmalıyım düşüncesiyle tam 10 yıl sancısını çektim. 1980 ve 1990 arasında bunun çilesini çekmeye başladım. Ve 1990 yılında İstanbul'dan Erzurum'a dönerken bir hadise sebep oldu ve Yağmur'un (Naat) temeli atıldı.

Sensiz, ufuklarıma yalancı bir tan düştü
Sensiz kıtalar boyu uzayan vatan düştü.
Bir kölelik ruhuna mahkum olunca gönül
Yüzyıllardır dorukta bekleyen sultan düştü.
diye başladı şiir.

Garip bir duygu yoğunluğundaydı içim. Yazdığımı okudum, tekrar okudum. Eve geldim eşime okudum. Ona yaşadığım duygu yoğunluğunu anlattım ve "Beni bir süre mazur görmesini" rica ettim. Eşim şahittir. Üniversite lojmanlarında kalıyoruz o dönem 2 çocuğumuz var ve ben kendimi her şeyden, herkesten soyutladım resmen. İnsanlardan uzaklaştım. Sosyal faaliyetlerimden uzaklaştım. Arkadaşlarıma sadece selam verip geçiyordum artık. Eskiden olduğu

gibi şakalaşan ve sürekli birşeyler anlatan ben tamamen içime kapanmıştım. Bu hal tam 3 ay sürdü. Arkadaşlarımın olup bitene anlam veremediklerini, delirdiğimi düşündüklerini, benim için doktor araştırmaya başladıklarını normal hayata dönünce öğreniyorum. Odanın duvarlarıyla konuşarak her tarafı yazılarla ve tarihlerle doldurmuştum. Hadis kitapları ve Kuran-ı Kerim bir tarafta 3. ayın sonunda şiir bitti. Cenab-ı Allah bana Naat yazmayı nasip etmişti çok şükür. Şiir odadan çıktığım haliyledir, tek kelimesi ve harfi dahi değişmemiştir sonrasında.

İşte böyle YAĞMUR ortaya çıktı. Yani siz çocukluğunuzda temeli oluşturursanız, 10 yıl çilesini çekerse- niz ve bir odaya kapanıp, 3 ay kültürünüzü, medeniyetinizi ve tarihinizi peygamber perspektifinden konuşursanız, içinizde şiirle dolu ise Yağmur çıkar ortaya. Öyle masa başı oturulup yazılmış bir şiir değildir Yağmur. Bir efsanedir yazılışı. Ben öldükten sonra bırakacağım en büyük miras Yağmur Şiirim olacaktır hiç şüphesiz.

BURAYA YAĞMUR ŞİİRİNİN TAMAMI YA DA BİR KISMI KONULABİLİR!!!

Şiir yazmak, sizin için sığınma noktası mı hocam? Şiir yazmak için dertli olmak mı gereklidir?

Evet. Şiir benim için bir sığınma ve kaçış noktası. Şiir yazarken çok mutlu oluyorum. Şairi diğerlerinden ayıran dertlendiği ve içine kapandığı zamanlardır. Ben hayatım boyunca şiirle hep içiçe oldum.

Peki Hocam şimdiye kadar hep Köy Odasının sizin hayatınızdaki büyük etkisinden söz ettik.

Merak ediyoruz! Yıllar önceki Nurullah Genç ile şimdi ki Nurullah Genç'in şiir yazarken ki heyecanı aynı mı?

Köy odasında şiir dinliyorsunuz, orada ciddi bir şiir terbiyesi alıyorsunuz ve çocuk dünyanızda şiirle ilgili birikimler oluşuyor ve sonrasında Ortaokul Lise öğrenimi sırasında bakıyorsunuz ki içinizde bir ses var. O sesi dile getirmek için en uygun yerde tabii ki şiir. Yani insan kendinde bir şiirin olduğunu keşfediyor ve böylece başlıyorsunuz o şiiri seslendirmeye. Hikaye bu açıdan ilginç gerçekten. Yani durduk yerde "ben bir şair olayım" diyerek oluşmuş bir şey değil.

İçten geleni, uygun zamanda ve uygun yerde yansıtırmanız şiir oluyor. Önemli ipucu bu bence. Hiçbir zaman kendimi zorlamadım ben, elime kalem alıp "yazmalıyım" diye sıkıştırmadım hiç duygularımı. Şu an ne yazacağımı bilmiyorum ama yarın birşeyler yazabilirim gibi.

Yıllar öncede hangi heyecanla yazıyor idiysem, bugün de aynı heyecanla şiirlerimi yazıyorum. 20 yaşında neysem şimdi de öyleyim bu heyecanda. Bir milim eksilmeye da durulma yok heyecanımda. Yaşım 57 ama şiir yazma ruhum 18/20 .

Gelelim Fotoğraf merakınızda hocam. Fotoğraf sessiz ve harfsiz bir şiir midir? Fotoğraf ve Şiir ilişkisi nasıldır?

Fotoğraf merakım 2008'de başladı. Tevafuken başladı zaten. Denizli'de bir konferanstan çıktım. Bir fotoğraf sergisi vardı, onu gezdim. Sergiden sonra, Fotoğraf Sergisinin hatıra defterine birşeyler yazmam istenince; iki satır bir şey yazdım ve altına ismimi yazıp imzamı attığım anda, organizasyonu yapan arkadaş bileğimden yakalamıştı o an beni. "Şair Nurullah Genç de mi hocam?" deyince bende: "Herhalde O'dur." dedim. "O zaman iki satır olmaz hocam yarım sayfa yazın ki motive olalım" deyince; bende: "3/5 ya da 10 dakika gezerek olmaz, yarım saat fotoğrafı anlat ki yazayım." Dedim. Tekrar kalktık, fotoğraf sergisini yeniden gezmeye başladık. Bana fotoğrafları okumaya başladı. Fotoğrafın anlatılma işine fotoğraf okuması deniliyor fotoğrafçılıkta. Daha sonra hatıra defterine tekrar bir yazı yazdım ve

döndüm dedim ki: "Ajandama not edeceğim. Fotoğraf nedir?" Bana bilgi veren o arkadaş dedi ki: "Fotoğraf görünenin şiiridir." Bir anda çarpıldım ben. Bütün kelimelerden şiir oluyor mu? Ya da kelimeleri yanyana getirdiğimizde şiir oluyor mu? Olmuyor. Kelimeleri sanatkarane, şiirin kendi mantığına uygun, sanat özelliğine uygun hale getirirseniz şiir oluyor. Onun için kelimelerin dünyasından seçilmiş özge bir manadır, özge bir ifade tarzıdır şiir. Fotoğrafta görünenlerin içinden seçilmiş özge bir mana, duygu ve şiirdir. Görünenin şiiridir fotoğraf dediği budur. Ben hemen notomu aldım. - Görünenin Şiiri fotoğraf.-

Bu seferde o sordu: "Hocam, Şiir nedir?" "Şiirde görünmeyen fotoğrafıdır." dedim bende.

Özet olarak benim konferansımın adı orada ortaya çıktı. - Görünenin Şiiri Fotoğraf, Görünmeyenin Fotoğrafı Şiir - Bugüne kadar pek çok yerde şiiri ve fotoğrafı birlikte bu başlık adı altında anlatmışımdır. İşte o gün bugündür fotoğrafla ilgileniyorum. 250'nin üzerinde fotoğrafım var ve bunlar 30'u aşkın ülkede sergilendi. Ödüller aldım. Uluslararası Fotoğraf Sanatçısı Ünvanı aldım 2011 yılında. İlk kişisel sergimi 2011 Mayıs ayında "Ruhumdan Yansıyanlar" adıyla açtım ve burada sergilenen fotoğraflarım İstanbul Ticaret Üniversitesi tarafından aynı isimle albümleştirildi. Fotoğrafçılık hobilikten çıktı ve ciddi manada emek verdiğim bir işe dönüştü artık. Altın Kamera Fotoğraf Yarışması dahil pek çok ödülü de kazandım.

Peki Hocam Bir fotoğrafa Şiir yazılır mı?

Şöyle yazılabilir. Fotoğraf çok güzeldir, etkiler sizi. O ilhamla yazarsınız. Ya da bir fotoğrafı alırsınız, defalarca bakarsınız, duygulandırır sizi. Yazarsınız.

Ya da bir Şiire fotoğraf çekebilirsiniz. Düşünün bence. Necip Fazıl'ın Kaldırımlar Şiirine o kadar çok fotoğraf çekebilirsiniz ki.

Yürüyorum kimsesiz bir sokak ortasında. Onlarca fotoğraf çekilebilecek bir cümledir bu. Denemelisin bence.

Muhakkak ki evlat ayrımı yapılmaz ama, en çok sevdiğiniz Şiiriniz sorusunu sorarken, cevabı da tahmin edebiliyorum Hocam. Sizden de duymak isteriz.

Tabii ki de Yağmur. Hem bir Naat-ı Şerif, hem de Peygamberin sevdasıyla yazılmış. Açık ara öndedir her zaman. Ama diğerleri de canımın parçaları. İç dünyanın sesleri, benim gönül telimden kopmuş hepsi. Ayırt etmem, Yağmur'un anlamı farklı olduğundan yeri de ayırır diyelim.

Nurullah Hocam bir dönem de Satranç ve Tiyatro giriyor hayatınıza. Biraz da bu konuya değinelim mi?

Elbette! Üniversite yıllarımda yaptığım Edebi çalışmalarım yanı sıra; Tiyatro ve Satranç aktivitelerine de katılıyordum. Yurt - Kur Bölge Tiyatrosu adına Moliere'nin Cimri isimli oyununu sergilemiştik. Ben Harpagon adlı cimri karakterini canlandırdım ve müthiş beğeni almıştım. O ara Erzurum'da bulunan ve oyunu izleyen Devlet Tiyatroları Yönetmeni sonrasında benimle görüşüp, profesyonel tiyatro yapmam konusunda bana teklifte bulunmuştu. Ama o gün içerisinde bulunduğum şartlar dolayısıyla kabul etmemiştim bu teklifi. Yine aynı dönemlerde okuldaki Satranç turnuvalarına katılıyordum. Erzurum Satranç Şampiyonu olarak Türkiye Satranç Liginde de yer alarak güzel memleketimi temsil etmiş olmam ayrı bir gurur kaynağıdır.

Nurullah Hocam ödülleriniz ve Eserlerinizden de bahsedelim mi biraz.

1987 yılında Tutkular Keder Oldu Romanımla Kültür ve Turizm Bakanlığı Roman Mansiyon Ödülü'nü kazandım. 1990 yılında Yağmur şiirimle Türk Diyanet Vakfı Naat Büyük Ödülü'ne layık görüldüm. 1996 yılında Doğu Anadolu Gazeteciler Cemiyeti tarafından Kültür Hizmet Ödülüyle ödüllendirildim. 1998 yılında Gül ve Ben adlı eserimle, Tuzla Belediyesi tarafından düzenlenen Gül Şiirleri Armağanı Büyük Ödülü kazandım. Hüznün Lalesidir Dünya isimli şiir kitabımla, 1999 yılında Türkiye Yazarlar Birliği tarafından yılın Şairi seçildim.

ŞİİR KİTAPLARIM:

Çiçekler Üşümesin / Nuyageva / Yankı ve Hüzün / Aşkım İsyandır Benim / Siyah Gözlerine Beni de Götür / Yanılgı Saatleri / Denizin Son Martıları / Aşk Ölümçül Bir Hülyadır / Hüznün Lalesidir Dünya / Gül ve Ben 1998 / Yürüyelim Seninle İstanbul'da (2001) / Müpteladır Gemiler Benim Denizlerime (2002) / Sensiz Kalan Bu Şehri Yakmayı Çok İstedim (2003) / Birkaç Deli Güvercin (2005) / Çanak-kale: Herşey Yanıp Gül Oldu (2006) /

ROMANLARIM:

Tutkular Keder Oldu / Yollar Dönüşe Gider / İntizar /

MESLEKİ ESERLERİM:

Zirveye Götüren Yol: Yönetim / Yönetim El Kitabı / Başarı Bedel İster / Yönetim ve Organizasyon / Kalite Liderliği / Ortaklık Kültürü /

Sadece Çanakkale Savaşlarını konu alan bir Şiir Kitabınız var hocam. 2006 yılında çıkardığınız Her şey Yanıp Gül Oldu şiir kitabı. Osman Arı'nın Erzurum Kalesi Sabahı Bekliyor gibi 12 Mart'ı konu alan bir Şiir Kitabı da düşünüyor mu?

Bu Şiir Kitabının ardında Çanakkale'yle ve Şiirle ilgili bir hatıram vardır. İmam Hatip Lisesi'nin son sınıfında okurken, Çanakkale'de yapılan törenlere göndermek istemişti hocam beni. Okul Müdürümde elime bir liste vererek, bu listedeki yazıları ve şiirleri kullanamayacağımı çünkü bunları diğer okullardaki öğrencilerin paylaştığını, benim yeni bir yazı veya şiir bulmam gerektiğini söyleyerek görev vermişti. 2 gün aradığım halde, Çanakkale'yle ilgili yeni bir yazı ve şiir bulamamıştım. Öğretmenime bulamadığımı izah etmeme rağmen yine de bulmakla tekrar görevlendirildim ve bunun üzerine kendim bir şiir yazmak zorunda kaldım. Yazdığım Şiirin altına da, adımlı yazmaya cesaret edemediğim için başka bir Şairin adını yazarak götürdüm teslim ettim. Şiiri okuyup altında Ziya Osman Saba adını gören Öğretmenim: "Böyle bir şiiri var mıydı? Acaba." diye sorunca "Varmış hocam, köşede kenarda buldum ve yazdım." dedim. Aramızda geçen bu konuşma üzerine Edebiyat hocamızı çağırdı. Allah sağlıklı uzun ömür versin Nurdoğan Savran hanım geldi, şiiri okudu ve "Ziya Osman Saba'nın böyle bir şiiri yok." deyince bende gerçeği açıkladım. "Mecbur kaldım, yazdım hocam." dedim. Okul Müdürümüzün bu durum çok hoşuna gitti, dersi tatil etti, öğretmenleri topladı ve sahneye çıkartıp yazdığım şiiri okuttu. Şimdilerde Ankara'da zaman zaman gider elini öperim Abdurrahman Bey'in. İşte o programda ben bu şiiri okudum. Erzurum'daydı o

dönem, Doçentti Fahrettin Kırzioğlu. Yerinden kalktı, yanıma geldi ceketini ilikleli ve şunları söyledi: “Huzurunda saygıyla eğiliyorum.” dediği anda ben çok mahçup oldum ve devam etti: “Yavrum, Çanakkale unutulmuş, unutturulmuş bir destan. Sen ona şiir yazmışsın. Kutlarım.” diyerek beni Üniversiteye davet etti.50’nin üzerinde kitap hediye etti bana ve beni motive etti.” Bir gün bu destanı yazacaksın.” dediği kulaklarımda çınlar. Dediği oldu ve 2006 da yazmak nasip oldu. İşte bu şiir kitabının arkasında böyle bir hatıra vardır.

Sorunuza gelince, benim 12 Mart’la ilgili bir şiir çalışmam zaten mevcut. Sadece 12 Mart değil; biliyorsunuz 12 Mart 1918’in hadisesi, ondan öncesinde 1877-78 Tabyalar Savaşımız var bizim.Nenehatun’umuz var. Şiirlerimizde de bu tarihlere atıflar vardır ama özel olarak hazırladığımız bir kitap çalışmamız yok. İlerleyen yıllarda hatıralarımı Otobiyografik bir roman şeklinde yazma projem var. O zaman Erzurum daha da çok yer alacaktır hiç şüphesiz. Köy odasında başlayan ve hayatımda mihenk taşı olan sohbetler, türlü türlü hatıralar yer alacak bu otobiyografide.

Çeşme başındaki bir çocuk, elindeki kovaya su dolduruyor evine götürmek için. Ve akşam bu çocuk asıl suyun kaynağına şiirin kaynağına gidiyor köy odasına. Orada başlıyor şairlik ve şiirler. Biz yazmaya niyet ettik, nasip olur inşallah.

Hep Baba ve Amca faktörlerinden bahsettik hayatınızda. Size yön veren isimler olarak onları zikrettik. Anneniz nasıl bir insandı?

Babam kahraman bir Babaydı benim hayatımda. Beni sırtında taşıyarak okula götürdü. Bir serzenişini, bir şikayetini hiç duymamışım. “Babası Ölünce Şairin” şiirim Babama hediyemdir. Annemde tam bir kanaatkar, sevgi ve fedakarlık timsali bir Anneydi. Babamın bütün sıkıntılarına göğüs geren, benim yıllarca eğitimim için hasretime göz yuman muhteşem bir Anneydi. Yakın tarihte kaybettik kendisini. 13 çocuk doğurmuş, 4’ü vefat etmiş ve 9 ‘unu pırıl pırıl büyütmüş, edepli, terbiyeli bir Anneden söz ediyorum. Rahmet olsun bugün aramızda olmayan canlarımıza.

Çok güzel bir söyleşinin sonuna geliyoruz hocam. Neler söylemek istersiniz?

Şunu belirtmek isterim. Erzurum denilince akan sular durur bende. Erzurum’u çok sevdiğim için hiç nazlanmam, nazlanmak nedir? bilmem zaten. Erzurumla ilgili ciddi bulduğum hiçbir davete “Hayır” demedim, demem de. Fırsat bulduğumda Erzurum’a kaçan birisiyim, bu sebeple Erzurum ve Erzurumlunun adının geçtiği her yer heyecanlandırır beni.

Öncelikle takipçisi olduğum bir dergide bana da yer verilecek olmasının mutluluğunu yaşadığımı belirtmek isterim. Dergide emeği geçen Yayın Kurulundaki arkadaşlarıma ve tüm çalışanlarına teşekkür ediyorum. Size çok teşekkür ediyorum, hatıralarla dolu bir yolculuğa çıkmama vesile olduğunuz için. Çalışmalarınızda başarılar diliyorum. Hoş kalın, hoşçakalın...

Nazir

AKALIN

Şair Öldü mü Şimdi?

İsmail BİNGÖL

“Ben de varlığımı idrak ettiğimden beri Hüseyin’in akıbetine mütemayil bir insan olarak inanmaya başladım ki, Hüseyin benim hayatıma ve sonuma da “ayna” tutmuştur. Evet, hem “kendi”si hem de aynı anda “herkes” olan Hüseyin’in açtığı kapıdan bir gün ben de gireceğim. Çünkü bu olayla bir basamak daha çıktığımı hissettim elinden tutmak için çâresizliğimin. Şimdi kendimi daha korkusuz, daha cesur hissediyorum.” (Editör Dergisi Haziran Sayısı-“Alacatlı, Güzel Adam, Bizi bırakıp Nereye?-Nazir Akalın)

Bir ses arayıcısı daha göçüp gitti dünyadan. Uzuvarının değil de, zihnindekilerin peşinden giden inişli çıkışlı bir ruh, aldığı emirle ansızın geldiği yere geri döndü. Duruşu sessizdi; ama kendisiyle kavgası derindi. Her mısra mahkûmu gibi anlaşılmadığını düşünüyordu ve düşündüklerini dile getirdiği şiirleri, bir de yazıları yadigâr kaldı ondan geriye... Gidişlerine ağıt yaktığı kişiler için yazdıklarının benzerini, şimdi onu tanıyanlar, bilenler yazacak ve kimi sisler puslar ardında kalmış hatıralar bir bir dile getirilecek. Bu hatıra nöbetlerinde ilk zamanlar adı belki sıkça geçecek; ama sonraları aynı şey olacak ve birkaç kitap meraklıısıyla dostlarından başka kimse adını anmayacak. Ve yine belki, ölüm zamanlarında birkaç dostu, birkaç tanıyanı tarafından hatırlanıp, yazılara konu olacak. El atmazsa eğer birileri, basıma hazır kitapları ve makaleleri, yıllarını vererek bir araya getirdiği kitapları ya kaybolacak ya da kıymet bilmez eller tarafından oradan oraya atılacak.

Hâlbuki şairi en çok rahatsız eden, sıradanlaşmak ve de nisyâna terk edilmektir. Ve şair bunun ıstırabını belki öte dünyada bile duyacaktır. Hele hayatını bu uğurda harcayanlar ve bir ömür boyu orijinalliğini peşinden koşanlar için korkunç bir sondur bu yazdığımız...

Nazir Akalın'ın şiirin ve yazının peşinden öylesine gitmediği, ölümünden sonra bir övgü olarak yazılamayacak gerçektir ve onu yakından tanıyanlar bu gerçeğin farkındadır. Zaten şiirin ve yazının ellerine ta lise sıralarında ve henüz çok az şeyin farkında olduğu günlerde düşmüştü Akalın... Kendince bir çizginin peşinde olan Nazir Akalın, onaylayalım onaylamayalım, başkaları gibi, çizgisini bir takım dünyevî menfaatler uğrunda harcamadı. Eğer isteseydi, çizgisinden vereceği küçük tavizlerle sıkıntısız ve rahat bir hayat yaşayabilir, çok başka yerlerde olabilirdi.

Onu belki çok yakından tanıyan biri değilim. Ya da şöyle diyelim; onunla pek az zamanı paylaştık. Ne var ki, uzaktan uzağa, Erzurum'dan onu takip ediyor, yanından gelenlerden onu soruyor ve yazılarını okuyordum. Son yazdıklarını aynı zamanda editörü de olduğu (edebistan.com) sitede okudum. Artık daha teknik ve daha bilimsel yazmaya başlamıştı. Yalnız eskisi kadar şiir yayımlamıyordu dergilerde... Sanırım bunu biraz da geçinmek için yapıyordu. Çünkü üniversiteden ayrılmıştı-ya da ayrılmıştı-ve geçindirmek zorunda olduğu bir ailesi vardı.

İki kez yüksek lisans yapan Akalın, araştırma görevlisi olarak dört yıl çalıştığı akademisyenlikten ayrılışını ve sonraki hayatını, kendi yazdığı hayat hikâyesinde şöyle anlatıyordu:

"Kırıkkale Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi olarak dört yıl çalıştım. 1998 Kasımında doktora öğrenimim devam etmesine rağmen, Kırıkkale Üniversitesi Rektörlüğü tarafından elemana ihtiyaç olmadığı gerekçe gösterilerek sözleşmem yenilenmedi. Maddi bakımdan olumsuz şartlara rağmen Çanak-kale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türk Halk Edebiyatı programında başladığım doktora öğrenimimi kendi imkânlarımla sürdürdüm. Bu öğrenimim tez aşamasında halen devam etmektedir."

Ayrılışına başka bir sebep bulmak istemediği kendi yazdığı cümlelerde de açıkça belli oluyor. Hakkında yazılan yazılarda dile getirilen, gençliğin verdiği ateşle geçmişte başından geçen bazı küçük olayları dikkate almadığı ve kendisinin yazdığı hayat hikâyesinde yer vermediği gözden ırak tutulmamalıdır. Oysa daha önceki bazı yazılarında bunu görebiliyorduk. Acaba geçmişe takılıp kalmanın pek yararı olmadığını farkına vardığı için mi onlardan hiç bah-

setmiyor? Hatta üniversiteden çıkarılmasından fazla şikâyetçi olmadığı da söylenebilir. Belki de öyle görünmek istiyordu. Zira onu birlikte katıldığımız bir şiir gecesinde (Erzurum) son gördüğümde, ne yaptığını sorunca; hayatını kalemiyle ve bilgisayarıyla kazandığını ifade etmişti.

Birilerine kırıgı gittiği söylenebilirse de, ülkesini ve doğduğu coğrafyayı çok sevdiği konusunda hiçbir söz söylenemez. Taşrada yaşamasına rağmen, taşrada yaşayanların kaderi olan bir köşede kalma örtüsünü yırtıp, buralardan büyük şehirlere ulaşmasını bilen şairin, "**Sen benim Türkiye'msin adın ta içimdedir**" diyerek, ülkesine olan sevgisini anlattığı, kitaba da adını veren "**Kanayan Simya**" adlı, her dördüğü başka güzel şiirinin bir bölümünde "**ta içine gömdüğü**" ülkesini bakın nasıl övmektedir:

".....

**O uzun kirpiklerin üç deniz yedi iklim
Her bahar sende açar sende solar özlemim
Saçlarına dağılan kıpkızıl gülüşlerin
Göklerden yere düşen benim ay ve güneşim**

**Nakşolsa güzelliğin son Zühal yıldızına
Bozulmaz yeminleri saçarsın Süreyya'ya
Sensizlik ikliminde gözü yaşlı bir ceylan
Yeni yollar gösterir sende beni bulana "**

Bir bölümünü, vefatını haber aldığım gün (13.12.2002) kaleme aldığım bu yazıyı yazarken onunla ilgili çok fazla hatıra gelmiyor aklıma. Belki yüreğime çöken kopkoyu hüznün bunda önemli payı var. Hem ne fark eder; zaten bu işe gönül verenler, yazıları ve şiirleriyle çoğu zaman birlikte degiller mi?

Onu hatırladığım yerlerden biri, Erzurum Gazetesinin eski belediye binasının bodrum katındaki ilk yönetim yeridir. Nazir, üniversiteyi bitirdiği ve ilk yüksek lisansına başladığı o yıllarda (1990'lı yıllar) Palandöken dergisinde yazmakta ve benim de hâlâ yazmaya devam ettiğim Erzurum gazetesine ara sıra uğramaktadır. Sohbetlerin çoğu, tahmin edileceği gibi şiir üzerinedir ve genellikle şiir okunmaktadır. Bosna da süren zulüm üzerine yazdığı şiirinin ve ardından okuduğu bir gazelin yankıları hâlâ kulaklarımdadır. Kendine has bir şiir okuyuşu vardır ve şiirlerini gerçekten duyarak okumaktadır. Şiirden söz edilince, mısralara verdiği önem, sözlerinin yanında, gözlerinden ve tavrından da açıkça okunmaktadır. Şiir de zaten böylesine bir duyuş ve hissedişin ardından inmez mi yüreğe?

Okumaktan, düşünmekten ve yazmaktan yılmayan bir beyni ölümden başka ne durdurabilir ki? Yaşadıkça; her geçen gün artan ışığını, böyle ani bir gidişten başka kim söndürebilir? Oysa bu yığınlıklar

çağında, dünyanın ebediliğini kendi varlığıyla kıyaslayan insanların giderek çoğaldığı bir zamanda şair, ara sıra da olsa, yapamadıklarından ötürü üzüntüye kapılıp “ah” çekmez mi? “dünyânın saçakları daralıyor bir / mezar yeryüzünde yalnız sen kentlerle oynayan/ ...oysa ben hiçbir zaman...” diyerek haykırmaz mı?

Onun en yakın dostlarından ve onu en yakından tanıyanlardan biri ve belki de birincisi olan şair Hanifi İspirli, ardından yazdığı cümlelerde içini kaplayan derin hüznü anlatmaya çalışırken şöyle diyordu:

“Dile kolay, tam yirmi beş yıllık bir dostluk. Hafıza albümümde ve fotoğraflarımın arasında en çok kareye sahip olan insanı kaybetmek fena dokunuyor insana. Çok fenayım be Nazir... Beni anlardın sen. Biz az şey paylaşmadık ki? Biz, seninle yirmi beş yılı yirmi beş bin kareye bölerek paylaştık. Biz seninle Ellinci Yıl Ortaokulu'ndan başlayarak; acıyı, kederi, ayaklarımızda ki yorgunluğu, zihinlerimizde ki deli fişek ideolojileri, zaman zaman yumrukları paylaştık. Biz seninle şiiri, adabı, erkânı, kardeşliği ve yüzlerce sırrı paylaştık. Ama sen beni bu son eyleminde paylaşmaya çağırmadın. Çok ani oldu bu çok!”

“Zehirlendiği gamın sularında bin can verip bir can alıyordu” şair... Çünkü Cevat Akkanat'a gönderdiği babayı konu alan “Ağıt” adlı son şiirinde de yazdığı gibi, hüznü çağrı buyruğu, her şairde olduğu gibi onun da kendinden başlıyordu. Yalnızlığı bir merasim içinde yüreğine konduruyor ve sonra hüznü buluşuyordu. Ay gökyüzünde bütün parlaklığıyla görünür dururken, gittikçe çoğalan hüznü yüreğe sığmaz oluyor ve şair; hayattayken kendi ölümünü yaşıyordu. Tercümanı, sırdaşı ve yoldaşı her zaman olduğu gibi yine mısralarda ve aşına olduğu hüznü, “şairin ölümü”nde şöyle görünüyordu:

“hüzn içinde yürüyen dört insan omzunun anlamaz bir çokları sonsuz güzelliğinden sözcükler çıkagelir umulmadık bir vecdle dönülmez serüvenlerin gülünden dikeninden

yüzü kanlı kız çocuklarının göz uçlarından sıyrılır da anlamı dört insan omzunun dönülmez serüvenlerin sevincinde hüznünden beslenir alevleri bu delişmen uykunun” (Kanayan Simya'dan)

Sözcükler aniden çıkageldi ve dönülmez yeni bir serüvene daldı şair.

Not: Yukarıdaki yazının bir bölümü, “Üç Karanfil” adlı armağan kitapta yayımlanmıştır.

 Nihat KILIÇOĞULLARI

Erzurum Kasidesi

*Bir mahmur sarsıntıyla seslendim dağlarına
Yere diz vurmak için geldim kutlu kapına*

*Leylalar büyümeden girdiğim çıkmazların
Göklerini buladım mehtapların kanına*

*Vakitsiz şarkıların dalgalandı dilimde
Yüzümü tutuşturdum beyaz alınyazına*

*Mecnun'un hikayesi gökçekimli değildi
Mumyalanmış köpükler sızarken her yanına*

*Karanfiller kokuna yeni şerhler düşerken
Kanımdan renkler serptim dağlarının başına*

*Akşamların yakamı gül çağına düşürdü
Darağacı kurarak beklediğim yarına*

*Nerede kar kışının göğsüme vuran sesi
Sevda olup sıkıştım serçe yuvalarına*

*Bir daha yorumlasam eflatun tarihini
Yitip giderim senin kanlı ıslaklığına*

*Omuzlarım karanlık devranlara çarparak
Başımı taşıyor bak Palandöken dağına*

*Nerede yeryüzünün koynumda titremesi
Düşlerimi ıslatıp girdim senin yasına*

*Çıplak kirpiklerimde dalgınlığına mahrem
Mecidiye dönüyor kalbimin enkazına*

*O kardelen yankını dur bir daha duyayım
Bulutlar çilgün çilgün düşmeden ilkyazına*

*Yitirdiğim şarkıyı dağlarında bulamam
Otuzüç kelle ile cürm işledim adına*

*Atının nallarına yapışan bir toz gibi
Ne oyunlara geldim düşüverdim kıyına*

*Ey sen ki rüzgarını saçlarıma dolayan
Bir kutlu tövbe için yine geldim kapına*

Nazir Akalın

Bilsinler İstedim

Tarihi çok çok eskilere uzanan (M.Ö. 4000) şehrimizden kimler geldi kimler geçti...

Çoruh'un, Karasu'nun, Fırat'ın ve de Aras'ın başlayıp çağıladığı bu topraklardan Urartular, Persler, İskitler, Metler, Sasaniler, Romalılar, Bizanslılar asırlarca nasiplendi. 1071 Malazgirt zaferi ile bu devletlerin nasipleri kesildi ve Türk çağı başladı. Saltuklular, Anadolu Selçukluları, İlhanlılar ile 1514 yılından sonra Osmanlıların yurdu olan bu yerler artık bizlerin yurdu ve ocağı oldu.

Şehrimiz; Doğusun da Kars ve Ağrı batısında Gümüşhane ile Erzincan Güneyinde Bingöl ile Muş, Kuzeyinde Artvin ile Rize'ye komşu toplam alanı 25.066 km² yi bulan kuzeyinde Dumlu dağları, güneyinde **Palandöken** ve Eğerli dağları, doğusunda Kargapazarı, batısın da Kop dağı ile çevrili 1800 – 2000 m rakımlı dağların eteklerinden hafif meyilli İpek yolu üzerinde mert Dadaşların diyarı, güzeller güzeli Serhat şehir.

Bütün yokluklara, işgallere, çokluklara rağmen halen ayakta "dimtik" kalabilen köklü bir tarihe, zengin bir kültür mirasına sahip, **âşık** olunacak bir şehir. Mübarek bir şehir...

Bu şehrin sokaklarında bir zamanlar sakızcılar, horozşekeri, elma şekeri satan satıcılar, destanlar yazıp okuyan destancılar, lehimciler, kalaycılar, sey-yar satıcılar, godidebeşe, godidebeşe kış akşamları maşapa ile sıcak patlamış mısır satan peştemalli

satıcılar birer birer kayboldu gittiler.

İtti bitti oynarcasına...

Bu şehirde neler yoktu ki neler. Gece karanlığında iğneye iplik takan nurlu neneler, sekosuna sarılmış elinde zembille çarşıdan gelen ak sakallı dedeler, çelik çomak oynayan çocuklar, bacalarda semaver kaynatan anneler, gelinler, gençler hep buldukları sayılı mekânlardan kayboldu gittiler.

İtti bitti oynarcasına...

Çarşılarında pazarlarında geçimlerini sağlamak he-lalinden kazanarak , namerde muhtaç olmadan yaşamaya çalışan abacılar, marancılar, culfacılar, mutaflar, keçeciler, kevelciler, tandırcılar, çakmakcılar, çarıkçılar, purutcular, hasırcılar, bıçakcılar, ta-kımcılar, nalbantcılar, paytoncular, mesciler, çadircılar, kılıçcılar, sandıkçılar, kaşıkçılar, tarakcılar, dülgerciler, mumcular, sabuncular teker teker kayboldular gittiler.

İtti bitti oynarcasına...

Ben istedim ki gitmesinler. Ölirem derken öldüğümü, gülirem derken güldüğümü, sevirem derken sevdiğimi, bilirem derken bildiğimi bilsinler istedim. Mantis gibi yanarken, kıkırık kesilip donarken, aşşah-tan yuhari gelirirken, alma bile yerken girmizisini ona verim derken... Sevdanın, sevginin safını bilsinler istedim...

Hüseyin KOTAN

Ben tankoları Şabahane'nin başında düşürürken, fırfırığı gamçı ile dönderirken, tükürüğüm gurumandan gelesin diye evladını eymege göndereni bilsinler istedim...

Ben bitmeyen gışın günlerini, toya gidercesine cırida koşan dedeleri, neneleri, peh diye seslenip atın boynuna şapbalak vuran koç yiğitleri bilsinler istedim...

Ben çıpan çıpan ederken, kaz ocağını muhteşem gürültüsünü, genzi yakan kokusunu, teşti, yeşil sabunun tadını, hamamları, oradaki fukara gurnasını, gelin gurnasını bilsinler istedim...

Ben çayı höpürdederek, ayran aşını şapırdadarak, haşılı gegerdeğerek yediren iştahı, pırpırımı, bişinin, çirişin bilinmesini istedim...

Ben gözüme uyku girmeyen gecelerimi, ah sen var ya sen bir he desen derken o saflığı, o çaresizliği, o ürkekliği, tih tih gezmeleri, dalıma yediğim dümsükleri, hamam gubbesini, kız taklasını, uzuneşegin bilinmesini istedim...

Ben caggılı, külekleri, çeşme başı yarenliklerini, küçücük kavgaları, muhteşem ramazanları, huzurlu teravihleri ve cıl cıl akan çeşmelerin bilinmesini istedim...

Ben âşıkların, sevdaların, sevdalıların bilinmesini, eski harmanları, gemin, sambağının, kemlerin, dırmıgın, yabanın, dirgenin, sakkavilin, boyunduru-

ğün, gayışın, gemçinin, gügümün, sitilin, döğmeçin, ezenin, bibinin bilinmesi istedim... Ben İbrahim Hakkı'ların, Haşii Zade'lerin, Solak Zade'lerin, Ketenci Zade'lerin, Muhammed Lütfi Efe'lerin, Taşkesenli İbrahim Efendi'lerine, Mehmet Şükrü paşa'ların, Nurettin Topçu'ların, Hüseyin Avni Ulaş'ların, Naim Gölleroğlu'ların, Aşık Sümmani'lerin, Pir Ali Baba'ların, Mevlüt İhsani'lerin, Emrah'ların, Aşık Nihani'lerin, Aşık Mehmet Gülhane'lerin, Reyhani'lerin, Abdül Gani Efe'lerin, Raci Alkır'ların, Gullebi Turan'ların, Nenehatun'ların, Şair Nefi'lerin, İlhan Coşkun Atılcan'ların, Faruk Kaleli'lerin, Altan Erbulak'ların, Erol Taş'ların, Ali Rahmani'lerin, Hüsnü Efendi'lerin, Tayyar Baba'ların, Hacı Salih Efendi'lerin, Habip Baba'ların, Abdurrahman Gazi'lerin bilinmesini istedim... Ben lambali radyodaki söylenen türkünün, közlenmiş tuzlu kartolun, kepek sobasının, kok kömürünün, geçi gavurmanın, tomurcuk çayının bilinmesini istedim...

Ben Serhat şehrinde bu şehre sevdalı hem de gara sevdalı nice iğitlerin uğraşının, savaşının bilinmesini, unutulmamasını, gönüllerde bir kandil ışığı kalsın istedim. Ahh...Ahh.. Neler olmazdı ki neler. Bu yerler serin, bu yara derin, Erzurum... Erzurum benim memleketim.

Ahh, azıcık sevgi, azıcık saygı, azıcık da aşk olsa şu **pahlılık** olmasa...Olmasa neler olur neler, onu da sizler düşünün...

Özü Şiir,
Sözü Şiir,
İkramı Şiir
Olan
Bir Şair

Cahit

KOYTAK

Şahin TORUN

*Beni burda bırak bezirganbaşı
Kumun dikenin üstünde
Bir çığlık gibi yalnız
Susuz azıksız
Ve kervanını al götür
Hülyalı şehirlere*

*Büyük yaraları çünkü
Küçük çareler işletir
Ve belki som umutsuzluk
Kurtaracaktır beni*

*Arzular uğramayacak burada
Kurumuş cesedime
Ne aklın ifritleri
Ne güzel sözlerin büyüü*

*Ve çöl rüzgarının yakıcı nefesinden
Öğreneceğim bir gün:
Ne istiyorum?
Ve kimim?*

“Yoksulların ve Şairlerin Kitabı” aslında ilk şiir kitabı değil Cahit Koytak’ın. Bununla beraber, bir biçimde o güne kadar yazdığı şiirlerin gördüğü yakın ve derin ilgiden kaynaklanan bir derleme - toparlama girişimi olarak görülmesi gereken ‘İlk Atlas’ la ilgili olarak öncelikle şairin yapmış olduğu değerlendirmeye ve bu kitaptan yola çıkarak yapılan ‘Orta Atlas’, ‘Büyük Atlas’ vs... gibi sentimental güzellemelerin rağmına sanki de yeni bir başlangıçmış gibi tasarlanışına bakarak ilk kitap demek te mümkün.

Bunu demekle ‘İlk Atlas’ı önemsemediğimiz ya da kitaptan saymadığımız sanılmasın. Belki de şöyle demek daha uygun. Şiirleriyle uzun hem de çok uzun bir yolculuğa çıkmayı düşünen şairin kısa bir yolculuğu gibiydi ‘İlk Atlas’. Kısa bir tur, ama bir o kadar da kapsamlı, haber verici, yoğun bir ön keşif gezisi gibiydi.

Belki de bu yüzden ilk anda insanda, uzunca bir zaman önce buralara gelen, en fazla bir su içimi kadar kalan ve yine geleceğim diyerek giden bir yolcunun gelişine benzer bir gelişle geldi ‘Yoksulların ve Şairlerin Kitabı’.

Cahit Koytak bir şiir ustası. Erzurum da Hacıuma Mahallesi’nde doğmuş. Yalın bir sözün sahibi. Yalın ve uzun bir sözün sahibi. Batı’dan, Doğu’dan, Çin’den, Maçin’den, İran’ dan, Turan’ dan, Yunan’ dan, Roma’ dan, eskiden yeniden çok şey okumuş ve okuduğu onca şeyden devşirdiği iplikleri kendi iç sesine katarak kurmuş şiirini. Öyle ki, bu şiir hakkında çoklarının ille de bir biçim, teknik ya da yapı ile ilişkilendirerek konuşmak zorundaymışlar gibi, satır satır biçimsel ve yapısal ipuçları aradıkları yerde bile ‘belki olabilir’ dedirtecek kadar özel bir şiire ulaşabilmiş. Şimdilik 343 sayfalık bir toplamla gelen ve daha da geleceği bildirilen bu şiire ‘Cahit Koytakça bir şiir’ ya da ‘şiirin Cahit Koytak hali’ de diyebiliriz...

Böyle söyleyebiliriz, zira apaçık biçimde masal’ın eşlik ettiği bir şiir diyemediğimiz bir masal ile, imge’nin kalınca örtüler altında kaldığı imgesiz ve uzunca bir söz söylediği halde imgeyi de hesaba katarak diyecek olursak; söyleyenden öte söylenene daha da ötesi söyletene giden / götüren ‘bensiz’ bir söyleyiş söz konusu bu şiirlerde.

Her şeyden önce kıyasız, iç' te ve içkin şiirlerin şairi Cahit Koytak. Hiçbir şeye değgin değil, her şeyle ilgili, her şeyin içinde ama bir o kadar da net, duru ve saf bir şiiri var. Birbirine ulanarak uzanmış, ne yazması ne de okuması kolay kolay bitmeyecek, bitiremeyecek bir şiir bu. En önemlisi de, her biri bir diğerini tamamlayan, her biri bir öncesine eklenerek uzayan ve sanki de bir zaman Aragon'un demiş olduğu gibi '... önceden yazmış ve okumuş olduğum bütün şiirleri göz önüne almadan bir tek şiir bile yazmadım...' dercesine daha en başındaki sözüne ve özüne hayranlık verici bir bağla bağlanarak yola çıkan bağı bağlantısı besbelli bir şiir...

Bütün doğrularını çok daha önceki kadim yanlışlardan yola çıkarak kurabilen, çok daha önceki doğrularla karşılaştırarak sınavabilen, en küçük bir esinlenme ya da taklit içermeyen, doğanın, insanın ve memleketin güzel olana dahası en güzel olana doğru yola çıkmasına sebep olacak hayra vesile bir şiir... Bir duvara benzetebiliriz bu şiiri, ilk konulan tuğla üzerinde sabır ve sebatla yükselen, ne kadar yükselirse yükselsin, insan boyunu aşmayan, rengarenk çiçeklerle dolu bir bahçe duvarına benzetebiliriz. Üzerinden rahatça atlanıp geçilecek, arkasındaki bahçeyi gezdirecek türden bir duvar/şiir.

Şiirine koymak istediği esas öze en dolayimsız biçimde, önce kendinin sonra hayatın, eşyanın ve insanın içine dalarak ulaşan, kendi içinde yeşerttiği biçimden yola çıkarak, görüp işittiği her şeyi bu içe bağlayabilen bir şair Cahit Koytak.

O, bu iç sesinden hiç kopmamış, ister sondan başa ister baştan sona doğru izlensin; tıpkı ceviz ağaçlarının her yıl yeniden dövüle, silkelene gürleşmesi gibi, kendi damarlarını ve dallarını döve silkeleye, her zaman diri tutmasını bilmiştir.

'Yoksulların ve Şairlerin Kitabı' nda yer alan şiirler ister tek başına isterse bir bütün olarak okunmuş olsun, ilkin birbirine eklene eklene büyüyen ses parçalarını sonra da bütün bu parçalardan meydana gelmiş bir büyük iç sesi duyuyor oluşumuzu da işte bu içtenlik ve saflığa bağlayabiliriz. Bundan da öte tam da aynı nedenlerle kitapta yer alan her bir şiiri son tahlilde ulaşılması istenen o büyük ve gür sesin eskizleri olarak görebiliriz.

Cahit Koytak şiirine en baştan sona kadar eşlik eden masalsı deyiş/söyleyiş biçimi bir yandan tarihe, mitolojiye, rivayetlere doğru giderken diğer yandan kırk yılın birikimiyle tekrar şimdiki zamana dönüşüyle bütün bu masalsı hali hepimizi kuşatan an'ın vahim gerçeklerine dönüştürüşüyle de yolculuğumuza derin bir hakikat kazandırır. Ve onun bu

hali bütün bu hakikat çağrısıyla daha en başından şiirini biçim özentisinden de, bilincinden geçenleri beyhude yere noksanlıktan arındırma çabasından da kurtarıp, şiir boyunca yürüyen bütün görüntülerle birlikte insan ve zaman gerçeğini daha yalın, daha etkili ve daha geniş tutulmuş bir planda yakalayıp gösterebilme başarısına ulaştırır.

Bir zamanlar olup bitenle şimdiki zamanda olagelelinin bu iç içeliği, bu devamlı yer değiştirmesi neyi anlatıyorsa anlatsın; şair, öyle ki, ne ununu eleyip eleğini asmış bir bilgenin ne de toy bir delikanlının sesiyle değil de görmüş geçirmiş ve görüp geçirdiğini göstermeye ve gerektiğinde kalkıp gösterdiği yere doğru yürümeye gelmiş bir yol ve yordam adamının sesiyle konuşur gibidir.

Öylesine değişmez bir sestir ki bu; sözgelimi ilk karşılaşma anında 'İlk Atlas' ta göze çarpan gündelik hayat gerçekliği ve her gün her şeyde biraz daha ağırlaşan dünya yüküne bakarak konuşurken de 'Yoksulların ve Şairlerin Kitabı' nda görünen yola çağırıcı ve yürümeye adanmış hazırlığı konuşurken de bir biçimde değişmeyen, yaşanan ve geçen zaman içinde olgunlaşan bir sesle, şiire hakim olan şehir ve uğultunun orta yerindeki karşılaşma / yüzleşme ve hesaplaşmanın zamandizimsel bir dökümünün verildiğini görürüz.

Kimi zaman 'ben'in kimi zamanda 'biz'in iç içe geçerek ve kalabalık ama bir o kadar da düzgün istif edilmiş bir sayım döküm içerisinde tutularak tam da belirginleşecekleri yerde görünmez ve olsa olsa az çok 'biz'e dair olana içkin bir özne haline dönüşükleri bir dekor içerisinde sürdürülen bu zamandizimsel döküm bir yandan Cahit Koytak şiirinin başladığı yerdeki kendi dünyasını belirginleştirirken bir yandan da geldiği yerdeki farklı dünyalara yönelik açılımı işaret etmesi bakımından da oldukça belirgin bir özet niteliğindedir.

Bu zamandizimsel döküm özellikle son bir yıldan bu yana Cahit Koytak şiirinin girmiş olduğu epeyce siyasal ve güncel eleştiri içerikli yeni evreyi ortaya koyarken; bir başka açıdan da aslında 'İlk Atlas' ta bazı ipuçlarını yakalayabileceğimiz bir yürüyüşün geldiği noktayı görebilmek anlamında da epeyce açıklayıcı olacaktır. Zira; bu zamandizimsel döküm bir başka anlamda da, şairin daha o zamanlarda '... Kalkıp bazı fikirleri bazı hacımlara / Koymam gerekli / Akli sağlam seçimlerle bağlamam / Kamçılammam kamçılammam / Günlük hayatı balkondan yuvarlamam / Delilleri yok etmem hatıraları yakmam / Gerekli...' diyerek yazılmış bir şiirden; ilkin; '...Düşünceyi balyoz gibi kaldırıp / Nakış nakış kar taneleri halinde / İndirmemi istiyor ustam / Sırça sarayların üstüne...' ve sonra '...Kalk şair, kalk örtülerini at

üzerinden / Bir elini, güvercin uçuşu gibi / Omzunun üzerine kaldır ve oku / sana okunanları...' diye rek yazılmış bir şiire doğru yöneldiğini ortaya koyacaktır.

İşte bu açıklayıcılık içerisinde de Cahit Koytak şiirinin, özellikle günlük gazete de şiir yayınlama evresine geçtiği andan itibaren çoklarıncı 'sürprizli' bir biçimde karşılanılışının aksine, hiç te sürprizli bir değişim geçirmediği ve tam aksine, adeta adım adım ilerleyerek istediği yere yürüyen bir şiir olduğu görülecektir. Öyle ki; dikkat edildiğinde, yine aynı açıklayıcılık içerisinde adeta birbirini takip eden dizgeler halindeki, bazı fikirleri bazı hacımlara koyma, akli sağlam seçimlere bağlama / kamçılama ve nihayet, tematik bir sınırlandırma ezberiyle gelen klişeler halindeki 'ağır dünya' ve 'gündelik hayat yükü' nü balkondan yuvarlayarak sanki de bir yükten kurtulma süreci ile bu süreci takip eden, düşünceyi bir balyoz gibi kaldırıp cümle sırça sarayların üstüne indirme - ama ille de nakış nakış kar taneleri gibi indirme - süreci ve daha sonra gelen örtülerini üzerinden atmış ve bir elini omzunun üzerine kaldırarak kendine okunanları okumaya başlamış bir şairin sözlerinin birbiri ardına eklendiği görülecektir.

İşte bundan dolayı da; Cahit Koytak şiirinin başından sonuna kadar, tabiatdaki her şeyi içermesi ve içerdiği her şey ve durumu bütünüyle kendine has bir dekor içerisinde özgün bir metaforik söylemle sunarak bambaşkalaşmasından öte, bir yandan Cahit Koytak' ı , aydın sorumluluğuyla kültür şiirleri yazan bir entelektüel haline getiren , diğer yandan da şiirini, büyük şairlere has, 'riski göze almış bir vicdan şiiri' olarak kayda geçiren bir gizem söz konusudur bu zamandizimsel özetle.

'Yoksulların ve Şairlerin Kitabı' na bu özet dahilinde bakmak gerekiyor, zira bu özet içinde Cahit Koytak entelektüel, şair yada bir başkası olmanın çok Cennetten düşen Adem'in çocuklarından biri olarak konuşuyor ve göğe tırmanan bir yolu gözleyerek yazdığı doğa gibi yekpare bir kitap' tan haber veriyor bize...

61 yaşında Cahit Koytak, 40 yıldan bu yana şiirler yazıyor ve şimdilerde evinde ney çalarak yaşıyor. Şimdi Erzurum dan uzak ama yine de içi büsbütün memleket ve insan çok güzel şiirler yazıyor ve biz okurken onun şiirlerini, ilkin sağılmış sözlerle dolu bir büyük çanağın başında hissetmekten alamıyoruz kendimizi.

Çağıl, çağıl süt gibi, beyaz ve taze sözlerle dolu bir çanak bu... Ve biz de onunla beraber tıpkı onun söylediği gibi bu çanağın başında duran cüceleriz; bizim de ellerimiz küçük...

YAŞLI ŞAİRDEN GENÇ ELEŞTİRMENE

Değerli Ş. Bey Kardeşim,

Çocukluğumun, yeniyetmelliğimin geçtiği yerleri, benim için ziyaret etmeniz ne kadar dostça bir davranış!

Bu inceliğiniz için teşekkür borçluyum size.

Ama bunun "kuru" bir teşekkür olmasını istemiyorum.

Erzurum'a yıllar sonra bir ziyaretim sırasında oradaki evimizin önünde yaşadıklarımı dile getiren ve Yoksulların ve Şairlerin Kitabı'nın önümüzdeki Ekim ayında çıkacak olan 3. Cildinde, "Oyunlara Dönüş" bölümünde yer alan "Dibek Taşı" isimli şiiri sizinle paylaşarak, gözlerimizle beraber, bu teşekkürü de daüssıyla hafifçe buğulandırayım, nemiyleyim , diyorum!

Dibek Taşı

*Kırk yıl sonra, doğduğum şehre döndüğümde
Hemen hiçbir şey değişmemişti bizim sokakta.
Her şey yerli yerindeydi, her şey bıraktığım gibi...
Ama her şey, insanı ağlatacak kadar, hüznle
Küçülmüş, büzülmüş, eprimişti.
Ve taşralı, sakıngan bir geçmişi yansıtıyordu.
Mumyalanmışçasına, sokağın yüzü*

*Evimiz beni görünce, yitik keçisini hemen tanıdı,
Ama yine de sitemle yana kaçırıp bakışlarını,
Bu tanışıklığı açığa vurma işini bana bıraktı.
Ben de, gerçekte coşkuyla hazırlandığım
Dokunaklı mı dokunaklı kavuşma sahnesini
Olduğumdan daha ağırbaşlı, daha ölçülü
Mizansenlerle oynamak zorunda kaldım.*

*Sonra, oyuğunda, demir telleri yuvarlayarak
Telden arabalarım teker yaptığım
Boz renkli dibek taşını hatırladım.
Orada, duvarların dibinde yer yer kararmış,
Küflenmiş ve geçmiş zamanın kendisi gibi
Yarı beline kadar zemine gömülmüştü
Ama şükür Tanrıya yerinde duruyordu*

*"Bak şu işe!" diye eğilip okşadım, bu eski dostu,
"Bak şu işe, hiç düşünmemiştim bunu!
Oyuğunda bunca yıl ince yolları, uzun yolları
Bütün o zor günleri, boğuk günleri,
Duyguları, fikirleri ve sözcükleri
Eğip bükerek, yuvarlayarak şiir yaptığım
Akıl dediğimiz taşın da tıpa tıpa sana
Benzediğini hiç düşünmemiştim, dostum!*

*Yahut kırk şu kadar yıldır, seni, örs gibi,
Ocağı, körüğü, isi pasıyla, demirci dükkânımda,
Yersiz yurtsuz ruhumda,
Kullanmaya devam ettiğimi hiç fark etmemiştim!"*

7 Temmuz 2007

Şairin Şiir Gözüyle “Erzurum”

Bazı şairlerimiz hayatlarını Erzurum'da geçirmiş, bazıları bu şehri hiç görmeden âşık olmuş gibi sevmiş. Bazıları da yazma ilhamını Erzurum'dan alırken, çoğu şairimizde özlem duyarak yazmış dizelerini.

Birçok şairimizin şiirlerine konu olmuştur Erzurum.

Hanlarıyla, hamamlarıyla, medreseleriyle, kümbetleriyle, tabyalarıyla, çeşmeleriyle ve birçok nadide semtiyle, halk yaşantısıyla, bar ve dadaşıyla, şairlerimizin şiirlerine ilham olmuştur Erzurum.

Hakkında yazılan en güzel şiirler, bu şiirleri dizelere döken şairlerimiz, ya bu şehir de yaşamış, ya bu şehri görmüş, ya da aldıkları izlenimlerini aktarmışlardır.

Erzurum; Şairlerin aradığı bir şehirdir.

Geçmişten gelen, herkesin takdir ettiği şerefli bir geçmişi vardır.

Hayal değil hakikat bir şehirdir.

Şairin dünyasın da, tarihi, coğrafi, kültürel, sanatsal, anıtsal aradığı her şey bulunmaktadır.

Şairin ruh dünyasında yaşayan ve gönül aynasına yansıyan öyle bir Erzurum var ki; İlk önce bu destansı şehirde yaşayan dadaş insanıyla başlar dizeler. Yüzyıllardan süre gelen amansız savaşları, tarihi eserleri, zor ama bir o kadar da sevimli iklimiyle devam eder gider.

Erzurum tarihin ta kendisidir. Destansı bir maceraya sürükler şairlerimizi. Cihan'a eşit bir şehir olduğunu gösterir. Çift başlı kartalların, Anadolu'ya destan yazdığını ve bu destanın en güzel, en sanat-kârane mührünü, bu şehrin göğsüne vurduğunun tanığı olurlar.

Erzurum bir yayla şehridir. Karlı dağları, garip sevdaları, esen rüzgârları hudutsuzdur.

Maniler yakılmıştır. Türküler koşulmuştur. Erzurum çarşı Pazar denilmiştir.

Bazı şairlerimize göre, Erzurum “**Beyaz Şehir**”, bir renk mahşeridir. Hayat felsefesi, temiz ve berraklıklar ülkesi, rüyalar şehridir.

Kimine göre “**Karlı bir düş**”, “**Siyah gözler ülkesi**”, savaş ve sevdaların şehridir.

Erzurum; Şairlerimize göre bir sevdadır. Vatandır.

Göklere meydan okuyan topraktır.

Erzurum Cihana eşittir. Evliya, enbiya, şairler yatağıdır.

Şairin ruhunu okşayan, hayallerini süsleyen,
“**Duygu ilidir.**”

Bazen vefasız, bazen zalim, ama her zaman sevgilidir.

Erzurum “**Leyla**”, şairimizde “**Mecnundur.**”

 Atilla AGRILI

Erzurum, kokular içinde bir gül, bulutlar üstünde bir tül, bayrağa sarılmış bir incidir.

Aşk, meşk yürek burgusu, şair için, tarih, şeref, öz le özdeştir.

Sıladır, cihandır, cennettir.

Şairin yüreğinde sevda olmuş bir kor. Yüce dağlardır.

Hatunların ileri atıldığı, Aziziye, Top dağı, Kiremitlik, destanlaşan Çanakkale'dir.

Erzurum ismi "**Dadaşı ve Bar'ıyla**" birlikte "**Kar'ı ve kışıyla**" anılır.

Söylenir dillerde havası hoştur.

Erzurum suyunun "**Latifliği**" şairlerimize konu olmuştur.

Akan çeşmeleri haddinden çok, bir o kadar da soğuktur.

Kimine göre "**Zemzem**", bir diğerine göre "**Kevser**'dir."

Erzurum'un soğuk sularında gizli şifa vardır. "**Ab-hayattır.**"

Erzurum insanı zeki, sözü düzgün, irfan sahibidir.

Erkeğinin, kızının, her yerde ağırlığı vardır.

Erzurum edepli, erkânli bir diyardır.

Sinesinde yatan zatlar, yetişen kahramanlar, gönüllerin sevgilisi, şairlerin ilham kaynağı olmuştur.

Halkının dinine ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olması, Erzurum'u Mülk-i İslâm'ın kilidi yapmıştır.

Ezanlar, Selâtlar ve Selamlar bu şehrin semalarını her daim doldurmaktadır.

Türk şehri olması, dadaşların şahlanan gururudur.

Kış gecelerinde Âşık Kerem dinleyen, Battal Gazi hikâyeleri okuyan, Geyik destanı söyleyen, saz çalan, şiir yazan, atışma yapan, gurbet duygularını anlatan şairlerin memleketidir.

Erzurum'un mesire yerleri güzel olmakla birlikte, meşhur uzun kavakları ve söğüt ağaçları şiirlere konu olmuştur.

Erzurum "**feyz ve bereket**" şehridir.

Erzurum'da mekânlar, geleneksel yapı, mutfak kültürü, özlemle dile getirilmiştir.

Böylesine sayısız özelliği olan bir şehir, elbette şiire konu olacaktır.

Şairlerimiz yine Erzurum'u şiirlerinde anlatmaya devam edeceklerdir.

Bu şehir ve insanı, şairlerimize her daim ilham kaynağı olacaktır.

Reşat COŞKUN

1950 yılında Erzurum'da dünyaya gelen Mehmet Emin Alper'in çocukluğu Ali Paşa Mahallesi'nde geçmiştir. Uzleti seven, mütevazı bir şahsiyettir. O adeta milletin ve şehrinin damıtılmış numunesidir.

Onun Erzurum'un kışında görevli olduğu Nenehatun Lisesi'nden okul çıkışı evine gitmek için millete sırasını vermekten, üçüncü otobüse Hanefi İspirli tarafından bindirilerek yolcu edilmesi, nezaketine dair dinlediğim hoş bir anıdır. Dostumuz, şair Hanefi İspirli bu olayı anlatırken; hocam, "Bir insan bu kadar mütevazı olabilir mi?" diyerek hayretini dillendirmişti.

Muhterem Kardeşim; Reşat

"Ben, kendimi bir dağ silsilesinin eteklerinde sayıyorum. Bu yüzden de üzerimde yükselen silsilede hangi zirvenin diğer hangi zirveden daha yüce olduğunu bilmem mümkün değil. Ben, bu silsilenin gölgesinde, umarım ki bu silsilenin korumasındayım. Bu silsilede birçok zirvenin bulunduğu muhakkak. Ama ben, bir zirvenin değil, çok sayıda zirvelerin bütünleştiği bir dağ silsilesinin gölgesindeyim. Her ne sebeple olursa olsun, her ne açıdan olursa olsun, bu zirvelerden birini diğerine tercih etmem, korkarım ki gölgesinde barındığım, korunduğum dağ silsilesinin yüreğindeki büyüklüğünü incitir... ve dahi korkarım ki yürek yerime resmetmeye çalıştığım bu dağ silsilesinin bütünlüğünü parçalamış olurum, bu da kendi yüreğimi parçalamış olmaktan başka bir şey olmaz." M. Emin Alper yukarıda kendisine ait cümlelerle; bir noktada kendisini özetlemişti. Şahsıyla olan özel yazışmalarının birinde Palandöken'in doruklarından bir doruk iken gölgede kalmayı kendisine layık görecektik kadar mütevazı, ait olduğu medeniyetin gökteki minaresi değil, dipteki derin kuyusu olmaya razı olacak kadar "gönül-süz" dervişi-mizdir.

Kar

Yağar saçlarıma

Üşürüm öylesine

Senli şiirler geçer dualarımdan

Uzar bir sürgünü anılarımın

Yürek yerine

Kar

Yağar saçlarıma

Üşürüm öylesine

Düşerim düşlerime sürgün düşüncelerden

Bir yerde bir cam kırılır

Paramparça bir akşam kırılır içimde

Düşer kaldırımlar üzerine

Kar

Yağar saçlarıma

Üşürüm öylesine

Sesine bir gül konar

Kanar bir türkü yüreğimde

Ve uzanır ellerim ellerine

Kan yağar saçlarıma kar yerine

Hüzünlü Şarkımız
İçli Türkümüz

Emin
ALPER
abimiz

Havva'dan Bu Yana

Havva'dan bu yana
Ne değişi ki..
İhtirasın istikbaline
Pusular kurduracak...
Gözlerin Âdemi arayacak
Yüreğın pişman
Yadında ve yanında
O adamı arzulayacak..

Ve akşam olunca
Yine güneş savuşacak
Senin ellerin korkuyla
Yine ışığa uzanacak

Denizin sesi ve mavisini
Akşamla dönecek
Suhulet ile siyaha
Kalacaksın yine
Kaçtığın senle baş başa..
Kim kendinden kaçmayı başardı ki..
Sen usulca savuşasın..
Nereye kadar bu kaçışlar.
Serde Havvalık
Gönülden kırk hayalin
Kırkı da Âdeme dair
İncitilen makbulden
Maktule çevrilen..
Ne vakit kulak kabartacaksın
Sendeki susturduğın sana.
Veya bir başkasına

Sevilmek insana kendini unutturmuş
Terk edilmekse sevdiğini hatırlatmış
Aşk güneşinin etrafında
Döner dururmuş hicran ve vuslat..
Her ikisi de zamansız yaşanmış.
Aşık ve maşuk hicran olmadan
Bir birinin kıymetini anlamamış.
Lalelerin bir sabah hazanla uyanışı gibi
Nereye kadar bu kaçışlar

Hayat oyununda
Bu aşk olunca ebe hangi saklanana
İninde bulup sobelemedi ki..
Sırtını toprağaya verip
Derin bir nefes aldığında
Göreceksin ki
Yıldızlar yine eski parlaklığında.
Ama sen ilk sen misin?
Ervah âlemi değil meğer
Ey vah âlemi imiş hayat..
Değil mi hiç böyle düşlememiştik.
Sandık ki zaman tahsildarına direneceğiz
Çatlakları sıvayla kapatarak
Nereden bilirdik,
Can evimiz bir gün
Başımıza ayrılıkla yıkılacak.

Ve akşam olunca
Yine güneş savuşacak
Senin ellerin korkuyla
Yine ışığa uzanacak
Yatağın diken dolacak
Uykuların kaçacak..

Resat
Coşkun

Seni Anlatacağım

Göğsüme kan ve gülden bir yürek takacağım
şu sağır duvarlara seni anlatacağım...
Seni anlatacağım can veren umutlara...

.....

şiirlerinde kendisi değil, hep milletimiz, medeniyeti-
miz ve Erzurum vardır.

şiirleri Yağmur, Karçiçeği, Mina, Çakıl ve Maveria der-
gilerinde ve muhtelif gazetelerde yayımlanır. Bunun
yanında, bir şiir kitabı ve "Erzurum Eğitim Tarihi" ki-
tabı vardır M. Emin Alper'in: "Ölmek İçin Yürüyüş"
şiir kitabı, Ötüken Yayınları'ndan 1997 yılında çıkarı-
lır. Çıkarılır; çünkü arkadaşlarının bu güzel işe önyak
olması biraz da zorlaması söz konusudur. Aynı zorla-
yıcılık Erzurum Eğitim tarihinde de müşahede edilir.
Bu çalışmayı da valilik yaptırmıştır. şiirinde dostları-
nın hatırı, nesrinde amirin emri vardır! "Ölmek İçin
Yürüyüş" bu kitaptaki şiirler birbirini tamamlayan
niteliktedir. Her şiirinde biraz ölüm, biraz zamanı
boşa geçirme kaygısı, biraz da şehir var. Şehir ta-
nımları ise en çok Erzurum'a uyar.

şiirleri bu yüzden bizim hüznü şarkımız, içli türkü-
müzdür. Kendisi de şeme aşık pervanemizdir.

Ölmek için yürüyüş..

"Ölmek İçin Yürüyüş" ün ilgi çeken bir yanı da, kita-
bın bir ayetle başlaması. Kitap "Yapmadıkları şeyleri
söyleyen" şairler hakkındaki ayetle başlar. M. Emin
Alper hocamız, kitabın başında şiir ile alakalı kaygı-
larını, sınırlarını belirliyor adeta. Filistin'den, Ortado-
ğu'dan, anneden, sırlardan, çocukluktan, ama
dediğimiz gibi en çok da çocukluğu anımsatan bir
şehirden bahsediyor.

Her şehrin, hatta her semtin ve her mahallenin ken-
dine has bir ruhu vardır. O ruh, o mekânlardaki ya-
şanmışlıklardır. İnsan, geleceği kadar da geçmişidir
elbet. Belki geleceğinden de fazla... Çünkü geçmiş, bir
bakıma geleceğinin de belirleyicisidir. Bunun için-
dir ki M. Emin Alper hocamız geçmişine sahip çıkan
bir yürekle aramızda yaşar.

Seni yitirdim ya kalbim kış idi
şiir yazdım parmaklarım üşüdi
Yaşamak mı?
Bir belalı düş idi

Kale dibi Mahallesi'nden geçiyorum bir yarisında
gecenin
Bir yanım Kırklar mezarı
Bir yanım Kırbaşzade Fevzi Bey
Bir yanım Selçuklu
Bir yanım Kuvay-i Milliye
Ah bunlarda ne
Bir bulut yükseliyor gözlerime bıraktığınız izden

*Beni duyuyor musunuz hey
Kan revan içindeyim güzelliğinizden.*

*İsmet Paşa Caddesi'nden geçiyorum bir yarısında
gecenin
Çürümüş yanlarım dağarcığımda
Yumruklarım soluk soluğa
Ve soluğum darağacında
İçiyorum yanıklarım için gözlerinizdeki yeşil deniz-
den
Beni duyuyor musunuz hey
Kan revan içimdeyim güzelliğinizden.*

*Kurt deresi'nden geçiyorum bir yarısında gecenin
Ellerinizi
Gizli bir yerinde yüreğimin
Sayfalar çeviriyorum yıkıntılarında çaresizliğimin
Acılar yürüyor yorgun bedenime ikimizden
Beni duyuyor musunuz hey
Kan revan içimdeyim güzelliğinizden.*

*Varayım diyorum alayım kalbimi bıraktığım yerden
Çıkıyorsunuz alın yazıma terk edilmiş türkülerden
Sonra bir biz kalıyoruz güneşin kavurduğu tenimiz-
den
Beni duyuyor musunuz hey
Kan revan içimdeyim güzelliğinizden.*

Bir şehre, bir millete yalnızca M. Emin Alper gibi bir şair delice vurgun olabilir. O şehrinin ve milletin ruhuyla hayat bulmuştur. Adeta yüzünü kibleye dönmüş, kollarını doğu-batı yönünde açmış, bir elini Asya'da Ahmet Yesevi'ye; diğer elini Avrupa'da Gül baba'ya vermiştir. Kendisini feda ederek, kendisinden geçerek semah- devran vecdinde milletine, onun değerleri ne titremiştir.

Erzurum'dan ayrılışı da hüznüne yakışır şıklıkta olmuştur. Silâsının gurbet olmasındansa; kendi kendisine gurbet olmuştur. Ayrılmasıyla alakalı yazar Şahin Torun'un uğurlama yazısı da bir başka hüznün hikâyesidir. Aşağıda bu yazının bir bölümünü sunduğumuz yazının tamamına isteyenler çeşitli internet sitelerinden ulaşabilirler.

...

"Bir 'Adam' geçiyordu şehrin daracık caddesinin sağından, yukarıdan aşağıya doğru nefesi gül, yağmur, nefesi toprak ve şiir kokan bir 'Adam' geçiyordu...

Bir 'Adam' geçiyordu şehrin daracık caddesinin, sağından yukarıdan aşağıya doğru 'Ölmek için yürüyen', 'Emin' bir 'Adam' geçiyordu...

Biz ondan yukarıda ve onu seyredebilmek için başımızı yukarıya kaldırmış adımlarını sayıyorduk... Bir yanında Ali Karaavcı, İlhami Çiçek; bir yanında

Nazir Akalın, Hasan Ali Kasır yürüyordu bu güzel ve 'Emin' 'Adam'ın...'

Biz öylece seyrediyorduk... Ve şehrin daracık caddesinin sağından, yukarıdan aşağıya doğru bütün güzelliğiyle yürüyen bir şiir yazılıyordu...

Bir şiir yürüyordu şehrin daracık caddesinin sağından, yukarıdan aşağıya doğru...

Biz öylece seyrediyor, öylece okuyorduk...

Şanslıydık..."

Erzurum'un müstesna şahsiyetlerinden olan Emin Alper hocamız, bir milletin ve şehrin medeniyet oluşturan evlatlarının güzel örneğidir. O hep hüznü, lakin söylenmesi gerekeni söylemiş olmanın huzuruyla doludur.

Şeref AKBABA

Marifetname yazarı İbrahim Hakkı Hazretleri ve *Hulâsatü'l-Hakâyık* ve *Mektûbat*'ın yazarı büyük veli Alvarlı Muhammed Lütfi Efendi ve Ömer Nasuhi Bilmen hocafendi'nin hususiyetlerinden bir-ikisi üzerinde durmak istiyorum.

Alvarlı Muhammed Lütfi Efendi Erzurum'un Hasankale ilçesinde ve ilçeye yakın Alvar köyünde imamlık yapmıştır. Farsça, Arapça, Türkçe gazeller yazmıştır. Ömer Nasuhi Bilmen'in iki kapak arasına getirdikten sonra ücretsiz dağıttığı ve şimdilerde basılan *Nüzhetü'l-Ervah* isimli farsça şiirlerinden yeni haberdar olduk. Ve yine Bilmen Hoca'nın *Ahlak Lügatçesi* isimli eseri, bu eserde her bir kavrama divan şairlerinden şiirler ekleyerek izahı, kendi şiirleriyle izah ettiği kavramlar çok çok önemlidir. Neden mi? Hukuk-i İslamiyye ve *Istilahat-ı Fıkhiyye* Kamusu, *İlmihali*, *Tefsiri* ve daha onlarca eseri ile bilinen bir âlimin şiirlerinden bahsediyoruz. Üstelik sadece Türkçe değil, farsça yazdıklarından.

Ehl-i ilim ve eğitimcilerin dikkatine arz etmek istiyorum. Büyük veli, Farsça, Arapça, Türkçe divanlar yazacak bir birikimi, büyük âlim farsça şiirler yazacak kadar bir vukufiyeti nasıl elde etmişlerdir? Dil teorileri üzerinde duruyoruz, yıllarca dil okutuyor bir türlü öğretmiyoruz. Erzurum'un bu iki müstesna isminden hareketle, geriye doğru giderek birçok münevverin aynı şekilde birkaç dil bildiğini ve edebiyatına vakıf olduklarını varsayarak söylüyorum. Tercüme ve konuşma dilinden bahsetmiyorum, şiir dilinden bahsediyorum. Uzaklarda yöntemler aramak yerine bunların incelenmesinin, dil öğrenme yöntemlerinin bu güne uyarlanmasında fayda mülâhaza edileceğini düşünüyorum.

İkinci husus, hakikat. Düşünce yazıları kaleme alan bir dostuma, uçağı kaçıracağı uyarısında bulunduğumda hoş bir latife yapmıştı. "Uçağı kaçırılım, ama hakikati

İki Önemli Husus ve Üç Önemli Şahsiyet

kaçırmayalım. İkincisinin telafisi yoktur” demişti. Alvarlı Muhammed Lutfi Efendi bir köyde yaşıyor, 1956’da rahmetli olmuş. Elli yıl sonra Mekke’de, Medine ‘de, İstanbul’da ve Türkiye’nin her yerinde onun gazelleri okunuyor. Geçen yıl İzmit’te bir lisede programa katıldım. Çocuklar gazelini okudular: “Seyreyle güzel kudreti mevla neler eyler.” Bunun adı aşk, bunun adı hakikat... Biz hakikatle hemhal olduğumuz, güzelliklerle içimizi-dışımızı beslediğimiz zaman, halis niyetle bir şeyler yaptığımızda bu mısra-ı bercesteler toplum hayatında her zaman yaşıyor. Marifet-nâme yazarı İbrahim Hakkı Hazretleri’de ülkemiz için ve ilmi sahada önemli bir isimdir. O da Erzurum’lu. Bir şair değil, ama Tefviznâmesi dillerde dolaşıyor. Türkiye’nin neresine giderseniz gidin, neylerse güzel eyler diye teskinde, telkinde bulunanları görürsünüz. Neden hakikat diyorum, zorlama yok, beğenilsin kaygısı yok. Nerede, ne zaman işlevi, ihsanı olacak beklentisi olmamış.

Kendimize düşen taraflarıyla bu seçkin insanları örnek alalım ki, önden gidenler hep işaret taşı olmuşlardır.

Ne güzel söylemiş İbrahim Hakkı Merhum.

“Bir işi murad etme

Olduysa inad etme

Haktandır o reddetme

Mevlâ görelim neyler

Neylerse güzel eyler”

Alvarlı Muhammed Lutfi Efendi’nin bir şiirinden de bir bölüm arz ediyorum.

“Hazar kıl kırma kalbin kimsenin canını incitme,
Esir-i gurbet-i nalan olan insanı incitme,
Tarık-i ışkda bi-çareyi hicranı incitme,
Sabır kıl her belaya hane-yi Rahman’ı incitme.

Felekte hâsılı insan isen bir canı incitme,
Günahkâr olma fahr-i âlem-i zî-şanı incitme.

Sana bir faide yoktur bilirsin halk- ı gıybetten,
Gözün aç âlemi bir bir geçersin çeşm-i ibretten,
Zarar gördüm diyen gördün mü sen ehl-i mehabbetden,
Yeme kul hakkını korkar isen rüz-i kyametden.

Felekte hasılı insan isen bir canı incitme,
Günahkar olma fahr-i âlem-i zî-şanı incitme.

Ömer Nasuhi Bilmen Merhum’dan

*Afvet ilâhi! Sen beni muhtacı rahmetim,
Gelmekteyim huzuruna yaklaştı rihletim.*

*Nurunla ruşen eyle karanlık mezarımı,
Dönsün riyaz-i cennete hâki mezelletim.*

DOSTLUK

*Bu şehirde ölüm ilan
Merhaba rant oltası
Göz ele uzak
Yakını yok mekânların*

*Zaman kuşdili dudaklarda
İnce ve zarif ayrılıklar
Tümsek önlerinde
Mahrem bir yalınzlık*

*Sağana sağanak
Düştüm gövdesine şehrin
İlişir sandım eteklerime
Hasretim ve sevdam*

*Dördüncü katındayım gecenin
Tükenen ey... Tüketen hey..!
Selam şehri Erzurum’a
Palandökene selam*

Şeref Akbaba

A close-up, monochromatic portrait of Hasan Ali KASIR, a man with a mustache and glasses, wearing a suit and tie. The image is tinted in shades of blue and teal.

Hasan Ali KASIR'ın

AYGÜLÜ YA DA GÜL YAPRAĞI

(11 Temmuz 1953 - 31 Ağustos 2000)

Sonbahar

*Gül rengi bulutlardan
Başında nemli bir tül.
Sisten eteklerini
Yerlere sermiş Eylül...*

*Boş ve tenha yolların
Ölü yapraklar süsü.
Rüzgarın dudağında
Bir kuğunun türküsü.*

Recep GARİP
22. Dönem Milletvekili

Türk şiiri giderek kendi damarını bir taraftan yenilerken diğer taraftan daha da güçlendiğini düşünürüm. Her bir hareketliliğin, her bir derginin ve her bir şiir oturumuyla birlikte var olan tılsımın, insanları büyüleyici bir atmosferle yenilediğini, onları hareketlendirdiğini, kalplerine, gönüllerine bir kez daha dönme ihtiyacını hissettirdiğini düşünürüm. Yine bir kayıp, bir haber, bir ebedi âleme uzanan bir şairin ayrılışı da aynı şekilde şiiri yeniden gündeme davet ettiğini söyleyebiliriz.

Şartlar her daim şairin istediği gibi gitmez. Şairin arayışı diğer insanların arayışına da benzemez. Bu nedenle arayışın türevleri içerisinde girmiş olduğu anafordlarda kimi zaman paralanır, kimi zaman yaranlanır ve kimi zamansa bir bahar muştusuyla döner. Bu tür haller içerisinde şiirine ulaşan şairin dünyası artık farklılaşmıştır. Toplumun içindeyken bile yalnızdır. Kalabalıklardayken bile yapayalnızdır. Yalnızken de yalnızlıkların devrimiyle şiirlerine yeni soluklar, yeni nefesler, sesler ve tınlar getirir. Hasan Ali Kasır'ın dünyası bir bakıma böyleydi. Hep bir uğraşın, hep bir telaşın ve hep bir geç kalmışlığın haliyle bir an evvel tamamlama, bitirme azmini her daim görebilirdiniz üzerinde. Dostluğundaki teveccüh ve coşku o andaki bir halin mecburiyetiyle tebessümün gerekliliğini yansıttığından ibaretti. Tebessüm, insanı unutturmazdı.

Birçok insanla hayata dair her şeyi yapabilirsiniz. Sadece bir şairle muhabbet edebilirsiniz. Muhabbetin dili, **Hasan Ali Kasır**'ın inancıyla perçinlenmiş halinden başka bir şey değildi. Sıcak ve sevecen haliyle kucaklaştığınızda son kez kucaklaşıyor gibi hissederdiniz onunla. Adana Merkezde Dörtüyla yakın yerde yeni yapılmış olan Vakıf Plazanın zemin katını kitapçılar çarşısı yapmayı planlamıştık. İstemiştik ki bütün kitapçılar aynı merkezde toplansın. Bütün yazarlar, imza günleri orada yapılsın. Herkes biri birine destek olsun. Yıl bin dokuz yüz doksan sekizdi ve **Beyan Yayınlarından "Mavi Gül"** şiir kitabım yayınlanmıştı. "**Mavi Gül Sanatevini**" açmaya karar vermişti "Yeni Sıla Gurubumuz". O yıllarda **Yeni Sıla** oldukça etkili durumdaydı. "**Mavi Gül**" bir boşluğu dolduracak kanaatiyle kitap evi ve sanat evi şeklinde açılmıştı. Aynı yıl kültür sanat etkinlikleriyle Adana'da güzel bir rüzgâr yakalayan "**Yeni Sıla -Mavi Gül Gurubu**" **Hasan Ali Kasır**'ın da içerisinde bulunduğu bir şiir şöleni tertip etmişti. Ben de katılmıştım. Birlikte son kez görüşmüş, kucaklaşmış, muhabbet faslımız şiir okumanın ötesinde bir ziyafet sofrasına dönüşmüştü.

Gönül dünyası zengin, dili tatlı, ifadeleri düzgün bir edebiyatçının şiire olan ilgisiyle tadına doyumaz muhabbetler şiiri daha da büyütüyor elbette. Şiir hayatın içerisinde sahibini aramaktadır. Şairin kayıp eşyası diye de ifade edebileceğimiz şiir, sözün özüdür, gülün de gözüdür. Gül yaprağındaki nazeninlik şairin atardamarına dokununca şiirin kelimeler halinde sökün etmesi ilhamla irtibatlandırılmış olur. İlhamla sırrın keşfi, şiirin kendisini ele vermesidir. Şiir bilgelik dili ve bilgeliğin de anahtarıdır. **Hasan Ali Kasır**'ın şiir yolculuğunda bize bıraktığı sır da böylesi bir bilgeliktir. Örnek kabilinden "**Aygül Ey**" şiirinde şöyle söyler;

**"Yüreğinin bir köşesine bırak umutlarını
Yatır dizine düşlerimizi usulca, uyanmasın
Okşa Yasin kokan saçlarını annenin
Bir divan sazı farz et bilcümle sevdalıları".**

Yüreğinin bir tarafı bizde kaldı. Kendisini bize emanet olarak bırakan şair, arkasından yürünmesini, tanıklık edilmesini, izinin sürülmesini istedi. Yüreğinin bir tarafı hep umut olarak kalmalıydı. Umuttu inancın emzirdiği. Umut öyle büyük bir düşe tutulmalıydı ki hiç bitmemeliydi. Bitimsiz umutların peşi sıra koşmaktadır şair. Düşlerin uslu durması, fırsatların değerlendirilmesi anlamına da gelmekteydi. Sahip çıkmalı insan kendi düşlerine. Düşler kurmalı ki gelecek için umutlar büyük olsun.

Anne, vaz geçilmezimizdir. O nedenledir ki "**Anne Şiirleri**" Güldeste Serisini başlatmıştı. Büyük bir in-

celik ve hassasiyetle önce şiir diyen Kasır, Güldeste-ye şiirler seçmişti. Yasin kokan anneler, gül kokan anneler, dualı anneler, ayaklarının altında cennet olan anneler, ceviz, katran ve ardıç kokulu çeyiz sandıklarının, çini iğneleriyle işlenmiş oyalara, Kâbe süpürgesi ve reyhan kokan başörtüleriyle divan durmuş kıyam halindeki anneler umudun da adıdır. Anneler bu ülkede Anadolu'dur.

Sevdaların oyalara işlendiği bir Anadolu kadınının, kızlarının al yazmalarının üstüne söylenecek türküler ancak bir divan sazıyla terennüm ettirilebilirdi. **Şair Hasan Ali Kasır**, bir bakıma şiirleriyle, çalışmalarlarıyla bunları ortaya koyma çabasıındaydı.

İnsana verilen ömrün süresi bilinmiyor. Ömrünün ne kadar olduğunu bilmeyen insan; toprağa da, topluma da, insanlığa da, inançlarına da ancak o kadar hizmet edebiliyor. "Hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünyaya, hemen ölecekmiş gibi de ebedi âleme çalışılması" emredilmiş olmasıyla iman sahiplerinin istikameti de çizilmiş oluyor. Bu nedenledir ki her an ölecekmiş gibi ötelere ötesine hazır olma gayretiyle geçen ömür sanki hiç ölmeyecekmişçesine de dünyayla olan irtibatın hevesliliği gözlerde, eylemlerde, üretilmiş olanlarda yansımaktadır. Şairin ölümü bir bilgenin ölümüdür aslında. Bilgelik diline sahip olan, hikmetin arayıcısı olan şairin kaybı aslında insanlığın kaybıdır. Kalbiyle, gerçek sanatkarın sanatına ulaşmak için de olan şairin, mısralarında kendisini ele vermesi de eylemlerinin de aynı istikametli olduğuna tanıklık ettirir. Büyük sanatkarlık yaratıcının avuçlarından beslenmektir. "Anladım sanat Allah'ı aramakmış" demektir Üstat Necip Fazıl gibi.

Dilin meşguliyeti gönlün meşguliyetini belirler. "**Her eylem yeniden diriltir beni**" diyen **M. Akif İnan**'ın gösterdiği yol **Kasır**'ın da yoludur. Eylemler bizi var kılar. Eylemlerimizle anılırız. O nedenle örnek bir hayat sürmek, dünya hayatında iz bırakmak biraz da ötelere için hazırlık yapmaktır. Geride kalanların şahitliklerini önemseriz. Hayırla anılmanın bir talebidir bu. Dolayısıyla yapılan eylemlerle, üretilen eserlerin bize bu anlamıyla da tanıklık ettiğini bilen **Hasan Ali Kasır** için **Ömer Lekesiz** şöyle söylüyor; "*Edep, nezaket ve marifet sahibiydi. Veluddu, analıktı, bilimsel bir disipline sahipti. Tüm bunları da içeren bir tanımlamayla güzel bir mümindir **Hasan Ali Kasır**. Burada yaptığı her çalışmayı ötede kendisine ulaşacak bir mektup gibi değerlendiriyordu. Mümince bir hayat, temiz bir ad, on beş kitap ve üç güzel evlat bırakarak göçtü öbür tarafa.*"

Mustafa İslamoğlu ise şöyle bir duayla tanıklık eder gibidir; "20 yıllık pürüzsüz ve 24 ayar bir dost-

luğun ardından **Şair ve Yazar Hasan Ali Kasır**'ı yitirmek, gerçekte sadece bir şairi yitirmek değil, aynı zamanda bir "ahlak abidesini" yitirmek anlamına geliyordu benim için.

Son yıllarda, **Türk Edebiyatı**'nın 10 ciltlik en büyük "**Şiir antolojisi/güldestesi**" projesini üstlenince, eskisinden daha sık görüşmemiz gerekti. Bu vesileyle, her fırsatta bir araya geldik. Bu projenin altından alınının akıyla çıkacağını biliyordum, çıktı da. İşte o antolojinin içinde yer alan Ölüm Şiirleri güldestesine yazdığı harika girişten birkaç satır:

"Ölüm! Her insanın, hatta her canlının tattığı gerçek! Bu gerçeğin "acı", "dert" ya da "güzelliği", ölüme hazır olup olmamakla ilgili. İster hazır olalım ister olmayalım, bilelim ki; "her can ölümü tadacaktır"... Ölüm! Güzül gerçeğimiz bizim! Necip Fazıl'ın dediği gibi;

"Ölüm güzel şey; budur perde ardından haber Hiç güzel olmasaydı ölür müydü Peygamber?"

Ölümün "biraz gelir misiniz?" davetine uymak öyle kolay mıdır? Eğer ölümü, "yalancı hayata bir teselli" kabul edersek; "gerçek silya bir geçit olarak görürsek; Mevlana gibi Şeb-i Arus olarak karşılırsak; "has azığı-mız" ve "yürük binitimiz" de varsa; kuşkusuz cevabımız "evet, kolaydır" olacaktır.

Hasan Ali Kasır ise şöyle sesleniyor her birimize; "Ölüm, insan için güzel bir son ve güzel bir başlangıç demek! Bir hayata "veda" deyip, öte hayata "merhaba" demek! Neticede ölüm, hayatın varlığın, yaratılmışlığın dengesi ve güzelliği için vardır. Dahası, "ölüm ve hayat", insana "sınanmak için verilmiştir". İnsana düşen ölüm korkusunu öldürmek, ölümün bir denge ve güzellik olduğuna inanmak ve bu hayat sınavında başarılı olmaktır."

Ziya Osman Saba'nın iki mısrası;

"En güzel, en bahtiyar, en aydınlık, en temiz Ümitler içindeyim, çok şükür öleceğiz..." demesi ne kadar sevimli ve yakın geliyor insana.

Hazreti Ebubekir'in ölümü, bizim nasıl anlamamız gerektiği cümlesi ise şöyle; "Nefesimi verdim mi alamayacak kadar, aldım mı veremeyecek kadar yakın bilirim".

Mustafa İslamoğlu Kasır'ın ardından "Bir Eylül Akşamı" şiirine yaslanıyor; "Eylül'ün anlamı 'göç' müydü dostum!

Son beraberliğimizde dudaklarından **Karacaoğlan**'ın o ölümsüz dizeleri bilmem kaçınıcı kez dökülmüştü:

"Üç derdim var birbirinden seçilmez Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm"

Eylülü mü bekledin dostum göç etmek için!

"Bir Eylül Akşamı" şiirinde dediğini yaptın: **"Bir eylül akşamında Ve bırakıp seni bu şehirde Gidiyorum."**

Gittin, ama çok şeyler bırakarak. Gittin, ama öldükten sonra yaşamanın sırrını bularak. Gittin, ama adam gibi yaşamayı öğreterek.

Nasıl yaşadığını bildiğim için nasıl öldüğünü merak etmiyorum. Biliyorum ve inanıyorum ki, güle güle intikal ettin dar-ı bekaya, elin dolu dolu vardın huzur-ı Mevla'ya.

"Eylül melalin bir diğer adı" şiirin şimdi şiir olmaktan çıktı, canlandı, gerçek oldu dostum:

"Farkında mısın can gülüm Tufan ve kıyamet arasında Bir şevki yaşamaya Ve yaşatmaya mahkûm edilmişiz Mevsim son bahar Aylardan Eylüldü Ve yüreğimde sadece bir melal kaldı."

Hasan Ali Kasır, "**Anne Şiirleri Güldestesi**"nde 1999 Kasım imzasında şiir için şöyle söylüyor; "**Biz "iyi şair-kötü şair"** tartışmasına girmeden, iyi ya da kötü şiirin olabileceğini kabul ediyoruz. Ahmet Haşim'in de dediği gibi; "en güzel şiirler, manalarını okuyucunun ruhundan alan şiirlerdir."

Türk şiiri, rengi, kokusu, farklı biçim ve güzellikleriyle uçsuz bucaksız bir gülistan, bir çiçek bahçesidir. Bu bahçede gülün her türüne rastlamak mümkün, çiçeğin de.." Bize böyle bahçelerin, gülistanların varlığını o gündün haber vermekle kalmadı onlardan buketler dolusu şiirler, menekşeler, sümbüller ve güller sundu.

İnsan dünyada yaşarken kendi heybesini doldurmakla meşguldür aslında. Farkında olunmasa da bu böyledir. Hayatın öğretileri bize vahdetin, vahdaniyetin idrakine ulaşmaktır. Peygamberler o nedenle gönderilmiş, vahiyler o nedenle inmiştir. O nedenledir ki şairin aklında, ruhunda fırtınaları estiren rüzgâr şiirdir. **Hasan Ali Kasır**'ın bohçasında heybesi dolu olan şiirler mevcuttur. Kendi şiirleriyle derlediği güldestelerle ötelere buketler hazırlayıp gitti.

Prof. Dr. Orhan Okay hoca arkasından şöyle söyledi; "**Çok çalışkan, ilmi bakımdan da son derece yeterli,**

güzel bir insandı. Özellikle benim yaşımlla kıyaslandığında, genç yaşına rağmen verimli bir bilim adamıydı. "Esrar Dede Divanı" isimli doktora tezinin jürisinde bulunmuştum. Ne kadar güzel çalışmalar yapıyordu. Şiirleri de öyle, çok başarılıydı."

Cahit Sıtkı Tarancı'nin deyişiyle;

**"Şairler ve ölüm...
Gitti gelmez bahar yeli,
Şarkılar yarıda kaldı."**

Şairler ve insanlar buna benzer ifadeler kullansa da insana ait yaşanılmışlık geride kalanlar için hep yeterli gelmiyor. "Vakitsiz kayıp, yapacak daha çok işi vardı, böyle bir değeri yetiştirmek kolay değil, çok genç yaşta öldü, aramızdan erken ayrıldı" gibi ifadeler söylene de her canlı vaktinde ölmektedir. Çizilen ömrün sonu gelince bir saniye ileriye, geriye alınma ihtimali de yoktur. Her bir bireyin üzerine düşeni yapmakla mükellef olduğuna biliriz. Gidenler de yapabildiklerini yapmışlar ve heybelerine doldurabildikleriyle ebedi âleme gitmişlerdir. Bize düşen onların ardında kalan değerleri ihmal etmeden geliştirmek, yarım kalanları tamamlamak, örnek gösterilenlerini takip ederek onları hayırla yâd etmek, yarım kalmış ya da hedef gösterilmiş projeleri varsa onları hayata geçirmektir.

Nurullah Ataç "Güncelerinde" ölenin ardından bir şeyler yazılmasını uygun görmez. Sanırım riyakârlıkların, yalanların yapılmasını görmek istemediğinden olsa gerektir. Yine de özgün ve özgürce eleştirilerin yapılabilmesi, değerlendirmelerin olduğu, vaz geçilmez dosyalarla Türk Edebiyatının geleceğine önemli çalışmaların bırakılmasına zemin oluşturduğunu da söylemeliyiz. Elbette ki her riyakârlık kendisini zehirler. Şairlerin, sanatkârların ölümü bilgelerin ölümüne benzer. O nedenle acısı oldukça derin, sızısı oldukça köklü ve gelecek için oldukça diriltici muştular bırakır ardından şairler, sanatkârlar ve edebiyatçılar. Bir bilgeyi kaybetmek âlemin kaybolmasına benzetilir çünkü. Sevdiklerimizin ölümüyle sarsılırız. Kalplerimiz titrer, gözlerimiz ağıtaya döner. Kuşkusuz insan olmanın getirdiği bir sonuçtur bu. Efendiler efendisi sevgili peygamberimiz oğlu İbrahim'in ardından hüzünlenmiş ve gözleri yaşarmıştır. "Kalp hüzünlenir, gözler yaşarır" buyurmuşlardır. Yırtınmaya, bağırıp çığırma, ağıtlar yakmaya karşı çıkmıştır. Son yıllarda kaybettiğimiz o kadar değerler var ki her birisiyle bir bakıma ölmüş oluyoruz. **Mehmet Akif İnan, Erdem Bayazıt, Abdurrahim Karakoç, Mahmut Derviş, Cengiz Aytmatov, Cengiz Dağcı, Olcay Yazıcı** bir kaçıdır. **Olcay**'in ölüm haberi geldiğinde hicrî kırıklarımı tutamadım. Bir gün önce telefonla görüşmemizin de katkısı vardır elbette. İsimlerini yazdığım ve yazmadığım o kadar

değerler var ki her birisinin yüreğimizde yangın yeri bırakarak hüznün ağır çetelesinde şiirin ağır yüküyle bizleri baş başa bırakıp gittiler. Onlar hazırlıklarını yapıp gittiler.

Cemal Süreya, Edip Cansever'in ölüm haberini alınca şöyle yazıyor güncesine; "Bu haber inanılmaz ölçüde sarstı beni. Rastlanmadık bir biçimde ve yüksek sesle ağlamaya başladım". "Bir ozanın ölümü insanın içini acıtır mı" diye sorar. Bir ozanın, şiirin ölümü "hüzün gibi, yalnızlık gibi bir duygu bırakır insana" diye ekler.

Hasan Ali Kasır, Cahit Zarifoğlu, Cahit Sıtkı, Nazir Akalın, Olcay Yazıcı çok genç yaşta öldüler bizim için. Bu ülkenin manevi dinamikleri, şiir ustaları çekip giderlerken şiirin büyüleyici iksirini geride kalanlara bıraktılar. Emanete sahip çıkılmasını istediler kuşkusuz. O nedendir bu yazıp durmalarımızın, anıp durmalarımızın, konuşup durmalarımızın nedeni.

Turan Karataş'a haber şöyle ulaşır; "**Hasan Ali Kasır**'ın ölümünü, **Ömer Lekesiz** telefonla haber verdiğinde, bir çay ocağının önünde hasır iskemlelere oturmuş çay içiyorduk. Telefondaki haber cümlesinden sonra, elimdeki bardağın düşüşünü unutamıyorum. Dünyanın en güzel insanlarından biri olan **Hasan Ali**, o aydınlık çehresiyle birden gözümün önünden aktı gitti." **Kızı Ayşegül Çalık** babasının şu sözünü hatırlatıyor bize "*benim ölümüm, unutulduğum gündür*".

İnsanlık için değer üretenler, insanlığın diline, dine, anlayışına, medeniyetine sahip çıkanlar asla unutulmaz. Bu milletin tarihinde değerler haline gelmiş kutlu, bilge ve şairler asla unutulmadı. Onların bıraktıkları emanete gelecek kuşaklar sahip çıktılar ve geleceği aydınlatmanın gayretinde oldular. Bu nedenle dost, mümin, kardeş **Hasan Ali Kasır**'ın bıraktığı el bizim elimizdir. Yürek bizim yüreğimizdir. Gönül ve inanç bizim gönlümüz ve inancımızdır.

Ona bir kez daha tanıklık etmenin gönül rahatlığıyla yeni seslerle, yeni şiirlerle, yeni öykülerle, yeni kitaplarla bizimle birlikte olacağına inanıyorum.

Rabbimin rahmeti, bereketi dostumuzun üzerinde daim olsun.

Ömrüm Fırar

gözlerinde yaşanır

bir ömrün sarhoşluğu

gibi bahar/ey yâr

ve serazâd bâkirlîği

can'ın canım

yâlar saçların yalazını:

duygular azâd

zaman fırar

düşer ufkumuza habire

kara kara yalnızlıklar

harlanır gözleri aşkın

sevda puslu bir hüzne dalar

-zaman tutuşur

-zaman yanar

tutunarak geleceğin duvarlarına

ömür kül olur

ve gül:

aşk ile solar

sevda fırar

her gün bir kıyamet

çalar zaman kapısını

ki ecel haşrine komşuyuz her/an

ömrün bahar

yolum bahar

ve sevdamız

alev alev yorgun kar:

ey yâr

yaşam fırar

bir düğünevi sarhoşluğu

ve telâşiyle duygular

yaşanır bir çırpıda zaman

bir adımlık an/heyecan

düşer burcumuza

mezartaşımız

ve soğuk gölgesi ölümün:

yürek perîşan

ömüm fırar

Hasan Ali Kasır

Erzurum, Anadolu'nun kalbi; mertlik ve yiğitliğin sembolüdür. Anadolu'ya açılan ilk kapı, vatan destanının kahramanlaşmış abidesidir.

İstiklal meşalesinin yakıldığı bu şehir, hürriyete kanat açan Dadaşların diyarındır. Doğup büyüdüğümüz, helal ekmeğini yiyip, helal suyunu içtiğimiz bu şehir, Dadaşların gözünde bir sevda, anlatılması çok zor olan bir tutkudur.

Erzurum'da yaşayanlar için vazgeçilmez bir aşk, terkedilmez bir efsanedir. Gurbete düşenlerin gece gündüz hayallerini süsleyen hasret kokan bir rüyadır. Gurbete düştüğünde türkü türkü can yakan efsunkâr belde.

Erzurum bir vatan, canlara can katan Dadaşların diyarı. Anadolu insanının ümidi, can simidi, mertlik ve yiğitliğin sembolüdür.

Bu nedenle Erzurum üzerine Kalem tutan herkesin şiir yazdığı ve yazmaya çalıştığı bir şehirdir. İstanbul üzerine yazılan şiirlerin çokluğu yanında Erzurum ikinci sırayı almış bir şehirdir.

Erzurum Dadaş ismi ile müsemma olmuş, Erzurum deyince Dadaş, Dadaş deyince Erzurum akla gelir.

*Dadaş, Türk'ü temsil eden ay-yıldız,
Dalgalandan bir bayrak ufkumuzda,
Düşmanlara karşı şimşekten bir hız,
Mertlik sembolüdür O yurdumuzda.*

Nurullah ÖZKILIÇ
(Gönül Tezgâhı)

Halk Ozanlarının sazında, âşıkların gönlünde, ilim adamlarının kaleminde Erzurum vardır. Erzurumlu Emrah'tan Âşık Sümmani'ye uzanan âşıklar kervanının her halkasında Erzurum bir sevda olarak gönüllerde tüllenmektedir.

Erzurumlu Emrah

*Sabahtan uğradım ben bir fidana
Dedim mahmur musun dedi ki yok yok
Ak elleri boğum boğum kınalı
Dedim bayram mıdır dedi ki yok yok.*

ŞİİRLERDEKİ ERZURUM

*Dedim inci nedir dedi dişimdir
Dedim kalem nedir dedi kaşımdır
Dedim on beş nedir dedi yaşımdır
Dedim daha var mı dedi ki yok yok.*

*Dedim Erzurum nedir dedi ilimdir
Dedim gider misin dedi yolumdur
Dedim Emrah nedir dedi kulumdur
Dedim satar mısın dedi ki yok yok.*

Erzurumlu Âşık Emrah

Bu şiirde Erzurumlu Emrah, bir sabah namazında camiye uğrar, Minberden sızan ışıklar, seher vaktinin güzellikleri ruhunu okşar. Adeta cami ile minber ile konuşur. Erzurum'u sorar.

Şair ve yazarların kimisi Kahramanlık, kimisi aşk, kimisi taşı toprağı konu yapmış, bir şekilde Erzurum olmuş, Erzurum'u yaşamıştır.

Tarihin derinliklerinden süzülüp gelen şiirleriyle gö-

nüllerde iz bırakan şairlerin şiirleriyle Erzurum gönüllerde yaşamıştır.

*Bir şimşek çakıyor, yine bir şimşek,
Çakıyor Erzurum tabyalarından!
Dizilmiş Nâme'ler, Nineler tek tek,
Bakıyor Erzurum tabyalarından.*

*Yediden yetmişe, tek vücut, tek can;
Erzurum bir sevda, Erzurum vatan!
Taptaze bir yara gibi hep o kan,
Akıyor Erzurum tabyalarından.*

*Bu sevda bir sel ki tesnedir kine,
Bir kez kabardı mı sığmaz bendine..
Bu sevda, yıllardır bizi kendine,
Çekiyor Erzurum tabyalarından.*

*Ahmet Muhtar Paşa'm, al bizi yürüt!
Küffarın kökünü yeniden kurut!
Dün bugün misali halâ kan, barut,
Kokuyor Erzurum tabyalarından.*

*Dadaşıma artık; ha ateş, ha kar,
Burada savaşın adı; 'KANLI BAR'.
Ovaya sis değil, mücahit rûhlar,
Çöküyor Erzurum tabyalarından.*

*Gökler alev alev, yer bayrak bayrak,
Ya şu ufuklara, şu dağlara bak!
Bu gece dünyaya başka bir şafak
Çöküyor Erzurum tabyalarından.*

*Bekir Sıtkı'm, şaşma nice bir tarih!
Gündüzü bir tarih, gece bir tarih;
Destanı sen değil, koca bir tarih,
Okuyor Erzurum tabyalarından.
Bekir Sıtkı ERDOĞAN*

Bekir Sıtkı Erdoğan'ın bu şiiri Her Erzurumlunun di-
mağında, ezberinde adeta bayraklaşmış bir şiirdir.
!877 - 1878 Osmanlı Rus Savaşını destanlaştıran
Dadaşın, Azizeye destanını haykırmıştır.

Tarihçiler " Erzurum Yaylasına hâkim olanlar Ana-
dolu Yaylasına hâkim olur. Erzurum Yaylasını, Erzu-
rum Kalesini kaybedenler Anadolu Yaylasını da kay-
beder." İşte bu bakımdan Erzurum çok hassas bir
coğrafya üzerinde kurulmuştur.

Onun için Erzurumlu Muhammed Lütfi Hz.leri:

*Erzurum kilidi mülki İslam'ın
Mevla'ya emanet olsun Erzurum
Erzurum derbendi ehli imanın
Mevla'ya emanet olsun Erzurum*

*Gayet şecaatli erler var idi
Nisası ricali hayalar idi
Edepli erkanlı bir diyar idi
Mevla'ya emanet olsun Erzurum*

*Göl yerinde elbet sular bulunur
Yine vardur deyü ümid olunur
Yine bugün in bahaya alınır
Mevla'ya emanet olsun Erzurum*

*Civanlar pirlere hürmet ederler
Duasın almaya gayret ederler
Ramazana güzel hürmet ederler
Mevla'ya emanet olsun Erzurum*

*Bir kul günahına tövbe ederse
Sadıkhane o dergaha girerse
Affolunur günahı her ne kadarsa
Mevla'ya emanet olsun Erzurum*

*Kalplerine dolsun Feyz-i Rabhani
Ahalisi bulsun Rahm-ı Rahmani
LÜTFÜ Erzurum'dan gördüm ihvani
Mevla'ya emanet olsun Erzurum. (M. Lutfi Efendi)*

Erzurum, bütün İslam Âleminin kilidi olarak tasvir
edilmiş ve Erzurum Mevla'ya emanet edilmiştir.

Yine Erzurum'u BAR ŞİİRİ ile destanlaşmış görüyo-
ruz. Bar şiiri ile (Sadi) Sadettin Akatay, Dadaşı ve
Erzurum'u en güzel bir şekilde tasvir etmiştir. Ser
levha halinde dilden dile, gönülden gönüle çağları-
aşan destansı bir şiirle Dadaşı ve Erzurum'u taçlan-
dırmıştır. Bar şiiri ile dadaşı

*"Yayla bulutu gibi yükselir yavaş yavaş,
Sonra birden bir sel olur, köpürür coşar dadaş"*

derken vatan hassasiyetini, bayrak sevgisini dile
getirmiştir. Erzurum'u dadaşla, Anadolu'yu Efe ile
özdeşleştirmiş ve "eğilmez Türk'ün başı" demiştir.

Davullar çalanda, Dadaşların hançer gibi duruşla-
rında Bar Şiiri okununca tüyler diken diken olur,
gözler buğulanır ve

*"Silkin ey Palandöken dök başından karını,
Dadaş oynarken gösterir senin vakarını."*

Mısraıyla gam, keder ve hüzünden hürriyet sevinci-
ne kapı açmıştır.

BAR

*Yüzyılların ardından kopup gelen bir vakar,
Kahramanlık, yiğitlik, erlik destanıdır bar.
Bu oyunda gör bizi, geçme sakın ıraktan,
Gözün varsa seçersin, barda karayı aktan.*

*Bir savaş seyri vardır dadaşın her barında,
Görünce kanın kaynar, o an damarlarında.
Doyum olmaz bir görsen köroğlunun barını,
Güvenirsin gücüne, düşünmezsin yarını.*

*Dumludan taaa basraya çağlayan selimiz var.
Bahtımız kara değil bugün, karasu kadar.
Bingöl yaratmadı mı kan çağlayan arası?
Hazar çalkalanırken kanar türkün yarası.*

*Aman aras , han aras, bingölden kalkan aras,
Al başımdan sevdami, hazerde çalkan aras...
Dadaş çelik bir yaydır, onu germeye gelmez.
Çağlayan bir sel olur, dağlara da baş eğmez.*

*Yayla bulutu gibi yükselir yavaş yavaş,
Sonra birden körürür, sel olur, coşar dadaş,
Doğunun sınır taşı erzurumun dadaşı,
Efesi var İzmir'in, eğilmez türkün başı.*

Bar başlıyor.

*Barbaşı sallarken gönülden mendilini,
Gözüne al dadaşım, sende sevgilini.
Dinle davul ne diyor: dan, dan, dan.
Ben bu sese vurgunum, can, can, can,
Canlar yurdundur elbet, her can vatana kurban.*

*Atalar yurt sevmegi, davuldan öğrendiler.
Bu ilk barın adına sarhoş barı dediler.
Seven sarhoştur elbet, sevse de sevmese de
Dadaşlar ağır ağır bir halka çevirdiler,
Yurda kurban yiğitler bu halkaya girdiler.
Ses yok donmuş dudaklar, gözler halkalanıyor.*

*Ufuklar, bayraklaşmış, cihan
Dan, dan, dan kanlar kaynaştıran dalgalanıyor.
Bir ses çıktı zurnadan.
Dağlar gibi dadaşlar, kımıldandı durmadan.*

*Tanrım bu ne duruştu, gözler şimşekleşiyor.
Kırat kişniyor, neden toprakları eşiyor?
Silkin ey palandöken, dök başından karını,
Dadaş oynarken gösterir vakarını.*

*Vur davulcu candan coşsun dadaşım,
Çal zurnacı, oynasin dadaş, dönüyor başım.*
Sadi AKATAY

Erzurum sevdası başka bir tutku, ayrı bir sevgidir. Bu sevginin kaynağında dert vardır, çile vardır, hüznün vardır. Bir tarafta şehitlerin sesi, nefesi vardır. Yemen türkülerinde hasret kokan şehit analarının yanık fer-yadı, Aziziye’ de Nene Hatunların “Balam, anasız, ba-basız yaşar da vatansız yaşayamaz.” Diyerek yavru-sunu kundakta bırakıp elinde satırıyla Aziziye’den çağlar ötesine yankılanan sesi vardır.

Ayazpaşa Camii’nden İmam Efendi namıyla meşhur Osman Bedreddin Erzurumî’nin okuduğu ezanın sesi kulaklarda hala çınlar. “Aziziye Tabyalarını Ruslar bastı, Allah’ını seven Aziziye koşsun, nidalarını göz-lerimiz yaşararak duyarız. Ve işte Erzurum budur...

Yediden yetmiş, tek vücut, tek can;
Erzurum bir sevda, Erzurum vatan!
Taptaze bir yara gibi hep o kan,
Akiyor Erzurum tabyalarından.

Evet bu hatıralar şiirlerde saklı, kalplerde taptaze ve canlıdır....

İstiklal Meşalesinin yakıldığı, Kuva ı Milliye destanı-nın şaha kalktığı, “Manda ve himaye kabul edilmez.” Sloganını haykırarak Anadolu’yu ayağa kaldıran şehir, ERZURUM’dur. Ve bu şehir DADAŞLARIN diyaridir. Vatan Destanına mührünü vuran şehir, Erzurum’dur, DADAŞTIR.

Bu Şehir artık “ ŞEHR - İ MÜBAREKTİR “

Dadaş Mührü

*Dadaşın gönlünden selam sizlere,
Şehr-i mübarek’te dadaş mührü var.
Tevhid nakış olmuş saza, sözlere,
Vatan toprağında dadaş mührü var.*

*Vatanı korudu, Moskof, Yunan’dan,
Destanı yazıldı sel gibi kandan,
Dadaştır bu! Geçer din için candan,
Camide, mihrapta dadaş mührü var.*

*Dostuna dost olur alperen tipi,
Duruşu hançerdir çelik yay gibi,
Düşman karşısında kasırga tipi,
Mertlik ocağında dadaş mührü var.*

*Yiğitler harmanı olmuş meydanı,
Evliya yurdudur, şehit her yanı,
Düşenin dostudur dadaşı tanı!
Erlık meydanında dadaş mührü var.*

*Bir güldür dadaşım dağlar başında,
Sevda kaynar ocağında, aşında,
Mertlik vardır, toprağında, taşında,
Sevda bahçesinde dadaş mührü var.*

*Bin bir hatim süsler gönül sarayın,
Nur, fazilet mutlak burda arayın,
Erzurum’u karış karış tarayın,
Şehr-i mübarek’te dadaş mührü var.*

*Vatan baştanbaşa hayran dadaşa,
Dadaşı getirin taç olsun başa,
Yazılsa yeridir, mermere, taşa,
Vatan destanında dadaş mührü var.*

Nurullah Özkılıç
(Gönül Tezgahı)

SATRANTÇI DERSLERİ SAHİPSİZ KALDI

İlhami ÇİÇEK

Kesit

bir resimdi işte

*tandan ikindiye sarkan
kara kalem çalışılmış sürekli
ışık yoktu*

*önünde saçlarımızı tarardık
ölüm müydü o yalınlık
yoktu*

*ve gamzelerinin türevi
o cânım kırışıklığında alınının
o ceylanda bir yığın kan yazması
yüzün yoktu*

*hani bütün hüznlere nesnel karşılık diye
bir sınavda kullanılan su gibi
utangaç ve bir kez daha
acıtarak göğsümün sarplarını
yüzün yoktu*

*ne çok güz ölüsü böyle
diyorum küllerinde bir ateş çatsam*

Osman SELVİ

TARİHSEL KIYIMIN TRAJİK BİR TANIĞI: İLHAMİ ÇİÇEK

-İlhami Çiçek'e Rahmetle- "Yalnızca şiir geleneğimizin biçimlerinden değil, geleneksel düşünce içeriğinden de yola çıkarak günümüzün şiir yapısı içinde çatışma ve açmazlarını ince bir duyarlıkla yansıtan bir ozan." İlhami Çiçek bundan altı yıl önce öldüğünde, böyle tanıtılıyordu bir gazete tarafından.¹ Bir dergi de, onun "entelektüel bir Müslüman zihne" sahip olduğunu yazıyordu.² İlhami Çiçek'i ve şiirini tanımak için bu saptamaların göz önünde bulundurulması zorunludur.

İlhami Çiçek Anadolu duyarlığına sahip bir şairdir. 1954'te Erzurum'da doğdu. Ortaokulu Oltu'da, liseyi ve Edebiyat Fakültesini Erzurum'da tamamladı. Daha önce yakalandığı amansız hastalık yüzünden bir kriz sonrasında 14 Haziran 1983'te Tokat'ta öldü.³ Öğrencilik yıllarında Halk Edebiyatına ilişkin çalışmalar yaptı. Daha sonra Edebiyat Dergisi çevresinde görülen şair, bu derginin sürekli yazarlarından biri oldu. Şiirin yanında öykü ve denemeleri de yayımlandı. Divan edebiyatını iyi bilen şair, şiirini böyle bir birikim üzerine kuruyordu. Satranç Dersleri, Edebiyat'ta 1981'de yayımlanmaya başladı. Sonra aynı isimle derginin yayınları arasından Mayıs 1983'te kitap olarak çıktı. Arif Ay'ın söyleyişiyle Edebiyat Dergisi salt şiirlerin, öykülerin, yazıların yayımlandığı bir yer değil, bir okuldu aynı zamanda. Bu okulda insanlar eğitilir, bilinç törpülenir, birbirlerinin kalp atışlarını duyarlardı. İlhami Çiçek de bu okulun öğrencisiydi, onlarla aynı havayı solurdu. Bu konuda Arif Ay'ın yazdıklarını okuyalım: "Okumaya, düşünmeye başladığımız zaman anladık ki, biz büyük bir yıkımın çocuklarıyız. Biz de büyük yıkımın enkazları arasından çıkan yaralı bir kuşağız."

Çocukluk yıllarında İlhami Çiçek...

Dünümüz harap edilmiş, acımasızca kıyılmış dünyemüze. Bize sunulan hayat dünden hiçbir iz taşımıyor. İnanıklarımızla çelişen, inandıklarımızla taban tabana zıt bir hayatı nasıl yaşayacaktık? Elbette ki acıyla, hüznüyle, nefretle, buğzla." **4** Bu okulun bir öğrencisi olarak İlhami Çiçek'te yoğun bir hüznü duygusallığına rastlanır. "İnsanı ters konumundan içine yuvarlandığı evrensel yansıtır şiirlerinde. Oldukça gergin bir duyarlık görülür. İntikam içle bir marştır gerçekte, dizesinde toplu bir kıyımın karşı tavrına çıkılır. İç doludur yaşanan hem bireysel hem evrensel trajedi karşısında!" **5** Bu trajedi yazdırmıştır ona Satranç Dersleri'ni. Bu şiir bir bakıma insanımız üzerine oynanan satranç oyununun dile getirilişidir.

İlhami Çiçek yer yer bireyin acısını, hüznünü dile getirirken aslında aynı acıları paylaşan insanların duygularını dile getirmiştir. Bu itibarla yazdığı şiir birey bazında toplumun şiiridir. Toplumun acılarını birey bazında ele almış, öylece dile getirmiştir. Şiirinin kimi yerlerinde insan acıları, hüznüleri ve bir takım edimleri verilmeye çalışılırken, kimi yerlerinde de, bin yıllık uygarlığımız ve uğradığı felaketlere göndermede bulunulur. Geçmişte insanımızın yaşadığı kıyımları dile getirir. Şiirinin temi insanların edimleri ve özellikle hüznüdür.

Tanzimat'la birlikte yöneticilerin insanımıza gitmelerini buyurduğu yön Batı'dır. Bu açık start sonrası toplumsal yapı yıkıma uğramış, yıkım ise taklitten başka bir şey bilmeyen bir insan türü çıkarmıştır ortaya. Bu insan sadece kendisine taklit için öğütler-

nenleri işleyerek gün geçirmektedir. Geleneksel bir çok değer yerini Batı'dan alınmış çıkarlarına bırakarak yıkıma uğramıştır. Bu yıkım İlhami Çiçek'in şiirinde şöyle ses bulur: *"anlat /apaçık olanı/ gecedir halk/ etinin önünde anlam/ katledilmiştir", "parçala bu trajik geçiti/ o taşı sür ey insan"* dizelerinde insana seslenerek yaşanan kıyıma karşı bir tavır sergilemesi için bir piyon gibi ileri sürülmesine karşı çıkar.

"aykırı sür/ çalka /de ki ey at kısıkaçı kabaran /ateş almış ve ey at kısıkaçı/ diye bağırarak /o oyuncu /oynadığında seni /konuş benimle /sana hizmet danışayım"

Çağı ve insanını anlatırken çağdaş insanın kuşkunun kısıkaçı altında inleyişini betimler. Çağın insana getirdiği; kuşku, intihar ve panik gibi unsurlardır. Çağı deştigimde dizesiyle başlayan bölümde bu durumu dile getirir:

"(çağı deştigimde /o yüz /diyor yorulduğum -aynalar/ gösterebilir mi hiç- bana sonumu /nedensiz başladım oyunculuğa/ bitireceğim rastlantıyla -oyunumu/ dostlarım da /var- intiharlar /her akşam ıslak -yapışkan /saçlarıyla girip odama /paniğimden pay toplarlar)"

İlhami Çiçek kul olarak bir sınav sürecinde bulunduğu bilincindedir. Zamanın bir öğretisi olduğu dile getirilir şiirinde. Sınavını zaman içerisinde veremeyenler âdil bir infazın içinde bulurlar kendilerini:

“topu topu bir mevsimi yaşarız işte /müşa’şa’ bir sonbahar figüranıyız/ hepimiz de /ve cüzzam ne gün yürüdü sormalı /değil mi ki ebabil /adil bir infazın adıdır/ ve insan/ -ne şu ne bu-/iyi oyunundan/ sorulmayacak mıdır”

Satranç Dersleri şiiri sekiz bölümden oluşur. İlk iki bölümü tek bölüm halinde yazılmışken, yayınlanmış esnasında ikiye ayrılmış, geri kalan altı bölümü de daha sonra yazılarak dergide yayımlanmıştır.

Şiirin birinci bölümünde satranç bir nehir gibi akıp giden zamana benzetilir. “Şiirin yürüyen gerçekliği içinde ‘veba, cüzzam, tanrısal buyruk’ alanı dışında kendini çarpık oluşturan bir insanlık için cezaya çarptırılmanın soyut algılanış öğesidir.”⁶ Bu bölüm şiire bir giriş niteliğindedir. İnsana, insanın tarihine bir giriş, insan fiilerine şiirsel bir yaklaşımdır:

“evet ilk aşk gibi bir şeydir ilk açılış /artık dönüş yoktur /kuşku bağışlanmasa da/ tedirginlik doğal sayılabilir /ancak /yürümenin dışında bütün eylemlerin ad/ kaçış kaçış kaçıştır.”

Satranç oyununda her bir taşın ayrı bir psikolojisi vardır: *“yerine göre piyon da bir tufandır /içinde hep bir vezir sürekli mahzun /düz gider çapraz vurulur ve uzun uzun/ günbatımlarını çağırıştırır.”*

“iyi bir oyuncu en çok atları sever”, atların iyi oynanması gerekir. Ama bir oyuncu atları kaybettiğinde işi zorlaşır: *“sen ey atını kaybeden oyuncu/ bir ilkyazdan koca bir güz yontan adam/ bırak oyunu/artık /öyle bir yalnızlık düşle ki içinde/ yeryüzünü kişnesin /bizim atlar.”*

İkinci bölümde insanlık tarihi bir soruyla karşı karşıya gelir: *“nicoldu onca oyuncu /oyarak /ette oyuk seyirmesinden /oyun kurarlardı/ kaçıp da süleymandan /kof dağında otururdu/ anka nicoldu.”*

İnsanın ilahi buyruktan habersiz yaşaması, ilahi buyruğa karşı tavır alması onu, kendi yaratılışına ters bir konuma iter. Yeryüzünü kana bulamaması için bağlayıcı bir neden kalmamıştır: *“taşlar sürüldüğünde/ kaleyi buyruksuz düşündü mü kişi /demek ki bütündür sallantıda /demek ki gök de anlaşılmaz bir biçimde ölü /cinayetler de yeryüzüne paramparça dağılmıştır /aşk ve umut dağılmıştır.”* İnsan ancak gerçek kimliğini ilahi buyruk çerçevesinde oluşturabilmiştir. Bunun dışındaki çabalar sonuçta yıkıma götürür insanı: *“taşlar sürüldüğünde alıp kişiyi kayalara çarpar buyruksuzluk.”*

Üçüncü bölümde kendimizi bizzat oyunun içinde buluruz. Şair eBir’den bahseder. Taşlar dizilirken şah eBir’e yerleştirilir. Karşı tarafın şahı ise eSekiz’de yer

alır. Bütün hamleler şahlardan biri mat oluncaya kadar devam eder. Şair burada bizi yaşadığımız asıl satranç oyununa götürür. İnsanımızı inancından uzaklaştırarak, bütün değerlerimizin yok olmasına neden olan yöneticileri ünler bize: *“söyleyim eBir hain /dir /eSekiz yok /yok ayrı bir düşman falan/ genç çeri /ey e hattındaki budala /-Tanrım ne saflık-“.* e hattı her taşın kendi açısından üzerinde buldukları yerdir. e hattına varışın amacı karşı tarafın şahını mart etmektir. Oysa asıl hedeflenmesi gereken şah, karşı tarafın şahı değil; kendi halkına ihanet içinde olan bizim şahımızdır. e hattındaki taş eSekiz’e değil, öncelikle eBir’e yönelmektedir. Şair uyarır bizi; *“yok ayrı bir düşman falan”* derken bu vurgulanır. Uyarıya karşı verilen cevap ilginçtir; insanımızın psikolojik yapısını açıklar:

“bir ara dilim sürçse de at kiskacını anlatsam desem ki Haderler ki kemik atıyor köpek resmine bu adam.”

Şiirini dördüncü ve beşinci bölümlerinde yoğun bir hüznün duygusallığı sezilir. Somut bir acı kendini hemen açığa vurur: *“yalnız hüznü vardır kalbi olanın /hüznün öylece orta yerededir/ tuhaf bir yarma yaşanıyordur /çepeçevre şeytan kilitleri”.*

Beşinci bölümde Yakup, bir motif olarak yer alır. Yusuf, Yakup peygamberin oğludur, kardeşleri tarafından bir kuyuya atılır. Ve ölüme terk edilir. Bu duruma Yakup peygamber çok üzülür ve gözleri kör olur. Yusuf’un ölmediğine inanır ve ona kavuşabilmenin hüznünü yaşar. Bunun için Tanrı’ya sığınır, ona dua eder. Şair bu bölümde Yakup peygamberin hüznüyle insanımızın yaşadığı kıyım (oyun) arasında bir ilgi kurmaya çalışır: *“bir oyuna rast geldim her taşı yakup hüznü”.*

Kıyım sonrası sabırla yeniden yapılanma başlamıştır. Bu yapılanma “kabusa beyaz bir su” imgesiyle verilir: *“kabusa beyaz bir su /oyuluyordu /ve sabir /olmasaydı/ yeryüzünde /bir gün/ kalınabilir miydi?”*

Altıncı bölümde kıyım açık olarak dile getirilir: *“oyunan /göstermelik bir son oyunuydu/ aldandın/ ağır taşlar verdik/ (...) ve ay seni bulduğunda /yani ki kanıtladığında kendini /ben/ müthiş bir başlık atacağım/ şiirime /sevgili gecem diye”.*

Oltu’da lise yıllarında...

**İlhami Çiçek'in Atatürk Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi'nde.**

Yedinci bölümde intikamın toplumsal kıyım sonrası dışlanmasa dile getirilir. Şairin Erzurum'daki evlerinin bulunduğu sokağın başındaki kümbet bir motif olarak geleneksel bir yapıdır. Toplumsal değişimle birlikte halk arasındaki önemini yitirmiştir. İntikam da bunun gibidir. Ama şairde bir aşk olarak karşılık bulur: *"intikam içli bir marştır gerçekte /bir ara ses aygıtını yırtarak çıkarılırdı /o şimdi /dışlanmış bir taş olarak/ karlı kış gecelerinde /acılı bir genç şairin her geçişte/ hüznüne tanık olduğu /metrük bir kümbet denli müşahhas aşktır -ve o /ne rahim bir yürüyüşür gecede"*.

"bu taşı da sürüyorum /koyar gibi o güzel yapının üstüne /ya da komaz gibi taş üstünde taş" derken kendi devrimci kimliğini öne çıkaran İlhami Çiçek, çarpık kentleşmenin sembolü olan gökdelenleri, Tanrısız tecimevlerini kapitalist bir yaşam biçimi olduğu için çarpıcı vurgularla yerer: *"reddetmek gerekiyor kimi taşları ve şeyleri/ sözgelimi sapan taşını /-o göz çıkarır sadece-/ortadaki gökkasabı gökdeleni /tanrısız tecimevlerini caminin hemen önündeki /anacaddedeki aykırı kadın salınışını /yanlış konumunu gülün evlerde bahçelerde /ve hatta parklarını bile bu taş mekânın /reddetmek gerekiyor"*.

Son bölümde hüznün ve yalnızlık Ebûzer motifiyle verilir. Önceki bölümde *"azaldı halk içinde yüzdeki ben gibiler"* derken işaret ettiği yalnızlığını bu bölümde Ebûzer'le sembolleştirir. Ebûzer, İslâm tarihinde cömertliğiyle ünlü bir kişidir. Öldüğünde, yanında sadece bir dinar bulunmuştur. İlhami Çiçek de, yakınları, dost ve arkadaşları tarafından böyle bilinir. Son derece onurluydu. İnsanı ayakta tutan iskeleti değil, onurudur, derdi. Tanısın-tanımaysın herkese karşı cömert davranırdı. Verdiği borç paraların çoğunu isteyip alabilecek bir yapıda değildi. Zaten verirken borç vermez, sadece verirdi. Bu yüzden Ebûzer, onun zihninde önemli bir yere sahiptir. Ama bunun yanında babasından para isterken kardeşini aracı yapardı. *"her dakika henüz ölmüş gibi ebûzer kimsesizsindir içlemin gamevi ay emek"*.

Şair, insanımızın bütün kıyımlara karşın direnme gücünü yitirmemesi gerektiğini ve bir erteleme psikolojisine kapılmasının yanlış olacağını anlatmaya çalışır. Çünkü zulüm ebedi değildir. Ama insanımız oynanan oyunun yeterince farkında değildir, ya da boyutuna karşı bilinci kuşatıcı olamamaktadır. Bir pasiflik içindedir. Şair bu yüzden sitem eder: *"çok kandil kırılmış -sanki geç /her şey için- niçin/ ertelenir sanır insan her şeyi"*.

İlhami Çiçek, geniş soluklu yaşayan, yaşadığını duyan, hisseden ve bu yüzden de hüznün sembolü olan bir şairdir. Şiirlerinde dünle bugünü birleştirerek yaşadığımız kıyımı anlatmaktadır. Ve o, bu kıyımın trajik bir tanığıdır. Çağdaştır şiiri. Kıyım sürdürülürçe onun şiiri daha bir anlam kazanacak ve yaşayacaktır. Ölümünün altıncı yılında Satranç Dersleri'ni yeniden anlamaya çalışırken kendisine Tanrı'dan rahmet dilemekteyiz.

Ayane'nin Haziran 1989 tarihli nüshasında yayımlanan arkadaşı Osman SELVİ'nin yazısı.Şair hakkında kardeşi M. Latif Çiçek'le görüştük.Verdiği bilgiler için teşekkür ederiz.

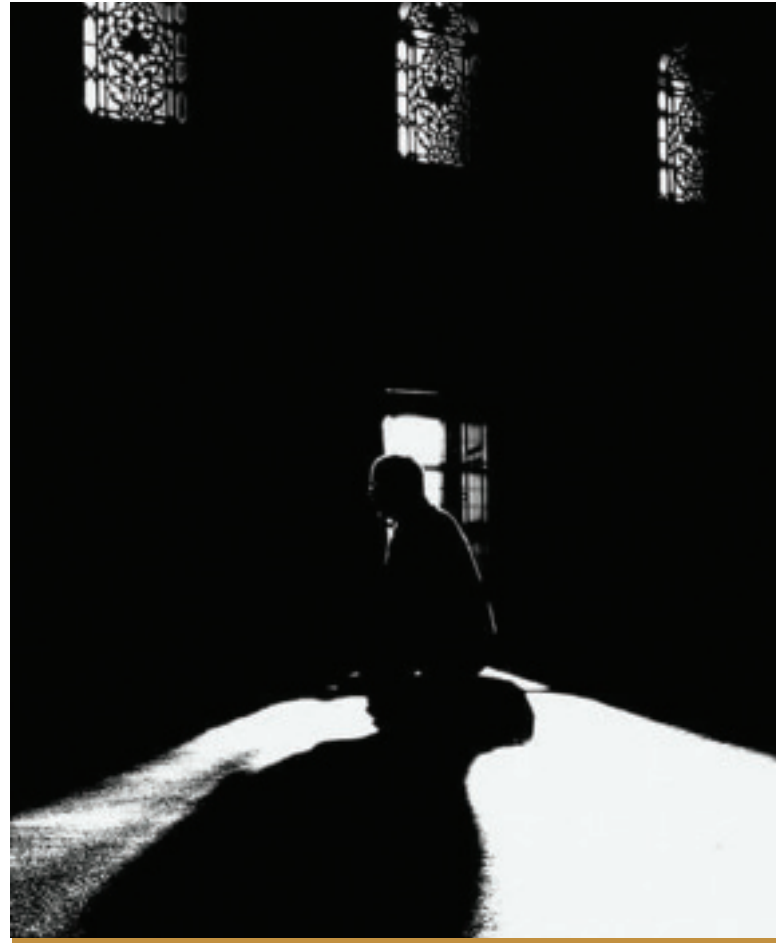
1 Cumhuriyet Gazetesi, Eylül - 1983 2 Hamle Dergisi, Temmuz - 1984 3 Türkiye Sanat ve Kültür Yıllığı - 1983 4 Z. G., Temmuz - 1987 5 Yedi İklim, Eylül - 1987. 6 a.g.d. 87.

İlhami ÇİÇEK;

Babasının dedesi 93 Harbi'nde Kafkasya'dan gelip Oltu'ya yerleşir [Erzurum vilayetinin kuzey ciheti matuf harp zamanında Kafkas halklarından yoğun olarak hicret almıştır]. Çok küçük yaşlarda babasının dedesiyle ve diğer büyüleriyle ilgili destansı anıları coşkuyla dinler. Bu anıları zihninde hep idealize ederek kendi çevresinde de karşılığını görmek ister. Ne ki, bu has ve güzel ilişkilerin âdeta bıçakla

kesilmiş gibi bitmiş olmasını bir türlü kabullenemez. Böylece, yabancılaşmaya ilk kez kendi çevresinde tanık olur. Sığ ve anlamsız ilişkilerden sürekli rahatsızlık duyar. Anlatılanlara göre, çocukluğunda, küçük bir çocuğun yaşaması mümkün olmayan hüznler, duygular ve tehlikeler yaşar. 6-7 yaşlarında kardeşiyle [M. Latif Çiçek] samanlık damında oynarken saman dökülen delikten aşağı düşer. 24 saat baygın kalır. Bir hafta kendine gelemez. Kendine geldiğinde de, artık onun için ürkeklik, duygusallık ve durgunluk bir yaşam biçimi olur. Bütün bu olumsuzluklara karşın,- bir çıkış yolu aramaktan da vazgeçmez. Böylelikle yoğun bir okuma dönemi başlar. Doğuda ince bir damar halinde canlılığını sürdüren aşık geleneği onun tek ilgi ve iletişim alanı olur. Zaman zaman aşıkların toplanmalarına katılır. Büyük bir hayranlık ve dikkatle onları dinler. Şiire ilgisi de böyle başlar. Ortaokul ikinci sınıfta Faruk Nafiz [Çamlıbel]'in "Çoban Çeşmesi" şiiriyle katıldığı 'Şiir Okuma Yarışması'nda birinci olur. Artık şiir onun için vazgeçilmez bir tutkudur. Ve yazmaya da başlar. Lise'deyken yazdığı "Otel Odası" adlı şiiri Adımlar Dergisi'nin açtığı şiir yarışmasında birincilik kazanır. Yayımlanan ilk şiiri de "Otel Odası"dır. Lise yıllarında amatör düzeyde tiyatro çalışmalarına da katılır. İlk ve ortaokulu Oltu'da, liseyi Erzurum'da bitirir. Erzurum'da, Edebiyat Fakültesi'nde okurken Halk Edebiyatı'na ilişkin yazılar yazar ve yerel gazetelerde yayımlar. Bir yandan üniversitede okurken, bir yandan da vekil öğretmenlik yapar. "Son Öğrenci" şiirini de bu vekil öğretmenlik döneminde yazar. Artık şiir çalışmaları daha bir yoğunluk kazanır. Şiire olan tutkusu, onu Divan Şiiri'ne götürür. Divanları yutarcasına okur. Üniversiteden sonra 1978 yılında Kırıkkale Lisesi'nde edebiyat öğretmenliğine başlar. Bu yıla kadar Nuri Pakdil'in yönettiği Edebiyat Dergisi'nin bir okuru olan İlhami Çiçek, artık derginin sürekli şairlerinden biridir. Aradığı öğretimsel duyarlılığı en canlı biçimde yaşayan bir çevrenin içinde bulunmanın sorumluluğunu taşımaktadır. Bu sorumluluğu boyutlandırabilmek için yapmak istediği çalışmalar yüzünden sağlığı iyide iyiye bozulma noktasına gelir. Böylesine sıkıntılı ve sancılı bir dönemin ürünü olarak "Satranç Dersleri" ortaya çıkar. Sonra, İstanbul'a gider.öğretmenliği Pendik Lisesi'nde sürdürür. Evlenir. Abdurrahman Nuri adında bir oğlu olur. Bu dönem, hastalığının da iyice ilerlediği bir dönemdir. 1983 yılının Mart ayında kısa dönem askerlik için Tokat'a gider. Hastalığı askerde daha da artar. Bir süre Mevki Hastanesi'nde tedavi görür. İyileştiği sanılarak tekrar Tokat'a gönderilir. Askerliğinin bitmesine çok kısa bir süre kala geçirdiği şiddetli bir kriz sonrasında vefat eder. (14.6.1983) Satranç Dersleri'nin kitap olarak yayımlanmasıyla ölümü, aynı aya rastlar.

Arif AY/Göğekin s.9-10.

 Ali İhsan KARACAN

Oralarda

*oralarda hala
insanlar güç uğurlar kimselerini
kandır sıkışır göğüste yukarı koşar
helallaşır lar ayırmadan*

*oraların buzları
saçaklarda sivrileşerek
bir ara dal uçlarından sarkıp
usturalaşır saplarda
hala*

*hüzün
çok eski bir öykü
oralarda
athların artık olmayan atlarını
artık kaçan bir uzayın kaynar kıyılarına
yürütüp aşkla yorarak
bengisu taşıdıkları o ilkyazdan
güze kalan bir gül taşılı
buruk bir andaç*

*oralarda genç
bindir yerinden hançerli
vurarak yalnızlığını gizli patikalara
kenti düşünür
çokca dağ seyirir bileklerinde
ne yaman bir and olur*

İlhami Çiçek

BİR ERZURUM SEVDALISI

FOTOĞRAFÇI

UĞUR SAÇIROĞLU

Şehr-i Kadim Aziziye: Uğur Sağıroğlu kimdir, kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz. Erzurumlu olmak nasıl bir duygu?

UÇUR SAĞIROĞLU 1977 Erzurum doğumluyum, Babam Erzincankapı esnaflarından Berber Hanifidir. Üç kardeşin en büyüğüyüm. İlk ve orta okulu Erzurumda okuduktan sonra 1990 yılında Askeri lise sınavlarını kazanarak Balıkesirde 4 yıl süren eğitimin sonunda 1995 yılında Astsubay olarak kıtaya çıktım. Tsk da çeşitli görevlerde 20 sene boyunca görev yaptım, bu süre içerisinde Anadolu üniversitesi Kamu yönetimini bitirdim. Halen 55. Askeri fabrika müdürlüğünde Bölüm amiri olarak görev yapmaktayım.. Evli ve iki Prenses babasıyım.

Erzurumlu olmaktan hep bir mutluluk ve gurur duydum, memleket neresi diye soranlara Erzurum dediğimde insanların yüzündeki tebessüm beni hep mutlu etmiştir. Bunun için memleketime bir borçumun olduğu konusu bende hep vardı. İnsanımı ve değerlerimi çok seviyorum. Bir Erzurumlunun Gardaş kelime-

sinin ne kadar samimi değerli ve dopdolu olduğunu hep biliyorum. Bunu herkesin bilmesi konusunda bende Fotoğrafi seçtim.

2011 yılında İstanbul Kuleli askeri Lisesinde görevli iken İstanbul Büyükşehir belediyesinin fotoğraf kurslarına katıldım. Burada başlangıç seviyesinde güzel bilgiler aldım. Bunun üzerine hep fotoğraf çektim. Kuşlar kediler çiçek o an ne varsa.. Ama bunlar bana yetmiyor daha fazlası için araştırmalar yaptım ve Mimar Sinan güzel sanatlar bölümünde Fotoğraf ile ilgili sil baştan eğitim aldım. Bu benim Fotoğraf anlamında temellerim oldu, artık daha farklı bakmayı öğrenmiş ışığın fotoğrafın nasıl temel taşı olduğunu kıymetli hocalarımdan dersler alarak öğrenmiş oldum.. Artık daha çok fotoğraf çekiyordum. Bu süre zarfında çeşitli Ulusal ve Uluslar arası yarışmalara katıldım bir çok ödüller aldım. Tfsf fotoğraf sanatçılığı ve Uluslararası Efiap/b ünvanını aldım.

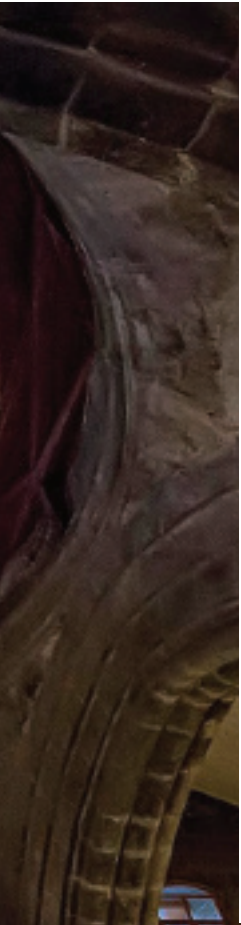
2014 yılında Siirt Eruh'a tayin oldum. 2015 yılında 9 arkadaşım ile kurduğum Anadolu Fotoğraf takımı ile

Türkiye Foto liginde 4. Olduk.Sosyal medyada fotoğraf ile alakalı bir çok sitede kurucu ve Admin olarak görev yaptım ve halen devam ediyorum.

2016 yılında Erzurum'a tayin olmam ile beraber bu memleket için hep bir şeyler yapma telaşesi bende daha da ateşlendi. İlk olarak Kültür Turizm müdürlüğü ile daha sonrada Erzurum Büyükşehir belediyesine fotoğraf sunuları hazırladım. İnsanımı değerlerimi onarlada paylaştım sağolsunlar beni dinlediler. İlk Olarak Erzurum Kültür ve Turizm Müdürlüğünün resmi internet sitesini fotoğraflarımla düzenledik. Büyükşehir Belediyesi Esmek'te Fotoğrafçılık konusunda Ücretsiz ders vermeye başladım. Bu süre içerisinde Eyof Olimpiyatlarında Türkiye Foto Muhabirleriyle beraber fotoğraf çektim. Bu

benim için çok önemliydi Çünkü Erzurumu temsil eden uluslar arası bir organizasyonda görev yapmanın sorumluluğu vardı. Erzurum bizim. Soğuğu, insanı, olimpiyatı bizim ama bu organizasyonda tek bir Erzurumlu olmam beni çok üzdü, Bunun için bir Fotoğraf eğitimi eksikliğini daha da gördüm ve daha büyük bir heyecanla Fotoğrafla ilgili bildiklerimi bu işe gönül verebilecek insanlarla anlatmanın önemini bir kez daha anladım. Mahallebaşı Esmek bünyesinde Fotoğraf ve düzenleme konusunda derslere başladım.

Sizi bir fotoğrafçı olarak tanıdık. Erzurum'a ve nesnelere bakış açınız Fotoğraflarda ki yansımalarınız dikkat çekici, nesnelere anlam yüklüyorsunuz.. Fotoğraf nedir? Neden bu Fotoğrafçılığı seçtiniz bir tesadüf mü, bir tercih mi, içinizde ki bir özlem mi.. Anlatmak istediğiniz fakat anlatamadığınız nesne ve objeleri bir ifade tarzı mı, nedir?

UĞUR SAĞIROĞLU Bir konunun en iyi anlaşılabilmesi için o anın dondurulması gerekir ki bu sadece fotoğrafla olur bunuda değerli kılan şeylerden en önemlisi ışıktır. Ben Erzurumun ışığını yaşamışlığıyla, mücadeleyi ve cana yakın insanın ifadeyi süsleyip insanın beğenisine sunmayı çok seviyorum. Benim memleketim kültür şehri, evliyalar şehri mücadeleye şehri, spor ve olimpiyat şehri, ilim ve Üniversite şehri, günümüzde kaybolan değerlerin bu topraklarda hiç değişmeden sonsuza kadar devam eden ve değerleri olan bir şehir Erzurum. Bunun için ben sadece gözümle görüp kalbimde işledikten sonra fotoğraf makinemden geçirerek fotoğrafı oluşturuyorum.

Erzurum deyince aklınıza neler geliyor? Erzurum'u fotoğrafçı gözüyle sizden dinleyebilir miyiz.? Objektifinizden yansıttığınız Erzurum çok farklı..Aynı mekana gittiğimizde biz çevrede çerçöp, mebzelenlik görürken siz bize başka bir dünya açıyorsunuz..Fotoğrafla görmemizi istediğimizi mi yansıtıyorsunuz, gerçekleri saklamış olmuştunuz. Varlığın, objenin, nesnenin ruhunu mu okumayı istiyorsunuz, yapmak istediğiniz nedir?

UĞUR SAĞIROĞLU Fotoğraf çeken tamamen tarafsız olmalı, insanları ürkütmeden sohbet ederek onun yada yaptığı için neden önemli olduğu konusu bir sohbet eşliğinden sonra fotoğraflanmalı ve ne çekildiği hemen o an o kişi ile paylaşılmalı hatta mümkün ise bir kopyası fotoğraf halinde kendisine hediye edilmeli. Bu o kadar önemli bir konudur en büyük dostlukların ilk temel taşıdır. Aslında Fotoğraf bir bahane desekte en önemlisi insanın onun değerleriyle elinin kırı ile sevmek kucaklamaktır,zaten bunlar olduktan sonra sadece anı ölümsüzleştirmek

gerekir ki buda zaten güzelliklerle dopdolu bir fotoğraf oluyor.

Fotoğraf çekmek nasıl bir duygu. Fotoğrafı çekip yayınladığınızda nasıl bir duyguya kapılıyorsunuz.

UĞUR SAĞIROĞLU Aslında Fotoğraf güzel bir yemektir, Sevgi ateşinde insanını,hasretini,değerlerini,inaçlarını,tabiatını,doğasını, mücadelesini içine koyarak ,biraz üzerine ışık serpiştirerek yaptığı lezzetli bir yemektir.Bir yemeği başkalarıyla paylaşmak, nasıl bir mutluluksa benim açımdan fotoğrafta görsel bir sunum ve lezzet olarak aynı..

Zaman ile herşey değişiyor yada değiştiriliyor ama güzel şeyler biriktirmek onları insanlarla fotoğraf olarak sunmak hiç değişmiyor yeterki farklı görmek konusunda biraz çaba harcasak işte o zaman her yer fotoğraf oluyor, Bu işe başlayacak olan arkadaşlarıma iki tavsiyem var herkesten farklı görmek ve insanını çok sevmek.

Fotoğrafçı felsefe yapar mı? Fotoğrafçı sosyoloji dersi verebilir mi? Fotoğrafçı tarih öğretmeni olabilir mi

Aslında Fotoğrafçı farklı görmenin tüm güzelliğini içinde bulunduğu toplumunda farkları ve özellikleriyle bezetip görsel anlamda çok ders verebilir hatta fotoğraf o anı insanın önüne getirip ona bakan insanın duygularıyla doğru orantılı olarak hayatın tüm yaşanmışlığını ifade eden çok güçlü ifade sunar. Görsel öğrenme konusunda akılda kalıcı ve keskin bir öğretim yöntemidir. Kesinlikle tarih öğretmeni olabileceğini düşünüyorum.

Erzurum'da bizce çekilmesi gereken çok obje ve materyal var...Çok sayıda çekilen fotoğraf var. Eserin karşısına geçip deklanşöre basmakla fotoğraf çekilmiş oluyor mu?

Hepimizde birer fotoğraf makinesi var aslında. Dünyanın en keskin lensleri yaradanın bize vermiş olduğu gözlerimiz, Dünyanın en hızlı işlemcisi olan beynimiz, Sadece geriye temiz bir kalp. Bunların bir hizaya getirilip fotoğraf makinesinden geçirilirse benim için fotoğraf olmuş olur. Dopdolu olur her bakan kendinden bir şey bulur bakınca hemen bitmez o zaman işte gerçek bir fotoğraf olur. Ama düşünmeden öylesine çekilen bir fotoğraf öylesine kalır. Sıradan olur.

Erzurum'un tarihi mekanlarını çevresi açılıyor, farklı açılardan farklı yorumlamalar yapmak için fırsatlar doğuyor. Erzurum'un tarihi eserlerinin çevresi açılırken, Kentsel dönüşüm yapılırken, kaybolan bir şehir görüyor musunuz..kaybolan şehri kayt altına almamın sorumluluğu bir fotoğrafçı için ne anlam ifade ediyor.

Bu soru konuyu özetleyen harika bir soru. Herşey gibi şehirlerde değişiyor ama bu değişiklikler güzel şeyler getirirlerken hayatımıza bazı şeylerinde üzerini örtüyor. İnsan kültürüyle değerleşen bir canlıdır. Tarihimiz kültürümüz bizleri biz yapan en önemli değer. Yaşamışlıkların fotoğrafı aslında o anı yaşayan insanların yada yaşayanın diğer nesile anlattıklarının hayal perspektifinde şekillendiği kadardır. Biz fotoğrafçı olarak o perspektifin tüm güzelliğini ölümsüzleştirmek adına deklaşöre basıyoruz. Bu konu ciddi bir sorumluluk ve o kadarda büyük keyif. Kendi gözünden gördüğünün başkalarının dünyasında şekillenmek en güzeli zaten bu.

Biz sizlerden fotoğrafçılarımızdan şunu istiyoruz. kaybolan, kaybettiğimiz, kaynetmekte olduğumuz Erzurum'u kare kare kayt altına alınız. rahmetli Fuat seval vardı. İbrahim Hakkı Konyalının, Abdürrahim Şerif Beygunun kitaplarında onun fotoğraf-

larını görüyoruz. ve şükrediyoruz, o fotoğraflar olmasa biz nasıl bir Erzurum da yaşadığımızı anlamayacaktık. yarını tarihini yazanlar da sizin fotoğraflarınızla yazacaklar Bizce tarihi sorumluluğunuz büyük bu konuda düşünceleriniz ve yapmak istediklerinizi öğrenmek isteriz.

Tüm kalbimle İnşallah diyorum. Benim tüm amacım gayretimin kısaca özeti. Bu konuyla ilgili öncelikle eğitim dedik ve hafta sonları tamamen ücretsiz derslerle insanıma bunu anlatmaya başladım. İl Kültür Müdürlüğü ile ortak bir çok çalışmalar başladım ve bir Erzurum gezi rehberi yazarak buraya gelen insanların Şehrimizi iyi yönde tanımları için bir başlangıç yaptım, bu arada çeşitli sergiler açarak Erzurum insanına fotoğrafın gücünü göstermek istedim ve çok olumlu sonuçlar aldım artık insanlarımız fotoğrafın kendilerinde gerçekleştirdiği etkinin güzelliğinin farkındalar. Biz daha çok insana fotoğrafla ulaşarak onların dünyalarında Erzurum ve insanın güzelliklerini görmelerini sağlamak. Aslında işin özeti şu şehrimin ve insanımın farkındalığının fark edilmesi için fotoğrafın gücünü kullanmak. İnsan hissettiğinin yada bildiğinin ispatıdır Fotoğraf.

Son olarak neler söylemek istersiniz?

UĞUR SAĞIROĞLU Sonuç olarak insanımı, değerlerimi, ve doğup büyüdüğüm bu toprakları çok seviyorum. Bunların hepsini tüm güzellikleriyle fotoğraflayıp bizden sonraki nesile anlatabilirim o zaman benim bu şehire olan minnet borcum biraz azalacaktır.

Erzurum'uz Biz

Öncelikle kalemime ve kelâmıma enâniyet ve asabiyet bulaştırmadan geçmişimizi ve en önemlisi bir hakkı teslim tespit ve görev kabul edip yazıma konu etmek isterim. Biz dadaş olarak büyük bir milletin mensubu dünyaya her konuda, her kulvarda çok şeyler bıraktık ve çok şeyler kazandırdık. Ve biz büyük bir millet ki; büyüklüğümüzü tevhitte alıyoruz. "Üstünlük takvada" ifâdesinin verdiği güçle asırlarca kıtalarda tevhid ve takvâyı yaşayan/yaşatan adalet dağıtan bir millete üstün millet demek hakkı teslim olsa gerek.

Tarihten günümüze hafızamda kalan birkaç önemli olayı tekrar hatırlatmak isterim. İslam'ın bahadır evlâdı Malazgirt'te kalabalık Bizans ordusunu perişan ederek Anadolu'nun kapısını milletimize açan ve fetih ordusu da açılan bu kapılardan tek birlerle giren ve her karışını kanlarıyla sulayarak kendilerine yurt edinen bir büyük millet ve onun komutanı Sultan Alparslan biziz, biz Erzurum'uz

Birlik abidesi Osman Gazi, bütün Türk Beyliklerini birleştirerek Osmanlı İmparatorluğunu kurmuş ve büyük devletlerarasında yerini almıştır. Söğüt'te temelleri atılan, 600 yıl süreyle üç kıtada hüküm sürecektir olan Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi dedemizdir. II. Mehmet 21 yaşında fethedilemez denilen İstanbul'u fetheden, fethetmesinden sonra "Fatih" lakabıyla anılan muhteşem genç padişah biziz, bizim dedemiz. İstanbul'un fethi, Orta Çağ'ın sonu Yeni Çağ'ın başlangıcı olmuştur. Bundan dolayı Fatih, "çağ açan hükümdar" olarak da tanınır. İstanbul'un fethiyle 1000 yıllık Bizans İmparatorluğu son bulmuştur. Çağ açıp çağ kapayan büyük medeniyetin mensubu biziz, biz Erzurum'uz.

Erzurum ülkemize ve insanlığa önemli katkı koyan şahsiyetlerin mekânıdır ve sizinle birkaçını paylaşmayı vefanın sadakatin gereği bilirim. Osmanlı şairlerinden Şâir Nefî, Anadolu'da yaşayan evliyanın ve âlimlerin büyüklerinden Erzurumlu İbrahim Hakkı hazretleri, 19. yy'ın önemli şair ve ozanlarından Erzurumlu Emrah, tarihimizde 93 Harbi olarak anılan 1877 - 1878 Osmanlı - Rus Savaşı sırasında, kahramanca mücadele veren Nene Hatun,

Osmanlı sadrazamlarından Mehmed Said Paşa, Âşık Sümmâni, Alvarlı Efe dediğimiz Muhammed Lütfî Efendi Hazretleri, Marifetname ve birçok eseri olan İbrahim Hakkı Hazretleri bizden biz Erzurum'uz.

Büyük İslâm İlmihâli" pek çok eseri bulunan Ömer Nasuhi Bilmen, edebiyata ve şiire karşı büyük alaka duyduğu ve kendisinin birçok şiirinin olduğu rivayet edilen, hadis, tefsir, kelam, sarf, nahiv, beyan, mantık ve İslami ilimlerle meşgul olan Solakzade Sadık Efendi, 4.cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Naim Gölleeroğlu meşhur Naim Hoca, Naat şâirinin piri Nurullah Genç Ağabey ve ismini sıralayamadığım bir çok edip tarihçi tasavvuf büyüklerimiz Erzurum'un ülkemize kazandırdığı önemli şahsiyetlerdir.

Ben insanlığa ve zihin dünyamıza eşsiz eserler bırakan bu büyük insanların ölenlerini rahmetle anıyor kalanlarına sıhhatli ömür diliyor ve "Erzurum" isimli bir şiirimle saygılar sunuyorum.

Erzurum

*Suları efsunlu dağları karlı
Gözlerim amentü konaklarında
Taş duvarlar suskun vâkit efkârı
Sessizlik yırtılır sokaklarında*

*İffet fısıldaşır nurlu leçekte
Cistik zığva kuşak ruh var yelekte
Bindalli giyinmiş yâr beklemede
Örtülü yaşmak âr dudaklarında*

*İbrahim Hakkı de Alvarlı'yı yaz
Dadaş merttir amma delidir biraz
Sözü çelik gibi yumruğu vaaz
Zalimin çöküşü dayaklarında*

*Âşk dadaş bariyle rahvan atıyla
İslam'ın o nurlu hür fitratıyla
Milli davaların serenatıyla
Mehter sancısı kulaklarında*

*Abdurrahman Gazi Eşref Efendi
Hürmet tâzim gerek irşâdın bendi
Seyyit Şahabettin Bursa'ya döndü
Hirân'nın kokusu ayaklarında*

*Paşa Dabakhane Cennet çeşmesi
Muratpaşa Zeynel şehrin içmesi
Yeğenağa Şeyhler görenler sesi
Abdest pariltadır sulaklarında*

*Selçuklu dökülür gözlerime nem
Nene hatun kokar bendeki özlem
Erzurum mor ışık kutlu yola dem
Şehit sesi çınlar ulaklarında*

*Sûfi Taşkesenli hocası Tâği
Sırrı Efendi var halvet ocağı
Bu şehir mübârek İslam sancağı
Ol Hüseyin Ruhi topraklarında*

*Eren evliyası hiçin hiçinde
Tabyalar rengârenk başka biçimde
Çok şey yazamadım kaldı içimde
Top sesi zonkuyor şakaklarında*

*Reyhâni Sümmâni Ve Nâim Hoca
Dertli akar Dumlu zikirde gece
Erzurum mübârek Erzurum yüce
Cennet kokusu var sazalarında*

*Abdurrazzak Ali ve Abbas Mehdi
Arapkirli Ömer kerâmet ehli
Şiir Micingirt'in izâhta cehli
Anlattım hasretle uzaklarında*

Ömer Ekinci Micingirt

SON AŞIK

*Hasretinle geçiyorken bu gençlik çağım ,
Ey sevdiğim, ben ümitsiz değilim gene
Ak düşünce saçlarının kumral rengine
Kollarında son aşıkın ben olacağım .*

*Ey başında şimdi sevda rüzgarları esen ,
Böyle her gün yollarımdan geçsen de süzgün
Sen benimsin büsbütün terk olunduğun gün ...
O mukadder günü, bilmem, düşündün mü sen ?*

*Ben bir beyaz saçlı aşık, sen bir ihtiyar ...
O gün bana yanaşırken ey ilahi yar ,
Esirgeme gözlerimden bir son buseni ,*

*Kirpiğinden yavaş yavaş bir damla aksın ,
Çünkü, ruhum, sen de o gün anlayacaksın
Ki hiç kimse benim kadar sevmemiş seni !*

Faruk Nafiz (Çamlıbel) 1898 yılında İstanbul'da doğdu. Tıp Fakültesini bitirmeden ayrıldı.

1930'lara kadar edebiyatımızın aşk şâiri şöhretiyle tanınan, eserleri gençlerin şiir defterlerine özenle

yazılan Faruk Nafiz'in başarısında Türkçe'yi güzel kullanımının tesiri büyüktür. Muallim Nâcî, Tevfik Fikret, Ahmed Hâşim ve Yahya Kemal gibi Türk aruzunu inşa edenlerdendir.

DAVET

*Seni ben bekliyorum, göğsüm açık, bağırim açık;
Hançer ol, göğsüme saplan; ecel ol, karşıma çık!
Çalmamış bir gece mademki felekten gönlüm,
Gelecek, bâri elinden dilerim gelsin ölüm.
Toprağın rengi kanımdan kızarıırken, yer yer,
Uzanıp, sapsarı, son busemi koymazsam eğer
O benim kalbimi göğsümden ayırmış çeliğe,
Gezsin ismim yedi kat gökte bugün kahpe diye.
Beni kahretmeden âlemde o bigâne duruş
Bana sal yalvarırım pençeni, ey yırtıcı kuş!
İşte ben bekliyorum, göğsüm açık, bağırim açık;
Hançer ol, göğsüme saplan; ecel ol, karşıma çık!
1924*

Onun şiiri, Yahya Kemal tarafından takdir edilmiş, kimseye kolay söylemeyeceği bir iltifatla değerlendirilmiştir:

Faruk Nafiz'in Erzurum Seyahati

Doç. Dr. Ali KURT

*“Bir lübbüdür cihanda elezz-i lezâizin,
Her mısra-ı güzidesi Fârûk Nafiz'in”*

Zamanla şiire başka duygu ve düşünceler getirmiştir: Mustariplerin dert ortağı olmak, eski şiirden çizgiler aksettirmek; Kısas-ı Enbiyâ'dan ilham alan şiirler söylemek gibi.

1917'de katıldığı, Celal Nuri tarafından İstanbul'da yayınlanan İleri Gazetesinin muharriri olarak 1922'de Ankara'ya geçmiş, Ulukışla üzerinden Kayseri'ye gitmişti. Kayseri, Ankara ve İstanbul'da edebiyat öğretmenliği yapmıştır.

1928 de Maarif Vekili Mustafa Necati'nin başkanlığındaki “Şark Vilayetleri Tetkik Heyeti”nde bulunarak, Sivas, Erzincan, Gümüşhane, Trabzon, Erzurum ve Kastamonu'yu görme imkanını bulmuştur.

1928 yılında vali Zühtü Beyin Konya milletvekili seçilmesiyle 19 Şubat'ta Fevzi Daldal Erzurum Valisi tayin edilmişti. Belediye Başkanı Zakir Beydi. Şehir dışında Oltu, Hınıs, Tortum ve İspir'de belediye mevcuttu. Erzurum milletvekilleri Asım Vasfi Mühürdaroğlu, Aziz Albayrak, Ahmet Fikri Tüzer, Nafi Atuf Kansu, Necip

Asım Yazıksız, Mehmet Nafiz Dumlu ve Tahsin Uzer idi. Şehir nüfusu 1927'de 31.000 sayılmıştı. Demiryolu bugünkü gibi batıdan değil, doğudan Kars'tan geliyordu. 1924 yılında Erzurum Guraba Hastanesi Numune Hastanesi adını alarak Sağlık Bakanlığına bağlanmıştı. Vilayet sınırları bu yıllarda şimdikinden geniş olup Tercan ve Yusufeli Erzurum'a bağlıydı.

Bir İstanbul şairi için heyecan verici olan bu seyahatler, Faruk Nafiz'in sanatında dönüm noktası olmuş, memleket edebiyatı vücuda getirme ideali gelişmiştir.

Güneş, Hayat, Yedigün ve kendi çıkardığı Anayurd gibi muhtelif mecmua ve gazetelerde şiirler, fıkra ve makaleler neşreden şair, bazı mizah mecmualarına da takma adlarla mizahi manzumeler yazmıştır.

Han Duvarları, Çoban Çeşmesi, Yolcu ile Arabacı, Çankaya, Memleket Türküleri, Dağlar, Allaha İsmarladık, Bugün Yoldan Geçenler manzumeleri yurt intibalarını aksettirir. Bu şiirlerin bir kısmı vezin, şekil, dil ve söyleyiş bakımından, halk şiirini andırır. Önce aruz vezniyle tanınmış ise de hece veznine geçiş yapmış ve Beş Hececilerden biri olarak da tanınmıştır. Memle-

Resim 1: Önde ortada, sol eli cebinde olan Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey, Önünde çömelen kişi şair Faruk Nafiz (Çamlıbel), soldaki Cevat Bey. Diğerleri milletvekilleri, bölgedeki bazı yüksek memurlar. Erzurum, 1928 Üst sırada Osmanlıca "Erzurum Tercan" ve "fotoğrafçı Rıza Şerif" yazıyor. İşaretler: 1-Vekil Bey, 2-Erzurum Mebusu Nafi Atuf Cevat Bey 3-Cevat Bey, 4-Şair Faruk Nafiz Bey, 6, 7. Mebuslar 8- Trabzon mv... "1928'de vekil beyin Erzurum teşrifleri hatırası"

ket şiirleri söylemek, Faruk Nafiz için, Anadolu'yu tanımış olmaktan doğan bir anlayıştır. 1973 yılında ölmüştür. Onuncu Yıl Marşı'nı yazan iki kişiden biridir.

"Sanat" isimli şiirinde, memleket edebiyatının felsefesi vardır. Kozmopolit sanat zevkiyle yerli ve millî sanat anlayışı ustalıkla karşılaştırır, ikinci yolu tercih eder:

SAN'AT

*Yalnız senin gezdiğin bahçede açmaz çiçek,
Bizim diyarımız da binbir baharı saklar!
Kolumuzdan tutarak sen istersen bizi çek,
İncinir düz caddede dağda gezen ayaklar.*

*Sen kubbesinde ince bir mozayik arar da,
Gezersin kırk asırlık bir mabedin içini.
Bizi sarsar bir sülüs yazı görsek duvarda,
Bize heyecan verir bir parça yeşil çini.*

*Sen raksına dalarken için titrer derinden,
Çiçekli bir sahnede bir beyaz kelebeğin;
Bizim de kalbimizi kıvıldatır yerinden,
Toprağa diz vuruşu dağ gibi bir zeybeğin.*

*Fırtınayı andıran orkestra sesleri,
Bir ürperiş getirir senin sinirlerine;
İztirab çekenlerin acıklı nefesleri,
Bizde geçer en hazin bir musikî yerine!*

*Sen anlayan bir gözle süzersin uzun uzun,
Yabancı bir şehirde bir kadın heykelini;
Biz duyarız en büyük zevkini ruhumuzun,
Görünce bir köylünün kıvrılmayan belini.*

*Başka sanat bilmeyiz, karşımızda dururken,
Söylenmemiş bir masal gibi Anadolu'muz.
Arkadaş! Biz bu yolda türküler tutturdurken,
Sana uğurlar olsun.. Ayrılıyor yolumuz...*

Kitaplaşmış eserleri>

Ön solda elinde şapka olan kişi Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey, sağ tarafta açık renk elbiseli, elinde şapka olan kişi şair Faruk Nafiz (Çamlıbel). Diğerleri; milletvekilleri, Cevat Bey, Vali ve Tercan kaymakamı dahil bölgedeki bazı yüksek memurlar. Tercan, 1928.

ŞİİR:

Şarkın Sultanları (1919)
Gönülden Gönüle (1919)
Dinle Neyden (1919)
Çoban Çeşmesi (1926)
Suda Halkalar (1928)
Bir Ömür Böyle Geçti (1933)
Elimle Seçtiklerim (1934)
Akarsu (1937)
Tatlı Sert (Mizah Şiirleri, 1938)
Akıncı Türküleri (1938)
Heyecan ve Sükûn (1959)
Zindan Duvarları (1967)
Han Duvarları (Seçme Şiirler, 1969)

TİYATRO:

Canavar (1925)
Özyurt (1932)
Akın (1932)
Kahraman (1933)
Yayla Kartalı (1945)

ROMAN:

Yıldız Yağmuru (1936)

Takdim ettiğimiz iki fotoğraf, Şark Vilayetlerini Tetkik Heyeti Erzurum ve Tercan'da bulunduğu sırada, 1928 yılında çekilmiştir. O yıllarda Erzurum'a bağlı olan Tercan, 1936'da Erzincan'a bağlanmıştır.

Resimlerdeki en önemli kişi, Mustafa Necati Bey, 20 Aralık 1925- 1 Ocak 1929 arası Milli Eğitim Bakanı iken 08.08.1928'de Latin harfleri onun başkanlığı sırasında kabul edildi. Halka yeni yazıyı öğretmek için kurulan Millet Mekteplerinin açıldığı 1 Ocak 1929 günü, apandisitten öldü.

Erzurum Kongresini düzenleyen Doğu Anadolu Müdafai Hukuk Cemiyetinin Erzurum Şubesini kuran Cevat Dursunoğlu da Milli Eğitim Bakanlığı Doğu Vilayetleri Maarif Müfettişi olarak bakanın yakınında bulunuyor. Erzurum Kongresiyle ilgili bildiklerini "Milli Mücadele' de Erzurum" adıyla 1946 yılında bastırılmış ve ayrıca 1920 yılında katıldığı Bakü Doğu Milletleri Konferansı Hatıralarını da sonradan kitaplaştırmıştır.

1928 yılında kalma Tercan'da çekilen bu fotoğrafları gündeme getirirken, o yıllarda Tercan Erzurum'a bağlı olduğundan bir sakınca görmedik.

Bir Gönül Sultanı
Alvarlı Efe
Hazretleri

Erzurum Destanı

*Erzurum kilidi mülk-i İslamın
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum
Erzurum derbendi ehl-i imanın
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum.*

*Gayet seçâatli erler var idi
Nisâsi ricâli hayâdar idi
Edebli arkânlı bir diyâr idi
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum*

*Göl yerinde elbet sular bulunur
Yine vardır deyü ümid olunur
Yine bugün bin bahaya alınır
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum*

*Hamdü-lillah metin İslâmları var
Fakire za'ife ihsanları var
Külbe-i gönülde imanları var
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum*

...

Alvarlı Efe Hazretleri ve “ERZURUM DESTANI” Adlı Gazel Şiiri

Abdulnasır KIMIŞOĞLU

Çok yakın tarihimizin manevi önderlerinden ve aynı zamanda büyük mutasavvıflarımızdan olan Efe Hazretleri **1868** tarihinde babasının imamlık yaptığı **Erzurum'un Hasankale ilçesi Kındığı / Altınbaşak Köyü**'nde dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini babasından ve daha sonra Erzurum'un tanınmış âlimlerinden okumuştur. İcazetini alınca **1890** tarihinde **Hasankale / Pasinler ilçesinde Sivaslı Camii'sinde İmam-Hatip** olarak göreve başlamıştır. **Aynı sene babasıyla birlikte Bitlis'e seyahat edip, Nakşi ve Halidi olan Muhammed Küfrevî hazretlerine ve Kadiri Nur Hamza hazretlerine intisap ederek zahiri ilimler yanında batını ilimlerde de ilerleyen Efe Hazretleri Nakşi ve Kadiri halifeliği almıştır.** Döndükten sonra Sivaslı Camii'sinde bir müddet daha görev yaptıktan sonra tayini ova köylerinden **Dinarkom / Muratgeldi Köyü**'ne çıkar. Bu köyden sonra da Erzurum'un şimdiki Çat ilçesinin **Yavi Beldesinde** göreve devam eder. Bu köyde görevdeyken Ermeni Mezalimi başlaması nedeniyle Yavi Beldesinde ve çevre köylerde savunma hattı kurarak Ermeni'lere karşı bu yörenin savunmasını yapar. Ve bu birlikleriyle birlikte Rusların karargâh deposu olan ve Ermenilerin elinde bulunan bir silah deposuna baskın yaparak bu teçhizatı ele geçirir. Bu silah ve malzemeleri **Tanbura / Güzelyurt Köyü** boğazından geçerek **Zergide / Yenice Köyü**'nde bulunan Türk ordusuna ulaştırır. **12 Mart 1918'de** Türk ordusu ile birlikte Erzurum'a giriş yapar.

Doğu illerinin Ermeni Mezaliminden kurtarılmasından sonra Efe Hazretleri tekrar Hasankale / Pasinler İlçesi'ne döner. Her ne kadar kendisine Hasankale ilçe müftülüğü teklif edilse de bunu kabul etmeyen Efe Hazretleri, **Alvar Köyü** insanlarının ısrarlı istekleri üzerine irşad ve tebliğ hizmetleri için bu köye yerleşmiş ve bu köyde **1939** yılına kadar hizmet etmiştir. Bu tarihten vefatına kadar sağlık problemleri nedeniyle devamlı olarak şehir merkezinde ikamet etmiştir. Efe Hazretleri **12 Mart 1956** yılında vefat eder. Vasiyeti üzere cenazesi Alvar Köyüne defnedilmiştir.

Her fani gibi ölümü tadan Efe Hazretleri geride bıraktığı şiirleriyle, manevi soluğunu her daim yüreklerimizde ve kulaklarımızda hissettirmektedir. Yaşadığı sıkıntılı zamanlarda ve müslümanların içler acısı bir ahval içerisinde olduğu o günlerde, Efe Hazretleri dertlerini, sıkıntılarını, ıstıraplarını şiirle dile getirmiştir. **Çünkü Camii ve Dergâh merkezli irşat ve tebliğ hizmetlerinde bulunan Efe Hazretleri aynı zamanda gönülleri pürnur eyleyen şiir ve gazelleriyle ruhları eğiten büyük bir şairdir de.** Bu özelliğiyle Yunus Emre ve Mevlana gibi asırlara meydan okuyabilen şiirlerle soluğunu canlı bırakmıştır. Arapça, Farsça ve Türkçe'ye vukufiyeti bu dillerde çok güzel şiirler yazmasına vesile olmuştur. Bu şiirler ise vefatından sonra oğlu **Seyfettin MAZLUMOĞLU** efendi tarafından derlenerek **Hülâsât'ül-Hakayık ve Mektubât-ı Hâce Muhammed Lütfi**" adıyla kitaplaştırılmıştır.

Efe Hazretlerinin şiirleri incelendiğinde ise karşımıza **Tevhit İnancı, Allah ve Peygamber sevgisi, Ehlibeyt ve Ramazan muhabbeti, Ahlaki konular,** vb vb gibi dini konular çıkmaktadır. Bunun yanında şiirlerinde Erzurum'a ait motiflerde mevcuttur. Efen Hazretleri Erzurum'u ve Erzurum'da Ramazan, Kurban, Bayram, Kandil gecelerini şiirlerinde büyük bir titizlikle işlemiştir. Bundan dolayıdır ki Efe Hazretlerinin huzurunda ve ziyaretinde bulunanların aynı zamanda sohbetlerine iştirak edenlerin manevi bir hazla nasiplenmeleri ilahi bir nimetin ta kendisidir.

Efe Hazretlerinin bir çok gazel ve kasideleri bestelenip okunmuştur. Özellikle **Nesimi Ateş** beyefendi tarafından def eşliğinde söylenip bantlara alınması ayrı bir güzellikte hizmet olmuştur. Bunun yanında bir çok müzik ehli tarafından türkü formatında da okunmuştur. Bir şiiri var ki gazel olarak ta türkü olarak ta dillerde dolaşmaktadır. Bu şiir ki tek başına dahi adeta bir Erzurum destanıdır. Erzurum'u cilt cilt anlatacak bilgilerin yirmi kıtada anlatılması mükemmel bir ustalığın şaheseridir. Bu gazel **"ERZURUM DESTANI"** adlı gazel / şiirdir.

Şimdi dillerden dillere dolaşım da Erzurum sınırlarını dahi aşarak islam beldelerine yayılan bu şiirin yani "Erzurum Destanı" gazel şiirinin yazılma nedenini açıklayalım.

Efe Hazretleri Erzurum'un Yavi Beldesi'nde genç bir imam hatipken Rus bolşeviklerinin geri çekilmesi sonucunda Rusların silah ve teçhizatlarını Ermenilerin ele geçirmesiyle meydanın Ermeni çetelerine kalması, doğu illerinde kara bulutların oluşmasına neden olmuştur. Doğu illerinde Ermeni Mezaliminin başladığı zamanlar Efe Hazretleri bu tehlikenin bu Yavi yöresinde sıçrayacağını anlamakta geç kalmayıp köy halkından milis kuvvetleri oluşturur ve bir cuma namazı minbere çıkıp: **"Ey Ahali! düşman katliamlara ve buralara göz dikmişken sizlerin bu zamanda cuma kılması caiz değildir. Gün darü'l harp günüdür. Şimdi gidiniz silahlanınız ve meydana da toplanınız"** deyip halkı organize ederek o bölgede Ermeni çetelerinin katliamlarına büyük oranda engel olmuştur. Ve elde ettiği Rus teçhizatlarını **Zerdige / Yenice Köyü**'ndeki askeri karargaha ulaştırıp bu birlikle birlikte 12 Mart günü Erzurum'a girmişlerdir.

Bu kara bulutların yerini günlük gülistanlık günler almıştır artık ve gel zaman git zaman Efe Hazretleri hacca gider. Yıl 1947 tarihidir. **"Efe Hazretleri 11 arkadaşıyla çıktığı Hicaz yolculuğu 110 gün sürmüştür. Erzurum'dan Halep'e trenle, Halep'ten Şam'a, Şam'dan Beyrut'a otobüsle; Beyrut'tan Cidde'ye de gemiyle gider. Efe Hazretleri yolculuk esnasında 33 gün Beyrut'ta birçok islam alimi ile görüşmüş tanışmış muhabbet etmiştir. O süre içerisinde kaldığı Beyrut'ta onun Erzurumlu olduğunu işiten hatta kendisini tanıdıklarını söyleyen, Erzurum'dan göç edip Beyrut'a yerleşmiş olan Ermenilerden bazılarının ileri-geri konuşmalarına tanık olmuştur. Bu durum onu üzümü ve derinden yaralanmıştır."***

Bir başka rivayette ise **"Efe Hazretleri Beyrut çarşısında yürürken çok önceleri Erzurum'dan gidip oraya yerleşen ve onu tanıyan Ermenilerden birisi "ben sizi tanıyorum siz Yavi'nin genç imamısınız. O zamanlar siz bize o topraklarda büyük zayıat verdirdiniz. Ben o Ermeni grupları içerisinde olan bir kişiydim. Ama gün gelecek o toprakları sizden tekrar alacağız."****

İşte bu söylentilere ve o Ermeninin bu şekilde çıkışına çok üzülen ve içlerlenen Efe Hazretleri o günün akşamı kaldığı otel odasında: **"erzurum kilidi mülki islamın / mevlaya emanet olsun erzurum / erzurum derbendi ehli imanin / mevlaya emanet olsun erzurum"** diyerek "erzurum destanı" adlı şiiri bu his ve duygularla nakış nakış işleyerek Erzurum'u mevlaya

emanet etmiştir. Dillerden gönüllere akıp giden bu
şiiirin yazılma hikayesinde işte bu şekildedir. Ve işte bu
muhteşem şiiirin tamamı:

ERZURUM DESTANI

Erzurum kilidi mülk-i İslamın
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum
Erzurum derbendi ehl-i imanın
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum.

Gayet şecâ'atli erler var idi
Nisâsi ricâli hayâdar idi
Edebli arkânlı bir diyâr idi
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Göl yerinde elbet sular bulunur
Yine vardır deyü ümid olunur
Yine bugün bin bahaya alınır
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Hamdü-lillah metin İslâmları var
Fakire za'ife ihsanları var
Külbe-i gönülde imanları var
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Hayrat hasenatlı erleri vardır
Hayr-ü bereketli güzel diyârdır
Seyretsen âlemi bu âşikârdır
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Müşkil halleyleyen uleması var
Saha bahşeyleyen fuzalâsı var
Şöhret-şîâr yine küberâsı var
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Seherlerde müezzinler nidâsı
Halkalarda muvahhidler sedâsı
Ne güzeldir zikr-Ullah'ın edâsı
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Vâizleri kürsüleri bezetmiş
Cândan geçmiş emr-Ullah'ı gözetmiş
Allah için sohbetini uzatmış
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Ramazân'da bir âli-şân ederler
O şehir-i sıyâmî zi-şâh ederler
Fakirler gönlünü gülşen ederler
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Civânlar pirlere hürmet ederler
Duâsın almağa gayret ederler
Ramazân'da güzel hürmet ederler
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Rabb'im beldemize merhamet ede
Ahâlisi râh-i Mevlâ'ya gide
Enbiyâ evliyâ bir nimet ede
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Doğa kalbimize nür-i hidâyet
Sâbık ola sâbit ola sa'âdet
Ol zeman bulunur bâki selamet
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Binlerce bin medfun evliyası var
Zâhir bâtın nice asfiyâsı var
Feyz-ü berekât-i Kibriyâ'sı var
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Dilerem keremi Kerim'den elbet
Rabbim ede Erzurum'a merhamet
Halkeyleye Rabbim bir âli himmet
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

İnsaf merhametle kalbimizi dola
Gettiğimiz tarik şeri'at ola
Kalbimiz envâr-ı ma'rifet dola
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Bir kul günâhına tevbe ederse
Sadıkâne o dergaha giderse
Afvolur günahı her ne kadarsa
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Dilerem daima kân-ı keremden
Kaldırmaya nur-i irfân didemden
Bizi halâs ede derd-i veremden
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Binbir hatim nur-ı arşı doldurmuş
Bela musibeti yerden kaldırmış
Düşmanları kahreylemiş öldürmüş
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Rabbim hıfzeyeleye düşman şerrinden
Gazab göstermeye berr-ü bahrinden
Hususa ki Erzurum'un şehriden
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum

Kalblerine dolsun feyz-i Rabbâni
Ahâlisi bulsun rahm-i Rahmâni
Lutfi Erzurum'dan gördün İhsânı
Mevlâ'ya emanet olsun Erzurum.

* bu bilgiyi "beyazşehir dergisi" 2017 / 20 ocak-şubat-mart
sayısında 60. sayfadan aldım.

** bu bilgiyi Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi hocaların-
dan Prof. Dr. İsmail DEMİR hocadan dinledim, İsmail hocamda
Veli VELİOĞLU hocaefendiden dinlemiştir.

Alvarlı
Muhammed
Lutfî'nin
Mi'racu'n-Nebi
Manzumesinde
Hz. Muhammed
(sav) ve Ümmeti

Müslümanların inanç, ibadet ve ahlaki hayatında en önemli ve örnek kişi (üsve-i hasene) Hz. Muhammed (s.a)'dir. Onun örnek şahsiyetini kendilerine rehber edinen tasavvuf ehli, "Allah'ın yarattığı ilk nur benim nurumdur", "Allah'ın yarattığı ilk şey, benim hakikatimdir" gibi hadislerinden yolla çıkararak Hz. Peygamber'i; hakikatiyle bütün bilgilerin kaynağı, âlemin varlık sebebi, Hakk'ın tecelligâhı, âlemdeki nazargâhı, göklerin ve yerin nuru gibi vasıflarla tavsif etmişlerdir. Onlara göre Hz. Peygamber (s.a)'in nuru Hz. Âdem'den Hz. İsa'ya kadar, gelip geçmiş bütün peygamberlerde temessül eden ilâhî vasıfların bir yansımasıdır. Yani Peygamberler ve onun velayet yolunun mürşitleri Hz. Peygamber'in kemalat nurunun (Hakikât-i Muhammediyye) bir yansıması ve işaretidirler. Bu nurun aydınlattığı yolun vardığı gerçeklik ise; "aşk"tır.

Muhammed Lutfi Hazretleri'nin "Mi'racu'n-Nebi" manzumesinde "Aşk-ı Muhammedi" olarak ifade-sini bulan bu gerçeklik neticede "Aşk-ı İlahiye" özne olmaktadır.

İlahi aşk; önce yaratıcıdan yaratılana, sonra da yaratılıştan yaratana doğru ezeli, sırlı bir akıştır. Allah (C.C), varlığa vücudu verirken önce "Nur-i Muhammedi"yi yarattı. Var oluşa mebdede olan Muhammedi nur, ilâhî sevginin mazharı oldu. Halik; mahlûku Muhammed'i kendine "Habîbullah" kıldı. Muhammedi nur, varlığın ve insanlığın aslı esası oldu. Alvarlı Muhammed Lutfi Hazretleri, Hulâsâtü'l-Hakâyik'in ilk şiiri olan "Silsile-i Şerif"in üçüncü beytinde onun bu vasfını şöyle dile getirmektedir:

***Habîbullah Muhammed Mustafa'dır
Veliyullah Aliyyül Mürteza'dır***

Allah'ın sevip yarattığı bu Nur-i Muhammedi genel manada insan nevine münhasır kılındı. Evlâd-ı Âdem, Nur-i Muhammedi'ye hazine kılındı. Allah (c.c), "hazinesini" taşıyan "âdemiyete" öyle iltifat etti ki, her iki âlemi yaratıp, ona hediye eyledi. O gün bugündür Rabbimizin cömertlik (kerem) denizi, ilâhî sevgiye mazhar olan âdemiyetin önünde "fisebilillah" coşup durmadadır.

Efe Hazretleri, "İlticânâme" adlı şiirinde, ilâhî sevginin taşıyıcısı konumundaki "âdemiyete", hamili olduğu sırrın ayan olmasını, mahlûkun halikını bilmesi sadedinde, "iman nimetinin" takdim edildiğini vurgulamaktadır. İman; insanda, 'kendilik' bilincini ortaya çıkaran ilâhî menşeli bir bilgi türüdür. İnsanla diğer varlıklar arasındaki mahiyet farkı ve temyiz bu tekliften doğar ki insana, Nur-i Muhammedî aynasına bakan "Hazret-i insan" olduğu, "Habîbullah" olduğu, "Kenzi Mahfi"nin taşıyıcısı olduğu, ancak iman aydınlanmasıyla aşikâr olur. Âdemiyet'te iman nuruyla beliren mahiyet aydın-

lanması insana önce kendini sonra da Hâlikını tanıtır. Kendilik bilinci gelişmemiş kişide marifet gelişmez.

Hz. Muhammed (s.a) marifetin aslı, esası olduğundan, o bilinmeden Tanrı bilinmez. Muhammed Lutfi Efe'nin ifadeleriyle O; habib-i kibriya'dır/Allah (c.c)'in sevdiği; kadr-ı muallâdır/yüce makam sahibidir; dergeh-i vâlâ-yı Mevlâ'dır/Mevla'nın yüce dergâhıdır; Resûlü's-sekaleyn'dir/insanların ve cinlerin peygamberidir, Hakîm-i Mutlak'ın mün-tahabıdır/ yarattığı, seçtiği, gönderdiği aydınlatıcı ve hidayete erdiricisidir. Hz. Peygamber'in böyle bir sevginin ve mananın mazharı olması "Âdemiyetin" sahip olduğu ilâhî itibarı aleni kılar. Âdemiyet, Nur-i Muhammedi'de ortaya çıkan bir büyük mana olarak, halikiyatın cemal ve kemal aynası olur. Muhammedi sevgidir ki kişide halikını ancak o ayan eder. Efe Hazretleri, bu hususu şu şekilde vurgular:

***İntihap etdi anı ilm-i ezel
Hilkat-ı halka sebep nûr-i güzel***

Hz. Muhammed (s.a)'in Tanrı'nın ezeli ilminin taşıyıcısı olması, tasavvufta, "varlık" problemini kavramamıza temel teşkil eder: Varlıkta her an tezahür eden aşkın bir sevginin varlığı, var olmanın devam etmesi, Hz. Muhammed'in özelinde, nedeni; "Âdemiyettir."

Âdemiyet; onun sırrıdır; o ise, Allah'ın sırrı... Âdemiyet'in, Allah'a (c.c), seyr ü süluku, Hz. Peygamber (s.a) tarikiyle gerçekleşir. Allah'a yaklaşacak/yükselecek varlık, ancak insandır. Her insan bu potansiyeli varlığında taşır. Potansiyeli uyandıran, harekete geçiren Hz Peygamber'e duyulan muhabbetir. 'Hazret-i insan' mertebesine erişen veliler, bu farkındalığı yakalamış, taşıdıkları Muhammedî nurla kendi karanlıklarını aydınlatmış, seyr-u sülukle/ruhsal yolculuk kalpleri Nur-i Muhammedi ile aydınlanmış ve o nurun aydınlığında Allah (c.c)'ı bilmişlerdir. Efe Hazretleri, "Mi'racu'n-Nebi" manzumesinde, bu bahsi Hz. Muhammed'e -aleyihssalâtü vesselam- izafe ettiği şu sıfatlandırmalarla temellendirir:

Hz. Muhammed; "Nur-i Huda'dır/Huda'nın nurudur; Habîb-i Huda'dır/ Huda'nın sevdiği, Âlemin rahmet ve vahdet güneşidir, tâc-ı levlâk'ıdır/sen olmasaydın iltifatının öznesidir; iki cihanın, yerin ve göklerin iftiharındır. 'Ahmed ü Muhammed o Rasul/Vücudu nur-i Hudâ aslı usûl'dür. Hz. Muhammed'in mahiyeti böyle olunca, âdemiyetin, Allah(c.c)'a olan kurubiyeti, bu manadan tezahür eder. Hz. Muhammed'e gösterilen iltifat-ı ilâhînin kıyamete kadar mazharı; iman ve Muhammedî muhabbetle aydınlanan ve hareket eden nev-i insan/Âdemiyettir. İşte o âdemin mi'râcı:

***Cibril'e emreder Allah o gece
Da'vet et Habibimi var bu gece***

*Dost dostun davet etmek bir usûl
Bâr-gâh-ı hareme ede vusûl
Hürmet ile zâir ol Ahmedî'mi
Vasıl eyle bize Muhammedî'mi*

Allah (c.c) kullarının dostu/velisidir: Allah'ın Hz. Muhammed'i -aleyihssalâtü vesselam-, yol arkadaşı olarak Cibril (as) ile ululuk divanına çağırması/huzura davet, insanlığın/âdemiyetin, indi ilâhîdeki derecesini göstermesi bakımından emsalsiz bir örnek ve büyük bir lütuftur.

Hz. Cibril, kendisinin yükselmediği huzura yükselen Efendimiz'e -aleyihssalâtü vesselam- Allah'tan ricada bulunur ki, Kıyamet Günü, vücudunu sırat üzerine koymasına ve açacağı kanatlarına "dilberlerim" dediği ehl-i imanın basarak selamete çıkmalarına izin versin:

*Ehl-i iman basalar perlerime
Bir keder olmaya dilberlerime
Sırat-ı cümle selâmet geçeler
Cenneti alâda Kevser içeler*

Âdemiyet, öyle bir manadır ki, insan kalbi iman nuruyla aydınlandığında, yerin ve göğün üzerine titrediği eşsiz benzersiz bir inci olmaktadır. O, artık, Allah'ın ve meleklerin nazlı nazenin bir dilberi/sevgilidir. Allah (c.c) kimi severse Melekler de onu sever; bu, şirksiz şeriksiz öznenin başına küçük bir keder dahi gelmemesi için Cibril aleyhisselam kanatlarını ateşin üzerine yaymaya hazırdır. Mahiyeti böylesine eşsiz bir cevher olan insana layık olan ikametgâh ise içeri girerken ayakları altına güller saçılacak, cennetler ülkesi olacaktır.

Efe Hazretleri 'Mi'racu'n-Nebi'nin 'birinci faslında', Cenab-ı Hakk'ın Efendimiz Hazretlerinin yüce şahs-ı manevisine yaptığı iltifatı şöyle dile getirir:

*Emr edip Rabbim bana sensin habib
Bar-gâh-ı izete ol sen karib
Bâr-gâh-ı izzetim gözler seni
Sarfedesin rahmetim gözler seni
Hil'at-i Levlâki sana vermişem
Huzur-i hassıma layık görmüşem*

*..
Âlemi halk eyleyen Kâdir benem
Ru'yetimle sana ikrâm eylerem
Seyr-i didârıma fer verdim gözün
Yed-i kudretimle nûr verdim yüzüm
Sana müştakdır 'Ev edna' gülleri
Sana âşık melekût bülbülleri*

*...
Kendi nurumdan seni halk eyledim
Münzelâtımda seni medh eyledim
Rahmeten lil-âlemin kıldım seni
Evvelâ tevhîd eden sensin beni
Bâr-gâh-ı izzetim sadrındasın
Yâ Muhammed rahmetim bahrindedin
Ni'met-i uz mâ cemâlimdir sana*

*Bu kerâmât hep kemâlimdir sana
Her ne murâdın var ise kıl beyân
Avn-i ilhâmım ile eyle ayân*

*...
Her ne diler isen eylerem kabul
Her muradın kabul edem ya Resul*

Efe Hazretlerinin şiir diliyle anlattığı bu diyalogda Resulullah'ın -aleyihssalâtü vesselam-, ümmetine yönelik şu talebi oldukça dikkat çekicidir:

*'İlticam budur heman Ya Rabbena
Ümmetimi dilerem Ya Rabbena'*

Ümmeti bahsini, "ümmeğim mesrur eder ancak beni" sözüyle güçlendirmesi, ricasını, bu noktaya teksif etmesi, 'Âdemiyet'in' nasıl himaye edildiğini bize gösterir. Bütün yönlerden ümmetinin kendisini bağladığını, ümmetinin kaydının/sorumluluğunun "ciğerini dağladığını", yegâne derdinin, tek isteğinin, ümmeti olduğunu vurgulaması, Efendimiz'in ve Cibril'in Âdemiyet'e olan tutkularının bir göstergesidir. Bu talep, Allah'ın(c.c), "Avn-i ilhâmı" ile Efendimiz'in gönlüne gelen ilâhî bir duygudur.

Yani; Hz. Peygamber'e, -aleyihssalâtü vesselam-huzuru ilâhîde neyi dilemesi gerektiğini bildiren de yine Cenab-ı Hakk'tır. Hakk, sübhânehü ve Teâlâ, 'Âdemiyet' üzerine, Efendimiz hazretlerini ve me-laîke-i kiram hazaratını, adeta titretmektedir. Cenabı Hakkın sonsuz merhameti ve kudreti karşısında, insanlığın cürmünün onun ebedi idamını gerektirmeyeceğini, Efe Hazretleri'nin şöyle terennüm etmektedir:

*Huzûr-i izzetde sâil eyledin
Bu kerem-gâhe ki nâil eyledin
Dilerem şân-ı kereminden senin
Gözlerem kân-ı kereminden senin
Bir avuç toprak olan bu ümmetim
Sen Azîmü'ş-şân'e budur minnetim
Merhamet enhârına kıldım nazar
Katre ile ne olur bahre keder
Sen Ganiyyü'l-âlemîn'sin yâ Ganî
Keremin mesrûr eder ancak beni*

Görüldüğü üzere Efendimiz aleyihssalâtü vesselam, Cenabı Hakk'a şöyle hitap etmektedir: "Ey benim yüce Rabbim! Madem; 'Üdnü minnî/yaklaş bana" diye hitap ettin, ululuk dergâhına misafir olarak çağırдың, lütuf ve ihsanlarına gark ettin; madem bende isteme hissini yarattın, öyleyse bağışlamayı seven, iyilik ve cömertlik membaı olan yüce Zât'ından ümmetimi istiyorum. Şanı yüce olan Rahmetinden bu bir avuç toprak olan ümmetimin cürmünden vazgeçmeni, onları bana bağışlamayı diliyorum. Ümmetim zaten bir katre hükmündedir; sen ise, âlemlerin Rabbisin, rahmetin bahrinin nihayeti mi var! Senin merhamet denizine baktım, bir katre hükmündeki ümmetimin merhamet deni-

zine etkisi ne kadar olabilir ki! Ümmetime merhamet kıl, onları bağışla, yegâne istediğim budur.”

Cenab-ı Hakk, Efendimiz aleyhissalâtü vesselamın bu yakarışını karşılıksız bırakmıyor. Müjdeyi, Efe Hazretleri'nin şu beyitlerindeki 'mana' ile veriyor:

*Kendi nûrumdan sen halk eyledim
“Üdnü minnî” izzetimle söyledim
Bu kadar nâzlı niyâzın ne kadar
Kerîm'e karşı münâcât bu kadar
Kerîm'in dergâhına varsa gedâ
Red eder mi tehî-dest anı Hudâ
Sen Habîbim hem misâfir olasin
Da'vetimle dergehime gelesin
Misâfire ihtirâm etmek gerek
Arzûsuyla yoluna gîtmek gerek
Seni râzî eylerem emr eyledim
Sûre-i Duhâ'da evvel söyledim
Rahmeten li'l-âlemîn kıldım seni
Habîbiyete lâyıık buldum seni
Yevm-i mahşerde Livâü'l-hamd ile
Ümmetin olsun beraberce bile
Bahr-i rahmet hâzini kıldım seni
Va'dime sâdik bulursun sen beni
Nazar-ı rahmet ile kıldım nazar
Ümmetine Habîbim çekme keder
Götür bizden selâmımı Habîbim
İki âlemde terdililere tabîbim
Selâmım ümmeten versün beşâret
Görelere Cennet içinde kerâmet*

Bu atmosfer fevkalade etkileyicidir. Hâlikımızın, âdemiyete gönderdiği “selâm”, bir güneş gibi kıyamete kadar küre-yi arzı aydınlatacaktır. O mübarek selâma icabet edenler Aleyhissalâtü vesselâm Efendimizin ümmeti olma şerefine ermiş olurlar ki, bunun yukarıdaki anlatımlardan çıkan sonucu şudur: Efendimiz'e Kıyamet Günü Livâü'l-hamd sancağı açma izni verilecektir. Ümmet-i Muhammed, mahşer günü, bu bayrağın altında toplanacaklardır. Ve Rabbimiz, verdiği söz gereği, ümmetini Efendimiz'e verecektir. Bu durum, müminlerin, azının çok edilmesi olarak görülebilir ki, bu, mahşerde çok şey demektir; eşsiz bir himaye ve büyük bir lütuftur.

Miraç'ın âdemiyete müjdesi 'namazdır'; Efe'nin deyişi ile Cenab-ı Hakk'ın, namazı bir 'armağan ve yâdiger' olarak Efendimiz'e hediye vermesi ve namaz ibadetiyle müminlere günde beş kez Miraç imkânı sağlanması çok sırlı, çok iltifatlı bir ikram-ı ilâhîdir ki, namazı sıradanlaştırmayan hüşyar ruhlar, o lezzeti hiçbir şeye değıştirmezler.

*Ben tevhîd seni tasdik edenler
Yarın Firdevs-i a'la'ya gidenler
Gerek bir armağan bizden Habîbim
Götürsen bu ümmete tabîbim*

*Bu beş vakit namaz yâdiger olsun
Taraftmdan size bergüzer olsun
Namazda mü'minin mi'râcı vardır
Râki u sâcidin minhâcı vardır*

Huzur-u İlahideyken gerçekleşen Cenab-ı Hakk ile Hz. Muhammed aleyhissalâtü vesselamın konuşmalarını ve selâmlaşmalarını da içeren namazdaki 'tahiyat' (Tahiyât; Efendimiz hazretlerinin Miraç gecesinde Yüce Allah ile yaptığı selâmlaşmasıdır. O gece Peygamberimiz Allahü teâlâyâ selâmlarını şöyle arz etti: “Selamet, rahmet ve tüm güzellikler Allah içindir.” Yüce Allah şöyle karşılık verdi: “Ey Peygamber, Allah'ın rahmeti, bereketi ve selâmı üzerine olsun.” Hz. Muhammed bunun üzerine şöyle dedi: “Selam olsun bize ve Allah'ın tüm iyi kullarına”) duaları, namazı, müminlerin miracı kılmıştır. Âdemiyet, namazla, yükseltilmiştir. “Allahu Ekber” diyip namaza başlayan (Huzur-u İlahide duran) her mümin, Hz. Muhammed'in -aleyhissalâtü vesselam- miracını yansılar. Hz. Muhammed'in -aleyhissalâtü vesselam- 'miraçla' açılan yolunun velayet mertebesinde 'yakınlık halindeki' müminlerin hallerinden olduğu malumdur. Hz. Muhammed'in şahsında, âdemiyet, her iki âlemi manalandırır. Miraç, aydınlanmış ruhlar için bu mananın şükürü olarak kabul edilebilir. Namazın müminlerin “gözü” olmasının hikmeti de bu olsa gerektir.

Bütün yeryüzü halkı Hz. Muhammed'in -aleyhissalâtü vesselam- ümmetidir; kimi hidayete ermiştir, kimi ermemiştir. (Güneş, nasıl ki, herkesindir; herkes nasıl ki Allah'ın kuludur, onlar farkında olsun olmasın, kabul etsinler veya etmesinler, Muhammed aleyhissalam da herkesin peygamberidir. Efendimiz hazretlerinin 'rahmeten lil âlemîn olması, iman göğünün güneşi olması, âdemiyeti Ona zorunlu olarak ümmet kılar) Bu ilâhî müjdeyi, nefsimize, insanlığa, ilimle, sanatla, hepsinden önemlisi, yaşayarak duyurmak, hissettirmek, göstermek, 'Müslümanların' görevidir.

Evliya-yı kiram hazretleri, ışıklarını ve suretlerini Muhammedî aynadan alırlar. Efe Hazretleri'nin şii- rinde dile getirdiği, Efendimize Hâlikımız tarafından yapılan tebşîrat/müjdeler, haktır, hakikattir. İman nurunu taşıyanlar, namaz armağanına sıkı sarılarak, bu müjdenin sahibi ve muhatabı olacaklardır.

Cenab-ı Hakk'ın âdemiyete olan selâmına, namaz armağanına, 'Aleykümüsselâm Ya Rabbena!' diyebilen bahtlılara ne mutlu. Bu müjde, âdemiyete, kıyamete kadar sürecek bir 'hidayet' çağrısıdır; sönmez bir nurdur. Kalbini, Muhammedî nura dönen herkes, Rabbimizin, Efendimiz hazretlerine olan yakınlığını ifade eden şu ayetin, “Fekâne kâbe kavseyni ev ednâ/ Onunla arasındaki mesafe, iki yay kadar yahut daha az kaldı) şümulüne namaz yoluyla dâhil olduklarının farkında olarak yaşamayı başlar, inşallah.

Bir Söz Savaşçısı
NEF'İ

Prof. Dr. Bahir SELÇUK

*Suhan bir tûtî-i mu'ciz-beyândur hâmem üstadı
Kalem bir Kahramân-ı tîğ-zendür dil silah-dârı*

XVII. yüzyıl Devlet-i Aliyye'nin siyasi, sosyal, askerî ve ekonomik alanlarda karışıklıklar ve sıkıntılar yaşadığı bir dönemdir. Sanat ve edebiyat alanında ise bütün bu olumsuzlukların, duraklamaların aksine gelişme ve ilerlemeler görülmektedir. Şeyhülislam Yahyâ, Neşâti, Nâili, Nâbi, Nef'î; Veysî, Nergisî, Evliya Çelebi, Kâtip Çelebi gibi sanatkarlar bu yüzyılın devasa kametlerindedir.

XVII. yüzyıl Türk edebiyatının en gür sesli şairi olan Nef'î, coşkun yaratılışı, övgü ve yergideki sınır tanımazlığı, ahenkli söyleyişi, ince hayalleri, yeni ve orijinal söylemleri ile Türk edebiyatının mümtaz şahsiyetlerinden biridir. Övgü-övünme ve yergi şairi olarak bilinen Nef'î, övdüklerini, kendisi de dâhil, göğe çıkarır; yerdiklerini, babası da dâhil, yerin dibine sokar. Kendinden emin, geri adım atmayan bu sert mizaçlı kişiliğin ve özgün üslubun şekillenmesinde doğuştan gelen özelliklerin yanında çalkantılı hayatın, sert iklimli Erzurum'un, münasebette bulunulan şahısların, aile ortamının etkisinin olduğu şüphe götürmez. Bunun yanında asırların imbiğinden geçerek kendisine ulaşmış olan geleneksel birikim, sebki-hindî gibi ince ve derin bir üslup, zengin ve köklü maziye sahip olmanın verdiği rahatlık ve özgüven duygusunun da elbette bu husustaki etkisi yadsınamaz. Onun ismini aldığı Hz. Ömer gibi heybetli ve dik duruşu da dikkat çekicidir. Her ne kadar mahlası, asıl ismi Ömer'i gölgede bırakmışsa da şair, ismiyle müsemma bir kişiliğin sembolüdür aynı zamanda. Bunun yanında ilk olarak zarara ait, zararlı anlamlarına gelen "Darrî" mahlasını seçmiş olması, hicivlerini topladığı eserine kaza okları anlamına gelen *Sihâm-ı Kazâ* adını vermesi onun kabına sığmayan yapısının ve psikolojisinin yansımalarıdır.

Kaynakların "cesur, sert, yetenekli, hırçın, pervasız, atak, mağrur.." gibi sıfatlarla tasvir ve tavsif ettikleri şairin şiir dünyasında da bu coşkun, kabına sığmaz, sınır tanımaz kişiliğin yansımalarını görebiliriz. Şiirlerinde sıkça başvurduğu savaş ve mücadele ile ilgili göstergeler, onun kişiliğini yansıtan bir ayna durumundadır. Yüzyılın ve klasik edebiyatımızın en tanınmış kaside şairi olan Nef'î, henüz hayatta iken takdir edilmiş, şöhrete kavuşmuştur. Kendisi de, şairlik kabiliyetinin, söz söylemedeki üstün başarısının ve dahası klasik şiire getirdiği yeni edanın farkındadır. Divanının ilk manzumesi olan "sözüm" redifli na'tine fahriye ile başlaması, sözünü "sihr-sâz, mu'cize-gûy, pâkize-edâ, mu'ciz-dem..." gibi sıfatlarla nitelendirmesi, fırsat bulduğunda şairlik tabiatının yüceliğinden dem vurması, söz erbabına hodri meydan demesi hep bu farkındalığın yansımalarıdır. Hatta denebilir ki şair, kendisi kadar mükemmel bir şekilde yapamazlar diye övgüsünü bile başkasına bırakmamış, kendi büyüklüğünü sıklıkla dile getirmiş, biricikliğine göndermelerde bulunmuştur.

Felek benim şairlik tabiatım gibi bir cevheri her zaman dünyaya getirmez;
sedefin benim gibi bir değerli inciye ortaya koyması nice yıllar gerektirir, di-
yen şair eşsizliğine işaret etmektedir.

*Felek tab'um gibi gevher getirmez her zaman dehre
Nice yılda eder hâsıl sade bir dürr-i yek-tâyı*

(Divan, K.28/49)

Nef'î, XVII. yüzyıl klasik Türk şiirine farklı bir ton, yeni bir eda getirmiştir. Geleneğin asırlar boyu taşıyıp kendisine sunduğu malzemeyi kendince yoğuran şair, şahsına münhasır bir üslup ortaya koymuştur. Zengin ve coşkulu dil, renkli ve derin hayaller, mübalağa, yeni kavramlar, taze mazmun ve mefhumlar, güçlü ahenk bu özgün üslubun öne çıkan özelliklerindedir. Nef'î'nin şiir dünyasında dikkat çeken ve onun kişiliğine de ışık tutan hususlardan, üslup özelliklerinden biri de "savaş, mücadele, çarpışma" göstergeleri ile bunları çağrıştıran unsurları sıkça kullanmış olmasıdır. Klasik şiirimizde savaşa dair kavramlar, çeşitli savaş aletleri ve silahlar, savaş temalı manzumelerde, sevgilinin güzellik unsurlarının etkiliciliğini ifade etmede sıkça kullanılmıştır. Benzer kullanımları Nef'î'nin *Divan*'ında ve *Sihâm-ı Kazâ*'sında da görmek mümkündür. Fakat Nef'î'de bu kullanımların ötesinde bir durum söz konusudur. Nef'î, özellikle kasidelerinin methiye bölümlerinde savaş sahnelerini mükemmel bir biçimde tasvir eder. Bunun yanında fahriyelerinde, hicviyelerinde ve gazellerinin makta beyitlerinde kendi sanat dehasını ulaşılmaz gösterir; şiirlerine rakip kabul etmez. Kendini söz sultanı olarak nitelendirir ve söz erbabına, hasımlarına meydan okur. Nef'î'nin hasımları, meydan okudukları, hem dönemindeki şairler hem de kendisinden önce yaşamış olan yerli ve yabancı şairleridir.

En büyük kaside şairimiz olduğunu Nef'î kendisi şöyle haykırır: Böyle bir kaside demeğe cüret eden var mı? Doğudan batıya bütün söz erbabına hodri meydan!

**Var mı böyle kasîde dimeğe cür'et ider
Şarkdan garba varınca suhan ehline salâ**
(Divan K. 18/79)

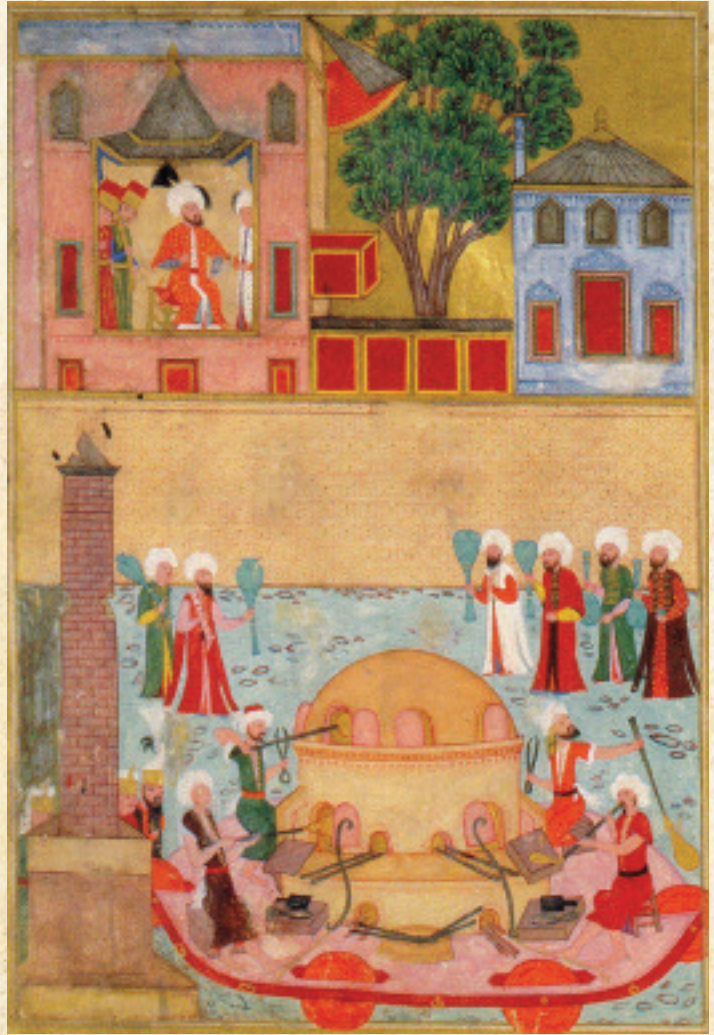
Ben (boş yere) övünmem. Her kimin şairlik tabiatının atı çevik ise işte hüner meydanı, buyursun benimle yarışın diyen şair söz erbabına meydan okumaktadır.

**Ben öğünmem rahş-ı tab'ı her kimin çâlâk ise
İşte meydân-ı hüner olsun benimle hem-rikâb**
(Divan K. 5 6/50)

Savaş meydanlarındaki düello sahnesini hatırlatan söylemlere bolca yer veren şair, kendisinden o denli emindir ki, çarpışma başlamadan kendisini galip ilan etmekte, hasımlarına gözdağı vermektedir.

**Fırsatî sen bu semti bilmezsin
Eyleme gel bizimle yok yere ceng**
(Sihâm-ı Kaza, Kit' a 92/1 -2)

Söz ile savaş arasında sıkça ilgi kurma, Nef'î'nin

göze çarpan üslup özelliklerindedir. Bunu yaparken şair, belagatte elfâz-ı cezele adı verilen tok sesli kelimelerin ses değerinden de faydalanmış, tasvir gücünü kullanarak savaş imajını başarıyla zihinlerde canlandırmıştır. Bu savaş ve mücadele meydanının en güçlü savaşçısı elbette söz silah kadar etkili olan, kendini yenilmez bir sultan, bir savaşçı gibi gösteren Nef'î'dir. Nef'î'nin *Türkçe Divan*'ını ve *Sihâm-ı Kazâ*'sını incelediğimizde onun "şair (kendi); zebân, sühan/söz, nazm, mana, hicv, endîşe/fikr, hayâl, hâme/kalem/kilk" gibi unsurlarla "sultan, komutan, muhafız, savaşçı; tîğ, şemşîr, tîr, kemân, nâvek, zül-fikâr; meydan, cedel, cenk" gibi savaş ve mücadeleyi çağrıştıran unsurları sıkça ilişkilendirdiğini görürüz.

Nef'î'nin ilişkilendirmede bulunduğu kavramları alt başlıklar hâlinde ele alabiliriz:

1. Şair ile İlgili İlişkilendirmeler

Nef'î, methiyelerde devlet adamlarını tasvir ederken onların kalem (ilim) ve kılıçtaki (savaş) eşsiz hünerlerine işaret eder.

**Dâver-i tîğ ü kalem nâzım-ı hâl-i âlem
Sâhib-i lutf u kerem Sadr-ı sûtûde-ahvâl**
(Divan, K.36/18)

Nef'î, sultanlara atfettiği bu iki göstergeyi veya benzer göstergeleri aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere bağdaştırarak kendi kaleminin, sözünün, şairlik gücünün bir kılıç gibi tesirli olduğunu bu sebeple eşsiz bir sultanı (komutan, savaşçı vb.) olduğunu ifade etmeye çalışır.

Kendisinden son derece emin olan, sanat gücünün erişilmezliğini dile getiren, yergide muhatabını yerden yere vuran şair, bunu mükemmel bir imaj ile yansıtır: "Muzaffer sultan/komutan". Bu teşbihle Nef'î, kalabalık orduların arasına dalıp onların saflarını yaran, sonra aniden geri dönüp askerlerini tertip eden gâh sultan, gâh mağrur ve muzaffer bir komutan, gâh pehlivan edası ile karşımıza çıkar. Sultanlık herkesin kârı olmadığı gibi şairlik de herkesin kârı değildir. Şiirin sultanı olabilmek için de mana ülkelerini fethetmek hatta yeryüzü sultanlığını bile geride bırakıp güneşlere kadar yükselmek gerekir. İşte Nef'î'nin sultanlıkla kastettiği de budur.

*Husrev-i ma'âniyem ki mihr-i münîr
Tîğumun tâb-ı saykalı görünür*
(Sihâm-ı Kaza, K.5/54)

Nef'î, *Sihâm-ı Kazâ*'nın ilk kıt'asında "ma'nâ, tab', nazm, kıt'a-ı Sihâm-ı Kaza" kavramlarını "iddialaşma, hamle, bela, Rüstem-i kemân-keş, terkeş" gös-

tergeleri ile kullanarak mücadele/yarışma alanı tablosu çizmekte, hasımlarına meydan okuyarak gözdağı vermektedir.

*Kimdür benümle fenn-i ma'anide bahs iden
Bilsün ki ana hamle-i tab'um belâ yeter
Ol Rüstem-i kemân-keş-i nazmum ki tab'uma
Tirkeş kıt'a-ı Sihâm-ı Kazâ yeter*
(Sihâm-ı Kaza, Kıt'a 1)

Nef'î, sanatçı kişiliğinin yüceliğinden, güzel ve yeni şeyler söylediğinden son derece emindir. Alanında, döneminin en güçlüsü olduğunu iddia eden şair, kendisini düşman saflarını yaran eşsiz bir kahramana, hasımlarını da hücumuyla darmadağın ettiği korkak bir orduya benzetir.

*Şimdi benüm ol saf-der-i yek-tâ ki hücumum
Berhem-zen-i hayl ü haşem-i hasm-ı cebândur*
(Divan, K. 10/5 3)

Şairlik tabiatım, gerektiğinde her savaş alanında o şair müsveddelerine neler etti, daha neler edecektir, diyen şair söz sahasında girdiği rekabette, şairlik tabiatını yenilmez bir savaşçı gibi göstermekte ve bu mücadeleyi de savaşa benzetmektedir.

*Lâzım gelicek ol müteşâ'irlere tab'um
Her ma'rekede n'eyledi dahi neler eyler*
(Divan, K.11/56)

Şair, fahriye bölümlerinde sık sık "husrev-i dîvân-ı nazm (K.9/33), husrev-i kişver-i nazm (K. 5/3 8), husrev-i sâhib-kırân-ı mülk-i endîşe (K.35/34, husrev-i ma'nâ (K.8/46), endîşe pâdişâhı (Kıt'a. 1/6)..." şeklinde sultanlığından bahseder.

2. Dil (Zebân) İle İlgili İlişkilendirmeler

Nef'î, sözün teşekkül noktası saydığı dil (zebân/ lisan/söz) ile kılıç (tîğ/şemşîr) arasında bağlantılar kurar. Bu çerçevede "tîğ-ı zebân ve şemşîr-i zebân" terkiplerine sıkça yer verir. Şair, kılıcın "uzunluk, keskinlik, parçalama, öldürme; taşıyana güven, düşmana korku verme, adaleti sembolize etme, fitne ve fesadı kaldırma, su verilme..." gibi anlam birimlerinden hareketle, söz söyleme vasıtası saydığı "dil"inin güç ve etkisini yansıtmaya çalışır.

Sultanlar, kahramanlar, güçlü kişiler, dostlarına güven, düşmanlarına korku verirler. Söz sultanı Nef'î sevdiklerini, değer verdiklerini övgülerle taltif ederken, hasımlarını en ağır kelimelerle tahkir etmiş, yermiştir. Onun sözü, dostlarının gönlünü okşarken; kılıç gibi keskin ve tehlikeli dilini yâd etmek düşmanlarına korku ve ümitsizlik vermiştir.

*Eser-i lutf-ı kelâmunla ahibbâ hoş-dil
Yâd-ı şemşîr-i zebânunla 'adû pür-gam ü bîm*
(Divan, K.8/49)

Nef'î'nin dil kılıcı hasımlarının ödünü koparır; düşmanının düşmanlarını hoşnut eder, dostlarını da ke-derlendirir.

**Zehresin tîğ-i zebânımla çalup çâk ideyüm
Düşmenin şâd ü ahıbbâsını gamnâk ideyüm**
(Siham-ı Kaza, T. bend I/11)

Fitneyi ortadan kaldırıp şakileri temizlemenin en etkili yolu kılıç çekmek, savaş açmaktır. Nef'î, haddini aşan zamane halkını ve haset ehlini yola getirmek için dil kılıcını kullanmaktan başka çare bulamamaktadır. Şair, aslında kılıç gibi öldürücü dilinden dökülen yergilerini sebepsiz yere söylemediğini de dile getirmektedir.

**Yok tîğ-i zebân çekmeden özge dahi çâre
Gâyetde şakî oldılar ebnâ-yı zamâne**
(Divan, K.42/46)

**Hasûd değme belâyile söz kabul etmez
Olursa tîğ-i zebân ile olur ilzâmı**
(Divan, K.22/44)

Rüstem ve Sâm, cesaretleri ile meşhur iki Şehname kahramanıdır. Bu iki kahraman, Nef'î'nin âdeta keskin bir kılıç gibi değdiği yeri yaran dil kılıcını ansa, yürekleri korkudan parça parça olur.

**Tîğ-i ser-tîz-i zebânım o kadar keskindür
Ki dü-nîm olur anı ansa dil-i Rüstem ü Sâm**
(Divan, K.51/54)

Ne kadar şerli olurlarsa olsunlar, şairin zaten düşmanlarından korkusu yoktur. Fakat şair, dil kılıcı ile sadece düşmanlarını değil, uyumsuzluk gösterirlerse dostlarını da cezalandırır. Bu nedenle o, kılıç gibi keskin dilini bazen o kadar acımasızca sallar ki dostları da bundan zarar görür.

**El-minnetü li'llâh ki yokdur hele 'aczum
Olsa ne kadar hasmum eşîrâ-yı zamâne**

**Şemşîr-i zebânımla cezâsını bulurlar
Bahteklik ederlerse ahıbbâ-yı zamâne**
(Divan, K.42/42-43)

Aynı düşüncenin işlendiği başka bir beyitte şair, dil kılıcının asıl hedefinin hasımları olduğunu belirtmekte ama dostlarına da gözdağı vermektedir.

**Reh-güzârımdan savulsun rindân olan erbâb-ı dil
Kim saf-ı a'dâyâ şemşîr-i zebân çekdüm yine**
(Divan, Kit'a 2/3-4)

Nef'î keskin dili ile zamanın önde gelen şairleri arasındaki yerini, savaş meydanında safları yaran bir savaşçının durumuna benzetir. Nef'î gerçekten de övgüleri ve özellikle yergileri ile ünlenmiş, şairlerindeki etki ve yergilerindeki sınır tanımazlık ile "kılıç dilli Nef'î" sözünü fazlasıyla hak etmiştir.

**Nef'î-i tîğ-zebânım ki zamânımda benüm
Saf-şikâf-ı şu'arâ-yı suhan-ârâ-yı be-nâm**

(Divan, K.51/53)

Mana ordusunun saflarını yaran, benim kutlu bir komet olan gönlümdür ve onun kılıcı da benim cihanı tutan dil kılıcımdır, diyen şair, şiirin kaynağı saydığı gönlünün, mana bulmadaki gücünü; dilinin de gönlündeki zengin anlamları söze dökmekteki başarısını dile getirmektedir.

**Saf-der-i ma'nâ dil-i sâhib-kırânımdur benüm
Tîğ-i şemşîr-i cihân-gîr-i zebânımdur benüm**
(Divan, K. 13/1)

Nazım sahasında, dil kılıcı ile düşmanlarını öldürücesine bozguna uğratan Nef'î, dostlarına da korku vermektedir. Bu ifade ile şair aslında dostlarına dost olarak kalmaları hususunda uyarıda bulunmaktadır.

**Ol saf-der-i düşmen-küş-i nazmum ki husûsâ
Şemşîr-i zebânımdan ahıbbâ hazer eyler**
(Divan, K. 11/57)

Kılıç çalındığı cismi nasıl parça parça ederse, Nef'î'nin dil kılıcı da hasmı üzerinde aynı etkiyi gösterir. Nef'î, daha önce hicvettiği kişiye tekrar hiciv yazmak zorunda kaldığını, "Seni dil kılıcı ile parça parça etmiş iken bu kadar yaraya merhemi nerden buldun a köpek" diyerek belirtmektedir.

**Çâk çâk etmiş iken tîğ-i zebân ile seni
Kande buldun o kadar yâreye merhem a köpek**
(Siham-ı Kaza, K.3/26)

Klasik şiirimizde aşığının dert ve ıstırabını ve aşkının büyüklüğünü yansıtan "âh"ın bir ok gibi göğe yükseldiği, hatta gökteki cisimleri yakıp kavurduğu tasavvur edilir. Nef'î gibi bir şairin ahtan önce çekeceği dil kılıcı korkak feleğin ödünü patlatacaktır.

**Âh dursun hele şemşîr-i zebân çeksem eğer
Ne çeker ben bilürüm hep dil-i tersân-ı felek**
(Divan, K.25/11)

Gürcü Mehmed Paşa hakkında yazdığı hicviyesinde şair, nasıl keskin kılıç canavarda denenirse, kendisinin de dil kılıcını Paşa gibi bir canavarda denediğini ama bundan üzüntü duyduğunu, dil kılıcına yazık ettiğini söylemektedir.

**Yazık tîğ-i zebâna gerçi kim darb-ı meseldür bu
İderler cân-âverde tecrübe şemşîr-i bürrânı**
(Siham-ı Kaza, K.2/49)

Nef'î, orijinalliği ile övüldüğü, araştırmacıların da vurguladıkları bir özellik de şairdeki hayâl gücünün mükemmelliği ve şairin hayâle bakış açısidir. Hayâl meydanında hasımları ile girdiği her çarpışmada, keskin dil kılıcı ile düşmanlarını kırıp geçirdiğini söyleyen şair, hem hayâl alanındaki mükemmelliğini, hem de bunları söz kalıbına dökmekteki yeteneğini yansıtmaktadır.

*Ammâ yine hasm-efken-i meydân-ı tahayyül
Her ma'rekede Nef'î-i şemşîr-zebândur*
(Divan, K. 10/52)

Nef'î, şairlik tabiatından, hayâllerinin çarpıcılığından son derece emindir. Şairlik tabiatının ustalığını yansıtan sözü, zarif hayâlleri, bir kılıç ya da ok tesiri gösterir. Hatta o denli ki dünyanın bütün askerleri bir fitneden dolayı toplansa onları dağıtmak, fitneyi defetmek için hayâl Behram'ı olan Nef'î'nin kılıç gibi keskin ve tesirli sözü kâfi gelir. Bu beyit, Yunus'un "Söz ola kese savaşı" dizesini hatıra getirmektedir.

*Behrâm-ı hayâlüm ki yeter tîğ-ı zebânüm
Bir fîtnede cem' olsa eğer leşker-i âlem*
(Divan, K.24/32)

Nef'î, nergis yaprakları üzerindeki kırağı tanelerinin dizilişi, dil kılıcı üzerinde mana cevherlerinin sıralanması gibidir, diyerek ince bir hayâl tablosu çizer. Şairin somutla soyutu birleştirdiği bu beyit onun övündüğü hayâlleri söze dökmedeki başarısına güzel bir örnek teşkil etmektedir.

*Dizildi katre-i şebnem serâ-pâ berg-i süsende
Katâr-ı cevher-i ma'nâ gibi tîğ-ı zebân üzre*
(Divan, K.6/12)

Vezir-i Azam Muhammed Paşa için yazdığı kasidede şair, kılıçların kıymetli taşlarla süslenmesinden hareketle, memduhuna yapılan övgüleri şairlerin dil kılıcını süsleyen bir cevhere benzetmiştir.

*Ey saf-der-i Cem-kevkebe kim cevher-i medhün
Pîrâye-i şemşîr-i zebân-ı şu'arâdur*
(Divan, K.34/37)

Kılıçla fethedilmiş beldelerde, hatiplerin hutbe okurken ellerinde sembolik olarak kılıç bulundurması ve sultanların saltanatlarına delil olsun diye adlarına hutbe okutma geleneklerinden hareketle şair, hatibin elindeki kılıçla kendi dil kılıcını karşılaştırmakta, sözünü nazım mülkünün emniyet ve selamet hutbesi olarak nitelendirmekte, dolayısıyla da kendisi nazım mülkünün sultanı olmaktadır.

*Dönse şemşîr-i hatibe n'ola şemşîr-i zebân
Mülk-i nazmım hutbe-i emn ü emânıdur sözüm*
(Divan, K. 1/25)

3. Söz (Söz) İle İlgili İlişkilendirmeler

Dili, sözü bir kılıca benzeten Nef'î, söz erbabını kendisi ile savaşmak için bekleyen bir orduya; bu şairler ordusunun toplandığı, dil kılıcının çekildiği yeri de savaş meydanına, cenk alanına benzetmektedir. Böylece şair, sayısız büyük şair arasında etkileyici ve güzel söz söylemeyi, varlığını devam ettirmeyi bir savaş alanındaki mücadele kadar çetin görmekte, kendi kudretini göstermeye çalışmaktadır.

Nef'î, söz sultanı olduğunu haykırmasına rağmen

söz meydanında kendisi ile boy ölçüşecek bir dövüşçü bulamamaktan yakını.

*Bunca demdür da'vi-i sâhib-kırânî eylerüm
Bir mübâriz yok mı meydân-ı suhan tenhâ mıdur*
(Divan K.7/33)

Şair söz ustaları arasındaki yerini, bu mevkie kadar gelebilmiş olmanın zorluğunu ifade etmek için, savaşta ordunun başında duran ve düşman saflarını yaran ordu komutanı/sultan benzetmesini kullanır. Şair söz meydanındaki hünerini dile getirirken savaş meydanında kılıcıyla düşman saflarını yaran bir yiğit komutan çağrışımı yapar.

*Tutsa meydânı dilîrân-ı suhan yine benüm
Sipeh-ârâ-yı saf-ı ma'reke-i ceng ü cidâl*
(Divan, K.36/53)

Sultan Ahmed'e yazdığı kasidenin fahriye bölümünde Nef'î, şiir yazmayı söz kavgası olarak nitelendirmektedir.

*Gavgâ-yı suhandür bu faziletde nemiz var
Fazl ehli bizüm başımız üstinde yer eyler*
(Divan K. 11/52)

Nef'î, dil için sıklıkla kullandığı kılıç benzetmesini birkaç yerde söz için de kullanmıştır. Şair, Veysi'ye yazdığı hicviyede onu dil kılıcı ile hayâl meydanının başında hüner göstermeye davet ederken hayâl alanındaki başarısına ve söz ustalığına işaret eder.

*Hüneri var ise gelsün biricik elleşelüm
İşte tîğ-ı suhan işte ser-i meydân-ı hayâl*
(Siham-ı Kaza, K.8/5)

Nef'î, aynı kasidede benim gibi yiğit bir şair bir daha gelmez çünkü benim sözüm ansızın gelen kaza kılıcının cevheridir, diyerek hem cesaretini hem de sözünde âdeta ilahi bir güç bulunduğunu belirtmektedir.

*Bir benüm gibi cigerdâr ehl-i tab' olmaz dahi
Cevher-i tîğ-ı kazâ-yı nâgehânîdür sözüm*
(Divan, K. 1/7)

Sözüm arazsız, bir saf cevherdir. Ama daima, şairlik yaratılışına sahip kişilerin söz kılıcının ve mızrağının süsü olur, diyen şair, kendi sözünün özgün olduğunu; başkalarının kendisinden etkilediğini belirtmektedir.

*Bî-araz bir cevher-i sâfidür ammâ muttasıl
Ehl-i tab'un zîver-i tîğ u sinânıdur sözüm*
(Divan, K. 1/5)

4. Mana İle İlgili İlişkilendirmeler

Nef'î, şiirin hayat kaynağı olan, lafza ruh olan mana kavramını, bir savaş alanı ve bir arsa gibi gösterir. Bu kalabalık meydanın yegâne kahramanı da elbette kendisidir. Sultanından tebaasına kadar hemen herkesin şiirle uğraştığı büyük bir meydanda -Nef'î'nin sadece kendi dönemindeki şairleri değil daha önce

yaşamış şairleri de bu meydanda topladığı düşünülürse- bahadır pehlivanların sayısı daha iyi anlaşılır. Nef'î, mana meydanındaki bahadurların hakkını teslim etmekle birlikte aslında kendisini övmektedir. Çünkü şair, kendini sıradan pehlivanlarla değil, bahadır pehlivanlarla kıyaslayarak âdeta başpehlivan olduğunu söylemekte, cesur tabiatını daha gönül alıcı/merdane bulmaktadır.

***Bahâdır pehlivan çok gerçi meydân-ı ma'anîde
Benüm tab'-ı dilîrim cümleden amma dilâverdûr***
(Divan, K.20/38)

Yaşadığı devirde söz söyleme hususunda Nef'î ile başa çıkacak bir şair olmadığını söyleyebiliriz. Şair, bir kıtasında yine bir düello sahnesi canlandırmakta, dışına göre bir rakip bulamamaktan, kahpelerle muhatap olmak zorunda kaldığından bahsetmektedir. Pençe-i endişe ibaresiyle de şair, istiare yoluyla meydana dolaşan bir aslanı çağrıştırmaktadır.

***Gireli pençe-i endişemde şemşîr-i suhan
Bir mübâriz taleb eyler yürürüm merdâne
Bilmem er kalmadı mı 'arsa-i ma'nâda dahi
Her iki hamlede bir kahbe çıkar meydâne***
(Siham-ı Kaza, Kıt'a 30)

Şair, mana meydanında kendisi ile çarpışmak için çıkan hasımlarının mücadeleyi bırakıp sipere girme, zirha bürünme düşüncesine yöneldiğini belirtir.

***Ammâ giricek ma'reke-i ma'nîye evvel
Şemşîri kor endişe-i zırh u siper eyler***
(Divan, K.11/50)

5. Düşünce (Endişe/Fikir) İle İlgili İlişkilendirmeler

Nef'î, sanatkârane düşünce (endişe/fikir) ile meydana, ok, ok atıcı kavramlarını ilişkilendirerek düşüncesinin genişliğini ve sağlamlığını ortaya koymaya çalışır.

Hz. Ali kahramanca ve döne döne düşmana saldırdığından dolayı "Hayder-i kerrâr/döne döne saldıran aslan" sıfatıyla anılır. Kendisini mana bulmada Hz. Ali ile özdeşleştiren şair, ben mana bulmak için atığa kalkınca, hayâl yiğitlerine düşünce meydanı dar olur, diyerek yeni manalar bulma konusundaki eşsizliğini ifade etmektedir.

***Benüm ol Hayder-i kerrâr-ı ma'nâ kim hücumundan
Dilirân-ı hayâle teng olur endişe meydânı***
(Divan, K.12/42)

Nef'î, düşüncemin ok atıcısı, eline ok ve yay alsın kerrübiyanın (Allah'a yakın meleklerin en büyükleri) kalplerindeki siyah nokta üzerine tabla/hedef diker, diyerek şairane düşünce konusundaki isabetini ve sanat gücünü öteki âlem ile irtibatlandırır.

***Ele tîr ü keman alsın hadeng-endâz-ı endişem
Diker tabla süveydâ-yı dil-i kerrûbiyân üzre***
(Divan, K.6/49)

Ben bu fennin fikir yayını çeken kişiyim, şimdiye dek hiçbir pehlivan benim çektiğim yayı çekememiştir, diyen şair, Osmanlıda ayrı bir ehemmiyete sahip olan okçulukla ilgili izlenimlerini de yansıtmakta, beyitte yine bir mücadele, çekişme sahnesi çerçevesinde şiirin vazgeçilmez unsurlarından olan düşüncede geldiği noktayı işaret etmektedir.

***Husûsâ ol hadeng-endâz-ı fikrüm ben ki bu fennün
Dahi bir pehlivan çekmemişdür çektiğim yayı***
(Divan, K.28/43)

Nef'î sözündeki etkiyi, sözünün ilham eseri veya ilahi kaynaklı olduğunu belirtmek için kaza kelimesini sıkça kullanır. Kaza, ilahi takdirin mutlak anlamda gerçekleşmesi, âdeta ilahi irade yayının attığı okun, hedefine sapmadan ulaşması demektir. Bu nedenle şair, yedi kat gök çelikten de olsa fikir yayımın attığı ok, kaza oku gibi kolaylıkla delip geçerek hedefine ulaşır, demektedir.

***Nâvek-i fikrüm eder tîr-i kazâ gibi güzer
Olsa pûlâd-ı Dımışkîden eger heft ecrâm***
(Divan K. 51/50)

Mazmun ve mana hazinesinin kapısını kapalı bulunca fikrimin yumruğuyla vurup kilidini kırdım, diyen şair yeni mazmun ve manalar bulduğunu orijinal bir söylemle dile getirmekte, düşünce gücünü yumrukla özdeşleştirmektedir.

***Şikest itdüm kilidin darb-ı muşt-ı dest-i fikrümle
Bulup der-beste genc-i gevher-i mazmun u ma'nâyı***
(Divan, K.28/38)

6. Şiir (Nazım) İle İlgili İlişkilendirmeler

Nef'î, nazımla arsa, diyar ve kılıç arasında benzerlikler kurarak kendisini söz meydanının yegâne hâkimi olarak görmekte, nazımının tesirini göz önüne sermektedir.

Kendisine Nef'î mahlasını veren Gelibolulu Ali'ye hitap eden şair, nazım diyarını, dil kılıcı ile fethetmek ve söz erbabının dayanağı olmak istediğini dile getirir.

***Feth idüp tîğ-ı zebânumla diyâr-ı nazmı
Olsam emrûnle senün umde-i mîrân-ı suhan***
(Divan, K.61/32)

Gönül, nazım arsasının pehlivanı oldu; şairlik tabiatının kuvvetine güvenen onunla güreş tutsun, diyen şair, gönlü pehlivana, nazmı da güreş yapılan bir alana benzetmekte ve yine hasımlarına meydan okumaktadır.

***Dil küştî-gîr-i 'arsa-i nazm oldu Nef'îyâ
Tutsun anunla kuvvet-i tab'ı olan güreş***
(Divan, G.60/5)

Çeliğin dayanıklılığını arttırmak için su verilir. Bu gerçekten hareketle şair, düşmana tatlı nazımının kılıcının suyunu içirsem, toprağında hüma kuşları kemik-

lerinden pay elde etmek için kavga eder, diyerek şiir-
lerindeki güzellik ve etkileyiciliği mükemmel bir tablo
ile göz önüne serer.

*İçirsem düşmene ger âb-ı tîğ-i nazm-ı şîrînüm
İder hâkinde gavgâyı hümâlar üstühân üzre*
(Divan, K.6/50)

7. Yergi (Hiciv) İle İlgili İlişkilendirmeler

Yergide sınır tanımayan şair, kılıç gibi keskin hicivleri
ile devrin makam mevki sahiplerini, şair ve ilim
adamlarını yaralamış, zaman zaman dostlarını incit-
miştir. Şair, hicvini, çalındığı an öd yaran bir kılıca
benzetmektedir.

*Tîğ-i hicvile çalup çâk edeyüm zehresini
Diye tâ Mîr Şeref tab'ına Bağdâd-ı suhan*
(Sihâm-ı Kaza, Kıt'a 68/3-4)

Ganizade Nadiri'ye yazdığı kıtada şair, hicvettiği kişi-
lerin âdeta ölümler gibi sus pus olduğunu belirtmekte-
dir. Bu çerçevede hicvini Hz. Ali'nin kılıcı zülfikara,
hicvettiği kişileri de boş sözler söyleyip saçmalayan
bir güruha benzetmektedir. Bu guruhun sessiz kal-
masını da ölümlerden ses çıkmaz diyerek güzel bir se-
bebe bağlamaktadır.

*Küşte-i zülfikâr-ı hicvümdür
Bir alay yâve-gû vü herze-tîrâz
Kadir olmazsalar cevâba n'ola
Ber neyâyed zi-küşteğân âvâz*
(Sihâm-ı Kaza, Kıt'a 111)

8. Kalem (Hame/Kilk) İle İlgili İlişkilendirmeler

Nef'î çok fazla olmasa da kalemi (hâme) kılıç, mızrak
ve oka benzetir. Bu benzetmede şekil özelliğinin yanı
sıra kalemin etkili ve güçlü sözü kâğıda dökme vasi-
tası olması da söz konusu edilir.

Şair, kalemimin kılıca benzeyen dilinin korkusundan
feleğin renginin sarardığını söyleyerek yine hicivleri-
nin gücünü sergilemektedir.

*Bîm-i tîğ-i zebân-ı kilkümden
Felegün reng-i sandeli görülür*
(Sihâm-ı Kaza, K.5/55)

Şairin Kahramanlığı/kahramanlığı kalemini bir silah
gibi kullanmasına bağlıdır. Kahraman'ın mızrak (nîze)
ve kılıcına (şemşir) mukabil, şairin de cadı dilli kale-
mi, mızrak ve kılıç vazifesi görmekte, rakiplerini şaş-
kınlığa düşürmektedir.

*Kahramânım nîze vü şemşîre çekmem ihtiyâç
Hâme-i câdû-zebân tîğ u sinânumdur benim*
(Divan, K.13/3)

Nef'î'nin, söz unsurlarının hepsini bir arada ele
alıp vasıflarını belirttiği bir beyitte kalem, kılıç
çalın bir Kahraman'a/kahramana, gönül de
kaleme hayâl ve ilham kaynağı olduğun-
dan dolayı bir muhafıza benzetilmiştir.

*Suhan bir tûtî-i mu'ciz-beyândur hâmem üstadı
Kalem bir Kahramân-ı tîğ-zendür dil silah-dârı*
(Divan, K.14/46)

Osmanlı'nın siyasi, sosyal ve askerî alanda gerilediği
bir dönemde yaşayan Nef'î, kılıç gibi keskin ve tesirli
diliyle edebiyat tarihlerinde yerini almış, beğendikle-
rine methiyeler dizmiş, muarızlarını ve hasımlarını en
ağır bir biçimde yermiştir. Nef'î, özellikle methiye,
fahriye ve hicviyelerinde şiirlerini, sanatçı kişiliğini,
düşünce yapısını överken hasımlarına meydan oku-
yan bir savaşçı, komutan veya sultan kimliğine bü-
rünmektedir. Şair; dil, söz, nazım, hiciv, kalem kav-
ramları ile ok, yay, mızrak, zülfikar arasında; anlam,
düşünce, nazım, hayâl kavramları ile de savaş mey-
danı, çarpışma alanı arasında çarpıcı ilgiler kurmuş-
tur. Şair, okuyucunun zihninde savaş çağrışımları da
oluşturan bu tür sembolik söylemlerle şairlik gücünü,
kendisine duyduğu sonsuz güveni, söz söylemenin
zorluğunu ve rekabet rakip kabul etmeyişi dile ge-
tirmeye çalışmıştır.

Denilebilir ki Nef'î, pek çok alanda duraklamaların
görüldüğü, eski şaşaalı ve zafer dolu günlerin hafıza-
larda kaldığı bir dönemde, üstün şairlik yeteneği ile
yeni ve orijinal şeyler söylemiş, dil kılıcı ile mana mey-
danına baş koymuş ve en sonunda söz uğruna şehit
düşmüştür.

Kaynaklar

Akkuş, Metin, *Nef'î Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları,
1993.

Akkuş, Metin, *Nef'î ve Sihâm-ı Kazâ*, Ankara: Akçağ
Yayınları, 1998.

Ocak, Fatma Tulga, *Nef'î ve Eski Türk Edebiyatındaki
Yeri, Ölümünün Üçyüzdüncü Yılında Nef'î*, Ankara:
AKM Yayınları, 1991.

Selçuk, Bahir, *Ahenk Unsurları Bakımından Nef'î Di-
vanı'nın Tahlili*, Malatya: Serhat Yayınları, 2004.

Selçuk, Bahir, "Nef'î'de Söz ve Savaş İlgisi", *Ekev Aka-
demi Dergisi*, Yıl 10, S.8, 2006, s.233-246.

Abdurrahim
KARAKOÇ

BİLİNMEYEN ERZURUM ŞİİRİ

Şiir Dünyasında Erzurum ve Erzurum Şairleri

Sebahattin KARADAŞ

Sevgimin Karbeyazı

*Seyrettim Erzurum'u gittiğim her mekânda,
Aklıma sayfa sayfa geçmişin İZİ düştü.*

*Her tepede bir ermiş gördüm, nöbet tutuyor,
İçime Maveranım mukaddes KÖZÜ düştü.*

*Saydım bir tek canlıya binlerce Hak şehidi,
Şehitlerin yüz katı yaralı GAZİ düştü.*

*Evlere, sokaklara, göklerden demet demet,
Manevi bekçilerin gönlü ve GÖZÜ düştü.*

*Ezanlar dalga dalga yükselirken semaya,
İnkârcı bedenlere en yoğun SIZI düştü.*

*Tevhidin şuurunda has insanlar tanıdım,
Ufkuma karanlığın aydınlık YÜZÜ düştü.*

*Üç asra bedel oldu üç günlük ziyaretim,
Hoş gör beni Erzurum, sana bu YAZI düştü.*

*Biliyorum yazanın, ozanın çoktur senin,
Yaşayan âşıklara Emrah'ın SAZI düştü.*

*Renklerle ifadesi zor olsa da dostluğun,
Erzurum'a sevgimin kardan BEYAZI düştü.*

**Erzurum oy Erzurum
Asil bir soy Erzurum
Ölürsem senden uzak
Sınene koy Erzurum**

Şiir Dünyasında Erzurum ve Erzurum Şairleri konusuna, İzmir'de 2005 yılında Erzurum'un Kurtuluşu Yıldönümünde yazdığım "Gönlümdeki Erzurum" şiirimin bir dörtlülüğüyle (aynı zamanda son arzumun ifadesi) başlamak istedim.

Bu satırlarda Erzurum'a olan duygularımı ve hasretimi dile getirmeye çalıştım.

Erzurum Şiirleri Antolojisi ve Erzurum Şairleri adlı iki muhteşem eseri hazırlayarak Erzurum kültür ve edebiyatına hizmetinden dolayı rahmetli Hasan Ali Kasır'ı rahmet ve minnetle anıyorum. Rahmetliyi Ankara Kocatepe Camii konferans salonunda (zannımca 1990-91 yıllarında) düzenlenen bir şiir programında dinledim.

Erzurum; Tarihî, coğrafi konumu ve stratejik önemi kadar âşıkları, ozanları, şairleri, ilim adamları, mutasavvıfları, sanatçıları ve diğer dil ehli okuyup yazanları bakımından da çok önemli değerleri bünyesinde yetiştiren en güzide bir ilimizdir. Erzurum'u sevmem Vatan sevdasının nişanesidir.

Bu yazımda yalnız Erzurum şairlerinden ve Erzurum üzerine yazdıkları şiirlerinden dilim döndüğünce biriktirdiğim Erzurum Şiirlerini sizlere sunma arzusundayım. Daha ziyade Erzurum'lu olmayıp Erzurum'da görev yapan veya ziyaret eden şairlerin Erzurum için yazdıkları şiirleri sizlerle paylaşmak niyetindeyim.

İnşallah lâıkiyle dile getirebilirim. Başta Sultan-ı Şuara Necip Fazıl Kısakürek, Yahya Kemal Beyatlı, Feyzi Halıcı, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Bekir Sıtkı Erdoğan, Kemalettin Kamu, Halide Nusret Zorlutuna, Behçet Kemal Çağlar, Abdurrahim Karakoç, Âşık Garip, ÂşıkKerem ve daha nice söz ustaları Erzurum için duygularını mısra mısra, beyit beyit dile getirmişlerdir.

Tarih boyunca hep önemli bir misyon üslenen Erzurum için edebiyatçılar, sanatçılar ve idareciler tarafından; Mülk-i İslam'ın Kilidi, Şehr-i Mübarek, Şehr-i Kadim ve benzeri payeler verilmiştir. Şair Abdurrahim Er'in "Şiir Şehir İstanbul" yakıştırmasını Erzurum içinde kullanmada bir mahsur görmüyorum. Erzurum bu ünvanı yüzünün ve Ejder kadar vakur başının aklıyla hak ediyor. Elbet ki bu yakıştırmamın bir sebebi var ve çok geçerli. Erzurum nüfus yoğunluğu kıstas alındığında İstanbul'dan sonra adına, kültür değerlerine en fazla şiir yazılan önemli bir Vatan parçasıdır.

Yukarıda adlarını zikrettiğim büyük üstadların bazılarının Erzurum için yazdıkları şiirlerden ve şairlerle ilgili hatıralarımdan bahsetmek istiyorum.

Erzurum'da üç günlük geçirdiği zaman sonrasında bakın ne demiş;

Uzun yıllardır sakladığım bu şiiri, Üstad'ı İstanbul Türk Ocağı'nda 2012 Haziran sonrasında düzenlenen anma programında okuduğumda Enderhan Karakoç (Üstadın oğlu) ve Şair Bahaeddin Karakoç (ağabeyisi) üstadın eserinde kayıtlı olmadığından bahsettiler, bende birer suret kendilerine verdim.

2- Yine ESKADER tarafından Feyzi Halıcı için 'Vefa Gecesi' olarak tertip edilen ve Kültür ve Edebiyat dünyasının önemli temsilcilerinin katıldığı, konuşmacılardan birinin de usta şair Yavuz Bülent Bâkiler'in olduğu ve Feyzi Halıcı için "Tek başına Kültür Bakanlığı" dediği, şairin "Ben Erzurumluyum" adlı şiirini okumanın bana nasip olduğu için mutluluğumun zirve yaptığı bir anın hatırası bence muhteşem bir koçaklama bu şiir işte;

BEN ERZURUMLUYUM

*Hayatta kaygısız yaşarım, şenim
Süt rengi ovalar, yaylalar benim
İlham verir bana, Palandökenim
Ben Erzurumluyum Erzurumluyum*

*Baba yadigârı poşu belimde
Altımda yağız at, cirit elimde
Serhat türküleri coşar dilimde
Ben Erzurumluyum Erzurumluyum*

*Yiğitlik dendi mi yücelir başım
Erzurum dendi mi diner gözyaşım
Ey sağdıçım, kirvem, yiğit Dadaşım
Ben Erzurumluyum Erzurumluyum.*

*Ceddim tarihleşmiş Oğuz Soyunda,
Çok kılıç salladım sınır boyunda
Dökülmüş kanım var Tuna suyunda
Ben Erzurumluyum Erzurumluyum.*

*Çağlan sular gibi akarım duru,
Marifet nameden aldım desturu,
İmanın, ihlâsın gönlümde nuru
Ben Erzurumluyum Erzurumluyum*

*Canım Nef'i söyler, içim gümrahtır,
Dilim Sümmanî'dir, sözüm Emrah'tır
Yolum Haktır, özüm fenafillâhtır
Ben Erzurumluyum Erzurumluyum.*

*Aldım ilhamımı Ulu Tekbirden
Mânâ dolusunu içmişim Pirden
Şavkım coşar gelir Çat'dan İspir'den
Ben Erzurumluyum Erzurumluyum.*

*Gez de Şenkaya'yım, gözde Dumlu'yum
O ki Pasinler'de şifalı suyum
Hınıs, Tekman, Narmanlı, Tortumluyum
Ben Erzurumluyum Erzurumluyum.*

*Olur, Oltu, Karayazı, Aşkale
Bunca güzellikler sığmaz hayale
Horasan tarihe düşen meş'ale
Ben Erzurumluyum Erzurumluyum.*

*Hasretim var Palandöken karında
Aslan kesilirim hançer barında
Gücüm Azize Tabyalarında
Ben Erzurumluyum Erzurumluyum.
Feyzi Halıcı*

3- Başka bir şairimiz de Bekir Sıtkı Erdoğan. Erzurum'da subay olarak görev

yaptığı dönemde Erzurum Tabyaları'nı muhteşem bir şekilde tasvir ederek adeta

tarihi canlı bir şekilde yaşatan en önemli Erzurum şiirlerinden biri olmuştur. Aynı

başarıyı "Gurbetten Gelmişim Yorgunum Hancı" ve "Karagözlüm Efkârlanma Gül

Gayrı" mıralarıyla başlayan şiirlerinde de göstermiştir." Erzurum Tabyalarından"

şiiri çok bilindiği için yazmaya lüzum görmedim.

4- Bu da Azeri şair Rüstem Behrudi'nin "Veten Türkiye" şiirindeki Erzurum. Bu şiiri 1999 yılında 19 Mayıs Kutlamaları için Erzurum Valiliği tarafından görevlendirilip Nahcivan'da karşıladığım Bakü Belediyesi Sanatçılar Topluluğu elemanlarından biri ile sanat-edebiyat sohbetimiz esnasında bana vermişti. Bu şiiri

Şükrü Güzel'in "Türkiyem"i (1968 yılında Van'ın Kurtuluşu törenlerinde lisedeyken okumuştum) kadar çok sevdim.

VETEN TÜRKİYE

*Karşı yatan kara dağın yaylağım
Obaların oymakların oylağım
Eğilmeyen çınarların bayrağım
Veten Türkiye*

*Bir bak sevgim taze midi ter midi?
Her doğulan oğul mudu er midi?
Daşlarına yazdım min il derdimi
Veten Türkiye*

*Her ağrılar her acılar ötendi(r)
El uzatsam Erzurum'a yetendi(r)
Fuzuli'nin mezarı da vetendi(r)
"Atatürk'ün mezarı da vetendi(r)"
Veten Türkiye*

*Bene üst tut yurtta ocak kurana
Turan deyip bozkurt gibi durana
Sonu yoktur çevrilmesen Turan'a
Veten Türkiye*

*Benim andım ya bu "tövlük" ya kandı
Yiğit dostlar (zalim dostlar) kabul edin bu andı
Bu yol üste karabaşım kurbandı
Veten Türkiye.*

Rüstem Behrudi "Bakü".

AÇIKLAMA:

Oylak: Otağ / Termi: Yeni mi?

Min il: Bin yıl / Öten: Geçici / Tövlük: Bütünlük

Erzurum, bazı şiirlerde başka şehirlerle adeta kol kola, gönül gönüle girerek

aynı sevdanın yolcuları olup aynı hedefe koşarlar.
Şöyle ki;

a) - Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu "Meydan" şiirinde şöyle seslenir:

*Kaytan bıyık bura bura
Gakkoş Dadaş sıra sıra
Elazizde Çaydaçıra
Erzurumda Bar meydana*

b)- Şükrü Güzel'in "Türkiyem" şiirinde ise;

*1- Zeybeğinin Dadaşınım Türkiyem
Sağdıcinim adaşınım Türkiyem*

*2- Dadaş oldum Erzurumun barında
Zeybek oldum Aydın ufuklarında*

c)- Sadi Akatay'ın "Bar" şiirindeyse;

*Doğunun sınır taşı, Erzurum'un Dadaş'ı
Efesi var İzmir'in eğilmez Türk'ün başı.*

Erzurum Şiirlerine İzmir'deyken Erzurum'un Kurtuluşu proğramı öncesinde 2005 yılında yazdığım duygularıyla bitirmek istiyorum.

GÖNLÜMDEKİ ERZURUM

*Düştü yine aklıma
Gönlümdeki Erzurum
İlin nere? Diyene
Gönlüm! De ki, Erzurum*

*Salam sana gönülden
Adın düşmez dilimden
Anla n'olur halimden
Dilimdeki Erzurum*

*Dadaşın var barın var
Gönlüm yakan harın var
Kardan beyaz karın var
Zirvedeki Erzurum*

*Güzelliğin gördüğüm
Meylim sana verdiğim
Her köşesin gezdiğim
Yolumdaki Erzurum*

*Binbir Hatimlerin sende sedası
Muhammet Lütfi'nin vardır duası
Âşıkların ozanların sevdası
Kalplerdeki duygudaki Erzurum*

*Erzurum can Erzurum
Canda vatan Erzurum
Vatan senin uğruna
Fedadır kan Erzurum*

*Emrah, Hakkı, Sümmani
Mevlüt, Yaşar, Ruhani
Nuri, Fuat, Ergani
Sözündeki Erzurum*

*Sen ordasın ben burda
Kurbandır bu can Yurda
Albayrak oldun surda
Hilâl'deki Erzurum*

*Senle dolu her yanımda
Sen vatanım sen canım
Damarda akan kanım
İçimdeki Erzurum*

*Hakkakul'um Hak derim
Senden yiğit yok derim
Benim sılam tek derim
Yönümdeki Erzurum*

*Önümdeki her bendi aşarak geliyorum
Aç bana sen koynunu koşarak geliyorum
Yollar uzak semadan uçarak geliyorum
Hayalimden çıkmayan, düşümdeki Erzurum*

*Erzurum oy Erzurum
Asil bir soy Erzurum
Ölürsem senden uzak
Sinene koy Erzurum.*

Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN

Âşık Yaşar Reyhani, 1934 yılının Eylül ayında Erzurum'un Pasinler ilçesine bağlı Alvar köyünde dünyaya gelmiştir. Hayattayken şairin kendisinden alınan bilgilere göre büyük dedesi Muhittin, Ahıska muhaciri olarak Erzurum'a gelmiş ve 93 Harbinde şehit düşmüş, onun oğlu Kâmil Usta Erzurum'da bir süre ticaretle uğraştıktan sonra Alvar'a yerleşmiş, onun oğlu olan Recep Usta ise Alvar'da kalarak çiftçilikle uğraşmıştır. Yaşar Reyhani, Recep ile Alvarlı Mail Ağa'nın kızı Yıldız'ın evliliklerinden dünyaya gelen altı çocuğun üçüncüsüdür.

Babası, ortakçılık ve çobanlık yaparak geçimini sürdürdüğü için Yaşar'ın çocukluk yılları Alvar'a yakın köylerden Pasinler'in Tepecik ve Horasan'ın Aşağı Tahir Hoca köylerinde geçer. Aşağı Tahir Hoca köyünde iken ilk öğrenimini yapmak üzere Horasan ilçe merkezine gidip gelen Yaşar, ilkokulu bitiremez, üçüncü sınıftan ayrılmak zorunda kalır. Aradan uzun bir süre geçtikten sonra 1960'lı yıllarda dışarıdan bitirme sınavlarına girerek ilk ve ortaokul diploması alır.

*Rahmeyle ya Rab
Rahman'a geldim
Bendeki talep
Erkâna geldim*

*Sen şah u sultan
Gönlüme mihman
Eyledim isyan
İhsana geldim*

*Nefsi fethettim
Hem nefret ettim
Rezalet ettim
Rızana geldim*

*Nerdesin nerde
Varsın her yerde
Uğradım derde
Dermana geldim*

*Reyhani yaya
Sonsuz sevdaya
Düştüm davaya
Divana geldim*

ÂŞIKYASAAR
REYHANI

Çalışma: Rüstem ERSÖZ

Okuma yazma öğrendikten sonra Tevfik adlı komşusundan temin ettiği Kerem İle Aslı hikâyesi, Emrah ve Sümmani ile ilgili kitapları okumak Yaşar'ın öncelikli uğraşlarından biri haline gelir. 12-13 yaşlarında iken Aşağı Tahir Hoca köyünün yakınındaki Göreşken Baba türbesi civarında uykuya dalan Yaşar'a rüyasında ihtiyar bir kişi tarafından şerbet sunulur, ancak onu içme imkânı bulamaz. Alvarlı Mehmet Lütfi Efendi avucuna bir boncuk bırakır. O esnada yattığı yerin yakınından geçmekte olan atların ayak sesiyle uyanır. Uzun bir süre bu olayın şaşkınlığını üzerinden atamayan Yaşar'da hastalık belirtileri görülür. Çevresi tarafından akli dengesinin bozulduğu biçiminde yorumlar yapılır. Hocalara baktırılır, doktora götürülür. Çeşitli tedavilerden sonra sağlığına kavuşur.

Yaşar, rüyasını takip eden günlerde başlayan ve birkaç yıl devam eden aşkıını 16-17 yaşlarında iken açıkça ifade etmeye başlar. Hatun adlı komşu kızını sevmektedir. Kendisini âşık şiirinin büyümlü atmosferinde bulan Yaşar, kırık dökük, şiire benzeyen ilk mısraları da bu dönemlerde söylemeye başlar. Babasıyla birlikte gittikleri Sarıkamış'ın İslamsor köyündeki bir tanıdığından kavak ağacından yapılmış eski ve kırık bir saz alır. Sazın telleri de kırılmıştır. Köyüne döndükten sonra saza benzeyen bu eski tahta parçasına ince elektrik kablolarını bağlayarak onunla oyalanmaya başlar. Sevdiği kız Hatun'un komşu köyden biriyle zorla evlendirilmesi, bir yıl sonra eşinden ayrılıp kısa bir süre sonra da vefat etmesi Yaşar'ı büyük acılara sürükler.

Bu dönemlerde asıl köyü olan Alvar'a dönen aşığı-mız Hasankale adıyla da anılan Pasinler ilçe merkezindeki kahvehanelerde yapılan âşık programlarının müdavimi olur. O yıllarda Hasankale'nin belli başlı âşık mekânları olan Samet Ağa'nın kahvesi ile Pehlivan Ethem Bey'in kahvesinde Doğu Anadolu'nun güçlü âşıkları fasıllar yapmaktadırlar. Bu fasılların dikkatli bir dinleyicisi olan Yaşar, burada ünlü âşıklardan Bayburtlu Hicrani, Yusufelili Ali Huzuri, Sarıkamışlı Dursun Cevlani, Kağızmanlı Cemal Hoca, Murat Çobanoğlu'nun babası Karslı Âşık Gülistan, Posoflu Müdâmi, Ardanuçlu Efkâri gibi âşıklarla tanışma imkânı bulur. Bozuk, eski sazıyla zaman zaman bu âşıklara eşlik eder, müstakil şiir denemeleri ortaya koyar ve karşılaşma örnekleri verir.

20 yaşında iken Sarıkamış'ın Keçesor (Balabantaş) köyünden Rabia Hanım'la evlenir. Asker olduğunda birkaç aylık bir bebek sahibi olan şair, şiire olan ilgisini bu dönemde de devam ettirir. Ankara Etimesgut'ta 1955-1956 yıllarında geçen askerlik günlerinde Reyhani, şiirle iç içe yaşar. Ankara'da Behçet Kemal Çağlar'ın da hazır bulunduğu bir topluluk önünde yapılan âşıklar yarışmasına katılır. "Aman Erzurum" redifli şiiri beğeni ile karşılır. Mensubu bulunduğu tugay için yazdığı şiiri, Kore

destanı ve Çankırılı Mikdat Akdağ adlı askerinin ölümü üzerine yazdığı ağıt ile dikkatleri üzerinde toplar.

Askerlik dönüşü Alvar köyünden Erzurum'a göç ederek Yukarı Habip Efendi mahallesine yerleşir. Erzincankapı semtinde bulunan Bingöl Kahvesi ile Gölbaşı'nda faaliyetlerini sürdüren Müştak'ın ve Kompostu'nun kahvelerinde, ayrıca Mahallebaşı ve Tebrizkapı'daki kahvelerde saz çalıp şiir söyleyerek, hikâye anlatarak programlar yapar. Askerlik öncesinde Hasankale'de görüşüp tanıştığı Âşık Hicrani ile Erzurum'da da görüşür. Behçet Mahir'in de bulunduğu bir ortamda o güne kadar Dertli mahlasını kullanan şaire Hicrani tarafından "Reyhani" mahlası teklif edilir. O da kabul eder ve şiirlerinde bu mahlası kullanmaya başlar. Hicrani ile birlikte İspir, Bayburt, Erciş, Van ve Ahlat'a giderek âşık tarzı şiir geleneğini yakından tanıma ve dönemin ünlü âşıklarıyla karşılaşma fırsatını yakalar. Reyhani, usta olarak kabul ettiği Hicrani'den başka en çok Nihani, Cemal Hoca, Huzuri, Dursun Cevlani ve Turan Şahbaz (Mihmani)'dan etkilendiğini belirtmektedir. Özellikle Turan Şahbaz'la uzun yıllar birlikte olmuş ve onun âşıklık konusundaki tecrübelerinden yararlanmıştı.

Bu dönemde giderek ünü yakın çevresine yayılan Reyhani, Erzurum dışında Narman, Oltu, Olur, Şenkaya, Göle, Kars, Ardahan gibi ilçelere ve illere çağrılır.

1960 yılında "Yılmaz" olan soyadını "Reyhani" biçiminde değiştirir. Böylece "Reyhani", şairimizin hem soyadı hem de mahlası olur. Aşık Reyhani'nin hayatında 1960 yılının en önemli olaylarından biri annesini kaybetmesi, diğeri de bir yıl süren mahkûmiyetidir.

Âşıklığı bir meslek olarak kabul eden ve geçimini sazıyla sağlamaya çalışan Reyhani, 1967 yılında Erzurum Belediyesi'nde memur olarak çalışmaya başlar. Ancak bu görevini uzun süre devam ettiremez. Bir yıl süreyle yaptığı zabita memurluğundan istifade eder. İstifasının en önemli nedeni, asıl mesleği olan halk ozanlığının bir gereği olarak sık sık Erzurum dışına çıkmak istemesi ve her çıkışta karşılaştığı izin problemi.

Reyhani, 1968 yılında Konya âşıklar bayramına âşık olarak katılan ve Sarıcakız mahlasıyla şiirler söyleyen İlkın Manya ile tanışır. Meslektaşlık düzeyinde başlayan ilişkileri 1970 yılında evliliğe dönüşür; ancak bu ikinci evlilik uzun sürmez. Reyhani, bir yıl sonra ikinci eşinden ayrılmak zorunda kalır.

1976'da Gölbaşı semtinde Âşık Nuri Çırağı ile birlikte açtığı âşıklar kahvesi ile geleneğe hizmet eden Âşık Yaşar Reyhani, aynı yıl içinde kuruluşunu gerçekleştirdiği Erzurum Halk Ozanları Kültür Der-

neği'nin başkanlığını 1989 yılına kadar yürüttü ve aynı yıl Bursa'ya yerleşti. 1998 yılında geçirdiği rahatsızlığın ardından uzun bir süre tedavi gördü. Bu süre içinde sanatını icra etmekte zorlandı. 10 Aralık 2006 tarihinde Bursa'da vefat etti ve Bursa Yıldırım ilçesi Değirmenönü mezarlığında toprağa verildi.

Reyhani'nin Mansuri, Meryem, Yasemin, Leyla, Yüksel, Ozan, Hülya adlarında yedi çocuğu dünyaya gelmiş, bunlardan Yüksel 1995 yılında vefat etmiştir. Hayatta olan çocuklarından Mansuri ve Ozan saz çalıp şiir söyleyebilmekte, Yasemin ise şiir yazmaktadır. Yüksel Reyhani de ileri düzeyde saz çalarak âşık tarzı şiir geleneğini farklı bir yorum ve üslupla sürdürmekte idi.

Günümüz âşıklarından Firgani, Merami, Nafiz Yıldız ve Rahim Sağlam tarafından usta olarak kabul edilen Reyhani, mahlas verdiği kişiler arasında Laçın Aladağlı, Merami ve Firgani'yi saymakta, Çobanoğlu'na da mahlasını kendisinin teklif ettiğini belirtmekteydi. Şairin açıklamasına göre bunlardan Firgani'ye "Firgani" mahlasını vermiş, fakat zamanla bu mahlas "Firgani"ye dönüşmüştür.

Türkiye'nin bütün bölgelerini gezerek çeşitli programlara katılan Reyhani, çok sayıda yurt dışı seyahati de gerçekleştirmiştir. Sanatını icra etmek ve kültürel etkinliklerde bulunmak üzere gittiği ülkeler şunlardır: Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İran, İsveç, İsviçre, Kazakistan, Kırgızistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Macaristan, Norveç, Suudi Arabistan, Türkmenistan.

Âşık tarzı şiir geleneğinin günümüzdeki en büyük temsilcilerinden biri olan Âşık Yaşar Reyhani, katıldığı bütün yarışmalarda önemli dereceler almış, plaket, şilt, takdirname ve başarı belgeleriyle taltif edilmiştir. ABD'nin Michigan Üniversitesi bünyesinde yer alan Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölümü'nce 1992 yılında verilen fahri öğretmenlik belgesi bunlardan biridir.

Reyhani, hikâye musannifi ve anlatıcısı olarak da kendinden söz ettirmeyi başaran çok yönlü bir âşığı-mızdı. Yaşamı boyunca hazırladığı çok sayıda plak ve kasetin içinde hikâyeler de önemli bir yer işgal etmektedir.

Reyhani'nin başarılı olduğu alanlardan biri de muamma çözme ve askı indirmedir. Âşık tarzı şiir geleneği içinde "askı" ve "muamma", cevabı kendi içinde gizli bulunan bir çeşit bilmecedir. Âşıklar, mesleki birikimleri ve sezgileriyle bu tür bilmeceleri çözmektedirler. Reyhani de muhakeme yeteneğini kullanarak muamma çözen güçlü âşıklarımızdan biridir.

Reyhani 1960'lı yıllarda "Alvarlı Reyhani Divanı" ve "Böyle Bağlar" adlı kitapları da hazırlamıştır.

 Nihat KILIÇOĞULLARI

Bu Dağda

*Bir keçe bir kaval bir garip çoban
Yıllar geldi geçti yatar bu dağda
Gündüzü karanlık gecesi zindan
Ne zaman bir sabah atar bu dağda*

*Bu dağdan bir yolcu ermez menzile
Bu dağın derdi çok her günü çile
Güz gelende kuşlar gider sahile
Yalnız bir karga öter bu dağda*

*Üstelik dağların kalkmıyor karı
Senede bir aydır bütün baharı
Çok zengindir bu dağların tüccarı
Sabır alır şükür satar bu dağda*

*Rüzgârlardır habercisi postası
Ağlamaktır türkü ile bestesi
Eksik olmaz bu dağların hastası
Bir limon kırk cana yeter bu dağda*

*Mebus bey gelmez ki bu dağda gezek
Bu manalı dağın sırrını çözek
İki hisli taşla bir de yaş tezek
Ne yanar ne söner tüter bu dağda*

*Nedense bu dağlar kalmıyor karsız
Ovasında binalar var imarsız
Nef'i sürgün oldu Emrah mezarsız
Bir gün Reyhani de iter bu dağda*

Âşık Reyhani

Aşık Sümmani

Bir Osmanlı Şairi Olarak Sümmânî Baba

Prof. Dr. Rıdvan CANIM

Ben Rızî Değilem Hicrana Gama

*Ben rızî değilem hicrana gama
Garip gönlüm demden gama salan var
Ta ezelden doğru bir yol gözlerim
El zanneder bu ahvalde yalan var*

*Gözümden akıttım kanlı yaşımı
Kurtarmadım karametten başımı
Gönül kalesinin mermer taşını
Hicran kalemiyle kırıp delen var*

*Dere kenarında ufacık taşlar
Nedir bu feleğen ettiği işler
Deryada balıklar semada kuşlar
Dedim belki yar yanından gelen var*

*Der Sümmânî Ya-Rap gönlüm hoş eyle
Ya sabır ver ya bağrımı taş eyle
Ya bir çift kanat ver beni kuş eyle
Tez yetişem dost bağında talan var*

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı ile yirminci yüzyılın başlarında yaşamış olan Âşık Sümmânî, büyük âşıklar zincirinin son halkalarından birisidir.¹ Ardında şiiirlerinden oluşan bir Divan bırakan Sümmânî, halk şiiirimizin en geç keşfedilen değerlerinden biri olarak dikkati çeker.

Elbette o bir halk şairi, bir halk ozanı idi. Bunu tartışacak değiliz. Ancak çalışmalarını klâsik edebiyatımızın metinleri üzerine yoğunlaştırmış biri olarak, yine Sümmânî'nin söylediklerinden hareketle onun bazı yönlerine dikkat çekmek istedim. Ancak bu tespitlere geçmeden önce halk ve divan şiiirinin geçen asrın başlarından beri sürüp gelen "tasnif" probleminde yeri gelmişken kısaca değinmek isterim.

Bir defa "halk şiiiri" ve "divan şiiiri" gibi adı konulmayan, üstü örtülü bir ayırım var. Örneğin Yunus'u içinde divan şairlerini toplayan tezkireler almamış deniliyor. Almayışlarının veya kendisine çok az yer ayırmış olmalarının gerçek sebeplerini biliyor muyuz ki? Bilgi olduğu halde mi nakletmediler acaba? Divanı var, mesnevisi var, yani birçok şair gibi o da klasik edebiyatın ifade formlarını benimsemiş, kullanmış ve eserler vermiş bu şekilde.. Aziz Mahmud Hüdâî'yi hangi tezkire yazarı "hece" ile yazdığı gerekçesi ile Divan şiiirinin dışına çıkarmış ? Bana biraz zorlama gibi görünüyor bunlar.. Tekrar gibi olacak ama her zaman söylediklerimi ben burada yine söylemek istiyorum: Ben divan edebiyatı halk edebiyatı ayırımına özellikle karşıyım. Bir defa bu iki edebiyat geleneği asırlardır birbirinden ayrılmayacak kadar iç içe olmuş ve bugüne kadar da öylece sürüp gelmiş.. Dolayısıyla bu tasniflerin, kategorilerin yapay olduğuna, sun'i olduğuna inanıyorum ben.. Yine söylüyorum, onların yaşadığı asırlarda böyle bir ayırım, böyle bir adlandırma yoktu .. Türk edebiyatı vardı ve onlar Türk şairleri idi. Yani "Türk Şairi" olmak gibi bir "üst kimlik" onlar için yeterli idi. Şu şairi,

bu şairi olmak gibi bir dertleri yoktu sanırım. Örneğin, Bayburtlu Zihni'nin, Yunus Emre'nin ve işte Âşık Sümmânî'nin "Divan"ları var, ama siz onları halk şairi sayıyorsunuz. "Divan" sahibi olanlar divan şairi sayılmayacak mıydı peki? Kriterlerden birisi de bu değil miydi? Yunus aruzu kullanıyor, Yunus'un Mesnevisi var ama siz halk şairidir diyorsunuz. Peki "aruz"u kullananlar divan şairi olmayacak mıydı, ya da "mesnevi" divan edebiyatı nazım şekillerinden biri değil miydi? Yunus heceyi de kullanıyor. Nedim "türkü" formunda şiirler söylemiş.. Biz "Türkü"yü halk edebiyatı nazım şekilleri içinde saymıyor muyduk? Ama Nedim divan şairi.. Kısacası; biraz meselelerin içine girecek olursanız her şeyin ne kadar "ısmarlama", bir başka deyişle "yapay" olduğunu kolayca anlarsınız. Ha şunu da belirtelim ki, Türk şiirinin asırlardır farklı vadilerde akan akarsular gibi günümüze ulaştığı ve bugün de farklı vadilerde akışını sürdürdüğü inkâr edilemez bir gerçektir elbette.. Biri batı tarzı modern şiirler yazıyor, biri sazıyla sözüyle aşık tarzı ürünler ortaya koyuyor, kimileri de tasavvufi renkler taşıyan manzumeler söylüyor. Kimin kimden aşağı veya yukarı olduğunu iddia etmeye hakkı olabilir ki.. Her biri farklı farklı vadilerde akıp giden nehirler bunlar.. Bu tespiti yaptıktan sonra artık yeniden asıl konumuza dönebiliriz..

Şiirlerinde ağırlıklı olarak işlediği hasret, özlem, aşk, zamandan şikayet, güzel ahlâkın gerekliliği gibi hemen her insanın çok yoğun bir biçimde yaşadığı temalar Sümmânî'nin de üzerinde durduğu meselelerdir. Klasik şiirimizin başladığı günden itibaren asırlarca işlediği öğüt ve nasihat konusu onun da vazgeçemediği insanlık erdemleridir. Bu tavır esasen bir aydın sorumluluğuna da işaret eder. O belki aktif bir derviş değildi. Ama şiirlerinde sūfiyane söyleyişler görürüz Sümmânî'nin.. Bir tarikata bağlılığı da çok net değil. Bağlandığı bir şeyhten de ne kendisi söz ediyor ne de çevresi.. Ancak ne olursa olsun O'nun şiirlerinde yer yer tasavvufî neşvenin renklerini görebiliyoruz.

Bugüne kadar Sümmânî'nin şiirleri üzerine yapılmış en derli toplu çalışma olarak görülen Aşık Sümmânî Divanı, değerli araştırmacı ve akademisyen Abdülkadir Erkal tarafından yayınlandı. Çok sistemli olmasa da, klâsik edebiyatımızın hemen hemen bütün şairleri tarafından mutlaka ortaya konulan şiir kitabı yani "Divan" söz konusu olduğunda, Sümmânî'nin de şiirlerini topladığı bir Divan'ı vardır. Bu eserler bütününe kendisi mi bu ismi vermiştir, yoksa bu şiirleri bir araya toplayıp üzerinde değerlendirmeler yapan araştırmacıların verdiği bir isim midir, onu bilemiyoruz. Ama Sümmânî'nin de bir Divan'ı vardır. Burada tekrar yukarıda söylediklerime bir atıfta bulunmak isterim. Şimdi divan şairi sayılma kriterlerini koyanlara buradan sormak isterim: Eğer Divan'ı olanlara "Divan şairi" denilecekse, -ki

bugüne kadar tanım hep böyleydi- Sümmânî'nin de bir Divan'ı vardır. Öyleyse O da bir divan şairidir. Tekrar edeyim Sümmânî'nin divan şairi olup olmasının da çok önemli değildir aslında. Üstelik klâsik şiirimizin bazı nazım şekillerini de kullanmıştır. Örneğin Sümmânî Divanı'nda 5 adet *musammat* vardır. Bir örnek :

"Sabâvetden beri gönlüm bu sitem yaktı yandırdı
Beni bir hâb içre koyup çok adûlar uyandırdı
Derûnu derd-i âhımı semâvâta dayandırdı
Tutup çâk-i giribânım cefâlara dolandırdı
Gözü yaşlı gönlü gamlı dolandırdıkça dolandırdı
Doğrusu bu ki âlemde beni candan usandırdı"²
Sümmânî Divanı'nda iki adet de *müstezad* yer alır. Bir örneği paylaşmak isterim :

*"Âşığa aşkın ateşi gör ne yaradır
Derde çâredir
Aşkı olmayan beyvâne bey biçâredir
Ammâ âvâredir
Her kimde ki lâ görünür ilm-i ibâre
Feyzi idâre
Halledemez kelâmını yüzü karadır
Fikri mudârâdır
Yağma etsen âşık bağını yâdân olmaz
Fikrine salmaz
Çünkü anın iştiyakı âhi peridir
Meyli zâradır
Her kim ki sahiptir olur kendi özüne
Gitmez izine
Elbette o gûşların arzusu zâradır
Sanma ki hâradır
Çünkü onun fi'li bozuk dek ü dubaradır
Cismi mâradır
Yüzleri dost özleri düşmanına aldanma
Ne derse kanma
Yâr için cân fedâ edip sakın usanma
Gayriye yanma
Gayriye gönül verirsen yâr nice dir
Mülkün ordadır
Kazâ-i Narman bize dünyalık mekân
Tenhâya diken
Sabâvetim Hüseyindir mahlasım Sümmân
Pederim Hasan
Bunca müddet geçirdiğim Samikaledir
Kal'a-i bâlâdır
Tevellüdüm seksensekiz ondan sonradır
Meslek şu'arâdır"³*

Sümmânî Divanı'nda 19 adet de gazel vardır. Bilindiği üzere "gazel" divan şairlerinin vazgeçemedikleri söyleyiş tarzlarından birisidir. Sümmânî de klâsik şiirin söyleyiş geleneğine uyarak manzumelerini tıpkı divan şairlerinin yaptığı gibi "beyit"ler halinde söylemiştir. Gazellerin son beytinde tıpkı divan şairleri gibi o da "mahlâs"nı söyler. İşte gazel formunun en tipik özelliklerini sergileyen lirik bir gazeli :

*“Yâreliyem yarama yok dermânım senden gayrı
Bülbülün görünmez bir gülşenim senden gayrı*

*Dem-be-dem feryâd eylerim cürmümün ahvâline
Lâyık mı düşe cânıma figânım senden gayrı*

*Reddeyleme arzuhâlim icrâ et efkârımı
Ya kime ifade edem sultânım senden gayrı*

*Faydasız halk-ı cihâna vasfetsem esrârımı
Bilirim yoktur cihanda ihsânım senden gayrı*

*Seni cümlesinden aziz halk eylemiş lem yezel
Yoktur bu gönül şehrinde mihmânım senden gayrı*

*Senden gayrı kime soram derdimin davasını
Olamaz bir kimse deva Gufrânım senden gayrı*

*Sümmâniyem bin âh ile bin rica bir canım var
Başka yoktur cân içinde cânânım senden gayrı”⁴*

Sümmânî Divanı’nda klasik şairlerimizin sıkça kullandıkları lügaz ve muamma örneklerine rastlıyoruz. Bindiği gibi lügaz, sözlüklerde “meyletmek”, “eğri, çapraşık yol” gibi anlamlara gelir. Edebiyatta lügaz, “manzum bilmece”⁵, “bulmaca”, “insan isminden başka konu edinilen şeyin çeşitli özelliklerini söyleyerek kendisini gizlemek”⁶, “böylece gizlenen şeyin bilinmesini istemek amacıyla düzenlenen şiir”⁷ anlamlarında kullanılmaktadır. Lügazlar aslında daha çok Arap edebiyatında gelişmiş edebî türlerden biridir. Türk edebiyatına XV. asırdan itibaren Fars edebiyatından girmeye başlamış ve XVIII. asırda en verimli dönemini yaşamıştır.

Eski edebiyatımızda mensur örnekleri bulunmakla beraber çoğu zaman manzum olarak kaleme alınan, aruzun *fâilâtün/ failâtün/ fâilün* kalıbıyla yazılmış olan Lügazlar, daha çok divanların son kısımlarında bulunurlar. Yer aldıkları manzumeler içinde beyitler halinde görüldüğü gibi, kıt’a veya kıt’a-i kebîre tarzında, kaside ve gazel nazım şekliyle de yazılmış olabilirler. Zaman zaman küçük mesneviler biçiminde tanzim edildiği de görülür.

Bir çeşit “söz oyunu” sayılan lügazlar, çoğu zaman üslûp bakımından; “*Nedir ol kim, Ol nedir kim?*” veya “*Bir acaip nesne gördüm*” gibi kalıplaşmış ifadelerle başlar. Bazen “ebced” hesabının yardımına başvurulduğu da olur. Bu gibi durumlarda harflerin rakamsal karşılıklarıyla birtakım aritmetik işlemleri yapılarak sonuca ulaşılır.

Lügazları halk edebiyatında yaygın olarak kullanılan “bilmece”lerden ayıran en önemli fark, yazarının imzasını taşıması ve çoğunlukla yazıldığı için, değişmeyen ve bozulmayan bir şekil kazanması, dolayısıyla bir bakıma anonim olmaktan kurtulmuş olmasıdır.

İmzasız olan lügazlar bile vezin, üslûp ve dili itibarıyla hemen fark edilebilirler. Ancak âşıkların da “lügaz” söylemeleri karşılıklı tesirlere sebep olmuştur. Bu yüzden bazı lügazlar dili ve vezni değişerek Halk edebiyatına girmiştir. Bazen de tersi olmuş, anonim bilmece olduğu halde, âşık bu bilmeceyi alıp kendi üslûbu içinde tamamen değiştirmiştir.⁸ Eğlendirici ve oyalayıcı lügazlar yanında, dinî ve fikhî konulara ait didaktik lügazlar da yazılmıştır. Sümmânî’nin lügazları genellikle bu tarzda söylenmiş manzumelerdir.

Çoğu zaman mu’amma ile birlikte düşünülen Lügaz’ı mu’ammadan ayıran en belirgin taraf, lügazın daha çok “eşya” veya “birtakım somut nesnelere” çevresinde söylenmiş olmasıdır, denilebilir.⁹

Sonuç: Görüldüğü üzere esasen tam bir halk şairi, ozanı, bir âşık olarak düşünülen ve öylece değerlendirilen Âşık Sümmânî, herhangi bir divan şiiri eğitimi görmediği halde şiirlerinde klasik şiirimizin formlarını ve mazmunlarını kullanmış, üzerinde durduğu, ele aldığı konular itibarıyla da eski şiirimizin izlerini sergilemiş bir şairdir. Tekrar belirtmek gerekirse o da diğer meslektaşları gibi bir Türk şairi olarak doğmuş, yetişmiş, zamanın geleneklerini izleyerek şiirler söylemiş, kendisini şu veya bu kategori içine sokmak gibi bir endişeyi asla taşımamış, elinde sazı, yüreğinde sızı ve dilinde sözü ile Türk kültürüne mal olmuş bir güzel insan olarak bu dünyadan geçip gitmiştir.

Mekânı cennet olsun.

¹ Sümmânî, 1861 yılında Erzurum’un Narman ilçesine bağlı Samikale Köyü’nde doğmuştur. Asıl adı Hüseyin’dir. Kasimoğulları sülalesinden Hasan Ağa’nın tek çocuğu olarak dünyaya gelmişti. Babası Hasan Ağa âlim bir zattı. Oğlunu da kendisi gibi yetiştirmek istediysede bunu gerçekleştiremedi. Ve Sümmânî okuma-yazma öğrenemedi. Sümmânî, yaklaşık dokuz yaşlarında iken gördüğü bir rüya üzerine Gülperi adında muhayyel bir güzele âşık olur. Artık onun ömrü diyar diyar gezip bu güzeli aramakla geçecektir. Halk şiirimizde “bâde içmek” olarak isimlendirilen bu hâl, Sümmânî’yi de sarmıştır. 12 yaşlarında babasıyla birlikte geldiği Erzurum’da âşık Erbâbi ile tanışır. Ondan saz çalmasını öğrenir. Ve ardından ardı arkası gelmeyen seyahatler sürüp gider. Orta Asya’nın büyük bir bölümü ile Kuzey’de Kırım’ı da gezip dolaşan ve rüyasında âşık olduğu güzel Gülperi’yi arayan Sümmânî, ömrünün son yıllarını köyünde geçirir. Sümmânî, üç evlilik yapmış ve bunlardan ikisi kız, beşi erkek olmak üzere yedi çocuğu dünyaya gelmiştir. 5 Şubat 1915 yılında, doğduğu köy olan Narman’ın Samikale Köyü’nde ebedi aleme geçmiştir.

² Erkal, Abdülkadir; *Aşık Sümmânî Divanı*. s.425. Ankara 2010.

³ Erkal, Abdülkadir; A.g.e. s.431-432.

⁴ Erkal, Abdülkadir; A.g.e. s. 436-437.

⁵ Tâhirî’l-Mevlevî; *Edebiyat Lüğati*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1973, s.93.

⁶ Türkmen, Fikret; *Lügaz Madd.* Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yay. İst., 1986, c.6, s.102

⁷ Pala, İskender; *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, L.M.Yay. İstanbul, 2002, s.303.

⁸ Türkmen, Fikret; A.g.madd. s.102.

⁹ Canım, Rıdvan; *Divan Edebiyatında Türler*: Grafiker Yay. 2. Baskı. Ankara 2011, s.119-120

şehir/âyin ve tango

Yaşar BAYAR

/ak ey semâvî nehir! temizlensin bu şehir.../

I/ tebrîz ve tebşîr

İnsan yoktu... O vardı. Zaman ve yokluk yoktu
İççeydi yıldızlar. Â(h/û), ilmik, su ve nur
Önde tek: Ümmü'l-Kura; gülde gizlenen kuytu
Eşik ötesi ıtır, sözdağarında billûr
Kar suyuyla ovulmuş yayı çekilen ok'tu
Nâleleri gülgûn. Sadr. Çöl burcunda bakır sûr
Hem ankâ, hem bulut, encam İçinde fağfur
İnsan yoktu... O vardı. Zaman ve yokluk yoktu
İççeydi yıldızlar. Â(h/û), ilmik, su ve nur

S/imge: esma-i hüsnâ... Varlık: vehim/dilemma
İnsan yoktu... O vardı. 'Hayy' ismiyle müsemma

Sözle başladı her şey, uçtu ışık-tozlar
İlk bir vahiy geldi; düştü şelalesinden
Eşyanın ötesini yansıttı yakamozlar
Hırka giydi beled. 'Şâr' doğdu hâlesinden
Kırık zamanda kaldı sahte tirat, yap-boz'lar
Revak'ın, soylu vav'ın, zerrin meşâlesinden
Müsennâ alazların berrak seyyâlesinden
Sözle başladı her şey, uçtu ışık-tozlar
İlk bir vahiy geldi; düştü şelalesinden

Söz: harfsiz kanaviçe; aşkın bulut ebrusu
Sözle başladı her şey. Gökten düştü bengi-su

Ve gök, denize göçtü. Şaşı/rdı fecr. Tuz, safir
'Vakt-i çerâgan' gibi sarnıçların arkasından
Süt-beyazı gök-bulut; kızıl kıyamet. Zifir
Bir ay derviş. Bilge su; aktı altın tasından
Kelebek orkidesi, postnişinde misafir
Gam-ı nermînler geçti, en vehim tasasından
Lâm/ba yandı. Çiğ kaçtı, çıplak sandukasından
Ve gök, denize göçtü. Şaşı/rdı fecr. Tuz, safir
'Vakt-i çerâgan' gibi sarnıçların arkasından

Hâ-mîm'ler şebneminde raks etti sırlı sîmle
Ve gök, denize göçtü. Yere indi mevsimler

II/ tezhîp ve tezyîn

Şehr/âyin'dir artık; sır. Gökçekimli tayf-mekân
Fağfur bir tennûredir, taşların gölgesinde
Oluşlar paletinde renk-buğusu câmekân
Cilvedir. Damla köpük; çıkırığının sesinde
Şatafatlı kuyudur. Kıl heybeli nar-volkan
Mülkü yok, muammâdır; füsunkâr nefesinde
Hayy/at'tır. Menfezlerin cilveli yelesinde
Şehr/âyin'dir artık; sır. Gökçekimli tayf-mekân
Fağfur bir tennûredir, taşların gölgesinde

Işık yüklü avize; gamzeden şavkıyan ay
Şehr/âyin'dir artık; sır. Ceviz sandık, gök-saray

Sadık bir inceliğin izi vardır yüzünde
Uzaklardan gümüş ay, güneşte pembe nardır
Güvercinler uçuşur, göçebe gündüzünde
Su ve taflan. Kadife. Sessizce yağan kardır
Köpüktür: En sarışın mevsimlerin güzünde
Nazlı süzidilârâ, sermest, leyl ü nehardır
Kuğulu âteş/efruz, erguvanî bahardır
Sadık bir inceliğin izi vardır yüzünde
Uzaklardan gümüş ay, güneşte pembe nardır

Bir buhurdan içinde tütsüdür, bileşiktir
Sadık bir inceliğin sığındığı eşiktir

Atlas ferâcesinde erirken aksak zaman
Gümüş renkli pergeller işmar eder dizinde
Zümrütten gözleriyle, vecd içinde dervişân
Söz sıyrılıp kınından sürüklenir izinde
En haylaz çağ/lar geçer kubbelerin altın/dan
Kristal neftilikler, sim taşır çeyizinde
Celî, sülüs teşrinler sırroldu temyüzünde
Atlas ferâcesinde erirken aksak zaman
Gümüş renkli pergeller işmar eder dizinde

Umut ve hamd emzirir; harf-i hafi uçuklar
Atlas ferâcesinde açılır tomurcuklar

III/ tezâkir ve temenni

*Kent: çatlamış fânus. Uğultulu heyûlâ
Oyuncakçı rasputin, betonlaşmış siluet
Kırık-dökük eşya, meşk; gecenin mirası. Lâ
/teşbih, lâ/kelam; aksi: aynada puslu sûret
Kemiğinden ayrılmış ateş nehri. Vaveylâ
Elyazması sürmenaj, paslı çivi, kıyamet
Geceden altın zeytin, gün de: esef ve hayret
Kent: çatlamış fânus. Uğultulu heyûlâ
Oyuncakçı rasputin, betonlaşmış siluet*

*Metropoliten: yargıç; erdem dilsiz sorgulanır
Kent: çatlamış fânus. Hayâller yargılanır*

*Nötron patlaması, sis; asfalt. Üstüste konut
Pervazlara tünemiş kösnül kuş: morg. Kör-f/elek
Metal tango. Plastik. Bitpazarı, zift bulut
Aşka esnası? Yoktur. Kırılmıştır zemberek
Gri bir iskelette multivizyon bir tabut
Ne göl, ne mahmur kuğu; ne de sonsuz bir âhenk
'Şeddâdî' gökdelen de, ağlar bir kanlı melek
Nötron patlaması, sis; asfalt. Üstüste konut
Pervazına tünemiş kösnül kuş: morg. Kör-f/elek*

*Ahşap ev figürüne düşüyor kılcal-ışık
Nötron patlaması, sis; bütün ruhlar sıkışık!*

*Kalem yasta, s/öz yitik; kör sahaf, kolsuz hattat
'Şaşı'rmış kent/leş/meyi kanıksar mı Ebâbil
K/asrın gölgelikleri sabun köpüğü; bayat
Bağbozumu çimento, kösnül kuleli Babil
Meltemsiz çiğ mimarî; kaos yorgunu hayat
'Yedinci Oğul' yorgun; 'kün'g: üst geçit. Y/âr: zor
dil*

*Her çehre ölü evi, renk körü; yağsız kandil
Kalem yasta, s/öz yitik; kör sahaf, kolsuz hattat
'Şaşı'rmış kent/leş/meyi kanıksar mı Ebâbil*

*Fotoseli kemirir, ulu şâr'da bir böcek
Kalem yasta, s/öz yitik; düğümü kim çözecek*

ERZURUM HALK ÂŞIKLARI

Âşık Erol ERGANİ

Ülkemiz çok zengin kültürlere sahip bir ülke olduğu için her yörenin gelenek görenek ve kültürleri vardır. Bu geleneklerden biriside Âşıklık ve şairliktir, bu nedenle Erzurum ilimiz halk edebiyatı dalında çok zengin illerden biridir. Geçmiş' ten bugüne Erzurum'da bir çok Âşıklarımız şairlerimiz yaşamıştır, ben bu geleneğin içinden gelen, yakından gören bilen ve yaşayan biri olarak Erzurum'da Âşıklık geleneği hakkında çok şeyler ifade etmek isterim fakat sadece bir tanıtım yazısı olması nedeniyle konuyu kısaca özetlemekle yetineceğim..

Âşıklar genellikle bir ustadan ders alarak yetişirler. Bununla birlikte âşıklara rüyalarında -bir mükâfat diyebileceğimiz- bade içirilir ve âşıklık, ilahi bir destekle pekiştirilmiş olur.

Hikâyelerde sevdiği erkeği veya kızı görmesi yasaklanan âşık, sevgiliyi görememenin derdiyle yanıp tutuşursa da elinden bir şey gelmez. Bu çaresizliğin altında bir dini güç belirir ve bu güç, genç âşıklara yardım eder. Birbirini göremeyen gençlere, rüyalarında aksakallı, nur yüzlü bir pir görünür ve onlara daha önce tatmadıkları bir içecek içirir. İşte bu âşk badesidir.

Âşık'ın şairlik gücünü ve yetkisini, düşünde kendisine pirinin sunduğu "aşk badesi"ni içmekle ve "ideal sevgili"nin hayalini görmekle kazandığına inanılır. Böyle-sineolağanüstü bir olayla şairlik niteliğini kazanmış sanatçılar, "badeli âşık", "hak âşığı" sözleriyle nite-lendirilirler.

Âşık, Türk halk edebiyatında, aşağı yukarı 16. yüzyılın başlarından bu yana beliren bir sanatçı tipidir. Onun yaratıcılığı irtical iledir: Şiiri yazmaz söyler. Onda şiir, müzikten ayrılmaz; demek ki sadece söylemez, çalar ve çağırır. Âşıklar düz konuşma ile şiir söylemeyi dil-den söylemek ve telden söylemek deyimleriyle ayırır-lar.

Âşıklar, âşıklık geleneğini yaşatmak ve kendini kuşaktan kuşağa aktarmak için çırak ye-tiştirme geleneğini yüzyıllar boyunca sürdürmüşlerdir. Usta aşığa hâkim olan tavır, üslup gibi özellikler, yetiştirdiği çırağını da etkiler. Zamanla bu gelenek zinciri içinde "âşık kolu" ortaya çıkar. Âşık kolları genel-likle kola adını veren âşıkla başlatılır. Bazı kol-larda ise, odak olan aşı-ğın da ustası vardır.

Âşık adayının kuşak-tan kuşağa aktarılan âşıklık geleneğinin ka-bulleri çerçevesinde âşıklığa yönelmesi, başlaması ve yetiş-mesi usta çırak ilişkisi içinde bir eğitim süreci gerektirir. Âşıklar, çırak-lıktan başlayarak âşık oluncaya kadar belli bir eğitimden geçerler, fasıl-lara katılırlar, ustalarından mahlas aldıktan sonra âşık olurlar. Âşıklık geleneği yal-nızca çalıp söylemeye dayanma-yan, bir usta tarafından öğretilmesi gereken bir iştir. Bir kişi-nin âşık olarak nitelenebilmesi için çağ-lar boyu gelişen geleneğe uyması gerekir.

Âşıklık geleneği; halkın gönül duygularının, saz şair-lerinin müzik terennümleri ile halkın belleğine nakşe-dilerek nesilden nesle aktarılmasıdır. Bu geleneğin temsilcileri olan âşıklar, ustalarından öğrendiklerini, bir anlamda usta mallarını, çırakları vasıtasıyla gele-ceğe taşımaktadırlar. Âşıklık geleneğinde bir tür, de-ğişik makamlarla icra edildiği gibi, farklı türler de farklı makamlarla icra edilebilmektedir.

Âşıklar birbirlerinden etkilenecek ya da birbirlerini besleyerek kendilerinden önce yaşamış ya da aynı çağda yaşamış âşıklardan da etkilenecek zaman içinde kendi üsluplarını oluştururlar.

Eskide kahvehanelerde, köy odalarında halkımız âşıkların atışmaları, koçaklamaları, türküleri, hikâye-leri dinlemek için dolar taşardı. Belki bu durum bir soru işareti olabilir. Günümüzde durum ve şartlar de-ğişmiştir. Şimdilerde dinleme oranı azalsa da Âşıklar sanatlarını artık büyük salonlarda icra edilmektedir. Türk milleti var olduğu müddet halk edebiyatımız, âşıklarımız, şairlerimiz hep var olacaktır.

Genelde sözlü olmasına rağmen âşıklar, şiirlerini "cök" dedikleri defterlerde toplamışlardır.

Şiirlerde anlatım içten, canlı ve yalındır.Şair-ler, halkın içinden çıktığından halk dilini kullanmışlardır. Nazım birimi dörtlük-tür.

Koşma, semai, destan, varsağı gibi nazım şekilleri kullanılmıştır.

Aşk, tabiat, gurbet, ayrılık, ölüm, özlem, kıskançlık, yiğit-lik, toplumun sorunları, insan davranışları, bunlarla ilgili eleştiriler konu olarak işlen-miştir.

Şiirlerin son dörtlüğünde şairin adı veya mahlası geçer.

Genellikle yarım ve cinaslı kafiye kullanılmıştır.

Şiirler genellikle hazırlık ol-maksızın irticalen yani içe doğ-duğu gibi söylenir.

Benzetmelere yer verilir.Buna göre sevgili anlatılırken yeşil başlı ördek, inci diş, elma yanak, badem göz, kiraz dudak, keman kaş, sırma saç, selvi boy gibi benzetmeler kulla-nılır.

Şiirler, işlenen konulara göre "koçaklama, gü-zelleme, taşlama, ağıt" gibi adlar alır.

Âşıklar şairler savaşlarda muharebelerde kahraman-lık destanları koçaklamalar söyleyerek askerlerimize moral vermişlerdir. Erzurum, Kars ve çevresinde kah-ramanlık ve şairlik ruhu bir hayli güçlüdür. Aşağıda Bardız'lı Âşık Nihani' den bir örnek vermek istiyorum.

Âşık Nihani 1920 yılında askerdi, Kars ilimiz düşman işgalinden kurtarıldığı gün Kars cephesi komutanların-dan Kazım Karabekir paşa ile eskilerin tabiri ile Deli

Halit Paşa bir odada oturup sohbet ederlerken bir ara pencereden dışarı bakan Halit Paşa karşı caddeden eğlenerek gelen birkaç Türk askerlerini görür ve içlerinde Âşık nihaniyi gören Halit paşa emir erine Nihani babayı yanına çağırmasını emreder. Askerlerin yanına giden emir eri Nihaniye komutanların çağırıldığını söyler, Âşık Nihani komutanının yanına gelerek buyurun komutanım der. Halit Paşa; "âşık biliyorsun bugün karsın düşmandan kurtardığımız bir gündür sen bugün için bir şeyler yazmadın mı?" âşık Nihani Komutanların huzurunda bir Türk eri ve halk aşığı olarak şu koçaklamayı söyler. Nihani'nin 1920'lerde söyledikleri 2017 yılındaki neslimize bile örnektir.

DÖNDÜ

*Bir destan söyledim son taarruza
İşimiz keremi ihsana döndü
Gani mevlam fırsat yetirdi bize
Ortalık cenneti cinana döndü*

*Asılsız düşmanlar bu işe şaştı
Antranik duyunca yel gibi kaçtı
Mirmanof mazmanof yanbegi düştü
Semeri dağılmış hayvana döndü*

*Son günde şad ettik ehli imanı
Ordumuz kurtardı Kars Kağızmanı
Bizden beylik dava eden ermeni
Koyununu kurt yemiş çobana döndü*

*Eğer ki İslam'da olsa bir hulüs
Elde selamettir erbabi namus
Bize kılıç çeken boğaz bederus
Ekini biçilmiş hozana döndü*

*Kemal paşa teşkilatı bitirdi
Kazım paşa karsı aldı oturdu
Halit bey kurt gibi kaptı götürdü
Buradan ordumuz sağ yana döndü*

*Bakın aduların ahu vayına
Giden razı geldi kendi payına
Şimdilik taş diktik arpa çayına
Buradan yalın kılıç yunana döndü*

*Der Nihani demi devran bizimdir
Otuz cüz süre hak kuran bizimdir
Düşman hep mahvoldu vatan bizimdir
Beşikte yavrular şükranı döndü*

ERZURUM İLİMİZDE YETİŞMİŞ EBEDİYETE İNTİKAL ETMİŞ ÂŞIKLARIMIZ

Âşık Emrah
Âşık Sümmani
Âşık Nihani
Âşık Sezai
Âşık Mahiri Baba
Âşık Ummani
Âşık Reyhani
Âşık Mevlüt İhsani
Âşık Nüsret Sümmanioglu
Âşık Oltulu Mevlüt İhsani
Âşık Ali Rahmani
Âşık Nuri Merami
Âşık Mehmet Gülhani
Âşık Garnavaslı Halil
Âşık Eyyüp Ensari
Âşık Kıyas Eroğlu
Âşık Cengiz Yarani
Âşık Şeref Güryani
Âşık İbrahim Topal
Âşık Canım Oğlu

ERZURUM'DA HALEN YAŞAYAN ÂŞIKLARIMIZ

Âşık Mustafa Ruhani
Âşık Hüseyin Sümmanioglu
Âşık Nuri Çırağı
Âşık Erol Ergani
Âşık Fuat Çerkezoğlu
Âşık Ömer Emircan
Âşık İhsan Yavuzer
Âşık İsrail Taştan
Âşık Rahim Sağlam
Âşık Temel Turabi
Âşık Sıtkı Eminoğlu
Âşık Erol Şahiner

Âşık Cemal Divani
Âşık Ayhan Kırbaş
Âşık Feyzullah Pervani
Âşık Beyzade Aslan
Âşık Zeki Erdali
Âşık Taner Öztürkoğlu
Âşık Ümit Çoşkuni
Âşık Serdar Alyakut
Âşık Püryani Ateş
Âşık Ebubekir Zamani
Âşık Ertuğrul Ataç
Âşık Zakir Tekgül
Âşık Sinan Hamitoğlu
Âşık Necati Kaya
Âşık Mevlüt Sefili
Âşık Aydın Yeşil
Âşık Tahsin Duygulu
Âşık Mevlüt Mertoğlu
Âşık Selahattin Kazanoğlu
Âşık Şahin Turgutoğlu
Âşık Yusuf Polatoğlu
Âşık Osman Feryadi
Âşık Ali Canani
Âşık Yakut Temeli
Âşık Necati Aksakal
Âşık Selim Ekinci
Âşık Şahin Sarıgül
Âşık Yusuf Aktürkoğlu
Âşık Yıldırım
Âşık Muhsin Vural
Âşık Muhsin Özkılıç
Âşık Aşkın
Âşık Zikri Aliyar
Âşık Öksüz Ahmet
Âşık Ömer Algan
Âşık Kamil Çalışkan
Âşık Şakir Çalışkan
Âşık Sadrettin Polat
Âşık Özkan Yazıcı
Âşık Suat Kurt
Âşık Zakir Algül
Âşık Hayrani
Âşık Dursun Ali Çelebi
Âşık Yaşar Bayrami
Âşık Ali Serhati
Âşık Yılmazer
Âşık Yusuf Yaylacı
Âşık Baki Çetin
Âşık Burhani

Erzurum

*Sılada güvencem gurbette düşüm
Seni seviyoruz seni Erzurum
Toprağım yorganım yastığım taşım
Seni seviyoruz seni Erzurum*

*Sen oldun doğruluk yönü Erzurum
Tarihe yazdırdın dünü Erzurum*

*Alimler yetişmiş yakutiyede
Nice şehit yatar aziziyede
Nenehatun mermi çekmiş piyade
Seni seviyoruz seni Erzurum*

*Şehit verdin beşyüzbini Erzurum
Tarihe yazdırdın ünü Erzurum*

*Verseler değişmem bütün dünyayı
Abdurrahman gaziyi habip babayı
Çifte minareler süsler semayı
Seni seviyoruz seni Erzurum*

*Heryerde dadaşın ünü Erzurum
Tarihe yazdırdın dünü Erzurum*

*Kükremiş mehmetcik duyulmuş sesi
Etrafı binlerce düşman kellesi
Sarkın sınır taşı yurdun kalesi
Seni seviyoruz seni Erzurum*

*Haykırdın kurtuluş günü Erzurum
Tarihe yazdırdın dünü Erzurum*

*Palandöken başın laleli yüzün
Beyaz kar gelinlik pınarlar gözün
Kara Fatma gibi gelinin kızın
Seni seviyoruz seni Erzurum*

*Hala eskimedin yeni Erzurum
Tarihe yazdırdın dünü Erzurum*

*Sendin güzergahı ipek yolunun
Erzincanın ankaranın bolunun
Bel kemiği oldun Anadolunun
Seni seviyoruz seni Erzurum*

*Sokmadın içine kini Erzurum
Tarihe yazdırdın dünü Erzurum*

*Erol erganiyim sazın birbaşka
Âşıklar dilinde sözün bir başka
Kışın bir başkasın yazın bir başka
Seni seviyoruz seni Erzurum*

*Aşkınla kavurdun beni Erzurum
Tarihe yazdırdın dünü Erzurum*

Âşık Erol Ergani

Bu şiir 1994 Erzurum Belediyesi'nin düzenlediği yarışmada üçüncülük almıştır.

ŞEVKİ ÇAVUŞ

Mehmet ÖZDEMİR

Şevki Çavuş, halk edebiyatının bütün zamanlarına damgasını vuran Âşık Sümmani'nin en büyük oğludur. Sazıyla, güzel sesiyle, ustası babasının türküleriyle kendinden söz ettiren Şevki Çavuş, Sümmani ekolünün ilk temsilcilerindendir. 1888'de Erzurum'un Narman ilçesinin Samikale köyünde dünyaya gelmiştir. Genellikle babası Sümmani'nin türkülerini okuyan Şevki Çavuş, kendine ait şiirlerinde "Şevki", "Şevki Çavuş" mahlaslarını kullanmıştır. Oğlu Âşık Hüseyin Sümmanoğlu "Mahtumi" mahlasının da olduğunu iddia etse de bu mahlaslı bir şiirine rastlanmamıştır. Şiirlerinde babası gibi aşk, ölüm, ayrılık, acı, gurbet temalarını işleyen Şevki Çavuş, 1947 yılında yaşadığı köyde vefat etmiştir.

Şevki Çavuş'un dedeleri Samikale köyüne sonradan gelmiştir. Sümmani'nin dedesi Ahıska Türklerindedir. Kasımoğulları diye bilinen bu aile, önce Kars'a oradan da Erzurum'un Oltu ilçesine gelmiş. Bir süre Oltu'da kalan aile, önce Narman'ın Koçkaya (Aristi) köyüne, sonra da Samikale köyüne yerleşmiştir. Sümmani'nin annesi Rize'nin İkizdere ilçesinin Cimil köyünden gelip Samikale'ye yerleşen Kuman Türklerinin tanınmış bir ailesi olan "Kumbasarlar"dandır.

Âşık Hüseyin Sümmanoğlu, on yaşlarında iken kaybettiği babasını şöyle anlatmaktadır: "Babam Şevki Çavuş, genellikle dedem Sümmani'den şiir söylerdi. Ondan bize Osmanlıca yazılı şiir defterleri kaldı. Daha çok çocuk yaşta ölen kardeşim için ağıtlar söylerdi. Bu ağıtlar yazılı olarak elimizde var. Babam kalp hastasıydı. Bir süre yatağa bağlı yaşadı. Ben o zamanlar 7-8 yaşlarında idim. Şiir konusunda ilk öğretmenim babamdı. Dörtlük söyler mısraları 4 kişiye pay ederdi. Ben, 17 yaşlarındaki ablam, amcamın oğlu Rıza ve yanımızda çalışan biri vardı. Babam dördümüze ders verirdi. Her dörtlüğün bir mısraını birimize verirdi, hemen ezberlerdik. Bu şekilde 65 dörtlük şiir ezberlemiştim. Dedem zamanından kalan misafir odamızda dönemin tanınmış âşıkları da gelip kalırdı. Babamla birlikte günlerce çalılıp söylerdiler. Bunlardan bazıları: Hafız Mikdat, Yusufelili Huzuri ve Bardızlı Nihani'dir." (1)

Şevki Çavuş, 7 yıl askerlik yapmış, savaflara da

katılmıştır. Van'da askerlik yaptığı zaman babası Âşık Sümmani'den aldığı mektuba şöyle cevap vermiştir:

*Nâmem gider isen bizim diyara
Yahşi haber getir vilayetimden
Talimle kıyam dur sulb-i pedere
Bana vekâleten ziyaretimden*

*Hasret rüzgârları başımda eser
Çıkamam bir yana her yanım hisar
Mevlam kavuşmamız eyle müyesser
Babam haber alsın hoş rahatımdan*

*Nâmedir Şevki'nin evrak-ı nihan
Kim okur satırın kim eder beyan
Ciğirim hûn oldu dideler giryan
Arzu hasretimin hararetinden (2)*

Hüseyin Sümmanoğlu, babasının asker arkadaşından dinleyip bize aktardığı anısına göre: Şevki Çavuş askerliğini Van'da yapmış. Şiir okur, güzel sesiyle türküler söylemiş. Bir Pazar günü arkadaşısıyla gittiği bir kahvehanede Azerbaycanlı bir âşık çalılıp söylemekteymiş. Beraber gittikleri arkadaşı Şevki Çavuş'u göstererek sesinin güzel olduğunu, onu dinlemelerini söylemiş. 27 yıl Sümmani'yle yaşayan Şevki Çavuş, babasından öğrendiklerini maharetle ortaya koymuş ve oldukça beğeni kazanmıştır. Şevki Çavuş'u dinleyip ondan etkilenen Azerbaycanlı âşık, "sen üstünsün, senin söylediklerine karşılık veremem. Ama sende bir şey eksik, sazın yok" demiş ve sazını Şevki Çavuş'a hediye etmiş. Boş zamanlarında da yanına çağırarak saz çalmasını öğretmiş. Şevki Çavuş artık güzel sesinin yanına saz çalmayı da koymuş. Çok iyi saz çaldığı söyleniyor. Sazıyla birlikte Sümmani'nin türkülerini Sümmani'den daha iyi söyler hale gelmiş. (3)

Şevki Çavuş, sazı güzel çalması ve sesinin güzel olması sebebiyle babasının türkülerini söylemeyi tercih etmiştir. Babasının güçlü söyleyişi onun âşıklık tarafının ortaya çıkmasını engellemiştir adeta. Bir yandan da kardeşi Fahri Çavuş gibi hikâye anlaticılığı tercih etmiştir. Erzurum'un önemli meddahlarından Behçet Mahir ile de tanıştığı biliniyor.

Şevki Çavuş'un hafız olan en büyük oğlu
Emmar on yedi yaşında ölünce üzüntüsünü
söylediği ağıtlarda dile getirmiş:

*Sevgili yavrumu aldın elimden
Saldın beni ah u zara ey felek
Yaktın bu gönlümü viran eyledin
Bıraktın bir sönmez nara ey felek*

*Yağlı paçavralar attın narıma
Gözün diktin devletime varıma
Bilmiyorum nasıl kıydın yavruma
Acımadın bu efkâra ey felek*

*Bozuldu düzeni dünyanın tadı
Her dem kan ağlarım görmedim şâdı
Kendi göçtü kaldı dünyada adı
Kestin her yanımdan çâre ey felek*

*Sel gibi akıyor gözlerimden su
Gören dostlar der ki ne elemdir bu
Kardeş diye ağlar üç tane yavru
Kırdın oğlum pare pare ey felek*

*Şevki Çavuş hasretinden kan ağlar
Bir değil bin değil sinemi dağlar
Çektiğim cefaya dayanmaz dağlar
Bir ben miyim bahtı kara ey felek*

Şevki Çavuş'un yine küçük yaşta ölen oğlu için
söylediği ağıtlardan biri daha:

*Dünyada gülmemiş bir bahtı kara
Ayrılık bâdesin doldu da gitti
Bu derdin elinden kavruldum nara
Yaktı yüreğimi deldi de gitti*

*Bu fâni dünyada gülen görmedim
Ne hikmettir murat alan görmedim
Âlemde bahtiyar olan görmedim
Ol ela gözleri soldu da gitti*

*Kalmışım biçâre bulmadım kemal
Vücut iklimine düştü bir zeval
Hocası hakkını eyledi helal
Bir murg misali oldu da gitti*

*Der Şevki'yim hafızımı kaldırım
Sefîne-i bahr-ı ummana daldırım
Dedesinin yanında kabre indirin
Günü bitmiş vade doldu da gitti*

Şevki Çavuş, askerliğini tamamlayınca köyüne
dönmüş ve evlenmiştir. Erzurum ve çevresi hariç
bir tarafa gitmemiştir. Üç kız, dört erkek çocuğu
olmuştur. Şevki Çavuş'un çocuklarının isimleri
şöyledir: Emmar, Hasan, Hüseyin, Osman, Nevri-
ye, Hacer ve Fazile. Şevki Çavuş Samikale'de vefat
etmiş, Sümmani'nin mezarının yanına defnedil-
miştir.

Not: 1,2,3- Âşık Hüseyin Sümmanoğlu ile yapılan
söyleşiden.(Söyleşi henüz yayınlanmadı.)

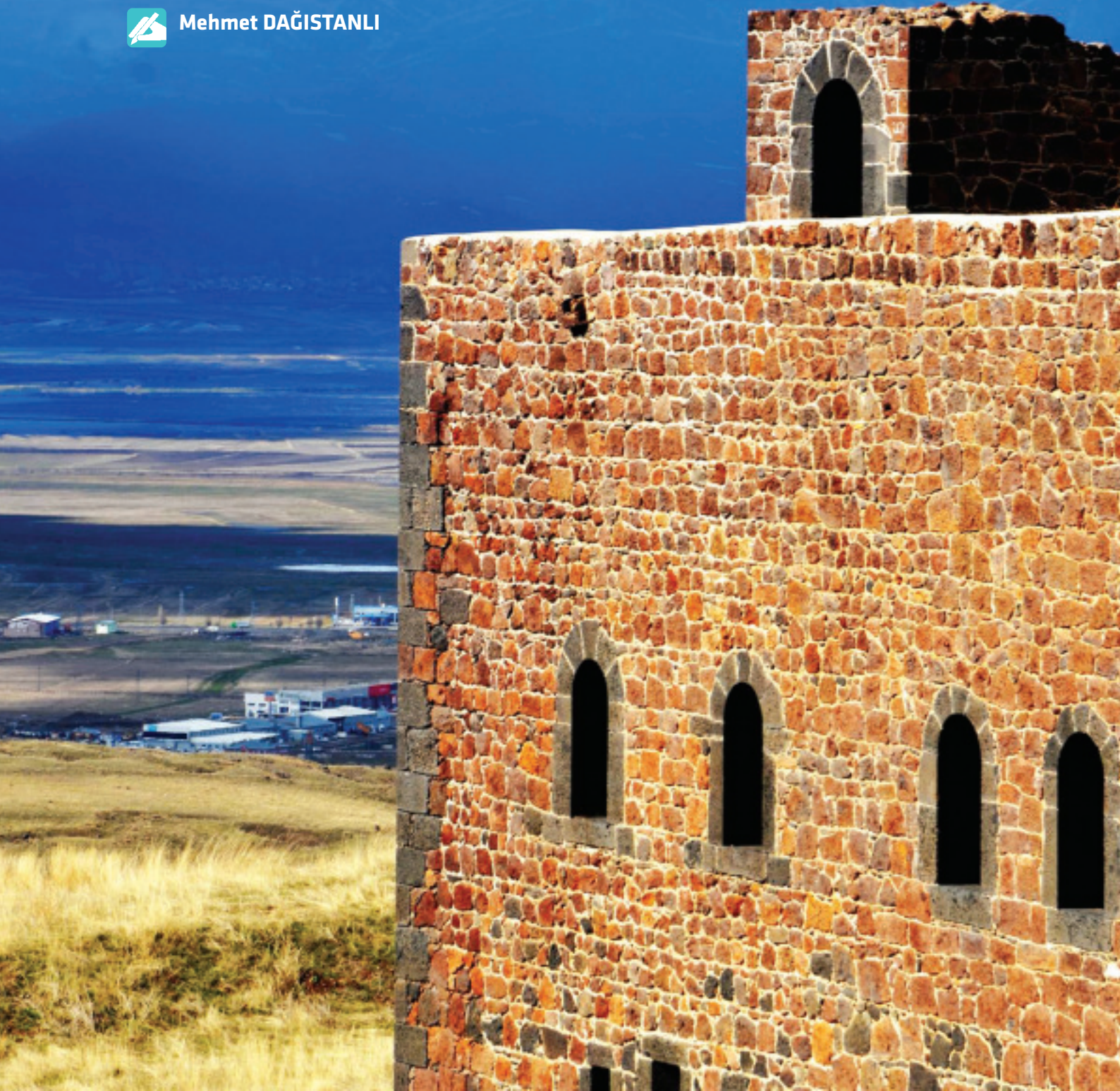
Âşık Sümmani'nin oğlu Şevki Çavuş

Kahramanlık Şiirleriyle ERZURUM

Mehmet DAĞISTANLI

Dadaş ifadesi koskoca Erzurum tarihinin önüne geçen ender kelimelerden biridir. En azından biz böyle öğrendik. Bir de BAR var... Anlamları iç içe geçmiş Erzurumluyu özetleyen iki kelime... Dadaş'ın neleri ihtiva ettiğini az çok hepimiz biliriz. Öyle bir kavram ki Türkmenistan, Horasan, Azerbaycan, İran ve Irak coğrafyasında kültürlere yerleşmiş, yaşayan bir kavram. Üstelik yaklaşık ifadelerle de anılsa, tüm bu bölgelerde yiğitliğin adı olmuş. Ancak sürekli bir yanlışlık yapıyor: 'Dadaş' denilince sadece erkekler akla geliyor! Asla sadece erkekler akla gelmemeli. Erzurum'un kadını da erkeği de 'Dadaş'tır. O 'Dadaşlık Ruhu' Erzurum'un kadınında da vardır erkeğinde de... Eğer öyle olmasaydı, bu sayfalarda adlarını sayamayacağım kadar yiğit, sözünün eri, cengaver ruhlu Erzurumlu kadınlar yetişir miydi? Nene Hatun'u, Kara Fatma'yı, Deli Gülizar'ı, Deli Pero'yu, Kadir Kızı Name Hatun'u, Haydar Kızı Hürmüz'ü, Hüseyin Kızı Nene'yi tarihle ilgilenen her Erzurumlu bilir ya da bilmek zorundadır. Bu kahramanları bilmeden Erzurum'u bilemezsiniz! Onlar bu toprakların asıl ruhlarıdır. İnanıyorum ki bu kahraman dadaş kadınlar için de romanlar, öyküler, şiirler yazılacaktır. Şu halde Dadaşlığı bu pencereden sorgulayacağız. Bu coğrafyada kime sorulsa aynı cevap alınır. Tıpkı rahmetli şair Sadi Akatay'ın ünlü BAR şiirinde dediği gibi:

*'Dadaş çelik bir yaydır, onu germeye gelmez.
Çağlayan bir sel olur, dağlara da baş eğmez.
Yayla bulutu gibi yükselir yavaş yavaş,
Sonra birden sel olur, köpürür coşar DADAŞ...*

*.....
Dağınun sınır taşı Erzurum'un dadaşı,
Efesi var İzmir'in eğilmez Türk'ün başı.'*

Bu yürekli sözler hiçbir ayırım yapmadan kadınıyla erkeğiyle Dadaşlığı ifade etmektedir. Çelik gibi olmak, çağlayanlar gibi çağıldamak ve hiçbir kul karşısında eğilmemek! Cesaret, atılganlık, mertlik, kimseye minnet etmemek, yoksula ve muhtaca el uzatmak, dürüst, yalansız, riyasız bir hayat anlayışı tam da dadaşlığı anlatan samimi ifadeler değil midir?

Şair Nurullah Genç ise:

*'Dostuna dost olur Alperen tipi,
Duruşu hançerdir çelik yay gibi,
Düşman karşısında kasırga gibi,
Mertlik ocağında dadaş mührü var.
Bir güldür dadaşım dağlar başında,
Sevda kaynar ocağında aşında
Mertlik vardır toprağında taşında
Sevda bahçesinde dadaş mührü var.'*

Mısralarıyla hem kahramanlığı hem de gönül erliğini vurguluyor.

Şehirler yiyeceklerle, içeceklerle temsil edildiği kadar şarkılarla, türkülerle, marşlarla da temsil edilir, bilirsiz-

niz. Yurt içinden olsun yurt dışından olsun birçok örneği vardır: Hamsi Tava, Etli Ekmek, Çiğköfte, Pizza, Suşi, vb gibi... Hangi şehir ne ile temsil edilirse edilsin Erzurum denilince akla BAR gelir. Tıpkı Dadaş ta olduğu gibi... Evet, şehrin önüne geçen, altı bin yıllık geçmiş olan, şehrin son sahiplerinin oynadıkları BAR, tam bir kahramanlık öyküsüdür. Kadın barları da erkek barları da... Öyküdür çünkü Erzurumlunun elele vererek birlikte anlattığı yüzyıllar öncesinin hayat biçimidir. Bar tutanların dizilişi, duruşu, bakışı; oyun içinde el, kol, ayak birlikteliği; eğiliş ve kalkışlardaki anlam... Bütün bunlar yöre insanının karakteristik yapısının simgeleri değil mi? Savaşların, yiğitliğin, çevikliğin ve korkusuzluğun simgeleri... Erzurumlunun dünyaya armağan ettiği bir var oluş destanı. Şair Sadi Akatay bu destanlaşmış kahramanlık oyununu şu dizelerle ölümsüzleştiriyor ve BAR'ın kökenine iniyor:

*Yüzyılların ardından kopup gelen bir vakar,
Kahramanlık, yiğitlik, erlik destanıdır bar.
Bir savaş seyri vardır, dadaşın her barında
Görünce kanın kaynar, o an damarlarında*

Türklerin yaşadığı coğrafyadaki gözyaşlarını da dile getiriyor:

*Bingöl yaratmadı mı, kan çağlayan Aras'ı
Hazar çalkalanırken kanar Türk'ün yarası
Aman Aras, han Aras, Bingöl'den kalkan Aras,
Al başımdan sevdami, hazarda çalkan Aras.
Şair, yiğitlerin hayatındaki davula da yer veriyor:
Dinle davul ne diyor...dan, dan, dan
Ben bu sese vurgunum, can can can...
Canlar yurdundur elbet, her can vatana kurban.*

Bu güne kadar kaleme alınan şiirler içerisinde BAR şiiri kadar kahramanlığı, gururu, övüncü, savaşın kelimelerle görsel hale gelişini, coğrafyayı, oyunlardaki zarafeti, Erzurum'un dadaş özelliğini taşıyan insanların vakarlı duruşlarını bir arada anlatan sanıyorum başka bir şiir yoktur. Şu dizelerde de oyunun gözlerimizin önünde nasıl resmedildiğini anlıyoruz :

*Yurda kurban yiğitler, bu halkaya girdiler.
Ses yok, donmuş dudaklar, gözler şimşekleşiyor,
Kırat kişniyor, neden toprakları eşiyor?
Dan, dan, dan, kanları kaynaştıran bir ses çıktı zurnadan.
Dağlar gibi Dadaşlar, kımıldandı durmadan.
Tanrım bu ne duruştur, gözler halkalanıyor,
Ufuklar bayraklaştı, cihan dalgalanıyor.*

Erzurum, dünyanın en zengin yer altı ve yer üstü zenginliklerini sinesinde taşıyan ve binlerce yıldır medeniyetlere ev sahipliği yapan bereketli Anadolu'nun hem kalbi, hem kapısı hem de vücuda kan taşıyan ana damarların buluştuğu noktada kurulmuş ender şehirlerden biridir. Horasan- Anadolu kavşağında önemli bir merkez, Avrupa- Hint yolu üzerinde de

önemli bir soluk alma yeri olmuştur. Çok az yer vardır dünyada bu özelliklere sahip vatan toprağı. Hele asırlar öncesinden Rus hükümdarlarının sıcak denizlere inmek için mutlaka ele geçirmek istemeleri, tarih sayfalarında Erzurum'a daha özel bir önem yüklemiştir. İşte bu önem nedeniyledir ki bu şehrin alıcısı da çok olmuştur, savunucusu da... Tarih araştırmacılarının, Erzurum'a hakim olan güçlerin bütün Anadolu'ya hakim olur, tezi bundandır işte.

Konunun özüne dalmadan, şair Salim Özmen'in 'Aziziye Destanı' adlı uzun manzumesinden ilk bölümü paylaşmak isterim kahramanlık adına. Erzurum olmak önemli çünkü:

*'Bu yurdun her köşesi bir abide taşıyor.
Her abide iftihar unvanıyla yaşıyor.
Bunların ikisini vereyim misal diye,
Batıda Çanakkale, doğuda Aziziye...'*

.....

Yine İbrahimhakkioğlu M.Hakkı ise 'Dadaş' adlı uzun manzumesinin bir bölümünde:

*'Çekmesin hançerini hey. Hele bir çekse kınından,
Gelecekler ejder olsa geçemezler yakınından.
Kükreyip şahlanırsa, ona gökler daralır.
Toprak altında erir de başı ta arşa varır.
Devrilir mi, yıkılır mı böyle bir azmi kavi?
Hilkatin şahaseridir, kudretin mucizesi
O, karanlıkları yurttan ebediyen kovacak,
Güneşin battığı yerden, dadaşımdır doğacak...'*

Manzumenin sadece bu bölümü bile toprağın kahramanlar diyarı olduğunu, insanın cesaretli oluşunu yüce Mevla'nın bir lütfu olarak görüyor.

Coğrafi, tarihi, dini, siyasi, ticari, iktisadi, askeri, ulaşım, sosyal faktörlerin tümü Erzurum için geçerlidir ve gün geçtikçe de önem kazanmıştır. Bu özellikler şehri ele geçirmek isteyen güçleri daha da heveslendirmiş ve şehrin sakinleri her seferinde kendisini korumak zorunda kalmıştır. Erzurum'un ve Erzurumlunun kahramanlık hikayesi bundandır: Topraklarını, vatanlarını korumak isteğı... Tıpkı şehirlerini düşman istilalarından korumak zorunda kalan ve birçok kahraman çıkararak Macar, Alman, Japon kahramanlar gibi...

Vatanlarını, topraklarını, bağımsızlıklarını korumak zorunda kalan bu dünya ülkeleri, içlerinden çıkan bu vefakar kahramanlarına şiirler yazmışlar, türküler yakmışlar bunlarla da yetinmemiş, meydanlara heykellerini dikmişler; sokaklara, caddelere adlarını vermişlerdir. Kültüre, sanata, bilme önem veren bu medeni ülkeler kendi kahramanlarını unutmamış, onların hayatlarını romanların, hikayelerin yanı sıra filmlerde, çizgi romanlarda, tiyatrolarda canlandırmış ve

bütün dünyaya tanıtmıştır. Ülkemizde'de yediden yetmişe herkes bu yabancı kahramanların hayatlarını bilmenin ötesinde ezberlemiştir.

Bereketli topraklarımızın da her işgal edilmek istenmesi karşısında köyünü, kentini, bağımsızlığını korumak isteyen ve her biri filmlere konu olabilecek dünya çapında kahramanlarımızın adlarını bizler de biliyoruz elbette: Sütçü İmamlar, Şahin Beyler, Seyit Onbaşılar, Çakırcalı Mehmet Efeler, Yörük Ali Efeler, Hasan Tahsinler ve daha nice isimleri unutulmuş yüzlerce kahramanlar bu topraklardan çıkmıştır. Halk arasında efsaneleşmiş kahramanlarımızın şiirlere, türkülere, romanlara konu olduğunu da unutmuş değiliz.

Vatan sevgisini ön planda tutan bu efsaneleşmiş kadın-erkek kahramanlarımıza haksızlık

etmeden, yukarıda: 'Erzurum'un ve Erzurumlunun kahramanlık hikayesi...' cümlesini biraz daha açmak istiyorum. Belgeleyebildiğimiz veya belgeleyemediğimiz tarih sayfalarını incelediğimizde 6 bin yıllık geçmişi olan 2 bin rakımlı karlar ülkesi Erzurum'u, yukarıda sıralamaya çalıştığım özelliklerinden dolayı Huriler, Urartular, Asurlar, Medler, Persler, İskender, Doğu Roma- Bizans, Sasaniler, Araplar defalarca ele geçirmek istemişlerdir. Bu da Erzurum'un bir başka kaderi. Tarihte bir şehri sürekli olarak böylesine bir ele geçirme hikayesine rastlanıldığına pek şahit olmadık. Bu işgal hayallerine Çarlık Rusyasını da kattı-

ğımızda Erzurum'un tarihteki yeri daha da netleşmiş olur sanıyorum.

Rus Generali Paskeviç 'in 1828 yılında Erzurum Kale-sini işgalini, Dr. Fahri VALEHOĞLU, 'Kuzeydoğu Ana-dolu'nun en büyük şehri Erzurum savaşmaksızın Ruslara bırakıldı.' şeklinde açıklıyor. Savaş ve göç dal-gaları ürkütücüdür. Şehrin nüfusunun yaklaşık 130 binden 15 bine indiğini biliyoruz. Umut ediyoruz ki bu kıyım günlerinde de Erzurumlunun neler yaptığı orta-ya çıkarılır. Kim bilir belki bu sayfalarda da kahra-manlık hikayeleri vardır?

93 Harbi dediğimiz 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşın-dan önce ise 1853- 1856 Kırım Savaşı yaşandı. Dünya da eşi benzeri görülmeyen ve dünyaca pek bilinme-yen savaşlardan biriydi bu. Kırım-Tatar Türkleri yurt-larında yuvalarından sökülüp atıldı. Yüzbinlerce Türk göç yollarında ölüme terk edildi. Yine göç yollarında kıyıma uğrayan ama hiçbir dünya devletinin gıki dahi çıkmayan kahraman muhacir Türklerinin dramını, halk adamı Saib Belekoglu aşağıdaki 'GÖÇ' ağıtında dile getiriyor. İnsanı gönül evinden vuruyor:

*'Göç göç oldu göçler yola düzüldü
Uyku geldi ela gözler süzüldü
O zamanda elim yardan üzüldü
Aşam nerden aşar yolu yaylanın.'*

Rusların Osmanlı topraklarına Kafkaslar üzerinde gi-rip Erzurum'a ulaşması, işgal etmek istemesi tehli-kesine karşı Erzurum'da Aziziye Tabyaları, istihkam-lar, kışlalar yapıldı. Bu tabyalar kahraman ve vefakar Erzurumluların yardımıyla inşa edildi. Bekir Sıtkı Er-doğan o temiz, duru Türkçesiyle aynı tabyaları şöyle anlatmıştır:

*'Yediden yetmişe, tek vücut, tek can;
Erzurum bir sevda, Erzurum vatan!
Taptaze bir yara gibi hep o kan,
Akıyor Erzurum tabyalarından.'*

Şair Fahrettin Tüzün ise:

*'Bu serhat ilinin son zafer tak'ı
Başı dik vakarla duran tabyalar
Dadaşın namusu, şeref yüzakı*

Tarihe destanlar yazan tabyalar' mısralarıyla 1828 yıl-larından hatıra kalan tabyaları Erzurumlunun yüzakı olarak nitelendiriyor.

Erzurumlu silahı eline almadan önce taş taşıyarak, duvar örerek, tabyalar inşa ediyor. Bu fedakarlık ör-neği de tarihte nadir rastlanan örneklerdendir. Hem istihkamlarda çalış hem orduya yardım et, vatani kuru hem de askere yiyecek temin et... Üstelik öyle bir kahramanlık destanı yazılmasına vesile oluyor ki

yüz sene sonra da konuşuluyor! Karşılığında hiçbir şey beklemeyen iman ve irfan sahipleri...

Kırım Savaşı sonrası 93 Harbinde ise yine Çar'ın Ordusu Erzurum kapılarındadır. Erzurum işgal edilmek isteniyor. Osmanlı Ordusu Çar'ın ordusuna nazaran daha zayıftı. Kılıcı, kıyafeti, tüfeği, yiyeceği yoksulun sofrası gibiydi. Birkaç cephede savaşmanın yükü ağır olmuştur Osmanlıya. Buna rağmen Halyaz ve Zivin Meydan Savaşları kazanılır. Savaşı kazanmak bir şey değiştirmez, ordu tabyalara çekilmek zorundadır. Bu sefer ahali kadın- erkek- yaşlı-geç yek vücut olup Çar'ın ordusuna karşı akıl almaz bir direniş gösterir. Bu direnişe de tarihte pek rastlanılmaz. Ancak Erzurumlu direnişçilerin karşısında Çar'ın çok kuvvetli ordusu vardır. Nihayetinde Erzurum işgal edilir. Yine dünyada eşi benzeri görülmemiş bir kahramanlık örneği sergilenir. Bu yüzdendir ki 93 Harbi'nin hatırası olarak Erzurum Halkına '3. Ordu' unvanı verilmiştir. Şair Bekir Sıtkı Erdoğan bu halk direnişinin kahramanlığını şöyle dile getirir:

*'Bir şimşek çakıyor, yine bir şimşek,
Çakıyor Erzurum tabyalarından!
Dizilmiş Nâme'ler, Nineler tek tek,
Bakıyor Erzurum tabyalarından.
Ahmet Muhtar Paşa'm, al bizi yürüt!
Küffarın kökünü yeniden kurut!
Dün bugün misali halâ kan, barut,
Kokuyor Erzurum tabyalarından.
Dadaşıma artık; ha ateş, ha kar,
Burada savaşın adı; 'KANLI BAR'.
Ovaya sis değil, mücahit rûhlar,
Çöküyor Erzurum tabyalarından.'*

Aynı tabyalarda kahramanlık destanı yazarlardan biri de Nene Hatun idi. Dadaş kızı Meryem Maman milli kahraman Nene Hatun adına şöyle sesleniyor:

*'Nene Hatun olmaktadır, karlı dağlarda yalın,
Toplayıp cesareti, düşmana karşı salın.
Emzikli bebeğimi, vatana verdim alın.
Vatan sağ olsun diye, Nene Hatun olalım.'*

Şüphesiz Nene Hatun olmak güzel de, öylesine milli kahramanlar çıkıyor artık. Erzurum için, havasında, suyunda bir başka hal var, diyor Halide Nusret Zorlutuna ise bir şiirinde:

*'Yaylaların şahı mı geldin,
Ak göğsünde ne bu al kan, Erzurum?
Acı çığlıklarla bağrımı deldin,
Kaderine yandı bu can, Erzurum!
Abdurrahman Gazi durağı yaylam,
Ezelden kahraman yatağı yaylam,
Şerefli tarihler otağı yaylam,*

Alın yazın şeref ve şan, Erzurum.' diyerek bu kahramanlık boyutunu 'Alın yazısına' taşımıştır. Edebiyatçı Rıdvan Congur 93 Harbi kahramanlarına şöyle seslenir:

*'Bu şehirde erlerin yanbaşında
Elinde balta, satır, nacak
Düşmanı önüne katmış kadınlar
Vatan için savaşmış, ölmüş
Analar, bacılar, kızlar kızanlar
Nene Hatunlar doğmuş
Serhat şehridir burası, Erzurum hey!*

Kanlı akşamlardan kanlı sabahlara uyanan bir şehir... Kervanların konak yeri, zengin yaşayan bir şehir... Alın yazısı mertlik olan bir şehir... Böyle bir vefa duygusunu da gönüllere seslenen şair Nurullah Özkılıç dile getirmiştir:

*'Savaş meydanında şimşekler çakmış,
Toprak kana kanmış sel olmuş akmış,
Mertlik ocağında meşale yakmış,
Gönülde bir sevda canan Erzurum'*

Kahramanlığı sınırsız olan bu serhat şehri üstat Remzi Oğuz Arık ise şöyle dile getiriyor:

'Verdiği şehitlerin sayısı, bu ülkeyi ayakta tutmak için yıkılan yuvaların sayısı bilinmeyen, birkaç kere gazi Erzurum!..

Ebedi tek parça bir Türkiye görmeyi hasret çeken vatanseverlerin, ayağa kalkmak için üzerinde taht gibi yükseldiği eşsiz, yüksek yaylamız Erzurum!..'

İşte vatani karşılıksız sevmenin en güzel izahının olduğu bu cümleler, Erzurum ve Erzurumlunun yüzyıllar öncesindeki kahramanlığının en özlü ifadesidir.

Erzurumlu kahramanların cephelerinden biri de Yemen'dir. Acısı bu gün dahi dinmeyen alev alev yanan Yemen... Rahmetli Faruk Kaleli Hocanın derlediği:

*'Mızıka çalındı düğün mü sandın
Al yeşil bayrağı gelin mi sandın
Yemene gideni gelir mi sandın
Tez gel ağam tez gel dayanamiram
Uyku gaflet basmış uyanamiram*

'Ağam öldüğüne inanamiram.' ...sesi göklere çıkan bu ağıt, ailelerin ne durumda olduğunu en acı bir şekilde dile getiriyor.

Daha 93 Harbinin yaraları sarılmadan Erzurumlunun karşısına bu sefer de I. Dünya Savaşı musallat oluyor. O ağır şartlar altında Seferberlik yaşanıyor. Sarıkamış'ın acısı Anadolu'yu sarsıyor. Ardından 1916 Rus işgali Erzurumluyu mecaliz bırakıyor. Askere göndercek genci dahi kalmamış Erzurum'u yaralamıyor adeta soluk alamaz hale getiriyor. Bir zamanlar esnafın Dabbağından, mumcusuna kadar 30 kalem işin üretildiği; sanatkarın, memurun, çiftçinin varlıklı olduğu; Osmanlı ordusuna en iyi kılıç yapan ustaların yetiştiği bir Erzurum vardı yaylada. Ordusuna asker yanında tonlarca erzak gönderebilecek zenginlikte bir Erzurum varken, Büyük Güçlerin Erzurum'u işgal ettiği yıllarda çevre vilayetlerden yardım almak zorunda bırakılan bir Erzurum kalmıştır geriye.

Erzurumluyu destanlaştıran, kahramanlaştıran da işte bu yokluk günleriydi. Bu müteceviz işgal güçlerinin ihtiras tutkularıydı. Bu zor yılları yaşamayı, işgallere uğramayı; kundaktaki bebeğinin, evladının, atasının, kocasının, karısının öldürülmüş halini görmeseydi yolun üzerinde, böylesine iradeli kahramanlar çıkarabilir miydi?

Zenginliğin, ihtişamın, debdebenin olduğu yerlerde yaratıcılığın olamayacağı gibi...

O İstiklal Savaşı günleridir ki şair, edip, milli kahraman Sıtkı Dursunoğlu'na:

*'Tarihler ağlar vatan yanarken,
Eller öz vatanda nara atarken,
Ufukta ümidin nuru batarken,
İlk sesi haykıran yüce Erzurum*

Vatani kurtaran yüce Erzurum.' nidasını göklere haykırmasına neden olmuş...

*Halkın umutsuz olduğunu görünce:
'Ufak bir depreniş, bir atlayışla,
Ümitler aşlayan bir şahlanışla,
Altı bin senelik bir arayışla
Canavar ağızını yırtan Erzurum
Ümitsizlikleri kıran Erzurum.'*

Bu ses öylesine anlamlı, öylesine gerçek bir haykırıydı ki aşiretten, cemaatten millet olma yolunu açmıştı bütün Türklere.

Erzurumlu şair Kemalettin Kamu ise, Dadaş'ı öylesine tarif ediyor ki artık son noktayı koymak gerekir; çünkü artık vakarlığı ile tanınmış Erzurum yiğidi, bütün bu özelliklerini ana karnında alıyor: şüphesiz bu çok yerinde bir tespit.

*Dediler; "Davranma, düştün kapana,
Ya çek bıçağını, ya gel amana! "
Dedim ki; "Dadaşı doğuran ana;
Taşır mı karnında eğilecek baş? "*

Evet, Dadaş'ı doğuran kutlu ananın evladı onurlu idi! Kimseye minnet etmez idi! O evladın özü sözü bir idi. O evlat, hiçbir kul karşısında eğilmez idi, ezilmez idi. O ne kutlu anaydı ki doğurduğu oğlu ya da kızı ser verir idi sır vermez idi. O evlat zalimin değil mazlumun yanında idi. O evlat görünüşte sert tabiatlı idi ama tanıdığına merhameti dünyayı kaplar idi. Riya yapmaz, yalan söylemez idi. Gerektiği zaman vatani için canını verirdi ama gerektiği zaman da isyan ederdi... Ve o evlat hiçbir zaman insanları diline, dinine, rengine, inancına göre ayırmadı; hiç kimseyi horlamadı hor görmedi!

'Bu şehrin

Sokağı... Caddesi... Çarşısı...

Destansı bir geçmişten

Bize tarihi mirastır.' diyen değerli şair İsmail Bingöl'e hak veriyor ama mirasa sahip çıkamadığımız için de kahroluyoruz.

Onurlu bir tarihe sahip, kadını erkeği 'DADAŞ' olan bir Erzurum'un yukarıdaki tüm özellikleri de ne yazık ki artık tarihin tozlu sayfalarında kalmıştır. Bar tutmakla 'DADAŞ' olunmayacağı gibi, 'Ben Erzurumluyum!' demekle de 'DADAŞ' olunmuyor. Yüreğimizdeki bu ıstırabı belki o kahraman kadın ve erkek dadaşların adlarını yaşatarak, onları romanlarla, öykülerle, şiirlerle anlatıp; tiyatrodan, filmlerde canlandırabilirsek ve onların aziz hatıralarına yakışır şekilde heykellerle, sunumlarla halkımıza arz edersek bir nebze unuttuğumuz mirasa sahip çıkmış olabiliriz.

KÜLTÜRE KATKIMIZ DEVAM EDİYOR

YILIN YAZAR, FİKİR ADAMI VE SANATÇILARI ÖDÜL TÖRENİNE EV SAHİPLİĞİ YAPTIK

AZİZİYE BELEDİYESİ

Türkiye'de yılın yazar, fikir adamı ve sanatçıları ödülleri Erzurum'da sahibini buldu. TYB'nin yılın yazar, fikir adamı ve sanatçıları ödül töreni Erzurum Büyükşehir Belediyesi ile Aziziye Belediyesi'nin ev sahipliğinde Erzurum'da yapıldı.

Erzurum Büyükşehir Belediyesi ve Aziziye Belediyesi'nin ev sahipliğinde Türkiye Yazarlar Birliği tarafından organize edilen 2016 yılının yazar, fikir adamı ve sanatçıları ödülleri sahiplerini buldu. Tarihi Yakutiye Medresesi'nde gerçekleştirilen ve Türkiye'nin en prestijli ödülleri arasında yer alan "Yılın Yazar, Fikir Adamı ve Sanatçıları" ödül törenine, Erzurum Büyükşehir Belediye Başkanı Mehmet Sekmen, Aziziye Belediye Başkanı Muhammed Cevdet Orhan, Türkiye Yazarlar Birliği (TYB) Şeref Başkanı D. Mehmet Doğan, Ege Üniversitesi Rektörü ve Avrupa Birliği eski Bakanı Prof. Dr. Hatice Beril Dedeoğlu, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanı Prof. Dr. Muhittin Macit, İl Kültür ve Turizm Müdürü Cemal Almaz, Atatürk Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Nihat Yatkın, Büyükşehir Belediye Başkanvekili Mevlüt Doğan, TYB Genel Başkan Yardımcısı Osman Özbağçe, TYB Erzurum Şube Başkanı M. Hanefi İspirli ile seçkin bir davetli topluluğu katıldı.

Yükseklerden Gelen Lezzet

Erzurum mutfağı

Yumurtalı Çiriş

Çirişlerin dip kısımlarındaki kahverengi kısım çıkarılır ve pırasa doğrar gibi doğranır. Bol su ile yıkanır, az bir suyun içerisinde 10-15 dakika kadar haşlanır. Çiriş otu haşlandıktan sonra süzgeç içerisinde alınıp suyunun süzülmesi sağlanır. Soğan yemeklik olarak doğranır ve tereyağında sotelenir. Daha sonra çiriş otu ilave edilip, yaklaşık 5 dakika kadar kavrulur. Üzerine yumurta kırılıp baharat ve tuz ilave edilerek karıştırılır, yumurta piştikten sonra ocaktan alınır. Tercihe göre yumurta kırmayıp, sarımsaklı yoğurt ile servise sunulabilir.

500 gr. çiriş otu, 1 adet kuru soğan, 2 çorba kaşığı tereyağ, 3 adet Yumurta, Tuz, Karabiber, Pul biber.

“ Türkiye'nin bütün şehirlerinde, meydanlarında Türkiye'nin hukukuna sahip çıkan milletimiz, bir demokrasi destanı yazdı. Biz, daha ileri demokrasi diyerek yola çıkmıştık ve Allah'a şükür bu çizgide de çok önemli mesafeler katettik. Aziz milletimize bir kez daha şükranlarımı sunuyorum. Artık eskisinden çok daha güçlü bir Türkiye Cumhuriyeti var. ”

Binali YILDIRIM

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı

Şehri Kadim Aziziye

Şehr-i Kadim
Erzurum Albümünden

1950'lerde Erzurum...

(Murat Türker Tüfekçi Arşivi)